

מערכות

באערכה: מועדים - ציונידרך / חילון
הגנת פתח-תקוה - תרפ"א

עוד שנים לאורעות תרצ"ו
מדברי אותם הימים

עם זכר, הסירה -

איך נפלו ניבורים...

לקח עמים ושחריי-דרוד - א. במקום פכא ב. הנ"ס אל גלילי

תפקידי משפחה של הצבא הבריטי

סדר השולנים בורשה - 1944

מגיני מוסקבה

בשולי עמירת-המשמר של שווייצריה

עם הקנדים בחזית איפליה

סיפור-כיסוי (מוכרונות שלח מחחרת בריטי)

עם המפקדי - מספר-זכרונות (ב.)

סעוד סעודי - בעולם הערבי (ב.)

פרקי עבר-הירדן

השנות כורדיה על תיאור בריטי מנסח

רשימות אדינות: עצח מוסחים

בגבול החורכי-הסוכים

רשימות כלכליות: הרהורים על האיספרסניה הישובית

על פיתוח הסים

דיביזית הרגלים הראשונה

אנשי הצפרדע - סיירים תת מ"מים

רשימות קצרות:

גושי-צבאות: אמידים בעולם / קיים למדיניות-הצבא הבריטית / להרכב

הכיחות הבריטיים בעתיד / צבא ארה"ב - לקראת תמורות / לקביעת

סיפסי הדיביזיות בצבא ארה"ב / צבא - במקצוע לימי-שלום / הצבא

והתקציב במדינת ערב / מ-מלחמת-היתוש ס" שבמזרח הים התיכון /

מקרה השפע של אמצאות טכניקה אמריקאית

צורך ידעוה סן הסורת התיכון

סי ופה בחוכרת

שיר הפרסיזונים - בפתח החוכרת

ירחון
לשאלות
מדיניות
כלכליות
וצבאיות

חלוק

שלשת
הסוגים
האבודסאים

משיר זקס

«כרמל-מזרחי»

תוצרת עברית ראשונה בא"י
ליינות, ליקרים וקוניאקו

בכר את «כרמל-מזרחי»
על כל יינות, ליקרים וקוניאקו

זכור את הסמל:

«כרמל מזרחי»
ראשון לציון

017

כלי כסף
מכסף

מכסף או מצופים כסף

בקרו בחנויות המוצגים שלנו
חל'אביב רח' אנובי 80

פריסום אטלינגר

ל. גליקמן בע"מ

חמרי בנין וסניטריים, צנורות
להשקאה ופיטינגים, פחים, מודדי
מים כל מיני ברזילים וכו'

חל'אביב

ת.ד. 317. מל. 4455'6

ירושלים

ת.ד. 637. מל. 3118

חיפה

ת.ד. 52. מל. 172

„ב ר י ק“

בית הרושת
ללשוש יהלומים בע"מ

ת-ל-א-ב-י-ב
רחוב סלמה
בית מן-ברמן
ת.ד. 1928

יהלומי תל-אביב

בע"מ

תל-אביב, רחוב אחוה 24
טלפון 4999

בי"ח לעבוד יהלומים
יצוא לכל ארצות התכל

יהלומי בוכארה

בע"מ

תל-אביב
ח.ד. 5071

נתניה
ח.ד. 34
טלפון 144

מלששות יהלומים

„יהלומים“

ביח"ד ללישוש יהלומים

הבעל: עקיבא פיקל רחוב נחמני 43
המשרד: רח' סואה 69, תל-אביב טל. 3312
בנקים: בנק ארץ-ישראל לדיסקונט בע"מ,
אגודה ארצישראלית בע"מ.
המספר הרשום 2802

ברכה פולד

נפלה בליל וינגייט
בת-לאביב, כיג אדר ב' חש"ו

אַנְחֵנוּ פֹּה!

(שיר הפרטיונים היהודיים בוילנה ויערותיה)

אל-נא תאמר: «תנה ברכי האחרונה,
את אור היום הסתירו שמי העננה».
זה יום נכספנו לו עוד יצל ויבוא,
ומצפדנו עוד ירעים: אַנְחֵנוּ פֹּה!

עמוד השחר על יומנו אור יתל,
עם הצורך תלוף תמולנו כמו צל.
אך אם תליפה, יאחר לבוא האור —
כמו סיסמה יתה השיר מדור לדור.

מארץ התמר עד ירפתי כפורים,
אנחנו פה — במקאבות ויסורים,
ובאשר טפת-דמנו שם נגרה,
הלא ינוב עוד עזרוחנו בגבורה.

בקרב הדם והעופרת הוא נכתב,
הוא לא שירת צפור הדור והמרחב,
כי בין קירות נופלים שרוהו כל העם,
יחדו שרוהו, ונגנים בקדם.

על-כן אל-נא תאמר: «ברכי האחרונה,
את אור היום הסתירו שמי העננה».
זה יום נכספנו לו עוד יצל ויבוא
ומצפדנו עוד ירעים: אַנְחֵנוּ פֹּה!

ב מ ע ר י ם - צ י ו נ י י ד ר ך

שנת ימי-זכרון היא לנו השנה הזאת — וביחוד ימי האביב שלה. ההיסטוריה הקצרה — אך גדושת המאורעות, המרכזת תמורות-דור במסגרת שנים מעטות — של חיי העם היהודי בעשור השנים האחרון, כבר העניקה לנו ימי-ציון למכביר: ציוני זעזוע, ציוני פורענות, ציוני מעמד — בשנה זו, שנת הי"ג לפורענות הגדולה שבתולדות ישראל. כי אכן, לפני שלוש-עשרה שנה החלה מלאכת האירגון של ההשמדה; לפני עשר שנים פרצו מאורעות תרצ"ו בארץ-ישראל, הישוב העברי החל מאז ללבוש דמות חדשה, דמות של מחנה מתגונן, השומר על עמדותיו בכוחו הוא, הצובר כוחות ומאמנם, מהווה משקולת חדשה במאוזני המדיניות של ארץ-ישראל והמורח-התיכון כולו; ושבע שנים עברו מיום שישוב זה הוכרח לקבל על עצמו היאבקות נוספת — וגם היא ללא אפשרות-„ויתור“ — וגם היא אכזרית ועולה בדמים — היאבקות „מבית“ בגזירות „פן ירבו“ של „הספרה-הלבן“, היאבקות נגד בעל-ברית אשר מעל — נוסף על ההיאבקות באויב „מתוך“, נגד חיות הטרף המשתוללת; וחמש שנים עברו מיום שבני-הישוב ושליחיו התגייסו למלחמה באויב, לראשונה ככוח מאורגן בפני עצמו, גם במדי הצבא הבריטי, האח-לנשק, ובמסגרתו וגם כחטיבות-חלוץ, מפלסות-דרכים, עצמאיות — ביב וביבשה; ושלוש שנים מיום שהתקומם גיטו ורשה ונפל בקדשו מלחמה, קדש והצל את כבודו של העם הנדרס, קדש והנחל מופת לדורנו זה ולדורות אחרינו, מלחמת מעטים מגי רבים, ומעטים מול רבים ועצומים מהם עד אין שעור; ושנה אחת — ושבעות לא רבים — מיום שנכנסה לחזית הקרב החטיבה העברית הלוחמת, כגוף צבאי בפני עצמו, המסוגל למילוי תעודות-קרב עצמאיות, כביטוי לרצון-הנקמה ולחפץ-העצמאות גם יחד, כסמל לשויון ישראל בעמים.

שלשלת-מאורעות היתה זו. מאורע גרר מאורע, מאורע חייב מאורע. הפורענות, שנפתחה לפני י"ג שנה — ונעילת השערים שמלפני ז' שנים — הולידו

ממילא את זוועות-הגיטו ואת המעמד שמלפני שלוש שנים. ההתנפלות הזיונית על ישובנו השליה, שהחלה לפני י' שנים וגמשכה מאז, בין כנסיונות-פורעים ובין כמוזמות שרים וממונים, (והיא עצמה רק חוליית-המשך בשרשרת ההתנפלויות, שהשנה ציינו גם חוליה אחרת בה, מלפני כ"ה שנה, ימי ת"א ופ"ת) — היא שהולידה וגיבשה את הכח, שגתייצב במערכה המחודשת הקשה שבעתיים, מאז 1939 — נגד אויב מהרס מבחוך, ונגד אפוטרופסות מחבלת מבית — ואשר את ראשית גלויי גבורתו ראינו לפני חמש שנים; ומני אז — בכל חזית, מבית ומחוץ, וההתגיסות העצמית במסגרת המשותפת למלחמה באויב המשותף, היא שהצמיחה את החי"ל, סמל חילו — תרתי משמע — של ישראל הקם לתחיה לאחר דורות רבים. ואם גם ייעלם, לזמן-מה, סמל החי"ל מרשימת הצבאות של העמים החפשיים בעולם, ואם גם יתנכלו עוד לישוב שהעמידו, ואם גם ינסו עוד למנוע או להאיט את שיבת שארית ישראל לארץ-ישראל — ואם גם יוסיפו להתנכר ולא להתדות בעובדת העצמאות העברית (המשקית, התרבותית, ההגנתית והמדינית) — המתהווה וקמה, על אף הכל, ושהיא נושא הטבעי וההכרחי של אותו סמל טבעי והכרחי — קום יקום הסמל מחדש, לא כתפאורת, ערטילאית וריקה מתוכן, אלא כביטוי חיים חודשים ותקינים, כחיי כל עם על אדמתו שלו.

*

אין חוברת של ירחון עשויה להכיל את עושר-התוכן החומר הדרושים לציון ערכם של מועדי זכרון רבים, רבים כליכך. רק מעט מזעיר — לדמות מאורעות תרצ"ו, לימי הגנת פתח-תקה, לגסיונות אנשי הבריגדה היהודית, לדמויות אנשי "הסירה" ומגמתם — ניתנו בחוברת הזאת. יש בקטעים הניתנים בזה רק נגיעה קלה בנושאים. ועוד יהא צורך ליחד את הדיבור על נושאים של ימי הזכרון הנ"ל, להעריכם ולהסיק מהם מוסר-השכל, — בין בחוברות החתומות בגושפנקא של "ימי-מועד" ובין בחוברות של כל ירחי השנה.

ח י ל ו

כמה פנים לידיעה על פיזורה בקרוב (דמוביליזציה" ייקרא לדבר בלשון" הצבא ה"אוביקטיבית") של הבריגדה-המוגברת היהודית, יום בו ינסו לקיים מצות ה"שחרור" לא רק לגבי חיילים עבריים, אלא לגבי עצם החיל העברי, מציאותו ורעיונו.

כלפי פנים. ודאי שביום ההוא לא יאבדו לנו ערכי החיל. דף זה מתולדותינו — לא ימחה, ורישומו במציאותנו אף הוא לא יאבד. בקום החי"ל כתבנו, כי כשם שה"גדוד" בשעתו זכה להוריש ערכי קיימא, ונכסי-אדם, למסכת הרעיון והמעשה של בטחון הישוב העברי ועמידתו, ממש כך ולמעלה מכך תעשה הבריגדה, ואכן, קם יהיה הדבר, עשירי-גסיון, מלומדי ארגון, למודי-אסכולת-קרב חדישה, בעלי תוספת ידיעה — ידיעת-יכולתנו — חוזרים

ויחזרו אלינו האלפים. הצורה תחדל, לזמן-מה, להתקיים. תוכנה חי —
חיה יחיה. כך היה כבר, וכך יהיה. ועוד צפוי גם המרחב. ולקראתו, לעת
עתה — ביצרון והתלכדות.

וכלפי חוץ. בימים אלה, ימי הבשורה על "שחרור" החי"ל, נתבשרנו
גם בזאת: סכנה צפויה לעולים מקיום כוח עברי בארץ. ובימים אלה של טפוח
חילות ערביים-לאומיים (ולאומניים-קנאיים) בכל אתר ואתר על סביבותינו,
כשמתקני צבא-הברית ומועדוניו נמסרים לידיים חדשות-ישנות, מכריס-מחזית מאז
1941 (משני עברי החזית), כאשר ראש ממשלת עבר-הירדן, שישובה הוא כחצי
כנסת-ישראל בארץ, מכריז על התחדש המצויד שבצבאות המזרח-התיכון, —
מצהירים, ב"צו-השחרור" מזה ובהודעת ראש הממשלה מזה, על חוסר זכותו של
ישראל לקיים כוח נושאי-נשק איזה שהוא, בין במסגרת החי"ל ובין בכל
מסגרת וצורה שהן. אכן, נתבשרנו: למן האוקינוס ההודי ועד לחוף האטלנטי, בכל
מרחבי השטחים שבאירופה, שבאסיה ושבאפריקה, רק שני עמים, כנראה,
יהיו משוללים זכות להיות נושאי-נשק ומקימי חיל מגן: הגרמנים והיהודים.
צירוף גאה של שני עמים "מנוצחים"...

לא למטפחי מיליטריזציה, מופרות ללא-כל שיעור, אפילו במדינות-ננס ערביות,
הזכות ליטול בימינם את מסגרת השירות הצבאי העברי באפיקו התקין של הצבא
הבריטי — ה"בריגדה" — ובשמאלם, לנסות ולסחוט ויתור על כוח-בטחוננו העצמי.
לא לאלה אשר גידלו וניפחו בשביל אמירות עבר-הירדן גיס, אשר במקביל לו,
לפי גדול האוכלוסיה, חייב היה הישוב העברי לקיים צבא-תמיד סדיר בן
עשרים וכמה אלף איש, רשות-הדיבור בענין עקירת דמותו של איש הצבא
מכנסת ישראל בארצה ובענין ביעורה של דריכות-המגן בקרב נעורי ישראל.
לא מספיקי-נשק לאבן-סעוד, מטוסים לבני-ההאשימים שבעיראק, ורכב-שריון
לעבדאללה-אבן-חוסייין, לא למשאירי ה"עובנות" הצבאיים בסוריה ובמצרים, — לא
להם לדבר בתום לבב ובלשון אמת על פירוק נשק-המגן ההכרחי, נשק-החיים האמתי,
שעוד לא היה טהור והכרחי ממנו בעולם. ולא מחזיריהם של ג'מאל אל-חוסייני
לארץ-ישראל — "גבור" זה שעליו כתב ה"טיימס": "שובו הוא מכה גדולה למתונים
שבין הערבים" — ושל "מפקד" הכנופיות ואנשי האקדוח בשנות 1938-39 —
לא להם להתריע על "הסכנה הצפויה לשלום הארץ", רחמנא ליצלן.

רוגזת הימים האלה ומתיחותם, נקוה נא כי חלוף תחלוף. מי יתן ויתן לה,
לישובנו, לחזור למסלול העבודה הבונה ולהתמכר לקליטת האחים הניצלים והשבים.
אך בין בעתות הדאגה והדריכות, ובין בעתות היצירה השליחה — ולמען ימיר
יצירה אלה — לא ינוח ולא יישן שומר-ישראל.

הגנת פתח-תקוה—תרפ"א

...כפר סבא עלתה בלהבות, עיניחי (כיום "כפר מלל") הוצתה. המתקפים עברו מן השרון את הירקון ופרצו לפרדסי "בחריה", ושומרי הגבול הודיעו לפתח תקוה שערד הבקר שבגבול שבט אברקישק נגזל. כשכל הידיעות הללו התרכזו במפקדת ההגנה המקומית של פתח-תקוה, תוכנה תכנית המערכה. מיד יצא חיל ההגנה של פתח-תקוה ברכיבה וברגל, מזוין בנשק חם וקר, לתפוס את עמדותיו לפי התכנית. פלוגה אחת בפיקודם של אברהם שפירא ואבשלום גיסין יצאה בדרך המוליכה ל"ביצה", ופלוגה אחרת, בפיקודו של מ. חפץ, תפסה עמדה על פני השדה אשר לפני מקום תחנת הרכבת כיום. המגינים ראו את האויב מתקרב ובא בהמון רב, אנשים למאות מזוינים בנשק חם וקר, ביניהם נשים, המלהיבות אותם בצריחות קרב, ומאחריהם נשים נוהגות גמלים טעונים שקים ריקים, לשאת בהם את הביונה... ומעבר לירקון נראה המלקות, עדר המושבה, נהוג בידי השודדים. פלוגה אחת פתחה באש חזקה על התוקפים ואנשיה ראו בנפול כמה ערבים. הערבים הפסיקו את התקדמותם והשיבו באש. החזית השתרעה עד שני קילומטרים ויותר. כמה יהודים נפצעו, נחבשו והובלו בידי אנשי שרות-העזר אל "מרפאת השדה" במרכז המושבה. ומצד הערבים נראו בנפלים הרוגים ופצועים. אך הם הוסיפו להסתער בקריאות: "עליהום! ראס איברהים מיכה!" (עליהם! על ראש אברהם שפירא!) — ועוד מעט והקיפו משלושה צדדים את פלוגת החלוץ. אז פקד שפירא להסוג אל עמדת החפירות. ובדרך, ליד "חרבת אמלכס" נפגע אבשלום גיסין בכדור ונפל חלל.

למעלה משעתים ארך הקרב. בפרק זמן זה נהרג חיים צבי גרינשטיין ונפצעו פצעי מוות נתן רפפורט וזאב אורלוב. ההתנגדות היהודית החזקה הפתיעה את הערבים. חלליהם נתרבו, ואף נושא הדגל הירוק של ה"ג'האד" ("מלחמת-מצוה" ב"כופרים") נפל בנופלים, אך לא אמרו עוד נואש. היהודים שבחפירות החזיקו מעמד ושלחו כדור אל כל ערבי שניסה להגיע ממחסהו. גם שרותי העזר פעלו כסדרם. בעגלות הביאו חביות מים וארגזי תחמושת והחזירו פצועים. ונערים אמיצים נשאו לאורך החזית כדי מים להשקות את הלוחמים הצמאים ביום השרב הלוהט.

בחזית רעמו היריות. כדורים תועים של הערבים עפו גם לתוך המושבה ואשה אחת נפצעה בחצר ביתה. בראות התוקפים, שאין הקרב הזה דומה לטיול בצחוק, כפי שהובטח להם מראש, החלו נסוגים פה ושם, כדי למשוך אחריהם את המגינים לצאת מחפירותיהם. אך היהודים לא נפתו לתתבולה זו והוסיפו להחזיק בעמדותיהם. לכן חזרו הערבים ותפסו עמדות באשר מצאו.

הידיעה על התרכוז הערבים למלחמה על פתח־תקוה הגיעה גם לוועד ההגנה המרכזי אשר בתל־אביב. מיד בא ועד ההגנה בדברים עם הגנרל דידס, המוכיר הראשי של הנציב העליון והממשלה. הגנרל הזה שלח פקודה טלגרפית לסול כרם, שישלחו משם בבוקר שתי אסקדרות של חיל הפרשים ההודי ברכבת, עד תחנת ראש העין, ומשם ירכבו לפתח תקוה להגן עליה. אולם הפקודה עברה בידי מפקדים אחדים עד שהגיעה לקציני שתי האסקדרות, וכך נסתרסה וקוצצה „במקצת“: הפרשים וסוסיהם נסעו ברכבת עד ראש העין, בהתאם לפקודה, אך שם ישבו ליד חרבות מצודת אנטיפטרוס למעלה משעה באפס מעשה, בו בזמן שבקרבתם סערה. אנשי פתח תקוה בקשו לפנות אל הצבא שיחוש לעורתם, אך בדעתם, כי יש להגיע לשם כך אל מפקדם המוסמך, והחלט לפנות תחילה אל המושל ביפו. טלפון עוד לא היה במושבה. בימים ההם, והדרך ליפו בחזקת סכנה ודאית. אז התנדבו פ. פסקל, אחד הותיקים באיכרים, ועוד שלשה צעירים לרכב ליפו. פסקל אמר: אם כעבור יום לא נשוב, חפשו את גופותינו בשדות סאקלה וסאלמה! הוא הריץ בדהרה את סוסו העיף ובחצי שעה הגיע לתל־אביב, ובבואו — נפל הסוס תחתיו לבלי קום. במכונית המשיך פסקל את דרכו ליפו. מיד הודיע למושל ולגנרל בירון על הנעשה בפתח־תקוה ועל הצבא החונה באפס מעשה בקרבתה. הם נתנו מיד את כל ההוראות הדרושות.

בינתיים התנדב דוד גוביק, והאיש מן הזקנים, אך ידוע לשם באומץ לבו, למהר אל ראש העין בכרכרת דיליז'נס, גם הוא בדרכי עקיפין. שם התייצב לפני אחד מקציני הצבא ומסר לו באנגלית מרוסקת על מצבה של המושבה. הקצינים, שכבר קבלו בודאי הוראות מאת מפקדיהם, החישו את חייליהם. מיד יצא הצבא אל החזית. הערבים ירו אליהם והרגו אחד הסוסים. ואז הפנה הצבא את נשקו כלפי הערבים, ובסופו של דבר נוספו עוד חללים ופצועים בין הערבים התוקפים. לא הספיקו אנשי פ"ת להרגע אחרי המלחמה בחזית הצפון, והנה באו שמועות על חזית חדשה, המאימת מצד דרום. השמועות נתאשרו עלידי אירון צבאי, שחג בשמי המושבה ואותת לקציני הצבא, כי כמה מאות ערבים, ובתוכם גם מזוינים ברובים, מתקרבים אל המושבה מצד הכפר יהודיה.

מעתה קיבל הצבא על עצמו את הגנת המושבה. בצאתו לחזית הדרום לקח אתו רק שני מורי דרך יהודים. התוקפים שהופתעו למראה צבא יוצא לקראתם. נסוגו אל אדמתם. אחדים התאזרו עוז ופתחו באש. התחולל קרב קצר, בו נפגעו עוד ערבים, ואז נסוגו לחלוטין.

(מתוך „יד לגבורים“)

מדברי אותם הימים

ב. כצנלסון

„אנו חייבים להגן על עצמנו“

לפני 33 שנה אמר המשורר העברי: „וכל הארץ לי גרדום“. אז כשביאליק נשא את קינתו, והעולם הישראלי נזדעזע כולו לשמע פרעות קישינוב, אפשר היה בזה עוד מן המליצה הגדולה, מן הראייה הרחוקה, מן התפיסה ההיסטורית של גורל ישראל. עוד היתה בה אמת של הזמן, אך לא אמת של המקום. אבל מקישינוב ועד עכשיו עברו על ראשנו זועות, אשר כנגדן חוורו גם ימי קישינוב וגם פרעות 1905. גרוש ספרד עם גזרות המלניצקי כוח מוכה, כוח מדוכא, כוח מושפל, עוד יש לו אפשרות של גאולה, אך בתנאי אחד, אם הוא עצמו יכיר בעוול שנעשה לו. ואפילו הוא גלמוד בעולם, ואפילו אין לו עוזר ומגן, אך אם חיה בו הכרת צדקתו עוד לא רחוקה ישועה ממנו. ובמכאובנו אנו יש לשאול: האם אנחנו עצמנו, אנחנו המוכים, אחיהם של הנדקרים והנשרפים בשבועיים אלה, אחיו של אותו אחד שנשרף בכביש, אשר אך זה עבר עליו הנציב העליון, האם חיים אנחנו בהכרה מלאה של צדקתנו?

לפני דורות לא ידענו שאלה כזאת. אבותינו שהועלו על המוקד, אשר נסחבו למרתפי האינקביזיציה, אשר נשחטו במאכלת הקוזקים, היתה להם הכרה מוחלטת, שיש להם עסק עם פריצי חיות. הם ידעו, שאין להם כוח נגד פריצי חיות. אבל אף רגע לא חסרה להם הכרת צדקתם הם. המעציב והמבייש ביסורינו אנו הוא, שכמה מבני דורנו חסרה להם ההרגשה החיה של צדקתנו המוחלטת. אנו חייבים להגן על עצמנו, ולא רק הגנה פסיית על חינו ועל פרי עמלנו. לא ניתן את גופנו למכים ואת נפשנו למעלילים. כי היד המשלחת בנו את הפניון ואת האבן ואת האש, היא גם משלחת בנו את הדיבה ואת העלילה. היד המשלחת בנו את המות מבקשת לתת לשמצה גם את חיינו ולסלף את האמת שבחינו. ואנו נתבעים להגן על עצמנו לא רק מפני הפורעים הגופניים, כי אם גם מפני פורעים רוחניים, שבהם גם המעיוזים לדגול בשם הסוציאליזם, בשעה שהם מסלפים את תוכן הצדק והחירות שבו ומחללים את שמו.

השינויים בהגנת הישוב

מעולם לא הראה הישוב גם במובן פיסי גבורה כזאת ואומץ לב וכוח הגנה כמו שהוא מראה עכשיו. צריך לדעת זאת גם בשביל עצמנו, וגם לאמר לעמנו למען ידע. שמירת התחבורה בארץ, עבודת הנהגים, הגפירים, השומרים והשוטרים, שמירת אנשי המשקים, עבודת הנערים הקטנים העומדים הכן לכל שליחות בשעת סכנה — כמה אומץ וגבורה ומסירות מושקעים בזה יום וילילה לילה. וצריך גם להבין מה שינויים באו בהגנת הישוב. הגנה אייגנה ענין קפוא שצורתו נקבעת פעם אחת לדורי דורות. היה זמן והגבור היה חוגר חרב. אחר כך באו רובים, דבר פשוט יותר, לא כל כך רומנטי כחרבות נוצצות. ואפשר שגם רובים הנם רומנטיים יותר מצוללות ותותחים ואוירונים, וגם האימטרטגיה שלנו עכשיו אינה יכולה להתלבש ברומנטיקה של ההגנה מאז. נכיר בשינויים. אין אנו בתורכיה. השלטון אחר, התנאים אחרים, וצריך להבין את כל רצינותם ולפעול במסגרת הנתונה (תכרים גם נפלו בגלל איידיעות התנאים האלה). בשבועות האחרונים, בכל

מקום שהיתה כל אפשרות שהיא. רדפו והדפו ולא חיכו לצבא ולשוטרים. מה היה לפנים בישוב? קבוצה קטנה של שומרים ואנשים צעירים שהפקירו את עצמם. עכשיו נוסעים באוטומובילים אנשים בעלי משפחה, אבות לילדים. על המשמר במשקים עומדים אנשים שעשרות שנות עבודה בארץ מאחוריהם. כבר שלושה דורות עומדים עכשיו במשמרות. ולא יחידים אלא אלפים. את זאת צריכים אנחנו לדעת למען עצמנו. וצריך להעביר הרגשה זאת ליהדות בגולה. ההגנה נתקלה בקשיים שונים, גם עליהם צריך להתגבר ומתגברים. והמאמץ הגדול של המחלקה המדינית להכניס „שוטרים מיוחדים“ וגפירים, מה זאת אם לא צורה של הגנה ליגלית, הדרושה לא פחות אומץ לב?

עדות

„המרד“ הערבי שבחר לקרבו את יעקב ובנו, את חלוצי יגור, את חזן ודננברג, את הקהל באדיסון, את מגישי המים בנחלת-יהודה, את בן-יהודה מעטרת — מעיד על עצמו, על מהותו, על דתו, על יצרו. מעיד, כאשר לא יעיד שום ניתוח רעיוני ושום הבחנה סוציאלית, כי לא מכוסף-שחרור הוא יונק, כי אם ממאפליית הטומאה. ועכשיו בא מעשה צפת (חילול הקברים) והוסיף על העדות. נזכור זאת, נזכור ואל נשכח. ואם גם עוד כדורים ישולחו בנו, ואם עוד פצצות יטילו בנו, ואם עוד יתפסו אנשים תמימים מאתנו ויעלילו עליהם כי הם היורים ומטילי הפצצות, ואם כהנה וכהנה יקומו אוהבי-החופש ודורשי-צדק ומלמדי-זכות על מענינו ומעללינו ושופכי-דמנו — אנחנו נשאר קשי-עורף כאשר היינו, ולא נודה לא באהבת-החופש ולא במלחמת הצדק אשר תינקות ישראל ואילנות ישראל וקברות ישראל משמשים להן מטרה להצייצרים אפלים.

מלחמה לנו בשיכחה.

מלחמה לנו בשיכחה. והיא אורבת לנו מכל צד. רבים פיתויה, אך לא גמול בה על היסורים, לא מירוק-עוונות, לא כיפורים על החולשה ולא סיכוי להתגבר. ומה יש עמה? דלדול הנפש, מחיקת האישיות של הפרט והכללי. והערמת-מנוסה — לשוא. רבות לאין ספור צורותיה של השיכחה היהודית: קהות סתם וחריפות-מוחין המביאה לידי קהות-הנפש; בערות סתם ובערות „גאורה“; חמדנות-סתם וחמדנות בטלית של אידיאה, טפסנות בסולם „ההצלחה“ הפרטית, רכיבה על גבי נחשולים עולמיים, רדיפת הרגע, הסחת-הרעה, התבטלות, התכחשות לעצמן ולבשרך, כפירה באחדות-הגורל.

בתולדות ישראל רבים היחידים והתקופות אשר בקשו לברוח מפני יד הגורל הישראלי, כברוח יונה באניה ההולכת תרשישה. רבים רבים גם לעינינו הנותנים שכר אניה לבוא תרשישה! אך אל נא תחפשו עלילות בהתעלמות מגורל-עם. איזהו גבור? לא הבורח מן הגורל אלא הנאבק אתו, לא המבקש להערים על גורלו, אלא המאמץ רוחו וידו לכבוש ותו.

„היום הזה נהיית לעם“

יש רגעים בהם נצרפת אומה. בהם נבחנת תנועה. בהם יחושל אדם. בהם היסטוריה מתחוללת. „היום הזה נהיית לעם“, אין רגעים אלה באים בהמון חוגג ובתהלוכות-נצחון. קשים ומרים הם. והמאויים להם — אינם יודעים מה מעותד להם. כבואם הם אחרים לגמרי מכפי שהזיה המתקתה רואה אותם במיטב תיאוריה. אך משהם באים — ביסורים, בפורעניות, באבדות, בתבוסות — הרי הם מעמידים במבחן את הנבואה ואת החכמה, את המעשה ואת האופי, ואוי לו לדוד המכויב ברגעים אלה.

האין אנו חשים כי מאורעות תרצ"ו-תרצ"ז, על כל המוראות שבהם, הם רגע

כזה בחיינו?

בשבועה שבלב: לא להרתע"

עד הספר הזה (ספר מאורעות תרצ"ו) לבני אדם מישראל אשר עמד
בשבועה שבלב: לא להרתע. עד לצבור אנשים אשר ידע לשאת את אבלו בגבורה,
אשר קבר בידיו את מתיו וידין לא רפו ממלאכת הבנין. עד לחיוב החיים והעמל
והבנין נוכח כל סכנת השמד. עד למאמצי יצירה אשר לא פסקו ועתים אפילו
פרצו וגברו, תחת זמזום כדורי-מארב ותחת שמים עשנים. עד להרגשת סולידריות
ושותפות-גורל אשר הביאה אלפים-אלפים לרצונם ולהתנדבותם אל מקומות העמל
והסכנה. עד לבור-לבם של הנתונים במצור, הפצועים בעומק לבם, החשים לכל
פרצה ולכל מקום סכנה, אולם חרדים לדם נקי לבל ישפך ולטוהר הדגל לבל יכתם
ולגורל המוני ישראל בעולם, אשר למענם ועל פדותם הם ניצבים — מטרה
לכדורים ולפצצות. עד הספר לצופה טהור-הנפש ורבי-בטחה ועז-ראיה, המדריך
את הצבא ואת מצביאייו, ואינו עונב את מגדל-הצופים עד אשר נפל מלוא-קומתו.
עד הספר לגבורה עממית, לא תפארת יחידים, אלא זרועה בכל עורקי-הישוב: הילד
הזורק בידיו את הפצצה מתוך המכונית הצבורית, האשה הנוטלת חלקה בהגנה,
הנוטר-המתנדב והנהג על דוכנו והזקן שומר החומות בעיר העתיקה ונותן את חייו
מחיר נאמנותו.

דור המצור והבצרון, אשר קלט חצים ולא נסוג, אשר לא הפקיר שום
נקודה ולא נתן לפנות שום מקום ישוב, אשר בנה וביצר וכבש בעצם-מצור, אשר
הוציא לחיי מגן בנים ובנות וזכדים, אשר העלה לחופי הישוב הנצור ספינות עולים
החשים להתיצב בחזית העבודה וההגנה. דור זה רשאי לומר ליוסף טרוומפלדור
ולאהרן שר, אנשי תל-חי: לא ביישנוכם. לא עירידים הלכתם. באשר מצאה אותנו
המערכה קבלנו אותה וקידשנוה. לא תל-חי אחד קיימנו אלא כל הארץ היתה לנו
תל-חי. תלים חיים.

הכוח הכמוס

שתי השנים האחרונות הוכיחו במידה שלא שערנוה מה רב הכוח הכמוס בנו.
אילו שאלו אותי לפני שנתיים, הסבור אני כי נוכל להחזיק מעמד במצור שמונה-
עשר חודש, כי נוכל לעמוד לא רק בפני המנהיגות הערבית אלא בפני כל הכוחות
המרוגבים המסייעים לה בהשפעה, במזון, בנשק ובהבטחות, אילו היו שואלים אותי
היחזיק הישוב הקטן הזה מעמד, מבחינה פיזית, כלכלית, מדינית ומוסרית,
מלחמה אשר כזאת — קונם עלי שלא היה עומד בי האומץ לענות בחיוב. עם כל
היחס של דרך-ארץ שיש לי בפני כוח הישוב, הייתי עושה את חשבון נכסיו
האנושיים ונכסיו החמריים של הישוב והייתי ודאי מוצא כי אינם מספיקים. היוכל
הבסיס הכלכלי של הישוב לעצור כוח בפני שביתה ערבית, בפני חרם ערבי?
וארבע מאות אלף היהודים היושבים בארץ-ישראל — מה הם? מי הם? מה
הרכבם? האם כולם הם אזרחים מעורים בחיי הארץ? לא. קרוב למאה אלף מהם
באו לארץ בשתי השנים האחרונות. מאה אלף נוספים באו בחמש השנים האחרונות.
יתכן כי רובם אינם עוד אזרחים בארץ אלא מהגרים, אנשים ללא שרשים בארץ
ובעם ובלשון ובתרבות — איך אפשר היה להאמין למפרע, כי אנשים אלה יעמדו
בנסיון כה קשה, בשעה שיונף הגרון לא רק על קיום הפרט אלא גם על קיום הכלל
ואף על עצם הרעיון של הכלל? האם יכולה היתה להיות לנו הודאות כי ישוב
צעיר זה, ישוב-בוסר זה, יעמוד בכל אלה? ואף על פי כן עמד הישוב במבחן, עמד
בפני הטרור הערבי, בפני ההסגר הכלכלי, בפני מדיניות התנודות המיוחדת במינה
של הממשלה אשר גרמה לעדוד רוחם של המנהיגים הערבים ולהמשכת המלחמה
ללא שעור. יתר על כן: הישוב לא רק עמד על נפשו, אלא כבש לעצמו בעצם חדשי

המצור עמדות חדשות בכלכלה, בהגנה, עמדות אסטרטגיות ומדיניות ועמדות התישבותיות.

— לא הסתפקנו בשמירה על הקיים —

אנחנו בארץ לא הסתפקנו בשמירה על הקיים. אנו גם כבשנו עמדות חשובות נוספות. למעשה קיים בארץ גם כוח הגנה יהודי חוקי, המונה כמה אלפים צעירים יהודים מוויינים, שכלכלתו על המדינה. נוסף על כך מתאמנים כוחות מילואים, שיגויסו בשעת סכנה. עמדה זו לא היתה ליהודים בשום ארץ ואף בארץ-ישראל חשבו את הדבר לנמנע. עד שבאו מנהיגי התנועה הערבית וסייעו לנו להשיגו. עמדה זו חשובה מאד. רעיון הגדוד העברי מצא את תיקונו: לא בצבא זר אלא בשירות הגנת המדינה.

וגם כבשנו עמדות כלכלה נוספות. הלא שמעתם על נמל תל-אביב, הדבר בוצע מראשיתו ביוזמת הישוב, בעבודתו ובהוננו. אנשי הישוב הביאו את כספם, לא חיכו לקריאה. אנשי חוץ-לארץ החרישו, לא תבעו את חלקם בנמל היהודי הראשון. בד בבד עם הקמת הנמל קמו עמדות חדשות לעבודה עברית. אזכיר רק לדוגמא את עבודת האבן. הבניה העברית היתה כפותה זמן רב לאבן הערבית. עכשיו הוקמו מחצבות חדשות בסביבת ירושלים ובסביבת פתח-תקוה ובשומרון ומאות פועלים יהודים מצאו בהן מקום עבודה. התקדם הייצור של תוצרת חקלאית — ירקות, ביצים, חלב, ובחדשים האלה נוספו לנו גם 19 נקודות ישוב חדשות. אולי שמעתם כיצד קמות הנקודות האלה: הן נבנות במשך יום אחד על צריפיהן וגדרותיהן, על הזרקור ועל מכונית הדינאמו. הן מוקמות בפינות מרוחקות ושוממות. ללא חיבור דרכים ונתונות לסכנות מרובות. עדיין חסרים האמצעים כדי להפוך את נקודות הכיבוש האלה לנקודות של ישוב ממש. עדיין סובלים במקומות האלה סבל רב ומתחבטים כיצד להחזיק מעמד עד בוא הישועה — אולם עליה זו על שטחי קרקע חדשים שימשה לנו מקור של שמחה ונחמה גדולה בימים החמורים האלה.

חיים של אי-כניעה

וכאן בארץ ניתנה זאת הפעם ההזדמנות, אשר לא היתה לנו כל דורות גולה: להדוף אויב. אנחנו נקראים לעמוד בנסיון, יותר מאשר באיזה זמן שהוא של תולדותינו. וששים השנים מהיווסד פתח-תקוה ועד עתה אינן אלא הכנה לעמידה בנסיון זה. אפשר שנסיון זה הוא למעלה מכוחנו, אולם אם נעמוד בו נציל לא רק את הישוב הקיים, כי אם גם את העם. ואולי גם נזכה לכך שבעולם של שפלות ופחדנות, הסתגלות והשתעבדות יתן העם היהודי את מופת האדם הנאמן למשאת-נפשו, הנלחם עליה על פי דרכו, נלחם ואיננו נכנע. ושום נימוקים לא יצדיקו את הכניעה וההסתלקות ממלחמה. ואף לא הרצון לדבר שלום אל שכנינו. ולא חזון השלום אשר יבוא ביום מן הימים. — — — דאי, נעשה הכל כדי שהמלחמה הרשעית שאסרה עלינו התנועה הערבית לא תרעיל את נפשנו בשנאת-אדם ובתאות-נקמה עוורת. אך לא נחליף את המציאות בהרהורי-לב, ונכיר ונדע, כי במחיר עבדות לא נקנה שלום — — — הפועל האנגלי לא יתקומם למעננו מבלעדיו.

קדושת נשק המגן

בנתיב היסורים הממושך והנפתל של דברי ימינו נחלנו כמה ערכים, וכמה מהם למדנו לקדש עד כדי מסירת נפש. משבאה הפסקת-נופש קצרה, שבה נדמה

היה כי ימי ענינו ומרודינו חלפו ללא־שוב, חלשה דעתנו וקיבוצים יהודיים ניטל מהם טעמה של מסירת־נפש. והנה שוב הוכנסנו לכור־מצרף, המושגים הראשונים של קידוש־ערכים ומסירת־נפש מתחדשים עלינו. יתד על כן: הענפים הצעירים בגזע האומה הצמיחו כמה חידושי־ערכים. דוגמה אחת: שיבה אל הלשון העברית. אף היא טעונה בימינו מסירת־נפש. וכנפיה הפצועות של השירה העברית בסס"ד עדים לכך. ואחד הקנינים אשר חידשו דורותינו האחרונים, מאז "משא במירוב" וההגנה בהומל והשומר בארץ — קדושת נשק־המגן. שנות "המאורעות" הרחיבו את המעגל והכניסו לתוכו רבבות ונטעו ערך זה בלב הישוב. ושיטת ההתגוננות, זו שהקפידה על טוהר הנשק ועמדה בפני זעזועי נפש ופיתויים ולא נתפתחה — יש בה כדי להקנות לנו את הזכות לדגול בלב שלם בערך המחודש: קדושת נשק־המגן. על נשק־מגן זה מותר להגן, חובה להגן, ויש לנטוע הכרה כללית בישוב כי על נשק כזה אין מותרים ויש להביא בינה בלב שליטים, כי נשק כזה מיישוב כזה אין מפרקים.

לא רחוקים הימים, שאנשים טובי־כוונה וקלי־הבנה לא היו מבחינים ביותר בין נשק־מתקף ונשק־מגן. וכל המרבה לתעב כלי־משחית ומתקיף ראה עצמו רשאי לזלזל בכל נשק שהוא. פרי קלות־דעת זו אוכל עתה העולם כולו. ימים רבים לא הבינו רודפי השלום, כי אף השלום טעון הגנה, ומי שאינו מבין את ההכרח והחובה להגן על שלום בכל כוח מפני המתנקשים הרי הוא מסייע בידי המשחיתים, ומתחייב בנפשו ובנפש העולם.

מ. ביילינסון

זכות ההגנה העצמית

— — הישוב העברי גילה בתקופת הדמים הזאת כוחות של שליטה עצמית, ושליטה עצמית זו זכתה לתהלות הנציב העליון. הישוב העברי מאס בנקמה, מנע בכל מאמצי כוח שפיכת דם תחת דם, לא מפחד ולא מחוסר כוח הוא נמצא במצב של נתקף, רק הרצון האמיץ להמנע משפיכת דמי נקיים, יהיו מי שיהיו, רק ההכרה העמוקה, כי חוקת קודש היא למעט את הסכנה לחיי מי שאינו מסכן חיי אחרים, רק בזכות אלה נמנע כל נסיון נקמה. כוחות נפש עצומים הושקעו בהתאפקות הזאת. אלה שגילו כוחות נפש עצומים כל־כך הוכיחו והעידו על עצמם, שראויים הם לאמון. זכות ההגנה צריכה להנתן להם. כל יהודי בארץ כיום — עמדת נתקף היא עמדתו, כל נתקף זכאי להגן על עצמו, זכות יתרה לו לכך מאחר שהראה שבועות אחר שבועות, כי כוחו עמו לשמור על עצמו מפני מעבר ממצב של נתקף למצב של מתקיף; כי ידע הוא להבחין בכל מצב ובכל מקרה את הגבולות של זכות ההגנה העצמית.

לאור שבעות הדמים האלה אין עוד רשות לממשלה למנוע מן הנהג היהודי מן היהודי היוצא לדרך את זכותו להיות מזויץ וברי־יכולת לעמוד על נפשו; אין עוד רשות למנוע מן האזרח היהודי, באשר הוא שם, את הזכות להגן על ישובו, על שדותיו, על רכושו. הישוב העברי המעונין בהשלטת הסדר זכאי לכך, שהממשלה תשתמש בעזרתו ותתן לו אמצעי הגנה מספיקים. רשיונות הנשק שהממשלה הוציאה במדה זעומה, אינם מספיקים כלל. לכל יהודי היודע לשאת נשק יש לתת את הנשק המתאים, כדי שיוכל להבטיח את חייו ורכושו. — —

(דבר היום 2.6)

(המשך הדברים בעמ' 114)

איך נפלו גיבורים...

מלחמת ה"ציר" על השליטה באגן ים התיכון, על הדרך להדהו על "הושטת יד ליפן" התנהלה בראשית 1941 בדרום היס-התיכון, בלוב ובפתח מצרים. במקומות אלה חנה צבא גרמני ואיטלקי והיו עמדות מוכנות מראש: בסיסי האיטלקים שבלוב ובגבול מצרים.

אבל לגרמנים היו גם תכניות אחרות — דוקא אלה היו תכניות היסוד שלהם, תכניות שלא תוכנו דוקא למלחמה זאת, אלה הם נכסי צאן ברזל באסטרטגיה הגרמנית הקלסית: תכנית מסילת ברזל ברלין—בגדד. על כך מעידות הפעולות בברית עם תורכיה עוד במלחמת העולם הראשונה.

בצד זה של אגן היס-התיכון אפשר להשיג עוד מטרות: "הדרך האחורית" לקווקז; הנפט של עיראק ואירן. הפעם היתה תורכיה נייטרלית. לשם השתלטות על החלק הזה של העולם, מבלי לעבור את תורכיה, אפשר היה להיאחז בתכנית נועזת: תכנית של "קפיצת דרך" על ידי אירונים. אבל לאירונים נחוצים שדות תעופה, ובראש-וראשונה דלק. עיני גרמניה פנו, איפוא, לסוריה, לסוריה של ווישי. התחילו להופיע "תיירים" גרמניים, וגם אירונים גרמניים. מפתח התכנית הגרמנית, אבן הפינה שלה, היתה מונחת בבתי-הזיקוק של טריפולי שבסוריה. פה, על אף ההפסקה שחלה בזרימת הנפט מהצינור היוצא מעיראק, היו מרוכזים בטריפולי מיכלי נפט ענקיים; בית הזיקוק עבד במלוא הקיטור והיה מייצר את הדלק הנחוץ להגשמת התכנית האסטרטגית של גרמניה. בריטניה לא עמדה או בקשרי מלחמה עם ווישי; היא היתה עדיין שלב של הכנות לפעולות נגדה.

במצב זה אי-אפשר היה לה לשלוח אירונים, אניות-מלחמה או חיל-קומנדו, כדי להחריב את בתי הזיקוק, ועל ידי כך לסכל את התכניות הגרמניות. היה יסוד לחשוש שאם לא יהיה בסיס הדלק בעוד מועד, תגבר הסכנה של פלישה גרמנית דרך האויר, אשר תעזר על ידי צבא וישי ותלקים לא מעטים מתושבי סוריה. והפתרון נמצא.

בן הברית הנאמן, שאינו נרתע מכל סכנה — הישוב הארץ-ישראלי, בני הישוב הזה, — הם שלקחו על עצמם להתיר את הסבך; מבין הנוער שהכשיר את עצמו לכל פעולה צבאית רשמית ובלתי רשמית, לכל מבצע נועז הנחוץ לישוב, נמצאו הבחורים, — זו המחלקה הקטנה המורכבת מבחיריה וממפקדיה של ההגנה — והם שנטלו על עצמם את פעולת ה"קומנדו" הנועזת הזאת. מפקד הפעולה היה אחד מבין המתנדבים — צבי ספקטור, שכבר הוכיח לא אחת ולא שתיים את אומץ רוחו ואת כשרונו הצבאי-הטקטי. בשעה האחרונה צורף קצין בריטי, בדרגת מור, מטעם המפקדה הבריטית.

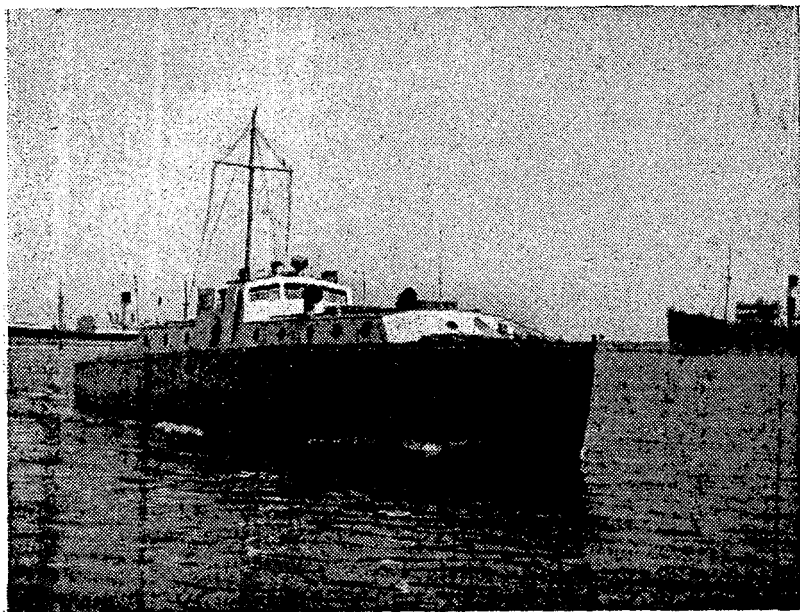
סביבת טריפולי נשמרה על ידי חילות וישי שמירה קפדנית. אחרי הידיעות הראשונות שהושגו על ידי סיירים שלנו, והן נמצאו בלתי-מדויקות, נשלחו הסיירים שנית והביאו אתם תכנית מלאה של המקום, הסביבה ואף תכנית השמירה. התברר, שבחוף פוזרות עמדות במרחק של חמשה קילומטר אחת מהשניה, ובכל אחת מהן כיתת סנאגלים המצוידים במכונת יריה כבדה, ובין העמדות היו מסיירים פטרולים. מלבדם חנתה שם פלוגת חיל-רגלים, וסוללת תותחים היתה קבועה בקירבה בלתי אמצעית לבתי הזיקוק.

בתי הזיקוק מרוחקים מחוף הים כקילומטר ומעלה. בין הים והאובייקט נמצאה סוללת מסילת-ברזל. תכנית הפעולה בקרויה הכלליים היתה כדלקמן: סירת מנוע תצא מחיפה ועליה סירות קטנות (אולי היו אלו „סירות פלישה“ ראשונות?); מחיפה תתרחק סירת-המנוע לתוך הים, כדי 30 קילומטר לערך ומשם תמשיך במרחק זה, בקו מקביל לחוף, מול טריפולי. עם חשיכה יפנו לחוף. בסירת המנוע ישארו 4 אנשים: הקפיטן ועוזרו, המכונן והקצין הבריטי. האנשים שירדו לחוף יתחלקו לשלש חוליות. אחת מהן תשאר על יד הסירות הקטנות (בהן ירדו מסירת-המנוע); השניה תגיע עד לסוללת מסילת הברזל ותתפוש עמדות, על מנת להבטיח את אפשרויות הנסיגה; השלישית, כ-6 אנשים, תתחלק זוגות-זוגות, בן-זוג אחד עמוס תרמילים עם חומר מפוצץ ו„מכשירי-זמן“ (מכשירי השהיה המכוונים את זמן ההתפוצצות) ובן-הזוג השני יגן עליו בתת-המקלע שבידו.

הנשק, תת-מקלעים, ומקלעים, לא יכול היה להיות מתוצרת אנגליה — כי, כאמור, אנגליה לא עמדה עדיין בקשרי מלחמה עם וישי. אותו גוף שגייס, חינך ואימן את הבחורים, הוא גם סיפק להם את הכלים.

ביום המיועד ובשעה מיועדת (8 בבוקר, 18.5.41) יצאו הבחורים לדרך. רעננים, דרוכים לקראת המעשה, נכונים בכל לקרב. אחרי שלוש שעות, כשהגיעו למרחק של שלושים קילומטרים מן החוף הודיעו על כך במכשיר האלחוט, וכן הודיעו שהם פונים צפונה. יותר לא שמענו את קולם ולא שמענו עליהם. גם אחרי כיבוש סוריה הוישאית אי אפשר היה להיוודע, מה קרה לאנשי הסירה. ועד היום אין אנו יודעים, ועד היום אנו שואלים:

איך נפלו גיבורים?

הספינה „אריהים“ בה יצאו הכ"ב.

העשרים ושלושה:

שמעון אוזימל

נולד בבסרביה. מילדותו חבר „גורדוניה“. עלה ארצה בשנת 1931 והיה שנתיים חבר קבוצת „מסדה“ בחדרה. עבד בבנין, בפרדסים ובקידוח. בשנים האחרונות — היה שומר קבוצ.

חבר שורה פעיל וממלא תפקידים אחראיים במקום. כל ימי המאורעות מגויס כנוטר ומופקד על עמדות-הגנה מסוכנות. בן 30 בצאתו.

אריה ברזילי (איזן)

נולד בפולין. בהיותו בן שנה הובא על-ידי משפחתו ארצה וגדל בתל-אביב. חבר הנוער העובד. חניך השורה. בימי המאורעות התגייס לתפקידי שמירה והגנה בסביבות ראשון-לציון והשתתף בפעולות נגד הכנפיות. נקרא לפעולה הימית המיוחדת. בן 20 בצאתו.

יעקב גורדון

נולד בארץ. עד השנה הששית לחיו גר עם הוריו בבאר-שבע ואח"כ עבר עם המשפחה לתל-אביב. חניך ביה"ס תל-גורדווי וחבר „המחנות העולים“. עזב את לימודיו בבית-הספר הטכני „מונטפיאורי“ ויוצא לעבודה. מדריך בתנועה ואח"כ בהכשרה בנען. משם נשלח לכיבוש העבודה בסדום. מתגייס לנוטרות ולוקח חלק פעיל בהגנה על המקום. משתתף בקרב הידוע עם הכנפיות בסביבות סדום. כל ימי המאורעות הוא נמצא בעמדות שמירה והגנה בנקודה המרוחקת מן הישוב.

ב־1939 הוא נתפש עם המ"ג ונידון למאסר עשר שנים בכלא עכו. לאחר ששוחרר מבית הסוהר חזר לפעילותו בשדה הבטחון. לאחר חדשיים הוא נקרא לפקודה ויוצא עם חבריו לסירה בשליחות המיוחדת. בן 23 בצאתו.

אריה גרברד

נולד בגרמניה. בגלל החוקים האנטי-יהודיים נאלץ להפסיק את לימודיו בבית הספר העממי. היה חבר בתנועת „הבונים“. בן 16 עלה ארצה עם עליית הנוער וקיבל את הכשרתו בגבעת-ברנר. הצטרף לנוער העובד ועבר כחבר לחולתא. נכנס לחיי החברה ולעבודה בדייג. עמד כל השנים בקשר מכתבים הדוק עם בן-דודו, הרשל גרינשפאן (שגוס בפרוץ ראט, הציר הנאצי בשווייץ) ותבע מן הקבוצה לאפשר לו להתגייס לצבא כדי שיוכל גם הוא לגקום בנאצים. כשנקרא לתפקיד הימי המיוחד גדלק כולו לפעולה. בן 19 בצאתו.

יצחק חקר

בא ארצה עם משפחתו בגיל רך וגדל בירושלים; בוגר ביה"ס „תחכמוני“ ולמד בבית-הספר התיכוני למסחר.

הפסיק את לימודיו ויצא לעבודה כפועל בנין. הקדיש הרבה מזמנו הפנוי לטיולים וטיורים בסביבות ירושלים הקרובות והרחוקות. יחד עם חבריו יסד את קבוצת המשוטטים „הסולל“ ששמה לה למטרה להכיר את מדבר יהודה על כל שביליו ותגליו. היה מראשוני הנוער בארץ שהקיפו ברגל את ים-המלח, ושור קשרי ידידות רבים עם הערבים בסביבות שבהן טייל.

חבר השורה וחניכה. עם פרוץ מאורעות תרצ"ו עזב את עבודתו הקבוצה והתגייס לתפקידי שמירה בסביבות ירושלים. היה מאנשי „הגודרת“ ואח"כ ממפקדי הפר"ש. נשלח לכל מקום של סכנה ואחריות ובכל מקום מלא את שליחותו במילואה: בגבעת-עדה, בסביבות רמת-הכנעש, ליד ה„גדר“ בצפון ועוד.

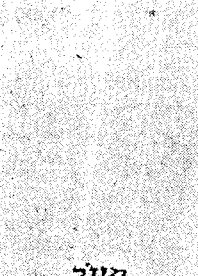
ישראל נורדין

חיים זוייסמן

מרדכי (מוסקה) כהן

מיר
סיד אנשוני פלמר

מנחם קורקין

גרשון קופלר

יצחק הקר

אריאל טמס

אריה ברזילי (אילון)

אברהם נורדיק

מרדכי פלונצ'יק

שמעאל (סמי) חרניצקי

יהודה (רודי) צ'ונג

שמעון אוציטל

אריה גלברל

זאב רוטמן

נריאל (נרי) פגלין

צבי ספקטור

אפרים זימן

ברוך יעקבסון

נתריאל יפה

יעקב גולדמן

דוד נפחא

עמירם שוחט

לאחר פרוץ המלחמה נשלח בשליחות מיוחדת לחו"ל. חזר משליחותו והמשיך למלא תפקידי בטחון אחראיים.
בן 25 בצאתו.

אפרים ויימן

נולד בפולין. עלה ארצה עם הוריו בילדותו. למד בביה"ס התיכוני למסחר בתל-אביב. מנעוריו חבר השורה. לימי המאורעות — בין מגיני „טירת שלום” ומשרת בפלוגת אתלים; בקיץ 1937 נשלח לשמירה על קודחי בארות-הנפט במדבר יריחו. אח"כ ברמת הכובש. ב-1938 הוא מתגייס לגדוד נוטרי הרכבת כמפקח על האיתות בקו חדרה-חיפה. בחטיבה זו הוא משרת עד מאי 1939. עם פרוץ המלחמה הוא ממשיך למלא תפקידי בטחון שונים ומצטיין כמדריך. שירת כסרג'נט נוטרים בעמק. בפברואר 1941 הוא עומד להתגייס לצבא והנה נקרא לפעולה הימית המיוחדת.
בן 21 בצאתו.

חיים ויסמן

נולד בצפת. אביו, סופר סת"ם, אף הוא יליד צפת, דור שלישי מעליית החסידים. את חינוכו קיבל ב„חדר” ובישיבה.
בהיותו בן 13 עברה המשפחה לפתח-תקוה והיים נכנס לחיי עבודה. עובד בפרדסים ומצטיין כאורז. מצטרף ל„מחנות העולים”. אח"כ חבר הנוער העובד.
עם יסוד קבוצת „אלונים” — וחבריו מפתח-תקוה בין מיסדי הקבוצה — בא גם חיים למקום ומתקשר אליו. ב-1936 מתגייס לנוטרות ומשמש תקופה ארוכה, בעצם ימי המאורעות, כשומר שדות והעומד במגע עם השכנים. השתתף בקרבות עם הכנופיות בסביבה. מתגלה באומץ לבו ובצניעותו.
בן 25 בצאתו.

שמואל (סמי) חנוביץ

נולד בארצות הברית (טקסס). עלה עם משפחתו ארצה בשנת 1929, לפרדס-חנה. קבל את חינוכו בבית הספר המקומי. חבר השורה מגיל צעיר. אחד ממדריכי הנוער במקום. בימי המאורעות גרה משפחתו עם אחד-עשר אחיו באחד הפרדסים המבודדים. היה בחנייתו ואח"כ השתתף ב„פלוגות הלילה” עם וינגייט.
בן 21 בצאתו.

אריאל שמש

נולד בירושלים. בוגר הגמנסיה העברית וחניך קהילת הצופים. הצטיין בתנועה כמדריך צופי ומחנאי ואהוב על חניכיו. מנעוריו חבר השורה וממלא באחריות ובמסירות את כל התפקידים המוטלים עליו.
עם הקריאה לצאת לפעולה הימית — עזב את למודיו בטכניון בחיפה והתייצב לפקודה.
בן 21 בצאתו.

כתריאל יפה

נולד ביפו בזמן מלחמת העולם הראשונה. היה עם המשפחה במצרים. אחרי שחזרה המשפחה ארצה למד בבית-הספר „תחכמוני” ואח"כ בגימנסיה „הרצליה” ובמקוה-ישראל. יצא לעבודה לחדרה, יחד עם קבוצת חברים מבוגרי מקוה-ישראל. אחרי זמן-מה עבד עם חבריו במשתלת הממשלה בבית-שאן. נצטרף לקבוץ „אפיקים” שחנה בחצר כנרת. חי שם שלוש שנים ועבד בעיקר בשיט על הים.
ב-1932 יצא זמנית מאפיקים לתל-אביב אל הוריו והשתלשלות הענינים מנעו בעדו לחזור לקבוץ. הוא התמסר לספורט הימי והדריך נוער רב לאהבת הים ולהתמצאות בו.

יכן הוטלו עליו משימות חשובות בפעולות העפלה.
ב־1934 יצא בשליחות לחו"ל ועבד זמן ממושך באניות מעפילים.
כשהתחילו מאורעות 1936 לקח חלק פעיל בהגנה בעיקר בתל־אביב, מקום שארגן
את ההגנה על שכונת ה"מכבי".
אחד העובדים האחראים הראשונים בנמל תל־אביב. האחראי להפלגה הראשונה לפורט
סעיד של סירת "הפועל".
בסתיו 1938 שוב יצא לטפל בהסעת מעפילים והכניס את "טיגרי־היל" לחוף תל־אביב.
לאחר שנתקלה במקום המיועד לירידה ביריות משמרות החוף.
מתהילת המלחמה היה למדריך לעבודות ים הן לקבוצות הים החדשות והן להכשרת
מתגייסים לצי בצורות שונות. היה מפקד הקורס הימי של אנשי הסירה.
חדשים מספר אחרי צאתו בסירה נולד לו בן וקראו שמו "דן" — כינוי של כתריאל
באניות המעפילים.
בן 32 בצאתו. הניח אשה ושני ילדים.

ברוך יעקובסון

נולד בריגה. משחר ילדותו פעיל בתנועת "השומר הצעיר" נצ"ח. אחד ממדריכי
המרכזיים בלטביה. בדמותו הזקופה, ברוחו הנלבבת, במסירותו חסרת־הסייגים לזנועה
ולחבריה הוא ממש דוגמא לחניכיו.
עלה ארצה ב־1937. חי תחילה, יחד עם גרעין־קיבוץ, באפיקים ואח"כ יצא עם
חבריו לכיבוש העבודה בבנימינה. ממיסדי הקיבוץ ה"אנגלו־בלטי". תקופה מסוימת —
מוזכר מועצת הפועלים בבנימינה.
בין ראשוני הקבוץ העולים להתישבות בנעמה שבעמק החולה (כפר בלום). על אף
מלאו תפקידים אחראיים בקיבוץ הוא נקרא לשליחות הימית ויוצא עם אנשי הסירה.
בן 25 בצאתו. הניח ילד.

מרדכי (מוטקה) כהן

נולד בפולין. עלה ארצה ב־1925. חניך "החלוץ". בארץ פנה לעבודות כיבושיות.
בנה את ביתו בחדרה. מתמסר לענייני תרבותיים של צבול הפועלים במקום ומארגן חוג
דרמטי וחוג מוסיקלי. מתרכז בפעולות הדרכה ספורטיבית ופעיל במיוחד בעניני בטחון.
בימי המאורעות עומד כולו לרשות השורה ומשתתף בהגנת גבעת עדה בפני הפורעים
ובקרבנות נגד הכנופיות.
עיקר כוחו מתגלה בארגון הפעולות לקבלת המעפילים בחופי הארץ. מכשיר חברים
צעירים לפעולות ימיות ומלכד סביבו חבר ימאים העומד לפקודה.
בן 38 בצאתו. הניח אשה ושני ילדים.

דוד נפחא

נולד בחיפה, בוגר ביה"ס הריאלי. מעוררו עוסק בספורט־הים. חניך השורה ומפעיליה.
מתמסר לפעולות העפלה ומצטיין ביכולתו ובמסירותו. היה אחד המדריכים בקורס הימי
של אנשי הסירה.
בן 20 בצאתו.

ישראל נורדין

נולד בהולנד. עלה ארצה בשנת 1935. היה חבר קיבוץ ואח"כ התגייס למשטרה.
שרת במשטרה החופית. הצטיין בפעולה נועזת. קיבל מהשלטונות את הצטיינות על
חירות־נפש. אמיץ ושקט בפועלו ובעל גאווה לאומית.
בן 29 בצאתו. הניח ילד.

אברהם נוריאל

נולד בבגדד. הגיע בילדותו ארצה וגדל בירושלים. בגיל צעיר יצא לעבודה. בין ראשוני "הפועל" בירושלים ומפעיליו. חבר השורה וחניכה. אהב לסייר הרבה והכיר יפה את סביבות ירושלים ומדבר יהודה ושימש לא אחת כמורה־דרך באותה סביבה. עם פרוץ מאורעות תרצ"ו התייצב מיד לפקודה. היה סרג'נט בגדוד נוטרי הרכבת (אחראי לסביבה המסוכנת של קלקיליה הערבית), מפקד מחלקה בין נוטרי ה"גדר" בצפון. בן 25 בצאתו.

צבי ספקטור

נולד בירושלים, גמר בהצטיינות את הגימנסיה העברית, היה בין מיסדי "קהילת הצופים" ומפקדה במשך שנים. ניהל קורסים למדריכים, מחנות צופים וטיולי־נוער רבים. היה בקבוצת הסיירים הראשונה שהקיפה ברגל את ים־המלח. עם סיום למודיו נסע לאנגליה להמשיך בלמודים. ששה שם שנתיים ומחוסר אמצעים נאלץ להפסיק את למודיו. חזר ארצה והתמסר לעניני בטחון. מנעוריו חבר השורה וחניכה. הצטיין באומץ לבו והעזתו ובכשרונותיו הפיקודיים. מילא תפקידי הגנה אחראיים במאורעות תרצ"ו, ב"נודדת", ליד ה"גדר", מפקד ומדריך בפור"ש וממשיכי דרכו. השתתף בפעולות נגד הכנופיות הערביות בסביבות ירושלים. גבעת עדה, ועוד. לקח חלק בפעולות עליה ולידה ספינות מעפילים. נתמנה כמפקד הסירה. בן 26 בצאתו. הגיח אשה וילד.

מרדכי פלונצ'יק

נולד בוילנא. בן משפחה רבנית. קיבל חינוך תורני. עלה ארצה ב־1932 ועבד בחקלאות. מאז פרוץ מאורעות תרצ"ו — חבר "אגודת השומרים". אחד ממ"ג אסירי ההגנה. בצאתו מבית הסוהר חזר לשמירה. בן 27 בצאתו.

נריאל (נרי) פגריין

נולד בתל־אביב. מנעוריו חבר. פעיל בשורה. באישיותו באה לידי מزیגה מלאה קסם אישי ומסירות ללא־סייג לרעיון. עוד בהיותו תלמיד הגימנסיה יצא, באביב תרצ"ו, להשתתף בהגנה על המושב תל־שלום, ליד רחובות. לאחר סיום חוק למודיו יצא לטבריה והצטרף כנוטר למשמר־הנע של הגליל התחתון; השתתף בעליה לחניאת ולחרבת־צמח, בשמירה על הגזדרים בצפון, היה ב"פלוגת הלילה" (ס"ס) של וינגייט ושרת בהן עד לפירוקן. השתתף בקורסים ולקח חלק בפעולות ההעפלה. בן 21 בצאתו.

יהודה (יהודי) צ'ארנג

נולד בגרמניה. מילדותו חבר "הבונים". היה שלוש שנים בהכשרה בחו"ל. עלה ארצה עם עליית הנוער לתל־יוסף והתערה בלשון העברית ובחיי הארץ. בין מיסדי קבוצת "קדמה". התענין מאד בחקלאות והתמחה בגנות. היה גנן ראשי בנתניה, מטעם העירייה. בימי המאורעות השתתף בפעולות נגד הכנופיות הערביות. על אף תפקידים צבוריים אחראיים בקבוצתו, לא הונית את הקשר עם הים ושימש כמדריך ימי בקורסים. עם בוא הקריאה לפעולה — נענה לה כדרכו — בשקט, בביטחה ובהתלהבות חרישית. בן 19 בצאתו.

גרשון קופרד

נולד בגליציה. בילדותו נדד עם משפחתו לוינה ושם קיבל את חנוכו. למד בבית ספר מקצועי ומנעוריו הצטרף לתנועת הנוער העובד הסוציאליסטי ואח"כ — לס. ד. האוסטרית. היה חבר ל"שוצבונד" הצטיין במקצועות הספורט, בעיקר בשחיה. עלה ארצה לקריאת אחיו החלוץ. בשנת 1933. עבד כפועל בנין בחיפה ובערבים כמדריך ספורט. הניח את היסוד לענף האטלטיקה הכבדה ב"הפועל" ופיתח במיוחד את ספורט המים בשמשו כמדריך ארצי לשחיה. מ־1937 חבר יגור ומדריך בבית הספר טיץ. כאן מצא לו גם חברה ובנה את ביתו. נהל קורסים שימושיים ארציים לבוקס, זיאורזיצו ושחיה. פעיל בעניני בטחון ובפעולות העפלה. כמדריך מכין של קבוצת אנשי-הסירה לפני צאתם לשליחות, דרש לצרפו אל חניכיו, היוצאים לפעולה.

בן 35 בצאתו.

זה המכתב שהשאיר גרשון לחבריו ביגור, בהוראה לפתחו רק לאחר שיתברר כי

לא ישוב.

„17 למאי 1941.

„חייתי חיים יפים וישרים והנני רוצה במותי ללכת בדרך גאה ואמיצה. על התעצבו, כפי שגם אנוכי אינני עצוב. אל תרחמו עלי, כי מתגאה אני בדרך. בימי חיי השתדלתי תמיד למלא את חובתי — ומוכן אני במלוי חובתי גם לתת את חיי, מאז היותי בקיבוץ, זה שלוש שנים וחצי, יש לי הרגשה שעליתי לדרך הנכונה וצר לי שרק מאוחר כליכך מצאתי את דרכי. שלום ליגור! שלום לכל החברים בקבוצים“.

מנחם קורקין

נולד ביבניאל. חביב על כל המתישבים במזגו התוסס ובחיוניותו. חבר הנוער העובד. חבר השורה וחניכה. מנעוריו מסור לעניני ההגנה ונכון תמיד למלא את פקודתה. בימי המאורעות הוא מתמסר כולו לעניני הבטחון במושבה. ביום — עובד במשק אביו ובלילה — על המשמר.

כבן הארץ הוא מכיר את שבילי הגליל ומסתוריו ומשמש כסייר ומורה דרך מובהק לרודפים אחר הכנפיות.

עם פרוץ המלחמה נחלץ לפעולה. כדי לא לעורר את התרגשות הוריו הזקנים הוא עזב את הבית מבלי לומר דבר, מקבל עליו את השליחות המיוחדת ורק לאחר זה הוא בא הביתה ואומר: „התגייסתי לפעולה מיוחדת. ברכוני לדרך“.

בן 19 בצאתו.

זאב רוטמן

נולד בגרמניה. היה חבר „המכבי הצעיר“ ולמד בבית ספר עברי בברלין. עלה לארץ עם עליית הנוער בשנת 1936. קבל הכשרתו בחברת הנוער העולה בקרית ענבים ואח"כ הצטרף לגרעין הקבוצה „במעלה“ שהניחה את היסוד לקבוצת מעלה התמשה. בימי המאורעות תרצ"ו—תרצ"ט לקח חלק פעיל בהגנת קרית-ענבים והשתתף בתפקידי שמירה והגנה במעלה התמשה, ירושלים וצפון ים-המלח.

בן 21 בצאתו.

עמירם שוחם

נולד בתל-אביב. אביו — אחד מבוני הראשונים של „אחוזת בית“ ומזכירה הראשון של תל-אביב. למד בגימנסיה „הרצליה“ והיה חבר בגדוד הצופים „גדעון“. אח"כ חבר „הפועל“, ממיסדי המחלקה הימית שלו וממרכזיה. שתקן, מסור ונמרץ באחד. מראשוני העובדים בנמל תל-אביב, התמסר להדרכת קורסים ימיים. יחד עם חברו כתריאל יפה

השתתף באקטיביות ובהצטיינות בארגון פעולות ההעפלה ושימש כמלווה ומדריך לספינות מעפילים. אחד ממרכזי הקורס הימי המיוחד של אנשי הסירה לפני צאתם לשליחות. בן 26 בצאתו.

מיוך סיר אנתוני פאלמר

ממשפחה אצילה וידועה באנגליה. מבעלי מכרות פחם, מדורות. שירת כמיוך בחיל התותחנים וסופח למחלקה הצבאית לפעולות מיוחדות. ממנה נשלח כבא-כוח המחלקה בפעולת הסירה.

הלך העתק מכתב שנשלח בשעתו — בי"ח בחשון תש"ג — על-ידי המחלקה המדינית בירושלים, למשפחות השכולות: —

בראשית שנת 1941 נתבקשה הסוכנות היהודית על ידי המפקדה הבריטית הראשית במזרח התיכון לגייס מספר מתנדבים נבחרים לתפקיד צבאי נועז, שהיה מכוון להכשלת מזימות האויב בסוריה לפני כיבושה בידי בעלי הברית. בנכם היה בין אלה שנענו לקריאה והתנדבו לפעולה. המתנדבים ידעו היטב את טבע השליחות ואת הסכנה הכרוכה בה.

ביום 18 במאי 1941 יצאה קבוצת המתנדבים, עשרים ושלושה במספר, יחד עם קצין בריטי, מוסמך ומנוסה, לביצוע השליחות. מאז נעלמו האנשים ועקבותיהם לא נודעו.

שלטונות הצבא המוסמכים ניהלו חקירות ממושכות לגילוי התעלומה. הסוכנות היהודית מצדה התאמצה אף היא לברר את גורל הקבוצה. כל המאמצים האלה לא נשאו, לדאבונו, כל פרי.

במכתב מ-19 באוקטובר 1942 הודיע לנו המשרד המוסמך במפקדה הראשית למזרח התיכון את הדברים הבאים:

„תזכרו כי ב-18 במאי 1941 יצאו מחיפה 23 איש שנתגייסו על ידכם, תחת פיקודו של מיוך, לבצע פעולה מלחמתית חשובה בקשר עם המערכה בסוריה. אחרי בירור מדוקדק וחקירות ממושכות הנני מצטער להודיעכם כי כל האנשים האלה נעדרים וכי אין יסוד לתקווה מתקבלת על הדעת שהם עודם בחיים.

רצוני להביע הערצתי העמוקה לרוח העוז והגבורה אשר דחפה את האנשים האלה לקבל על עצמם את השליחות המסוכנת הזאת מטעם שלטונות הצבא הבריטיים. הואילו נא למסור לקרוביהם את רגשי הערכתנו וזעזובנו העמוקים. בשם ההסתדרות הציונית העולמית והסוכנות היהודית לא"י הנני מביע את דאבונו לבנו הגדול על שברכס. עם זה הננו גאים על הגילוי הנהדר של רוח גבורה והקרבה שפעמה בנכם והניעה אותו לקדש שם ישראל בהחלצו למלחמה נגד אויבו בנפש.

הנני להוסיף, כי אף על פי שהמכתב שנתקבל מהמפקדה הראשית אינו מניח מקום לתקווה כי משהו מחברי הקבוצה נותר בחיים, הרי בשים לב לעובדה שכל חברי הקבוצה נחשבים לנעדרים ואין עדיין ראייה עובדתית להיותם חללים, החלטנו לדרווח כל פירסום על מעשה הקבוצה וכל הספד פומבי לחבריה עד לאחר המלחמה.

בכבוד רב, ובהשתתפות עמוקה

(חתום) **מ. שרתוק**

הנהלת הסוכנות היהודית לא"י

לקח עמים שוחרי דרוור

א. תנועות שחרור לאומיות — דמותן ולקחן

(במקום מבוא)

מחשבתנו מבקשת דרכים להיאבקות עמנו לקיומו ולשחרורו. אין למצוא אחות ודוגמא להיאבקות זו, על מלוא צירוף-הגורמים שבה, אצל עום אומה ולשון בכל תקופה שהיא. עם זאת, התבוננות בנסיגות של עמים אחרים — מבחינה זו או אחרת של תנועות שחרורם, ומבחינת מצבים מסוימים במאבקם — יכולה לאלפנו ולסייע לנו במידת מה.

* * *

ההערות שיוכללו ברשימות הללו לא יחולו אלא על תקופה היסטורית מסוימת ועל תנועות שחרור, — תנועות מחנכות ותנועות לחמיות — בעלות אופי מסוים. התקופה היא, בערך, מאת השנים האחרונות; אם נדבר במושגים כלכליים-טכניים, נאמר: למן הופעת הקיטור כגורם להתלכדות משקית ומדינית בחיי עמים וארצות; והטלגרף — כמקצר-מרחקים ומנצח עלי צבאות; ואם נצביע על הרקע המדיני היקר — תקופת שגשוגה של הדימוקרטיה האירופית, — כאמת-המידה הראשית במחשבת שוחרי השחרור של העמיהם; אם נבקש הגדרה שיש בה קרבה בלתי אמצעית יותר לעניינים הנדונים, נאמר: תקופה שהתחילה בשימוש הראשון בתיל הדוקרני (כאמצעי לעצירת המוני מתמרדים ובידודם), שבו פתח גנרל קאויניאק בשעה שדיכא את מרד הפועלים הפריזאים ביוני 1848; והיא התקופה אשר סימלה תיקונו של הפרפקט של פריז ("מחוז-הסינה") מטעם נפוליון השלישי, ברון האוסמן, אשר פילס בקריה רחובות-פאר וביער את הסימטאות הצרות והעלקלות ברצותו למנוע ממתמרדים התבצרות נוחה ולתת לכוחות השלטון מרחב פעולה — שמני אז קשתה הרבה ההתמרדות העממית בנוסח 1830 (וכן מרידות-הקושרים כבעשור 40—1830), וגברו הגורמים להתהוות תנועות ואירגונים רחבי-היקף, תחת האגודות החשאיות הנועיות של תקופה קודמת, כמכשיר עיקרי להשגת תמורות בכוח של תסיסה עממית.

פרק הזמן של אמצע המאה הי"ט הוא, איפוא, ראשית התקופה המשמשת נושא ממשי לנסיון זה של התבוננות בסדרת הרשימות הבאות. אך במידה שישנם שרשים היסטוריים לתנועה לאומית זו או אחרת בעבר העם, מן הצורך יהיה לעתים לציין תופעות או גורמים ששרשיהם נעוצים בתקופות קודמות יותר. לעומת זאת כמעט שאין בכללים כאן חזיונות של מאבק עמים לחירותם שחלו בתקופת מלחמת העולם האחרונה 45—1939. אין ספק, כי לקחן חשוב, אלא שזוהי תקופה בפני עצמה, ואופייה המיוחד והחדש מחייב עיון מיוחד. הכוונה כאן היא, בראש וראשונה, פרט למספר השלמות הכרחיות, לפרשות האורגניות-ההיסטוריות של מלחמת-דרור לאומית אשר חלו ונתפתחו במשך התקופה שהוגדרה לעיל.

ואשר ל"בחירת" העמים והתנועות כנושאים — הרי לא נכללו כאן אלא עמים שפרקיזמן מסויימים במשך התקופה הזאת היו נתונים לשלטון זר בפועל ממש, ומשוללים כל ממלכתיות עצמית ועצמאית. על כן, אין מוצגים כאן מלחמות ומאבקים פוליטיים למען סיפוח שטחים שיש בהן אוכלוסייה הקרובה קרבת גזע, אם כי החזיון של "אירינדטה", — דהיינו, של חלקי ארץ ועם, שעדיין לא הספיקו

להיגאל", חזיון שבלט בעיקר בהיסטוריה האיטלקית בחצי השני של המאה ה־19 וממנה גם קיבל את כינויו, אך הננו נתקלים בו גם אצל היוונים ועמי הבלקן הסלביים ועוד, — ודאי שימצא פעם בפעם את גלויז' בסקירה הזאת. וכן אין להפריד הפרדה גמורה מפרשת המאבק לקיום לאומי את הפרקים המודמנים, למשל, בהיסטוריה הצ'כית (מתקופת 45—1939) והפולנית (אחרי 1830, ואח"כ — לאחר 1939), ובצורה אחרת, — אצל הבורים בדרום־אפריקה (הן בשנות ה־70 של המאה שעברה, בהטרנסוואל שבכיבוש הבריטי הזמני, והן בראשית המאה הזאת, בשנים שבין הכנעת שתי הריפובליקות לבין הקמת „האחדות הדרום־אפריקאית“) וכן בשאר מקומות שהיתה בהם עמידת־מגן בתנאי מדינה שכבשה, והיתה תנועת שחרור המכוונת לתחית המדינה.

עם זאת מובן מאליו כי היה הכרח להימנע מלהביא דוגמאות ממלחמת שחרורו של עם פלוני במידה שגילויי מלחמתו זו משולבים במאמצי לדכא עמים אחרים, החלשים ממנו ותלויים בו. דבר שבלט ביחוד בשלבים מסויימים משלבי היאבקותו הממושכת וכפול־ת־הפנים של העם ההונגרי במאת השנים האחרונות; כי תמיד היתה כרוכה במצבים מעין אלה תופעה נוספת זו, המעוררת ספקות ומסבכת את הניתוח ואת קבלת הלקח.

גם בתחומים, שנותרו לאחר כל ההסתייגויות הנ"ל, יש חומר שונה ומגוון להתבוננויות ורבות תהינה המסקנות שיתבקשו מאליהן. כי לא הרי עם כהרי עם, ולא הרי תקופה כהרי תקופה; ובפרקים השונים מוסקות לעתים מסקנות אזהרות, שלכאורה הן „סותרות“ זו את זו, אך לאמיתו של דבר אינן אלא משלימות זו את זו, כסייגים מכאן ומכאן, המסמנים את דרך־התנועה המאוזנת. לדוגמא — הפרקטיציזם, המופרז לפרקים, של הצ'כים, והרומנטיות, המוגזם לעתים קרובות, של הפולנים, הדברים יעוררו את המחשבה על הכרח להימנע מהפרזה בחשבון ההווה בלבד, ומכניעה למצב ההווה (כבימי מינכן 1938), — אך גם מנשיאת עין מתמדת אל העבר. לקח האירים עשוי להזהירנו על הנוק־מחץ, שיש בשנאה לאומית מושרשת, וכן על הסכנה הצפויה לתנועת־עם ולקיום ממלכתי מפני פלגנות ונקמנות מביית. תולדות האיטלקים יורונו על הקשיים שבחיסון האופי הלאומי ובטיפוח סגולות העמידה וההתמדה במלחמה, המלווים עם בעל עבר מדיני רב־סבל; ואלו ההיסטוריה היוגוסלביית מבליטה את החזיונות המסוכנים, לעתים כמעט פטליים, שבריוח התרבותי, בנכר הנפשי ובריב הציבורי־המדיני שבין העדות והשבטים השונים בקרב משפחה לאומית אחת; ממאבקי הבורים יש ללמוד באיזו מידה גורמי המרחב והגיאוגרפיה, וכן אופיו המגובש של שבט פלוני, עשויים לקבוע את אפשרויותיהן של צורות מסויימות במלחמת הגריליה בהתנגדות העממית, ופרפורי השתחררותה של הודו מעידים באיזו מידה עשויות הסיסמאות המחנכות והמעוררות, של ההתנגדות נוסח „אִי־ההתנגדות“, של מחאות־צום וכיו"ב — לשמש, למעשה, רק פתח (בעיקר נפשי, אך גם הכרתי וארגוני) להתפרצויותיהם של חזיונות־מאבק מסוג אחר לגמרי, המעמידים למעשה ציבורים גדולים גם בחזית של ההתנגשות הפיזית, של התנגדות מתוך „התנגדות־ממש“, ואין כאן אלא רמיזה בלבד לעושר הרב של עצות־ליזמה ושל אתראות־למעצור, הכלולות־בכוח בתולדותיהם של אלה אשר הגורל, המר והמרומם, של היאבקות לחירותם כבר פקדם — כל עם בצירופי־תנאיו המיוחדים לו.

* * *

אכן, כבר בפתח הדברים הכרח הוא לציין, כי עצם האפשרות „לקחת“ לקח מפורש מחזיונות היסטוריים שחלפו — ואשר לא יתכן כלל שתנאיהם ומצביהם יהיו דומים דמיון מלא ומדויק לאלה של ימינו ושל ארץ אחרת ועם אחר, — אפשרות

מוגבלת היא, ומסוייגת מכמה וכמה בחינות. דוגמאות העבר — וניתוחן — יש בכוחן לזרוע אור על חזיונות ההווה (ובכלל זה גם על חיי עמנו); אך אין כאן מכוחו של „פנס הקסם“, שאורו מעלה על הברד לפנינו העתק מדויק של בבואת המקור כפי שנשתמרה על גבי לוח-הצילום. ועל כן אין גם מקום לרדיפה אחרי „נוסחאות של קבע“ אלגבראיות-כביכול, המבקשות לשמש מפתח לתרץ כל בעיה וכל קושיה המתעוררת במהלכה של מלחמת-עם.

אמנם נוסחאות כאלו יכולות להיראות כמדעיות, כמין נוסחאות חמימות כביכול, אך ממיעוט הדיוק וחוש המציאות שבנוסחאות כאלו, שהן מופשטות וכלליות יתר על המידה, סופן שיתברר כי בעצם לא נוסחאות „חמימות“ הן אלא אל-חמימות — דבר שבגזירה הוא על כל „נוסחאות“ לגבי כל חזיונות ותורות סוציאלוגיים, הרחוקים מהיות בחזקת מדע מדויק. מי שקרא את „מלחמה ושלום“ של ל. נ. טולסטוי, זוכר בודאי את הדמות הטרגית-קומית של הגנרל הגרמני איש-ההלכה פפול, אשר דימה בנפשו כי הצליח לגלות את ה„עקרונ“ „אבי אבות החכמות“ כביכול, של „התנועה האופרטיבית האלכסונית“, כלקח המלחמות של המאה ה־19, המהפכה הצרפתית ונפוליון — ועל יסוד „עקרונ“ מופשט זה ניסה לבנות את תכנית-המסע הרוסית של 1812. — ותוצאות הדבר כמעט שהמיטו שואה על צבא רוסיה. אמנם, בכמה מתיאוריו של טולסטוי, וכן בהבלטה היתרה, המופרות, של חזיון המקרינות, בגזירת הגורל, שבמלחמה מגלה טולסטוי לעתים גם מידה מסוימת של תחושת, פוזה בלע״ו. אך דמותו העצובה-ההיתולית של אותו פפול צריכה, בכל זאת, לשמש אזהרה בפני קביעת מסמרות של תיאוריות מגובשות יתר על המידה, תיאוריות שכל גיבושן אינו אלא על גבי הנייר בלבד. מטרת ההערת הבאות אינה אלא סיוע לאלה המבקשים לראות ביתר בהירות את רמזי העבר לגבי המציאותי והחיוני שבמציבתנו ובעיותינו כיום הזה.

ב. ה'צ' כ'ים

פרשת חתירתו של העם הצ'כי לקיום של חופש ולהווייה עצמאית (במשך כמה דורות לא נחשבו שני אלה אצל הצ'כים כדברים שאין להפריד ביניהם, אם כי לבסוף נתלכדו והיו כדבר אחד, והוא אולי עיקר הלקח של ההיסטוריה הצ'כית) היתה ממושכת ומגוונת; ובתקופותיה השונות הצמיחה חזיונות שהיו סותרים, כביכול, זה את זה, אך למעשה רק שיקפו את שלבי ההתפתחות ועלייתה של מגמת השחרור. והנה גם מזה יש להסיק לקח יסודי אחד: אין זה בגדר הכרח שגלוייה החיצוניים של תנועת-שחרור לאומית, בתקופותיה השונות, יהיו דומים וזהים בכל כדי שתוכל תנועה זו ללכת בדרך התפתחות רציפה ועקבית לקראת המטרה הנכספת; לעתים קרובות דווקא השינויים, — המתחוללים, כאילו, „לפתע“, — שבגילויי המאבק הלאומי, הם המעידים על חזיונות התנועה ועל התבררותה, בהגיעה למעבר מלב לשלב, כדי לעלות לדרגה חדשה של תפקידים משתנים ושל אחריות מתוספת.

אכן, דרכה של תנועת הדרור בעם הצ'כי, שהובילה מראשית ניצניה של צמיחה תרבותית, של אגודות-השכלה — על פני התגבשות ציבורית, נציגות פוליטית דימוקרטית, מלחמה „פרלמנטרית“ ויצירה (ציבורית-ארגונית, ספורטיבית-עממית, ואף בפיתוח משקי — בין בתעשייה-גדולה ובין בקואופרציה), וצבירת כוחות לקראת הזדמנויות גדולות, שהשכל-של-חולץ ומחשבת השיגרה אולי נבצר מהם עדיין לראותם מראש — ואל הפסגות של התעצמות מדינית (תחילה) — בסיסמה ובארגון עצמי, מרדני ומחתרתי; אח״כ — בדפוסה המופר

של המדינה, משהושגה), של מאבק מזויין גלוי, של תופעה עצמאית ובלתי אמצעית במשפחת עמי אירופה והעולם. לכאורה, — תמורות שהן כמעט בגדר ניגודים; אך לאמיתו של הדבר — בחינת צמיחה של „ביצה“, בחינת התבקעות של „גולם“ מתוך קליפתו, שנהיתה צרה מהכילו, ולבסוף בחינת גיחתו ומעופו של הפרפר. אלא שהדבר, שהוא מובן מאליו בתורת-החי, צריך לעתים קרובות דרוש והסבר כשהנדון הוא חזיונות היסטוריים-לאומיים. חינכו וגיבושו של האופי הלאומי, אשר הושגו בדורותיהם של המורים, המדקדקים, הפייטנים, אוספי האגדות ושירי-העם, מגלי הכרוניקות, מפיצי ההשכלה הצ'כיים, — החולמים, ההוים, ה„בלתי-מעשיים“ (אצלנו ודאי היו אומרים: „מלמדים“, „בטלנים“), הולידו וגיבושו דבר-מה, אשר עמד לו לעם הצ'כי בכל תהפוכות גורלו, מימי מרד פרג המסוער, וחסר התכנית המכוונת והמפקדה הראויה, (קיץ 1848), ועד ימים אלה, — 98 שנה של חבלי-התחדשות וסבל-ההתגברות על חורבות תקופה קודמת. והמסורת הציבורית המובהקת, מורשה זו של הרגל התלכדות עממית גם באין מסגרת המדינה העצמאית המסייעת, חוש המשמעת וחוש התיאום אשר טופחו בתוך אהגוני ההתעמלות ההמוניים וחדורי-הרעיון, — כל אלה שימשו יסוד לעמידתו של העם הצ'כי במבחני שתי מלחמות-העולם — מהפכה, המהפכה שכנגד והמהפכה המחודשת — חזית, מרד, גולה ומחתרת — פתויי אויבים וסכנות הכשלון מבפנים. אכן, לא על „ניגודים“ ו„סטיות“ העיד השוני הזה של הגילויים, אלא על צמיחה אורגנית, על עליה הדרגתית ועקבית בשלבי המפעל והמאבק, על התגברות והתבגרות שבלעדיתה לא היו קמים לא התרבות הצ'כית היוצרת, לא ההוויה הלאומית העצמית, ואף לא הגוף הממלכתי הנותן ביטוי להוויה זו ומשמש לה עזר ומגן.

את התפתחותה ותהפוכותיה של תנועת-השחרור הצ'כית מציינים כמה גורמים וחזיונות שמן הראוי הוא לייחד עליהם את הדיבור.

* * *

ראשית: אמנם, היה זה עם בעל עבר ממלכתי, אך עבר זה נפסק, ותקופת „ההפסקה“ היתה כה ארוכה (בדיוק 300 שנה מפלת המדינה הצ'כית העצמאית האחרונה במערכת „ההר-הלבן“ ועד להכרת מעצמות העולם במסריק הנשיא בעודו בגלות אמריקה), ודילדולו של המעמד הצ'כי השליט וטמיעתה הגמורה — כמעט של שאריתו בתרבות ובאומה שמשלו בכיפה (הגרמניות-האוסטריות) היו כה מכריעים, עד שלמעשה ניתקה רציפותה של ההוויה המדינית הצ'כית, לא רק מבחינת הממלכתיות העצמאית, אלא אפילו מבחינת הרגלי המחשבה הציבוריים והמדיניים; ולא נותרו עוד לפליטה אלא רעיונות משומרים ומופשטים בלבד. כאן יש איפוא, יותר מבכמה תנועות לאומיות אחרות, מופת מאלף לדרך החיאתו של חוש ממלכתי בעם משועבד וחינכו לעצמאות מחודשת. בין אמצעי החינוך והחיסון הללו (שלבשו צורה ופשטו צורה ונצטרפו לשרשרת-התפתחות, כנ"ל) היו אחדים שאפשר לראותם כמשותפים לרוב תנועות התקומה הלאומית. כך, כאמור לעיל, מביאה התחיה התרבותית — חידוש הלשון העממית כלשון ספרות, השכלה וחיי ציבור — להשתוות עם האומה ה„שליטה“ (במקרה זה — האומה הגרמנית) בכל הנוגע להכרה של מעמד לאומי ולרמה תרבותית-אנושית (אכן, המיוחד לתקומה הצ'כית היה כאן גם בזה שנוצרה סינית-זו תרבותית, שגרעיני מסורת ומערכי נפש סלביים נשתלבו במורשה האינטלקטואלית והציבורית של תרבות גרמנית מתקופת פריחתה החיובית). אך היו גם אמצעי חינוך אחרים, שלא בכל מקום נפגשו, ושתנועת העם הצ'כית היתה הראשונה שנתנסתה בהם וסללה את דרכיהם. היה זה, בראש וראשונה, — כפי שכבר צוין לעיל — הארגון הספורטיבי העממי הרחב — „סוקול“.

ארגון זה חינך והקים דורות חדורי משמעת ספורטיבית (בגוף וברוח). ציבורית וארגונית. הוא שימש גרעין מלוכד לתנועה הלאומית המתפתחת ולמערכות שונות של ארגון ומאבק עממי. הוא נשא את זרע המשמעת הלאומית, אשר ממנו נבט כושר העצמאות והממלכתיות. והוא היה למשמר לאומי בשעה ביצוע המהפכה הנחת יסודותיה של המדינה.

וכשבאו תקופות האסון, פירוק המדינה, הכרח המחתרת — נשזר ונמשך, לא מעט בכוחם של מסורתו ורוחו של ה"סוקול", חוס הממשיכים. ויצוין, כי כל החיוב הזה הושג בשעתו ב"סוקול" בלי מיליטרנציה חסרת-רוח המטפחת אנשים-גלמיים, אלא באוירה ציבורית ואזרחית שחינכה לא להירואיקה נבובה ומתרברבת אלא לשירות הכלל הלאומי-העממי.

* * *

שנות מלחמה הראשונה הן שהודישו למדינה הצ'כית המתהווה גרעין שני — נוסף על ה"סוקול" — של כוחות מאורגנים, בעלי חוש משמעת ותכונה לוחמנית, המלוכדים ליכוד ציבורי משלהם. היו אלה חברי ארגוני "הלגינים" הצ'כיים. לא כאן המקום על העמוד על התפקידים הענפים (המשקיים) הציבוריים (הפוליטיים) שמילאו הללו בחיי "הריפובליקה הראשונה" (1918—1938). אך יצוין, כי ארגון זה, שיסודו צבאי-חיילי, היה — ושוב: יחד עם ה"סוקול" — משמר נאמן למדינה הדימוקרטית ולעצמאות הלאומית, החף מרוח של "מגף סרדיוטין", הנקי מצחצוח חרבות ומניצול "אחיות חילות" למטרות השתלטות פוליטית או נצלנות ציבורית, בניגוד לרבים הדומים לו במדינות ובעמים אחרים, וביחוד בקרב הצעירים שבהם וחסרי המסורת הממלכתית המורשת. וגם זהו לקח חשוב ומקור למופת הינוכי.

* * *

היתה בתקומה הלאומית הצ'כית, כבר בימי השלטון הזר, תכונה שהיתה חשובה כביטוי לצמיחה של "מעין ממלכתיות" עצמית, היא העובדה, שלא זו בלבד שהיא ידעה בכלל להשתמש באמצעי-חינוך או בגלויי-מאבק שונים, בהתאם לצרכי התקופה, אלא שהיא ידעה, בתוך תקופה מסוימת אחת, לשלב את אמצעי פעולתה וגלויי מלחמתה השונים שילוב שיש בו סיוע הדדי — התרבות והחינוך, האספורט והארגון, המפלגות הפוליטיות והנציגות הפרלמנטרית, הפוליטיקה המוניציפלית, והמחוזית-מקומית, ועסקי המדיניות של הקיסרות האוסטרית בשעתה. את הדגש של סוגי הפעולות והייצוג השונים יכולים היו לשאת אירגונים הסתדרותיים נבדלים, ולעתים גם מתחרים או מנוגדים; אך כולם יחד נצטרפו לסך-הכל של פעולות והופעות שונות, שהיוהו דבר מה כולל שהעיד על רב-צדדיותה וחיוניותה של התנועה הצ'כית. יש הדרך לקראת מדינה מחייבת שלב קודם: "מדינה בתוך מדינה".

ועוד זאת: במשך 70 שנות התגבשותה המכרעת (1848—1918) התרחקה התנועה הלאומית הצ'כית מכל התגרות פזיזת בלתי תכליתית בכוחות הגדולים כל כך ממנה, שההכרעה היתה ברורה מראש. היא היתה חפשיה לגמרי מנסיות הרפתקניות ומדקלום על הרפתקאות. אך עם זאת הרי הכינה כוחות — כוחות מאורגנים ומוכשרים לתפקידים השונים — אולי יותר מכל אומה אחת בקיסרות האוסטרית הישנה; ובבוא שעת המבחן, לא נמצאה תנועה זו אסורה בעבודות של איזו השגה "פציפיסטית-עיקרונית", אלא ידעה להפעיל את כוחותיה ולהטילם, מתוך שיקול והעזה גם יחד, על כף המאזנים לפי מידת האפשרויות (בחזית-המזרח הרוסית, ואח"כ בחזית איטליה ובחזית צרפת; בשירות האינפורמציה בצ'כיה ובקשרי מחתרת משם עם מרכזי המרד הצ'כי אשר במדינות בעלי-הברית). ודאי שהתמונה לא היתה אידיאלית כלל. וקוראי "מערכות" הותיקים ימצאו (בסדרת

המאמרים וקטעי הזכרונות על מקור מחצבתם של המדינה הצ'כית המחודשת והצבא הלאומי שקם לתחייה¹) עדות מספקת גם לפגמים רבים מאותם הימים. אך ההתפתחות ותוצאותיה העידו על יסודות בריאים ואיתנים.

* * *

את תנועת המרד הצ'כית ציין בשנות-ההכרעה ההן דבר היכול, אולי, להיראות כענין שב"מקרה" — רמת מנהיגיה ואופיים. יתכן שיש משהו מן ה"מול" בהופעת אישים דגולים. אולם לאין ערוך פחות מקרי הוא התהליך אשר לפיו תנועות מעמידות להן מנהיגים. תנועה מתמרדת צריכה למידה של רצינות, של "חוש מציאות ורמה רוחנית כדי לבור לעצמה מנהיג כמסריק — איש שאין בו אבק פוזה, שאינו מתקשט בנוסחאות נוחות וזולות, אלא מחמיר לדרוש מעצמו ומבני ארצו, נקי־כפיים ובעל מחשבה בלתי משוחרת.

בחירה זו של מנהיגים (כי עוד דבר גדול נתגלה או בתנועה הצ'כית: מסביב למנהיג הרוחני קם חוג של הנהגה, אנשי מעשה ואנשי מחשבה) היא גם שעזרה לא מעט להצלחת מלחמתם של הצ'כים לפני שלושים שנה. בחירה זו היא שקבעה גם את מגמת המלחמה וגם כמה מאמצעיה וטיבם. רחבות האופק (העולמי — בהיקפה, וההיסטורי — בשרשיו) של איש כמסריק, או בנש, הביאה את ההנהגה הצ'כית לידי הבנת גורמי חוץ אדירים והערכת תנועות אחרות, שקדמו בזמן או נבדלו במרחק גיאוגרפי ובגסיון, החיובי והשלילי גם יחד. אימרת השנונה של ביסמרק: "רק טפשים לומדים מנסיונם; בוחר אני ללמוד מנסיונם של אחרים" — שימשה נר לרגלי מסריק, עם כל היותו נקי מן הציניזם של ביסמרק (איש הלאומנות השתלטנית). נקל להבין, מה רב ערכו של "נסיין־אחרים" זה, כשהוא מקמץ לתנועה לוחמת כמה מהשגיאות בהן עשויה היא להכשל. כי הכלל הגדול של תורת המלחמה: "איהו ה' הצד הזוכה במלחמה?" — המ מעט בשגיאות" ממש הוא גם באיסטרטגיה של מאבקי־שחרור לאומיים; והרי תנועת־המרד הצ'כית זכתה בזכיה הגדולה, שבראשה עמדו אנשים אשר למדו את לקח ההיסטוריה הפוליטית של המאה הי"ט וראשית המאה העשרים ואת נסיונותיהן, הישגיהן וכשלונותיהן של התנועות הלאומיות אשר לשאר אומות העולם. בזכות זו נמנעו, אם לא מכל שגיאותיהן של הללו, מכל מקום — מרובן; הם לא נודרו לפעול בטרם בוא המועד הנכון, הם מיעטו להסתכסך מבפנים, לא הרבו בהכטחות שווא, חינכו לחומרה ולמעשיות, נמנעו מטיפוח יצרי נקמנות גזעית, מערפלי השנאה המעבירים תנועות על דעתן, — ועוד ארוכה ארוכה רשימת הפגמים והמכשלות אשר לא פקדו את המרד הצ'כי. או לא רבו בקרבו, ולא־מעט מזה בזכות התכונה הזאת של הנהגתה.

רחבות־האופק של אנשי ההנהגה שבתקופתה המכרעת, זו של מלחמת־העולם הראשונה, לא זו בלבד שסייעה למניעת הרבה טעויות מכשילות בשעת קביעת המגמות, אלא גם באה לידי גילוי בהיקף התכונות ובתנופת הפעולות. אופקה הגיאוגרפי הרחב הביא לידי הקמת מרכזי מדיניותה, כבר מראשית מלחמת־העולם הראשונה, בבירות־העולם כפריז וכלונדון, ואף בארה"ב. רחבות אופק זו טיפחה את הסגולה של "היות בכל מקום נדרש", (סגולה שכה בלטה בשנות 18—1915), אם במסע הליגנות דרך רוסיה וסיביר אל האוקיינוס השקט ואם בטיפוחו של מרכז־הריגול הצ'כי שבאמריקה, שהיה קשור במישרין עם המתחרת בארץ המולדת. יצויין, כי שתי הדוגמאות הנ"ל, של צבא־בגולה ושל "מתחרת־חוץ" — וביחוד השניה, — מצאו להן, בגלגולי תנאים וצורות, המשך חשוב גם

(1) מערכות, חוב' י"ד—ט"ו: "העם והמדינה" לח. הופמן, ודבריה־מבוא. דרך התחייה הצ'כית" לדר. א. ליכטוין ו"המלחמה על הליגנות" מזכרונות ת. ג. מסריק, ועוד.

במאבקו המחודש של העם הצ'כי לגאולה בימי מלחמה השנייה. הרי שאף במאבקים מהפכניים ביסודם נודעת חשיבות לשימוש בגרעיני מסורת ונסיון.

האופק ההיסטורי (הגיאוגרפי-תרבותי) הוא שנתן להנהגה הצ'כית את היכולת לכוון את מסע ההסברה שלה לא בדרכי העמלות-שיגרה אלא כפרופגנדה תרבותית והיסטורית. המצביעה על האפשרות של קידמה אנושית, על שותפות רוחנית בינלאומית ועל מסורת היסטורית של מצע בעבר — כך, בין האנגלים והצ'כים בימי מלחמת-העצמאות הצ'כית נגד אוסטריה הקתולית, בראשית המאה הי"ז — המלווים את מלחמת העם הצ'כי לחירותו. ודאי שלא ההסברה היא שהיתה המכריעה את כפות המאזניים במאבקים המדיניים שבתקופת מלחמת העולם הראשונה והשנייה. אך היא גם היא היתה גורם, נוסף ומלווה, אשר אם בהצלחתו אולי לא הושגה עדיין המטרה. הרי כשלונותיו ודאי שיכלו להרחיק מאד-מאד את השגתה. שנת 1918 הצדיקה גם את דרך המלחמה וגם את אורח ההסברה של יורשי ז'י'וקה הלוחם ויאן הוס המטיף.

* * *

הוא זו טעות לגמור את ההלל על תנועת השחרור הצ'כית ולא להצביע על מגרעותיה, או חולשותיה, והרי היו אלו מגרעות רציניות, כפי שנתגלו לאורו של המבחן האכזרי, ודווקא הן יכולות אולי לאלפנו הרבה.

יתכן כי שרשיהן של מגרעות אלו נעוצים בעבר הרבה יותר רחוק; אך פריים ודאי שנתגלה לעיני העולם, ולעיני האומה הצ'כית עצמה, באותו פרק זמן של מרידות גדושה, וסער שלא פרץ, המכונה בשם "ימי מינכן" (1938). אמנם נכון הדבר שצ'כיה עמדה הכן למלחמה: וגם היתה נכונה לצאת למלחמה. וכן נכון שאחריה, גדולים וחזקים ממנה, הפקירות. ואין ספק כי לפי כל שיקולי "הבינה" וה"מעשיות" צריכה היתה הנהגת האומה הצ'כית לוותר ולהכנע, בין פטיש האויב וסדן הידידים. וכך באמת עשתה. אך השאלה היא: שמה היה כאן עורף של מה שקורין שיקול-דעת כביכול. מצב הכוחות ויחסי הכוחות בעת ההיא היו אמנם חמורים עד מאוד לגבי כל תקוה להציל את העצמאות הצ'כית ואת החופש הצ'כי. אך נוכח מצב זה, שלכאורה לא היה בו כל תקוה — ואולי דווקא משום המצב הזה — האם לא היתה אפשרות שיעזה של העם הצ'כי, עמידתו במרדו, הטלת העובדה של התנגדות לנאצים על בעלי-ברית הססניים, דווקא הם יעמידו את כולם שוב בפני "עובדה-קיימת". אך הפעם לא מעשה-גרמניה אלא ביזמת הצ'כים? הלא מחשבי החשבונות הצבאיים (ומגלי מסתרי ארכיוני ה"רייכסואהר" כיום) חוזרים וקובעים, כי סיכוייה של צ'כיה ב-1938 לעמוד בפני הצבא הגרמני, על גבולותו הבלתי מספקת בעת ההיא, היו מרובים מסיכויי פולין ב-1939. וכי לא יכלה התנגדות צ'כית אמיצה להקדים, ואף לשנות במשהו לטובה, את תהליך-המאורעות הגורלי, אשר חל באירופה מאז ועד היום הזה? ומתבקשת השאלה: האם לא היה כאן, "פרקטיציזם" מופרז, גטייה לא רק לערוך חשבון-כוחות מדויק (דבר שהוא מחובתן של כל מפקדה וכל ממשלה) אלא גם לבסס את הכלל רק על חשבון הקיים, בלי להכליל בו את הכוחות הדינמיים שצומחים מתוך מעשה יוזמה. הרי יתכן שאילו עשו את ההפך, היו פני הדברים אחרים? ודאי, זה לא היה עולה בנקל — ולא היה עולה "בזול". לו קרה הדבר וגרמניה הנאצית לא היתה נרתעת, — אף מול עמידה צ'כית תקיפה — ואם שאר המעצמות, בפרק הראשון של ההיאבקות, היו עומדות מן הצד — היתה בודאי ארץ צ'כיה נפגעת לא מעט ואוכלוסיתה היתה נאלצת להקריב או קרבנות הרבה. אך האם לא היה כל זה עדיף ממה שקרה למעשה — וקל, בכ"ו, לגבי צ'כיה, — ממה שנפל בגורלה של פולין? על כל פנים הענין שנוי בספק חמור, — ואף הוא, הספק הזה — "לקח".

מקבלת „מינכן“, מכל מקום. לא צמחה שום טובה לעם הצ'כי, גם לעומת מה שיכול היה לקרות, אילו פרצה המלחמה ב־1938. ואין נסיון זה מעיד על התבונה הצרופה שבקבלת „מינכנים“ אחרים העלולים לבוא.

* * *

אם גם מאבק העם הצ'כי והגולה הצ'כית ב־45—1939 הנם בעצם מחוץ למסגרת הסתכלותנו שסומנה לעיל, הרי כדאי לציין את החזיון האופייני ורב־הלקח של השנים הללו: הלא הוא חזיון הגמישות, אשר לעצם הדבר לא היה אלא שילוב מתואם של דרכי פעולה שונות, לפי המסיבות השונות. בתוך המולדת הכבושה נהגו הצ'כים, במשך 5—4 שנים לפחות, „לשמור על הקיים“ (כמונח הארצישראלי), דהיינו: אי־התגרות, השתמטות מהתנגשות גלויה, מאמץ להשאר קיימים עד בוא המועד — וכל זה מול המכשש הצבאי והמשטרתי הגרמני האדיר, השליט בארץ בפועל ממש. רק הופעות בודדות יצאו דופן על פני הרקע הזה: ההפגנה ההירואית של הסטודנטים בשלהי 1939; נקמתה של המחתרת שהוגברה מבחוץ (צנחנים צ'כיים — ממטוסים בריטיים) בשרי־הטבחיים היינריך („שנת לידיעה“); אך הרקע עמד בעינו עד שנת 1944 בערך, כשהתרגש ובא המפנה במלחמת העולם, כשמרד אנטי־גרמני פרץ אפילו בסלובקיה הקוויזלינגית, והחלה התכונה לקראת הכרעת גרמניה, וקמה ראשית מחתרת צ'כית לוחמת, נרקמו תוכניות, והוקמו גדודי סתר — ועד למרד פרג, תוך תיאום איסטרטגי עם התקרבות צבאות הברית במאי 1945. אכל בד כבד עם רקע האדישות המחושבת (בחלקה, על־כל־פנים) במולדת, מתוך שמירה על כוח האדם ונכסי המשק — בלט דווקא האקטיביזם — הצבאי, המדיני וארגון הריגול וה„מחתרת־מבחוץ“ — בכל אשר יכול היה להיעשות מעבר לגבולות המולדת. אולי לא היתה בצירוף זה גבורה עלאית, שאינה יודעת כל חשבון, אך בדיעבד טוב היה לעם הצ'כי, שלא זה היה בשש השנים ההן סוג הגבורה שהעם קיימו והוא קיים את העם. להכרעות הרי כבר לא היה מקום, מאחר שכבר נפלה ההכרעה (לתקופת שנים) בימי מינכן, אבל למאבק תכליתי היה מקום, — ואמנם המאבק התנהל, ובחלק לא קטן, לפי החשבון, מתוך סיגולו לתכלית, ככל האפשר.

* * *

ומעל לתכונת הגמישות של אותן השנים — כרקע לכל התקופה הארוכה של מאמצי שחרור, וכחוט השני באותן שש השנים השחורות, — עמדה לו לעם הצ'כי סגולת ההתמדה. היא היתה ראש חכמתו במלחמתו; ובהתמדה זאת — אם פעלתנית־גלויה ואם מחתרתית־נסתרת, ואם צופיה לשעת כושר — גם שיא גבורתו של העם הצ'כי ותמצית הלקח של מלחמת שחרורו.

איזהו גיבור? לא הבורח מן הגורל אלא הנאבק אתו; לא המבקש להערים על גורלו, אלא המאמץ רוחו וידו לכבוש אותו.

ב. כצולסון (תרצ"ו)

על „תפקידי המשטרה“ של הצבא הבריטי לאחר המלחמה

בעת הרחבת גבולותיה של הקיסרות בתקופה הויקטוריאנית, היה הצבא הבריטי מטופל בלי הרף במה שקורין „מלחמות זעירות“, בכמה מקרים היה למלחמות אלו מתכונותיהן של פעולות משטרתיות; אך בדרך כלל היו אלה „מלחמות“ בפועל־משש שכן ערוכות היו כנגד „אויב“ (דהיינו: — צד־לוחם חיצוני — המערכת) ובתחומים שלא הוכללו עדיין בקיסרות. לפיכך לא היה שיעור למידת השימוש המוצדק בכוח כנגד מתנגדינו. אלא שמחמת טעמים תקציביים צומצמו, בדרך כלל, ממדי הפעולות עד כדי מינימום: מינימום, שנקבע לעתים בקמצנות רבה כל־כך שהיה גורם בפתח ה„מלחמה“ לכשלונות מצערים ובסופו של דבר היה מתברר כי חיסכון־כוזב הוא. אך לעתים רחוקות בלבד נגרמו לצבאותינו אבידות רציניות, לפי שבדרך כלל, היה האויב חסר גם ארגון וגם ציוד חדיש; והקשיים העיקריים שנתקלו בהם באו, כרגיל, מחמת פעולה על פני מרחקים גדולים בארץ בלתי מפותחת. ספרי־השימוש הרשמיים דנו בדרכי־נהג טקטיים שהחילות מצווים עליהם במלחמתם באויבים בעלי תכונות משתנות ביותר ובארצות שתנאיהן ייצגו את כל „צבעי הקשת“, למן מלחמת־הרים ועד מלחמת־מדבר. אך, בדרך כלל, בעית האספקה היא ששימשה, בסופו של דבר, הגורם המכריע בקביעת דרכי־האי־סטרטגיה.

מראשית המאה הזאת, וביחוד למן מלחמת־העולם הראשונה, נשתנה תפקידו של הצבא שינוי ניכר. אף־על־פי שסיועו נדרש בלי הפוגות, כמאז ומתמיד, מכל מקום לבש בהחלט אופי של „תפקידים משטרתיים“, — שלעתים קרובות מסוכנים הם ממש כאותו דבר שמקובל היה כ„שירות־פעיל“, אלא שתמיד חסרים הם את הצדדים המושכים המצויים בשירות הנ"ל.

אכן, מתמיד היה הצבא עלול — ועודנו עלול גם היום — להיקרא לעזרת השלטון־האזרחי, ובמקרה כזה יאחזו החיילות, כרגיל, באותן פעולות שידרשון השלטונות האזרחיים. בהודו זהו מעשה המתרחש לעתים קרובות. אך יש מצבים שהממשלה האזרחית אינה מסוגלת עוד להוסיף ולמלא את תפקידיה; או יש שהצבא נדרש להתערב, כדי להגן על אינטרסים, בריטיים או בינלאומיים, בארץ זרה, כשהשלטון המקומי אינו יכול או אינו רוצה, לשמור על הסדר. במצבים כאלה ייתכן הכרח באופרציות בקנה־מידה נרחב, שהמפקד הצבאי יהיה האחראי להן. בשעת חירום, משמכריוזים על „משפט־צבאי“, חדלה הממשלה האזרחית ממילא לקיים־בפועל את סמכותה בשטחים הנוגעים־בדבר ומנגנונה עומד אז לרשות השלטונות הצבאיים.

למעשה, אין מכריוזים על „משפט־צבאי“ ממש אלא לעתים רחוקות בלבד, ותכופות קיימת כמקומו מעין חלוקת־אחריות שאינה מניחה את הדעת. אך כמעט בכל המצבים מן הסוג הנ"ל קיים לגבי אנשי־הצבא הסייג, המחייבם לצמצם את השימוש־בכוח עד לאותו מינימום שהמצב גורמו; ועל פי הרוב מוציא הדבר מכלל שימוש את סוגי הנשק רבי־העצמה ביותר, שפעולתם אינה ניתנת לפיקוח מדוקדק. חובה זו היא המייחדת, בעיקרו של דבר, פעולות „משטרתיות“ ממלחמות זעירות; והיא הסיבה הראשית הנושאה את „תפקידי־המשטרה“ לבלתי חביבים על הצבא, שמתוך כך יכולה לחול על קצינים צעירים למדי אחריות־ההחלטה על מידת הכוח

שיש צידוק להשתמש בו. אלו הן הכרעות מסובכות. הקשורות
בטיפול באלמנטים קנאיים.

ישנם, כמובן, מצבים שעליהם אין ההגבלות חלות, כגון במקרה כנופיות
מזויינות ומאורגנות, העורכות מלחמת-גרילה. אך גם במקרה זה עלולות להתעורר
בעיות קשות, כשמקיפים, כממלכות, כנופיות אלו בתוך כפרים שלווים, או כשיחסם
של סתם תושבים מוטל בספק. ביחוד קשה להחליט עד איזה גבול יש ללכת
בשימוש בכוח, כשהמדובר הוא בהמונים שרוח של מהומות נכנסה בהם: כי
אף-על-פי שאפשר שיש בהם אלמנטים מסוכנים וקנאיים, מכל מקום יש לשער
כי עיקרם של ההמונים הללו אינם אלא אחוזי היסטריה בצורה מסויימת, וייתכן
שכלולים בהם נשים וילדים שנקלעו לתוכם בהיסח-הדעת.

ועוד גורם, המבדיל בימינו „פעולות-מטרה“ מן המלחמות-הזעירות
לשעבר: — בזמן שלפנים היו מתנגדינו לקויים בזיונם, הרי בפעולות החדישות —
וביחוד במשך התקופה הראשונה שלאחר המלחמה — אתה מוצא לעתים קרובות
ברשותם של האלמנטים הקנאיים של מתנגדינו כלי-נשק השווים בעיליותם לאלה
שהצבא משתמש בהם. לצבא יכול להיות יתרון של שימוש בכלי-רכב משוריניים:
אך לעומת זאת לא תמצא, אלא לעתים רחוקות בלבד, צידוק לשימוש בארטילריה
או בהפצצה מן האויר. העזרה מן האויר מצטמצמת, בדרך כלל, באש מכ"י מגובה
במור, אך יש כאן סכנה ניכרת מחמת הנשק הקל של המתנגדים שעל הקרקע.
תכליתן של „פעולות משטרטיות“ אינה, כמובן, „נצחון“ או „כיבוש“, אלא
החזרת החוק והסדר על כנם בלי שתיקבע בלב האזרחים טינא לאחר השגת
התכלית הזאת. דבר זה מצריך דרגה גבוהה של משמעת והבלגה מצד החיילות.
כל שכן בשעת התערבות במריבות פנימיות, העשויה להפנות את יחס-האיבה כלפי
החיילות עצמם.

* * *

אך לעתים רחוקות יכול היה הצבא ליטול על עצמו תפקיד קשה יותר מזה
שהוטל עליו בהודו ההולנדית. כשנשלח שמה לקבל את כניעת היפנים ולהציל
ממחנות-הריכוז היפניים את שבויי-המלחמה ואת האזרחים העצורים, הוכרח הצבא
להתערב ולדכא מהומות, שפרצו מתוך התקוממות לאומנית נגד החזרת הממשלה
ההולנדית, שחדלה להתקיים מאחר הכיבוש היפני. אשר למחלוקת הזאת לגופה —
הרי אין כלל שאלה של התערבות בריטית, אלא במידה שהשלטונות הבריטיים
נכונים ליתן כל עזר וסעד לפתיחת משא-ומתן בין בעלי-הדבר. אך אין הם יכולים
להרשות הפרעה במילוי עיקר שליחותם, בין מבחינה אנושית ובין מבחינת ההכרח
לפרק מעל הגייסות היפניים את זינם ולהחזירם לארצם. ואין הם יכולים להימנע
מלפעול פעולות-נגד כלפי אותם האינדונזים, שהתקיפו את צבאותינו ועשו מעשי-
זוועה. המצב נסתבך שבעתיים לאחר שכלי נשק יפנים נפלו בידי אנשים בלתי-
מוסמכים ושחיילים יפניים סייעו בידי האינדונזים. אך לפעולה-שכנגד נקבע תחום
ע"י החובה הנ"ל, שלא להשתמש בכוח אלא במידת ההכרח המוצדק, חובה שתוקפה
רב שבעתיים מפני מספרם הרב של התושבים השלווים. — האינדונזים, הסינים
והאחרים — שהיו עלולים לסבול אילמלא ניתן השימוש בכוח לבקרה חמורה.

עצם העובדה שלא לממשלה ההולנדית ולא לאינדונזים אין כוחות ממושמים
המספיקים לקיים את הסדר, מטילה על החייל הבריטי אחריות גדולה שבעתיים.
מחמת אופים של גילויי ההפקרות וטיב הנשק שבידי הקיצוניים, היה הכרח
להשתמש בכוח-מחץ יתר על הנהוג ב„פעולות-מטרה“, אם כי לא הגענו שם
לעצמת המחץ שיש בכוחנו להפעילה.

בהודו־סין היתה לצבא הבריטי שליחות מעין זו שביאנה; אך לגודל המזל, לא נתגלגלו שם העניינים גילגול חמור כל כך, אעפ"י שהוצרכנו לפעול פעולה נמרצת. היפנים מסרו את נשקם לשלטונות המוסמכים, ולא עוד אלא שאפשר היה להסתייע בהם כדי שנשק זה לא יתגלגל לידיים בלתי רצויות. יתירה מזו: מעולם לא סילקו היפנים סילוק גמור את השלטונות הצרפתיים המקומיים, שפעלו מטעם ממשלת־וישי; וכיון שמגיעה מצרפת תגבורת של ממש, תוכל האחריות להחזקת הסדר להתקיים בידי הצבא הצרפתי, לאחר שהבריטים ישלימו את שליחותם.

חמור ומאיים הוא המצב בארץ־ישראל, שהיתה לבמה ל"פעולות משטרתיות" רבות ורציניות, מיום שבריטניה קיבלה את המנדט עליה. בתקופה שבין שתי המלחמות הגדולות היה מקורן של רוב המהומות ברוגזם של הערבים למראה העליה היהודית, והדבר הביא גם לידי יחס־איבה פעיל כלפי הממשלה המנדטורית ולידי התקפות על היהודים, שיוגם היה דל. אך למן המלחמה האחרונה באו גילויי האיבה כלפי הממשלה בעיקר מצד הקיצוניים שבקרב היהודים, שהגם כעת בעלי זיון וארגון טובים.

בא הצורך בכוחות צבא שיסייעו למשטרה הארצישראלית, החזקה כדי להגן על רכוש ממשלתי, לדכא מהומות ולאסור עולים בלתי־חוקיים; אעפ"י שלעת־עתה לא היה הכרח לערוך אופרציות בממדים שנעשו בעבר כלפי הערבים. כעת מסתפקים הערבים בצפיה להתפתחות הדברים; אך מובן מאליו, כי ישנה סכנה, שבאם יחשבו הערבים, שויתורים רבים מדי גיתנו לדרישות היהודים, תפרוץ מלחמת־אזרחים בין היהודים והערבים, כששני הכוחות גם יחד עוֹינים את ממשלת המנדט. אין, אפוא, תימה שחיל־המצב הוגבר.

האמור לעיל רחוק מלסכם את סיפור המעשה על "התפקידים המשטרתיים" של הצבא בעת האחרונה, אך דיו להעיד שאין הם פחותים בחשיבותם ובטרחם זאינם פחות בלתי־נעימים ממלחמות־זעירות. יתר־על־כן, אלה הם התפקידים שלא תחולל הכרחותם — ויהיה אשר יהיה עתידה של הפצצה האטומית — וגם כוח־האוירי אין בו כדי לשחרר את הצבא ממלויים של רוב התפקידים האלה.

"יותר משדאגתי לתאר את פרטיה בעלי האופי הטקטי של פעולה צבאית, הבאה אגב מילוי "תפקידי־משטרה", דאגתי להראות תכונתה הכללית ותכליתה. והאמת היא, כי לגבי הראשונים כמעט שאין בנמצא כל ציון דברים בכתב. "מבצעים משטרתיים" של הצבא, כל כמה שאינם מגיעים לדרגת "מלחמות זעירות", אין תוכנם מתפרסם ב"אגרות־מצביא" מסכמות, ואף נושא לדינים־וחשבונות צבאיים אין הם משמשים אלא לעתים רחוקות בלבד. ציון הדברים הרשמי לגביהם אינו חורג על־פיה־הרוב מתחומי דו"חים של ועדות־חקירה, שנכוננו מחמת מחלוקת פוליטית, כדי לברר באיזו מידה היתה הפעלת הכוח שימוש־לרעה בסמכות או דבר שבהכרח. הדו"חים שבעתונות נוטים לטפל במאורעות רק כשהם מגיעים לשלבים הריפים; ולא זו בלבד, אלא כשהמאורעות מתמשכים פנה עד מהרה התענינותה של העתונות ושוב אין בה רושם־של־קיימא מאופן התרחשותם של המאורעות ודרך הטיפול בהם. את הפרטים של אופני־הפעולה הטקטיים, אשר בהם השתמשו החיילות בהתנגשויות קטנות, שנתחוללו אגב מהלכן של פעולות־משטרתיות" אפשר, בדרך כלל, להשיג רק במישרין מאלה שהשתתפו בהן."

מיו־רג. סיר צ' ג'וין

מרד הפולנים בורשה — 1944

הקטעים הבאים לקוחים מתיאור התקוממות הפולנים ב־1944 מאת הגנרל בור-קומורובסקי, שנתפרסם לפני כמה חדשים באמריקה. כמה דברים שבאותו תיאור שנויים ודאי במחלוקת, בין מבחינה היסטורית-עובדתית ובין מבחינה פוליטית-צבורית; כל שכן בכל הנוגע לענין המסתורי ובמקצת המרד להנהגת הצבא הסובייטי במהלך ההתקוממות וההגנה על מעוזי המורדים. ובאשר לתפקיד האוכלוסיה ולכוחות המחתרת הפולניים בימי מרד הגיטו היהודי 1943, ודאי יש מה לערער על התמונה שמעלה הגנרל ב.ק. בפרק סיפורו, המזכיר אותה פרשת גבורה טרגית ומבודדת. אך עם זאת הרי בחוקת ארצות הוא, כי ההתקוממות הפולנית בורשה באבנוסט 1944 היתה גם „מרידת המחתרת“ הגדולה והמאורגנת ביותר מכל המרידות הידועות לנו בתולדות הימים, וגם הדוגמה הבלוטת ביותר לעמידה עקשנית וממושכת של אוכלוסית-עיר מתקוממת (ולו גם במסגרת ארגונית „מעין-צבאית“), אשר נודעה מזה דורות, וכל שכן — מאז פרחה הטכניקה הצבאית החדשה. ואולי אפשר לומר, שאם נוציא מן הכלל הזה את הגבורה ללא גבול, במלוא משמעה המדויק והאמיתי של המלה הזאת, של מורדי הגיטו, — היתה התקוממות ורשה 1944 הדוגמה השלימה ביותר שבזמן החדש לרצון ההתנגדות של תושבי עיר גדולה.

ועוד זאת: אין לנו כל אפשרות לבדוק כל קטע וכל פרט בסיפור-המעשה של הגנרל ב.ק., אך אין ספק, כי הוא מסר בדבריו הרבה מאד מן ההסתעפות והקצב, ההוי והאווירה של מלחמת מרד בכרך מתקומם; ודבריו אלה רצופים שפע של מצבים ודוגמאות רבי ענין שוודאי אירעו. אך בתשלובת הקטעים הניתנים בחוברת זו אין המערכת מתכוונת כלל לקבוע מסמרות ולפסוק הלכה מסכמת בין לגבי תיאורו של אותו מרד מפתיע ובין לגבי ניתוחו והערכתו.

„פולנים, שעת-השחרור הגיעה! פולנים לנשק! אין לאבד אפילו רגע!“ — קריאה זו לפעולה מזוינת לאלתר בתוך פולין, בחתימת הקומיסר הסובייטי לענייני החוץ, מולוטוב, וראש הועד לשחרור הלאומי הפולני, אוסובקה-מוראבסקי, שידרו הסובייטים בסוף יולי 1944. והיה בה בקריאה זו כדי לרמוז, שהתקפת הצבא האדום על ורשה קרובה ביותר. שאם לא כן, לא היה כל טעם לעודד את העם לפעולה, שבלי תמיכה היתה מסתיימת בטבח כללי, ללא כל תועלת להתקדמות הסובייטית.

ב־30 ביולי פגש אחד מקציני-המודיעין שלנו בראדוסץ, (עשרה מילין מורשה), שדרת-טנקים סובייטית, כפי הנראה, פטרול חזק. הוא שוחח עם הקצינים הסובייטים, שהיו כולם חדורי בטחון, כי בימים הקרובים עתידים הם להיכנס מקצות פרגה (פרברה של ורשה מעבר לויסלה מזרחה), משמרות-המודיעין שלנו היו שולחות זרם מתמיד של ידיעות על פטרולים רבים של הרוסים. בפרבר אחד נטשו הגרמנים בבהלה את קסרקטיהם. יחידה של חיל-המולדת נכנסה לאותו קסרקט בפרהסיה, לאור היום, ולקחה את כל הנשק והאספקה שזנחו הגרמנים אחריהם.

למחרת היום, ב־31 ביולי, הודיע הרדיו הרוסי, כי כוחותיהם שבו את מפקד הדיביזיה ה־73 של הגרמנים, שהגנה על פרגה. באותו יום שמענו ברדיו, כי מר מיקולאיצ'יק, ראש הממשלה הפולנית בגולה, יצא מלונדון למוסקבה. זו היתה הבשורה הטובה ביותר. אין ספק, כי במוסקבה יוכל ראש ממשלתנו להביא לידי תיאום את פעולות הצבא האדום והחיל-המולדת הפולני שלא היה קיים זה יותר משנה, בעוד שאנו, בפעולתנו הצבאית בורשה, נסייע לו בהשגת חידוש היחסים הדיפלומטיים בין שתי הממשלות שלנו. שמענו, כי הרוסים גפתחים תנועה חזקה לאיגופה של ורשה מצפון. בצפון-מזרח נלחם הצבא האדום בארמיה הגרמנית השנייה, אשר קיבלה את אספקתה דרך רשה.

פעולת חיל-הפנים בורשה עשויה היתה להפוך את התבוסה הגרמנית לשואה ממש : למנוע מן הגרמנים את האפשרות להגביר את הדיכויזיה ה־73 שלהם אשר לפני פרגה ולנתק את קוי האספקה של חיילותיהם בכל החזית אשר לפני ורשה, וע"י כך להכטיח לרוסיים הצלחה לתנועת-האיגוף שלהם, המסתמנת ממזרח ומצפון.

מתוך הנחה, כי בהסתערות הראשונה יכולים היינו להוציא מידי הגרמנים את השליטה על העיר, היו התחמושת והמוון מספיקים לא יותר מארבעה-חמשה ימים. לכל היותר — שבעה ימים. הצלחתנו היתה תלויה בכך, שלא נקדים במהלומתנו לפני המועד הנכון. הכרח היה שהצבא האדום יכנס לורשה לא יאוחר משבוע אחרי שנהלום את המהלומה הראשונה.

לאחר שיקולים רבים, קבעתי את השעה 5 אחה"צ כ„שעת-אפס“. בשעה זו התנועה בעיר היא הגדולה ביותר, כיוון שהאנשים חוזרים או לבתיהם מן העבודה, ואנשינו, שיגהרו למקומות הריכוז, לא יעוררו בתנאי הצפיפות הללו חשדות-יתר. ולא עוד, אלא אם נתחיל את הפעולה בשעה 5, ישארו לנו כמה שעות של אור, שנוכל ללכוד את עמדות הגרמנים בטרם תרד החשכה.

למחרת היום, כשעברתי בראש חוצות בדרכי לפגישה החשאית של אנשי המטה, ראיתי אלפי גברים ונשים צעירים וזהירים לעמדות שנקבעו להם. רבים מהם נעלו מגפי-חיילים, ותרמילים על שכמיהם. כמעט כל אחד מהם החזיק בידו תיק, או מזוודה, או חבילה גדולה. מכיסי המעילים העליונים בלטו רימוניידי, וכן יכולתי להבחין תחת המעילים ברובים או תת-מקלעים. אף-על-פי שידעתי, כי רק אדם, שהוא שותף למזימה, יכול להרגיש בדברים הללו, לא יכולתי להשתחרר מדאגה שבלב. כל פעם, לאחר פסיעות מספר, עברתי על פני פטרולים גרמנים, ומכוניות משורינות שוטטו ברחובות בלא הרף.

מקומות-הריכוז של חיילינו נבחרו בקפדנות רבה. על פי הרוב היו אלה בניינים שבפינות הרחובות, החולשים על הצטלבויות-רחוב חשובות, תחנות-רכבת, קסרקטים גרמנים, מרכזי-אספקה — בקיצור: כל אותן הנקודות, שצריך היה לכבוש בהסתערות הראשונה.

לפי האורח שנקבע מראש, היה החייל מצלצל בפתח הדירה ומגיש לדיירים פקודות-החרמה חתומה ע"י שלטונות חיל-הפנים. התושבים גילו התרגשות רבה, אך בלי סימן של התנגדות. אדרבא, הכל נודרו להושיט עזרה לחיילינו, שעה שתפסו עמדות ליד החלונות, בעליות ועל הגגות. זקיף מיוחד בחצר לא הרשה לצאת מן הבנין, פן יסתגנו ידיעות לאויב.

* * *

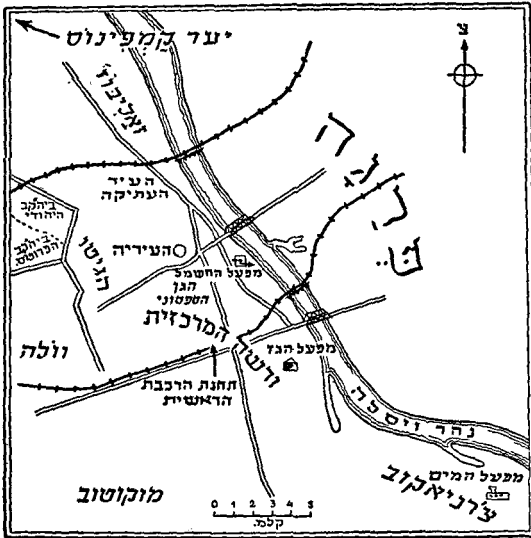
בשעה 5 בדיוק נתברקו אלפי חלונות בהפתחם, ומכל הצדדים הומטרו יריות אל העמדות הגרמניות ואל פלגותיהם שצעדו ברחובות. האזרחים נעלמו מן הרחובות. חיל-הפנים זינק מעמדותיו ושטף להתקפה. תוך 15 רגעים היתה כל העיר על מיליון תושביה נתונה במלחמה. ורשה חדלה לשמש לגרמנים צומת-תחבורה חיוני. הקרב על ורשה החל.

אולם בפרבר וולה, שבו שוכן מעון-המטה החדש שלנו בבית-החרושת קאמלר, הקדים הקרב שלא כתכנית בשלושת רבעי שעה.

הגעתי לוולה זמן מה לפני 4 אחה"צ.

זקיף מזויון פתח לפני את השער לבית-החרושת. שם הודיעני הלויטננט קאמלר, בעל בית-החרושת, כי 33 אנשי מחלקת-המשמר נמצאים כבר בתוך הבנין, וכי השאר עומדים להגיע אחר-כך. כל האנשים הללו היו פועלי בית-החרושת אשר נהפכו היום לחיילים. כל זיננו היה 15 רובים, 40 רימונים ו־6 „פיליפונות“ — רימונים אדירי-גפץ, מתוצרת בתי-המלאכה החשאיים שלנו.

לפתע הגיע לאזני הד יריות-רובה, ומיד אחרי כן — טרטור של מכונית-יריה מתיבתא בטון גרמנית סמוכה. זה עתה הוציאו הגרמנים מטען של מדי-צבא מתוך בית-החרושת.

מפת איזורי הקרבות בימי מרד ורשה, 1944

מכונית המשא שלהם חזרה בשניה ונתקלה בזקיף שלנו. למראה פולני מזויף, פתח הגרמני, שישב ליד הנהג, באש, אך הזקיף הפולני הקדימו.

המשטרה הגרמנית, שהזועקה על ידי היריות, התקיפתנו באש מכונות-יריה, רובים ורימונים. מתיבות-הבטון שבשני הרחובות הסמוכים ניתכה אש מכ"י על בית-התרושת משני האגפים. מן הבניין שבצדו השני של הרחוב החלה מכ"י לירות עלינו ממרחק של 15 מטרים. אחד מאנשינו השתיקה ב"פיליפונת". הגרמנים ניסו להגיע אלינו גם בדרך הגג, ואך בקרשי הדפנו נסיון זה.

אך עד מהרה הגיע לאזנינו שאון הקרבות, שנתלקחו בעיר — מעבר מרכז העיר, מעל לצריח הבנין הגבוה ביותר של ורשה, בנין "פרודנשל", החולש על כל מרכז העיר, התנוסס דגל אדום-לבן גדול. הסתכלתי היטב וראיתי עוד דגלים לאומיים מתנוססים מעל בנק-החסכון, מעל צריח העיריה ומעל בניינים אחרים. זה היה הדו"ח הראשון שקיבלתי על מהלך הקרב. הדגלים בישרו את חדשות-הקרב מיחידה ליחידה של לוחמינו. כפי הנראה, הצלחנו להפתיע את הגרמנים. פעולתנו, שתואמה בקפדנה, זיכתנו ברבעי שעה ונתנה לנו את יתרון ההתקפה. השאלה הייתה, אם אמנם יוכלו יחידותינו לקיים בידם יתרון זה גם ביום השני של הקרבות.

כיון שלא היה לנו נשק אנטיותנקי, דאגנו מאד מפני רכבה-שריון. הגרמנים החזיקו ריכוזי טנקים מסוג "נמר" בנקודות-מפתח בעיר, בכטחונם שיצליחו בשעות מועטות לרכא מרידה כללית. ואמנם חמשה-עשר רגעים לאחר שהתחילה התקפתנו, נכנסו הטנקים לפעולה.

ב-5.15 בדיוק ראה הקצין, שפקד בכיכר ה"אווניה לזבלסקה", 18 טנקים מסוג "נמר" מתקדמים והולכים לנקודת-המוקד של הקרב, כשמכונות-היריה שלהם יורות להבות-אש. אך אנשינו, שקיימו את הפקודות שקיבלו, המתינו, באורך רוח ובלא בהלה, בפתחי-בתים, או מאחרי מחסה אחר, עד הרגע האחרון. אחר-כך ניתצו את זחלי הטנקים ברימוני "פיליפונת". בעוד שהאורחים המטירו על ה"נמרים" מתוך החלונות בקבוקי גאזולין בוער. ברגעים מעטים שותקו 18 מפלצות-הפלדה.

חיל-הפנים יצא עתה למערכה גלויה, ומכל מקום נהרו האזרחים לעזרתנו. היה בהסתערות הראשונה מעין זינוק מחצני, שעלה על הרגיל בפעולות צבא סדיר. היה בה כל הסער והזעף שבהתקוממות-עם, ועם זאת, פעלה מתוך ארגון צבאי. אין ספק, כי על ההצלחות הראשונות של התקפתנו יש להודות הרבה להסתערות האזרחים על האויב. אמנם, תנופה נסערת זו היו לה גם חסרונות.

רק בקושי יכלו מפקדינו להכיר בשעת קרב בין החיילים והאזרחים. לחיילים לא היו מדים, ולא היתה כל אפשרות להניא את האזרחים מלענוד גם הם סרטים אדומים-לבנים. גם הם, כחיילים, תפסו נשק מידי הגרמנים והכבידו על מישוק התחמושה, בכזבונם על גרמני אחד מטר של כדורים ורימונים. חישימהר הורגש מחסור בתחמושת. כוחותינו היו עדיין מפוזרים בהרבה קרבות קטנים ונפרדים. הגרמנים הגנו על הבניינים, שבהם חנו. לא היתה כל אפשרות להתלות איזה קר-חזית. האש החזקה הפסיקה בכמה מקומות את שירות-הקשר של בחורותינו, ומנעה מיחידותינו מלבוא בקשרים ביניהן.

אך במשך הלילה הראשון הוא החלו התושבים להבקיע חורים בקירות מרתפיהם, וכך נפתח מבוי נרחב של מעברים סודיים. על ידי כך הוקם למחרת-היום מגע בין יחידותינו. התחילה העברת תחמושת ותגבורות, פינוי הפצועים, והוקם שירות-קשר סדיר. כוחותינו כבשו את הדואר הראשי, מפעלי-הגאז, מפעלי-המים ותחנת הרכבת המרכזית. הקרב נמשך על תחנת החשמל. מפעלי החשמל המרכזיים שימשו מקור-האספקה היחידי של כוח ואור-חשמל בעיר. מגע-הרדיו שלנו עם החוץ, וכן בתי-החרושת הקטנים שלנו לנשק היו תלויים בהם. הקימונו יחידה מיוחדת של פועלים, טכנאים ומהנדסים, שעבדו במפעל זה, ועליהם הוטל התפקיד לכבש. הגרמנים הקיפוהו ב"תיבות-כטון" והציבו מתרסי-תיל, לא רק סביב לו, אלא גם בתוכו. בזמן האחרון הגבירו בקדחתנות את מערכת-המגן והכפילו את חיל-המצב במפעל.

אך בצהרי היום השני של הקרבות נמצא כבר מפעל החשמל בידי אנשינו. הם גלחמו 19 שעות רצופות. לאחר שבועה, בשעה חמש בדיוק, נתנו את האות לקרב — ע"י פיצוץ מוקש תחת אחת מתיבות-הכטון של הגרמנים. בבוקר הצליחו הבטליון של חיל-המחץ והמיליציה הסוציאליסטית להשתלט על פרבר וולה.

בארבעים שעות-הקרב השגנו את המטרה. חיל-הפנים הפולני שלט. על שני שלישיה של ורשה. בתוך העיר גופה לא קיימו הגרמנים אלא קני-התגוננות בודדים, כגון ארמון-המושל ומפקדת-הגיסטאפו. חיל-הפנים קיים עדיין את היוזמה בידו.

* * *

בבוקר ה-3 באוגוסט עברו הגרמנים להתקפת-נגד בולה, בהתאמצות לחדש את נתיבי התחבורה שלהם דרך ורשה. בקרבות עזים הבקיעו לעצמם מחלקות טנקים של האויב את הדרך לכיכר קרצלי, כמה מאות מטרים דרומית לכיבת-החרושת של קאמלר, שבו שכנה המפקדה שלנו.

בקרב זה כבש הבטליון "קדיב" — מחיל-המחץ שלנו — שני טנקים מסוג "נמר", אחת מהם במצב כמעט-תקיף. ומיד סיפק הבטליון אנשי-צוות לשני הטנקים, ומאחר שלא ארכה השעה וחילינו כבשו גם שלוש מכוניות-משא טעונות פגזים לטנקים הללו, היתה לנו גם תחמושת בכמות מספקת.

רימוני-"פילפונת" ניתצו את זחליו של אחד ה"נמרים", והיות ולא יכולנו לתקנם, לא ניתן להשתמש בטנק זה אלא כבתא-משורין, ועד מהרה התחיל להרעיש את הגרמנים שבכיכר-קרצלי.

ערכתיו סיור ברובע וולה ומצאתי את חיילינו, וכן את האזרחים, במצב-רוח מרומם. מסביב לכיכר קרצלי הקימו אזרחים מתרסים מתוך יומתם הם: זרקו דרך החלונות, שולחנות, ספות, ארונות, ארגזים ושאר הפצים. דגלים אדומים-לבנים התנופפו מכל חלון.

מפקדי-חידה אחד ביקשני להיכנס למפקדתו, כדי לשמוע בענין המור ביותר מפיו של קורפורל שהופקד על מכונית-יריה כבדה. בקושי חזר הקורפורל על הודעתו. מכונית-היריה שלו חיפתה על מעבר-מסה"ב ברחוב פובוקובסקה וכוננה בדיוק למטרה בטווח 600 מטר. שורה של אורחים התיצבו, איש על יד רעהו, לרוחב הרחוב. תחילה סבר הקורפורל, כי הללו יצאו מדעתם. אך משהתבונן בהם היטב בעד למשקפת, ראה שהם קשורים לסולם. הגרמנים דחפו אח"כ את הסולם לרוחב הרחוב והיו עוברים מאחוריו. לא היתה ברירה אלא לפתוח באש. „הדבר היה קשה מאוד, אך הוכרחנו לעשות זאת, אדוני, לא כן? לולא ירינו היו כל הנאצים מתקדמים למחרת מאחורי אורחים פולניים. לא היתה לנו ברירה, לא כן אדוני?“. במפקדה הראשית מצאתי עוד רפורטים מעין זה. היתה זו מלחמה טוטאלית נוסח גרמני, אורח ורשה 1944.

במסרם את היריעות על מעשי הזוועה הללו, ביקשו המפקדים המקומיים רשות למעשי-תגמול בשבויים הגרמניים, שמספרם הגיע עד אלף, אך אני חזרתי על פקודותי הקודמות, כי אין לאחוז באמצעי עונשין כלשהם, בלי משפט והגן. היו לנו שני טעמים לעמדה זאת. הטעם הראשון הוא, שרצינו שהגרמנים ידעו שהגנו צבא סדיר, הנלחם במשמעת צבאית מלאה, ולא מרד פראי של אספסוף, דרשתי מעמד של צד-לוחם לאנשי חיל-הפנים. על כן היה עלינו לכבד את חוקי המלחמה ביחסינו אל האויב. והטעם השני הוא — וערכו אינו נופל מן הראשון — כי רציתי, שהחיל הפולני ינהג כבוד בעצמו ולא יילחם כדרך הגרמנים. עם כל אופים העז והעיקש של הקרבות, היתה המשמעת מעולה, ורק לעתים רחוקות עשו גם אנשינו מעשי-אכזריות בגרמנים.

אחרי חצות, אור ל-3 באוגוסט, שכבתי על רצפת אחד המחסנים של בית-החרושת כדי לנזח כמה שעות. הקיצותי לפתע בהרגשה של חרדה. בהיותי שקוע בתרדמה, לא הגיעו כל הודעות חשובות. בקרבת המקום השתוללו קרבות כמקודם. לאזני הגיעו טרטור של מכ"י, רעם של התפוצצויות „פיליפונת“ וקול יריות הרובים. לפתע נתחזרה לי סיבת דאגתי: אש התותחים נפסקה. האזנתי כמה רגעים. בורשה לא פסקו הקרבות, אך לא נשמע עוד חד יריות התותחים מן העבר ההוא של ההר. — לא מצד הרוסים, ולא מצד הגרמנים. השקט הזה נמשך בכל שעות הבוקר. השתיקה נהיתה חשודה יותר מכל שאון. ב-3 באוגוסט, בשעה 2 אחרי-הצהרים, הופיעו 24 מטוסי „יונקרס“ והטילו פצצות ופצצות-תבערה על רובע וולה ועל מרכז העיר. היתה זו ההפצצה הראשונה שהפציצו הגרמנים את ורשה לאחר 1939.

ב-3 באוגוסט היה עלי לקבל החלטה שאין כמהו לקושי בדבר השימוש בתחמושת. הזימה היתה עדיין בדינו, ומשעה לשעה הרחבנו את שליטתנו בעיר. אך האספקה הגרמנית, שנפלה לידנו, לא יכלה לאזן את המחיר שהיינו משלמים בעד זה.

בתי-המלאכה שלנו עבדו יומם ולילה. ולא זו בלבד, אלא שהפעלים הרחיבו את בתי-המלאכה בכל מיני סידורי ארעי. ואף-על-פי-כן לא היתה תפוקתם מספקת. אם הקרבות יימשכו בקצב הנוכחי, לא תספיק תחמושתנו אלא לארבעה-חמשה ימים בלבד. לא היתה ברירה אלא לצמצם את הקרבות ולהתחיל לחסוך בתחמושת. מכאן ואילך נאסרה כל פעולה אופנסיבית, אלא אם כן מחויבת היא על ידי ההכרח הטקטי. כמה פעמים חזרתי על תביעתי הדחופה שתבעתי מלונדון: להחיש את משלוח התחמושת והנשק האנטי-טנקי. זה שלוש שנים היה חיל-האוויר המלכותי מטיל אספקה לחיילי-המולדת. תחילה מבסיסים באנגליה, ואחר-כך מדרום-איטליה. כשהאוויר היה יפה, היו ה„ליברייטורים“ זה-ההליפכסים“ מטילים משלכים במקומות, שנקבעו על ידי המטה שלנו, וחילי-המולדת שמר עליהם. שירות אוירי זה פעל ביעילות. שירות-השידור הבריטי היה מודיע מראש על

פעולות אספקה אלה על ידי נגינת נעימות מוזיקליות מסוימות בתכניתו הפולנית. נעימה אחת, למשל, פירושה היתה: „הלילה אין כל פעולה“. נעימה אחרת: „הלילה יצניחו נשק“. אחרי המנגינה הזאת היו מנגנים אחרת, שבאה לציין את מקום המישלף. לכל שדה-העופה חשאי נתיחה מנגינה מסוימת. לילה לילה היו צוותות מיוחדות מפעילות את אורות-האיתות, אוספות את המיכלים ומעבירות אותם למקומות-יעודם.

לאשרנו לא היינו חסרים מזון. אגרנו בסתר מלאי גדול של מזונות, שהספיקו לכלכל את חיילינו עשרה ימים. ואחר כך כבשנו מחסנים גרמנים גדולים בסטאקבי.

פקודתי לחסוך בתחומשת הביאה לידי החלשת תנופתה של התקפתנו, והגרמנים עשו את מאמצם הראשון ליטול מדינו את היזמה. ברור היה, כי הם ינסו להבקיע לעצמם מעבר אל הנהר דרך עמדותינו, ולפתוח נתיב בפני תחבורתם דרך העיר.

עדיין לא כבשנו את הגשרים עצמם, אך שלטנו על גדת הנהר ועל כל הדרכים המוליכות אל הגשרים. מאחורי חזית זו, פרט לכמה עמדות מבוזרות מבודדות, היתה העיר למעשה בידנו, ושימשה מכשול רציני לאויב.

* * *

ע"י שימת מוקשים בכמה צומת-ירחובות חשובים סיכלנו את מאמצי הראשונים של האויב לבוא עלינו בשריונים וליטול מדינו את היזמה להתקפה, אלא שלא היו לנו מוקשים בשיעור מספיק. חיילינו ציירו סימנים על המדרכות והעמידו שלטים ועליהם כתובות בפולנית: „זהירות, מוקשים!“ שלטים אלה הספיקו לעצור את הטנקים, שהיו נסוגים ומחפשים להם דרכים חדשות.

יחידת-שריון אחת, ברחוב מרכזי, נעצרה בפני בקבוק של בירה, שהיה קשור בשני שרזכים לבנים לחלונות של בתים שעמדו זה מול זה. חיל-מצב אחד של צבא-המולדת שהחזיק בבנין בקצהו של רחוב משופע, הביא חביות מן המרתף וצבעם בצבע זוהר בלילה! כשבאו שריוני האויב להתקיף, התחילו חיילינו לגלגל את החביות הללו. מיד נעצרו הטנקים ופתחו באש מרוכנת על „גופים מסוכנים“ אלה המידרדרים לקראתם על פני אבני המרצפת. נער אחד, בן 12, השיג שיא. מפלצת פלדה מסוג „נמר“ התקדמה לעבר מיתרס, בירקה אש מכל הקנים של מכונת-היריה שלה. באורך-רוח המתין הנער שנצמד אל קיר, וכשקרב ה„נמר“ כדי שלושה מטרים ממנו הטיל עליו בקבוק של גאזולין. ה„נמר“ התלקח, עובדי-הטנק יצאו מתוכו ובמועל ידים נכנעו. מיד זיכו ההמונים המריעים את הנער בכינוי „נמר“ ונשאוהו על כפיים.

שני הטנקים מסוג „נמר“ שכבשנו כבר תוקנו, ושניהם יצאו לקרב נגד עמדות האויב שבגיסו הישן. למן הלילה הראשון של הקרבות בודדו כאן הגרמנים. למראה שני הטנקים המתקרבים אליהם, נתעוררו והריעו בהתלהבות. בחשבם, כי תגבורת מגיעה אליהם, אך מראה דגל פולני בטנק גרמני הדהימם. אנשינו כבשו את העמדה בלי שאבד אחד מהם. לעומת זאת החמיר מצבנו בוולה. משעות הבוקר המוקדמות הרעישו מטוסי-

הלופטוואפה את האזור.

עדיין לא היה כל זכר לורשה בשידורי הרדיו הסובייטי, עדיין לא נשמע רעם התותחנים מאחורי הוויסלה, ולא נראו מטוסים סובייטיים מעל העיר. ביחוד התקשינו להבין את הדבר האחרון הזה, שכן כמה מטוסי-קרב סובייטיים מספיקים היו „לקצור“ במפציצים הגרמנים, שבאו בלי שום חיפוי של מטוסי-קרב.

בֶּס באוגוסט באו הידיעות הראשונות על דינזטריה. גם אני, כיתר חברי המטה, סבלנו ממגפה זו. מאליו מובן, שבתנאים שהיו אז אי אפשר היה לשמור על דיאטה.

המצב בוולה הלך ורע. הגרמנים נלחמו עתה בהמת יאוש, כדי לפתוח מחדש את השער המערבי הזה של תחבורתם דרך ורשה.

אורח-ההתקפה שלהם היה פשוט. בטרם יסתער הרגלי שלהם על איזה רחוב, היו מפציצים מפציצים אותו קשות. להלכות, ביחד עם הארטילריה, מכה"י, תותחי-הטנקים

וריומני-התבערה היו משלימים את מלאכת ההפצה. הפצות והרעשה נוספות היו אוסיים את חילינו לצאת מעבר למיטרסים ומתוך הבניינים. ומיד היו יחידות השריון והרגלים זונקות קדימה.

בדרך זו הצליחו הגרמנים לתקוע כמה טריוים בעמדותינו. אך שיטה זו קוצר-ראות היה בה. עד מהרה פשטו הלהבות וסגרו על הגרמנים, כבמלכודת. ובעוד הגרמנים עמלים לחלץ עצמם, היו יחידותינו תופסות את עמדותיהן הקודמות והפעם — כשבצונם בחורבות, שבהן לא חששו עוד מפני הלהבות.

אך רובע וולח היה קשה מאוד להגנה, כיוון שהיה מוקף שטחים פתוחים, כגון הגיטו ההרוס ובתי-הקברות, היהודי והפרוטסטנטי. ב־6 באוגוסט נדחקו כוחותינו מבתי-הקברות אחרו קרבות עזים, והטנקים של האויב כבשו את כיכר קרצלי, כ־500 מטרים מן המפקדה הראשית שלנו. ע"י כך הועמדה המפקדה בקרה-חזית הראשון והעבודה כבדה עלינו ביותר. הנערות-המקשרות שירתו באמונה, אך הקשר עם הקולונל מונטר (נעשה קשה יותר ויותר. כן היה הכרח להבטיח בטחון מעולה את תחנת-השידור שלנו, שהיתה לנו אמצעי-קשר יחיד עם העולם החיצון, והאמצעי להקמת קשר עם המפקדה הסובייטית. אחרי שיקול רב פקדתי להעביר את המפקדה לעיר-העתיקה.

* * *

כשעזבנו את בית-החרושת של קאמלר, נכנסתי בפעם הראשונה לתוך הגיטו. עד כה ראינו את חורבותיו רק מבעד לחלונות בית-החרושת. בשנת 1942 רוכזו כאן כ־400 אלף יהודים ועל ידי חומה גבוהה בודדו בידוד גמור מן העולם החיצון. מן ההסגר הזה היו הגרמנים לוקחים אותם באלפיהם ומעבירים למקום אחר בכיוון בלתי-ידוע. רק לאט-לאט נסתנו אלינו הידיעות, כי הנאצים היו מעבירים אותם לבית-מטבחים לאדם.

נעשו מאמצים להושיע להם. הקשיים היו מרובים. הדרך היחידה לתוך הגיטו היו מחילות-הביוב. הוקמו ארגוני-עזרה מיוחדים, ולרשותם הועמדו מריצות מיוחדות על גלגלי-גומי, שאינם משמיעים רעש, ובנויות באופן מיוחד, שיוכלו לעבור במחילות הביוב. בדרך זו הוגנבו לתוך הגיטו מזונות, רפואות ונשק במשך כמה חדשים. כמה בחורים צעירים ואסונים נמלטו בדרך זו מן הגיטו ונצטרפו ליחידות שלנו.

באפריל 1943 התקופו היהודים בגיטו את הגרמנים. הם נלחמו במעט הנשק שהיה להם, באבנים, במקלות, בסכינים. טנקים רבים חדרו לתוך הגיטו ותמרות עשן עב התאבכו מכל השטח. באומץ ועוז שלא ייאמנו, יומם ולילה, 21 יום, נלחמו היהודים עד האיש האחרון. עתה היה הגיטו לשממה ולתל-חרבות. ללא רוח-חיים, כולו דממה ודכאון. התקדמנו בשורה עורפית לאורך שביל בין קירות חרתי-חלונות וגגות ותל-חרבות. שעתים נמשך מצעד זה, עד שהגענו שוב לעיר-העתיקה.

* * *

חיל-המולדת הגן עתה על העיר-העתיקה מעמדות בצורות, כגון בית-הדפוס שעמד על גדות הוויסלה; בית-העירייה בדרום, בדרך למרכז העיר, והבנק הפולני, ועוד כמה נקודות באגפים.

המצב היה חמור. פליטים אזרחים התחילו להגיע במספר מתרבה והולך, ויחידות מכל הסוגים, שנסוגו מגזרות אחרות, נתרכו לעבר העיר-העתיקה. ב־8 באוגוסט הוצא הרובע וולה מידי חיל-המולדת.

אופי הקרבות גשתנה עתה תכלית שינוי. בהסתערויות עזות ביותר, בגלים בלתי פוסקים של מפציצי-ציליה, תותחים וטנקים, ובהצתת בניינים בזה אחר זה, הצליחו הגרמנים ב־9 באוגוסט להבקיע דרך לעצמם בין העיר-העתיקה ומרכז העיר ולפרוץ אל מעבר לוויסלה ליד גשר קרבדו. הם פרצוה ממש, בדינמיט, דרך חומות ובניינים. הבתים

1) מפקד חיל-הפנים שבורשה העיר, — מפקדתו היתה במרכז העיר. — המ ע ר כ ת .

שמשני עבריו נשרפו. פתחי החלונות, וכל חורפגו שבקירות החרוכים מולאו לבנים, למנוע „צלפות־אגפית” מצדנו. טנקים כבדים סיירו בלי הרף לכל אורכה של הדרך. מעבר זה ניתק את העיר־העתיקה ניתוק גמור מכל מגע עם מרכז העיר.

מיד לאחר שנותקנו, העביר אלי הקול. מונטר תשדורת בדרך לונדון (כי לא היתה עוד שום דרך אחרת של קשר בינינו), ובה — בקשה לפתוח מיד את כל הפתחים של מחילות־הביוב. למחרת היום הופיעה בפתח התעלה שבכיכר קראשינסקי בחזרה מקשרת, טופת־זוהמה, והביאה לי הודעות מאת הקול. מונטר. בכל רחבי העיר סיירו אנשי־הקשר את מחילות־הביוב בהתאמצם להקים מגע בין גזרות־החיות השונות.

בכל אחת מן הגזרות המבודדות הסתערו אנשי צבא־המולדת על בנייני־הציבור המוצקים, שהגרמנים הכינום מזמן לצרכי־התגוננות. כיבושם בלי עזרת תותחים חייב קרבות עזים ביותר ומאמץ שהוא למעלה מכוח אנוש. יחידותינו ניתקו את הנקודות הנצורות הללו מאספקת המים, החשמל והגז. תחילה עשו הגרמנים מאמץ להעביר אספקה לנקודותיהם המבודדות הללו בעזרת טנקים, אך הנסיונות הללו עלו להם באבידות מרובות ביותר בטנקים ובמכוניות משוריינות. עתה שינו את תכסיסיהם והתחילו להצניח אספקה בדרך האויר. נקודות־התנגדות אלו היו קטנות כל כך והפעולה הצריכה דיוק רב. אוירוניהם הצניחו מיכלי־אספקה מגובה של 30 עד 50 רגל. ואף־על־פי־כן היו מקרים רבים שהאספקה והתחמשת שהוצנחו נפלו בידי לוחמינו.

אך גם עכשיו לא נראה בשמים אפילו אוירון סוביטי אחד.

הגרמנים החלו להשתמש בטנקים מסוג „גליח”, — טנקים זעוריים, טעונים חמרי־נפץ ומונעים ממרחק בעזרת חשמל. טנק רגיל אחד, לרוב מסוג „נמר”, היה מפקח על שלושה, או ארבעה, „רובוטים” כאלה. בהיתקל „גליח” כזה באיזה מכושל בדרכו — כגון מיתרס — היה תפוצץ התפוצצות אדירה.

אך עד מהרה גילו חיילינו, כי יש בכוחם גם לתפוס „גליח” כזה „חי”. לתכלית זו צריך היה לזרוק רימוני־יד זריקה מדויקת ביותר, אל חוטי־הקשר. במקרה זה היה ה„רובוט” נעצר מיד. בגיחה זריזה היו מביאים אותו פנימה, ומטען חמרי־הנפץ שבו, 500 קילו בערך, היה פרס חשוב באמת.

צלפים גרמנים החלו להסתנן לתוך קווינו מחופשים כפליטים. אנשינו כינו אותם בשם „יונים”, שכן נוהגים היו לירות מתוך האשנבים הקטנים שבעליות־הגג. בנאייה של העיר־העתיקה, שהכירום יפה, העמידו גדוד מיוחד לגילוי מחבואיהם. ה„יונים” היו קלעים מובהקים והשתמשו בכוונות טלסקופיות, כדי לקלוע מן העורף באנשינו שליד המיתרסים.

* * *

ביום ה־11 של הקרבות, מעצמת לחצו של נשק־הגרמנים הכבד, נדחקו מגיני העיר־העתיקה ממיתרסיהם במקומות מסויימים, אך עמדות־המגן העיקריות היו עדיין בידינו. מפעל־החשמל עדיין פעל, וקשר־הרדיו שלנו לא נפסק. רדיו מוסקבה שתק לקודם. אך בלילה שידר הרדיו הבריטי את המגנינה, שפירושה היה כי „הלילה תהיה פעולה”, ועוד מגנינה אחת, שהסבירה כי האספקה תוצנח מעל ורשה.

בחצות הלילה הגיעו האוירוניהם. הגרמנים בלשו בזרקורים בשמים ומשהשיגו במטוס היו פותחים באש אדירה מתותחי המגן והמכ”י הכבדות שלהם. ובפל זאת, לא טפו המטוסים ממגמתם. 15 נשים מן המיליציה של הפ.פ.ס., ופנס־ירוה בידיהן, היוו צלב מואר גדול; והמטוסים — 7 מספרם — הצניחו את המיכלים מגובה הגגות ממש. כל האוכלוסין קיבלום בהתלהבות ובהתפרצויות־גיל, אך עמדו חסרי־ישע, בראותם מטוס אחד, הנופל אחוז להבות. מאחורי הויסלה.

בכל רחבי העיר חזרו ונתלקחו הקרבות בעוז שהיה גובר והולך, כיוון שאחדים מן המיכלים נפלו בין עמדותינו לעמדות האויב. מיכל אחד נפל במגרש אספורט, כ־50 מטר מעמדות הגרמנים. קרב עז התלקח בכל הגזרה. הגרמנים המטירו על סביבות המיכל אש

מחסום ממכונות-היריה שלהם. רק לפנות בוקר, אחרי שלוש התקפות שלא הצליחו, גברו אנשינו וזכו בו.

אור ל־13 ו־14 באוגוסט הוצנחה אספקה נוספת. הטייסים הבריטיים, הדרום-אפריקנים והפולנים עשו את שליחותם באומץ ובחריצות, שזוררו אצלנו רגשי הזקרה והתפעלות מעומק הלב. "ליברייטור" אחד הופל ע"י האויב ונתרסק כ־50 מטר מן המפקדה שלי. מיד אצו אזרחים לכבות את הלהבות. אנשי הצוות של המטוס לא היו עוד בחיים, אך אנשינו הצליחו לפחות להציל את מכונת-היריה הכבדה. ועוד בלילה ההוא השתמשו בה נגד האויב. הצלחנו לאסוף 80 אחוז מן המיכלים, ועזרה זו מבעלי-בריתנו עודדה והגבירה את רוח הבטחון בקרב חיילינו התושבים גם יחד. מלבד התחמושת שלחו לנו הבריטים גם תת־מקלעי "טומי" וכלים אנטי־טנקיים שנצרכנו להם ביותר. העזרה הזאת לא רק הספיקה לנו כדי שנוכל להוסיף ולהתגונן, אלא גם שנוכל לעבור להתקפה בכמה פעולות מקומיות.

בשני הימים הללו הצליחו חיילינו לחסל כמה "כיסים" גרמנים מבודדים, אך עדיין לא הצלחנו להחזיר לעצמנו את היזמה הכללית. שירות־הריגול שלנו הודיע, כי הגרמנים מביאים למערכה תגבורת חדשה. ההפסקה רעת־המזל של האופנסיבה הרוסית נתנה כנראה לגרמלים את האפשרות לשחרר כוחות ניכרים לצורך הקרב על ורשה.

* * *

פתאום, ב־14 באוגוסט, הפסיקה מוסקבה את שתיקתה. בעת ובעונה אחת שידרו הרדיו הבריטי והרדיו הסובייטי את ההודעה הבאה מטעם סוכנות המודיעין הסובייטית הרשמית: "בעתונים שונים בחוץ לארץ הופיעו בזמן האחרון ידיעות ממקורות פולניים על התתקוממות שפרצה בורשה ב־1 באוגוסט בפקודת המהגרים הפולניים בלונדון. העתונות הפולנית והרדיו של "הממשלה הפולנית הגולה בלונדון" טוענים, כי המתקוממים עומדים במגע עם המפקדה הסובייטית העליונה, וכי מפקדה זו לא שלחה להם כל עזרה. טענה זו או שהיא פרי של אי־הבנה או מעשה עלילה על המפקדה הסובייטית העליונה.

סוכנות המודיעין הסובייטית "טאס", יש לה ידיעות המוכיחות, כי "החוגים הפולניים בלונדון, האחראיים להתקוממות הורשאית, לא עשו כל ניסיון לתאם את הפעולה עם המפקדה הסובייטית העליונה. בנסיבות אלו האנשים היחידים האחראיים לתוצאות המאורעות בורשה הם חוגי המהגרים הפולניים בלונדון".

במפקדה הכללית הזשנו, כי אין לנו לצפות בנסיבות אלו להספקה־מן־האוויר, לחיפוי־אוויר או כל סיוע סובייטי אחר. עלינו להתחזק בבורשה בלא סיוע רוסי, עד שהצבא־האדום יחדש את הסתערותו לעבר גרמניה. עלינו להוסיף להחזיק מעמד, עד שיגיעו. ומאחר שאספקת התחמושת בדרך האוויר ע"י בעלות בריתנו המערביות היתה בלתי בטוחה מכדי שנוכל לסמוך עליה, היה פירושו של הדבר, כי עלינו להגדיל את מאמצי האספקה העצמית.

הגרמנים המטירו עלינו פגזים מן הסוג הכבד ביותר, שבדרך כלל משתמשים בו נגד ביצורי־בטון. לא תמיד התפוצצו פגזים אלה בהתקלם בחומות הרכות של בנייני ורשה. וכך היה לנו מקור־הספקה. ארגננו קבוצות־חפרים שתפקידם היה להוציא את מנגוני־ההדלקה שלא נתפוצצו. הכבדים ביותר מבין הפגזים הכילו כ־600 ליטרות חמרי־נפץ. כן פקדתי על כל היחידות ללכוד, ויהי־מה, את הטנקים מסוג "גלית", שאף בהם היו חמרי־נפץ. אזרחים התנדבו להעביר את חמרי־הנפץ הללו לבתי־המלאכה שלנו, שבהם ייצרו אנשינו רימוני־יד מכל כלי־מיכל שנודמנו להם. כן עשו מטילירימונים מצינורות־מים. זורק־אש מה־יד־נטיים שברחובות ומקלעות מצמיגים פנימיים. מקלעות אלו היו מטילות במדויק בקבוקי גזולין לטווחים ניכרים.

* * *

מיד לאחר שההודעה של "טאס" הבהירה את מצבנו, התכנסו במפקדה כל מנהיגי המפלגות הפוליטיות ועמחן תכניות להגברת המאמץ. שני מנהיגים ממפלגת האיכרים הצינו שאפקד על כל יחידות־המחתרת של חיל־הפנים לצאת לחילוף עיר־הבירה. ידעתי כי

יחידות האיכרים שלנו, דלות-הציווד, לא יוכלו לשנות הרבה את המצב הצבאי. מאידך, גיאסא, פעולת-הססא יעילה- בעורפו של האויב יכלה לזכותנו מקצת זמן, והזמן היה לנו גורם חיוני. כן הבאתי בחשבון את העובדה שיחידות, המתקרבות לורשה בכל הדרגים, יוכלו להגניב מלאי-מה של נשק לתוך הבירה. קיבלתי, איפוא, את הצעתה של מפלגת האיכרים וביקשתי את רדיו לונדון לשדר פקודה, שכל היחידות המצויות בעין והמוזיינות היטב יעלו מיד על ורשה חיש מהר ככל האפשר.

אותה שעה שידרתי גם באמצעות רדיו לונדון הוראה לאיכרי הסביבה, כי בשעה זו עליהם לראות כחובתה הראשונה לעצמם את אספקת המזון לורשה. מפלגת האיכרים היא שאירגנה אספקה זו.

המחסור במזון היה עתה חמור מאוד. המצב בענין זה הוחמר עוד יותר מפני שמלאי- המזון לא היה מחולק כהלכה. באיזור המרכזי היו ירקות מיובשים וקמח, אך לא היו בו ירקות רעננים. בעוד שבפרוורים היו רק ירקות רעננים. העברת המצרכים מאיזור לאיזור היתה, איפוא, חיונית, אך התחבורה בעגלות-סוסים היתה מן הנמנעות מחמת המתרסים והקרבות הבלתי פוסקים. השלטונות האזרחיים פרסמו קריאה למתנדבים, ועוד-בלילה ההוא הופיעו השורות הארוכות הראשונות של גברים ונשים הכפופים תחת משא שקים של מזונות, ציוד רפואי וגם תחמושת, למרות אש אויב ברחובות העיר, ומשם הסתננו לכל מיני מבואות-סתרים של מרתפים ומחילות-הביוב, מקומות שבהם הצטרכו להם ביותר. מאותו לילה ואילך נעשתה פעולה זו בשיטתיות ע"י מתנדבים. כדורי האויב הפילו בהם חללים לא פחות מאשר בקרב הלוחמים בחזית; במקום ההרוגים באו מיד מתנדבים חדשים. קציני צבא-המולדת בכל רחבי המדינה נעזו מיד לפקודתי בדבר המצעד לחילוץ הבירה, אך נתקלו במכשולים רציניים.

מגיני מוסקבה

(סיפור על גפש החייל ועל ניהוגו)

בשנות המלחמה נוצרה ברוסיה ספרות מלחמתית ענפה. בתקופה הראשונה של המלחמה שימש כנושא העיקרי לספרות זו העם הלוחם, סבלות העם, איהכנעויותו («בן אלמות העם», «קשי העורף» וכו'). עם זאת, כבר בתקופה זו, ובמיוחד לאחר הנסיגה האחרונה באוקראינה (קיץ 1942), נשמעת נימה בקורתית (ולפעמים חריפה מאוד) על הצבא האדום, ובעיקר על כשרון חבר המפקדים שלו. רק לאחר הנצחון ליד מוסקבה, לאחר העמידה ליד וורונאי, ובעיקר — בזמן מערכת סטלינגרד, גובשה יותר הצגת הנושא הגדול, שעד אז לא מצא את ביטויו הממצה: הצבא הלוחם ומפקדו (המנהיג, המחנך, המדריך) בקרב¹). בין הסופרים המטפלים בנושא זה התבלט עכשיו הסופר בק, בספרו «הכביש הוולוקולומסקאי». הספר עורר בקורת ענפה, חיובית ושלילית, בעתונים ובירחונים הרוסיים, הדנה עליו בעיקר מבחינה ספרותית וספרותית-ציבורית. ביקורת זו הגה רבת-ענין ויש בה כדי ללמד הרבה על זרמי המחשבה השונים בספרות הרוסית. אבל יש צד, אשר בו ענין מיוחד — תפקידו של המפקד בקרב, בהנהגת יחידתו, הפרטים והגורמים הצבאיים-המקצועיים והצבאיים-הפסיכולוגיים שהובלטו בספר — שלא תמיד זכה להערכה מיוחדת ומפורטת, ונתקבל שם לעתים כדבר «המובן-מאליו». והנה, דוקא בנושא הזה רוצים אנו לספל בסקירתנו זו.

ב^{13.7.41}, כמעט חודש לאחר פרוץ המלחמה הגרמנית-הסובייטית, הגיע לאלמה-אטה, בירת הרפובליקה של קזאכסטאן, הגנרל פנפילוב, על מנת לארגן דיביזיה חדשה, מאנשים שהיו תחילה פטורים מחובת הצבא, או שכבר מומן עברו להילחם במלואים לאחר שגמרו את חוק שירותם. גם חבר המפקדים היה מורכב כמעט כולו מאנשים, שגמרו מלפני ימים רבים את שירותם הצבאי ועברו במקצועות אזרחיים — האחד כמנהל חשבונות, השני כאגרונום וכו'.

ב^{13.10}, — דהיינו כעבור שלושה חדשים — נמצאת דיביזיית-הקלעים מס' 316

(קזאכסטן)

יזמת-השדה.

מפקדים.

תוך

כה,

מ

!

נודעת. הסופר מספר לנו על חיי בטליון אחד מתוך דיבוייה זו, למיזמו הראשון ועד הנסיגה לולוקולומסק, וזוהי תשובת-תיאורים של מאורעות-קרב ושל חזיונות-נפשיים. מפקד הבטליון, קוצ'ק הגאה על לאומיותו, יודע ומכיר את התרבות הרוסית, חס-מגו, עירני, אך תמיד מלא ביקורת עצמית; אוהב "פזוה" ותמיד חושב על מה יגידו הבריות ואיך יראהו הסרים למשמעתו. למן היום הראשון של פגישתו עם הגנרל פנפילוב נמצא תחת השפעתו האישית, וללא כל ביקורת קיבל את דבריו ואימרותיו. תחילה מהסס פנפילוב אם יהיה הקצין הצעיר הזה מסוגל לפקד על בטליון בקרב. מתוך שיחותיו — כבודרר אגב — מקבל ממנו המפקד הצעיר כמה אמתות המשמשות לו ציני-דרך לפעולותיו — בין בהכנת הבטליון, ובין בהנהגתו בקרב אחר כך. לדוגמא: כתגובה לאימרתו של המפקד הצעיר "אוכל למות עם הבטליון בכבוד", מעיר פנפילוב: "חן-חן על מפקד כזה; תדע לאסור עשרה קרבות; עשרים, שלושים קרבות — ושהבטליון ישר קיים; הנה על כך — אכן יגיד לך "תודה" החייל... החייל הולך לקרב לא למות כי אם לחיות, וגם מפקדים נחוצים לו כאלה... התקבל על עצמך לנהלם בקרב — לא למות, כי אם לחיות...?" (ומצוטטת אימרת-סובורוב: "יקשה בלימוד — יקל בקרב").

בשיחה על דרכי חינוכם של החיילים מעיר פנפילוב: "קשה בעת הלימודים — קל בעת הקרב". ובמקום אחר בספר מטיף פנפילוב: "לחוס על חייל (בעת אימונו) — משמע לא לחוס עליו". בשתי המימרות גם יחד מודגשת אותה האמת האחת: — אסור לחוס על החייל כל זמן שעדיין אינו מוכן לקרב. כי הכבדת-עול-האימונים נעשית רק לטובת החייל עצמו, ורק כך אפשר לסייע לו לחיות, ולא למות, בקרב. ואמנם, תקופת-האימונים של הבטליון המתוארת בספר דומה, אולי, בדגמים מסיימים, לגיהנום יותר משהיא דומה לאימונים. אף נשכת, שהבטליון היה מורכב, כאמור, מאנשים שברובם לא קיבלו כל אימון צבאי. ועוד: כשליש בו היו קואכים, שליש — רוסים, ושליש — אוקראינים. המתברר מתאר לפנינו את מסעו הראשון של הבטליון, שבוע ימים לאחר שנתארגן. המרחק — 50 ק"מ בכיוון אחד. בדרך מתחילים האנשים לפגור. מפקד הבטליון, הרוכב על סוס, יוצא בראש המסע ופעם בפעם מצווה הוא על מפקד הפלוגה המפגרת, שאנשיה משתרעים על כיברת דרך ארוכה מדי, להגיע אליו. פירוש הדבר, שהמוזמן צריך לרוץ בצדי הדרך, כמעט קילומטר, בכדי להקדים את מסע השדרה ולהדביק את מפקד הבטליון. וכל זה — כדי לקבל פקודה לחזור, לדרבן את יחידתו, ולבטל את הרווחים שנתהוו בשדרה. גם הדבר הזה לא הועיל. אז חוזר מפקד הבטליון ועושה זה בשנית. מפקד הפלוגה, איש כבן ארבעים, שלפני ימים לא-רבים היה הפנקסן הראשי של בית-חרושת, כולו מיזוע וחסר-נשימה, גומר אומר בנפשו, כי יותר "לא כדאי" לרוץ ככה. והוא מתחיל לנהוג עם החייליו כדרך שנהג מפקד הבטליון עמו. "ס. צעד כבר לא לפני פלוגתו אלא מאחוריה. אפילו מראהו היה כאילו מתאכזר יותר, מביע מרץ-יתר, ואף קולו נשתנה. הגיעה לאזני גערת מפקד מושחות". ואכן: "השדרה כולה זרכה עוז, הסתמנו רוחי-ההצצה שבין מחלקה למחלקה, אין מפגור".

בסוף המסע הגיעו כולם במועד הנכון, אבל תשושי-כוח — כולם רובצים כהלומים על העשב. "כולם חשבו: — יתנו חיש-מהר את הארוחה, ואחר-כך — לישון!"; והנה, עם הבטליון במסע ישנם גם מטבח-ישרה, אך המפקד מצווה לא לבשל אלא לחלק "חמרי-גלם" של צרכי-אוכל — בשר, גריסקין, שמנים וכיו"ב — וכל אחד יבשל לעצמו. החיילים

3) אותה נימת-המחשבה, המובלטת גם בספרו של ו. גרוסמן "בן-אלמות העם" (עברית — הוצ' "עם עובד"), כשדובר על מסורת נפסדת של קצין רוסי בעבר, "לחפזת על הכל" במקרה של כשלון שקרה, או כשלון צפוי, ע"י כך שהמפקד מונק לתוך מערבולת הקרב, מת לו "מות גבורים", מבלי שפתר ע"י כך את הבעיה האמתית — כיצד לחיות ולקיים את יחידתו, ולהוליכה לקראת הצלחה בתעודתה. — המערכת.

מתמרמרים אך לבלי הועיל. אצל רבים נתקלקלו המזונות, רבים נרדמו בלי אכילה, אף בלי נסיון לבשל. לרבים היה זה שיעור ראשון בבישול בימי חייהם. ובבוקר — שוב במקום אוכל — „גלם“ של מזונות. לאחר ארוחת-הבוקר, בהיות הבטליון מוכן למסע, מסביר המפקד לחייליו, שכל זה נעשה בכוונה תחילה. אף-על-פי שידע כי שנא-ישנאוהו בשעת המעשה, והלא מעין כך היה עוד בראשית המסע, כשהציב בראש השדרה, למבחן ול„מראה-עיניים“, כמה חיילים אשר לא דאגו כראוי לארוז, לשנס ולהדק במקום הנרוש את „גלולת“ הסגין, את צקלון-הרימונים, את-החפירה, התרמיל, החגורה. כעבור זמן לא רב החלו מתקשים במצעד, נסתככו בחגורם, נתיבלו, הפסידו מכושר-תנועתם, קיללו את יומם. ובהגייית-הגופש הראשונה — טרחו היטב להתקין עצמם התקנה אחרת להמשך המסע. גם אז סיים המפקד בדברי „מוסר-השכל“. וכזאת היא, בערך, תמצית אימרותיו: „כשאני מצווה שתנקה היטב את הרובה, הרי הדבר נחוץ לך, ולא לי, לפי שאתה תירה ברובה זה. כשאני מצווה שתסדר היטב את החגור והתחמושת, הרי שוב נחוץ הדבר הזה לך, ולא לי, לפי שלך יפריעו אלה בהליכה, ולא לי. כשאני מצווה להתחפר היטב, הרי זה נחוץ כדי שלא תיפגע אתה — לפי שאני לא אשב בחפירתך. וכשאני מצווה עליך לבשל, הרי זה נחוץ לך ולא לי, לפי שבשעת הקרבות יגרו המטבחיים לא פעם מאחורינו ואתה תרעב ולא אני. נמצא, איפוא, שדוקא אם לא אחוס עליך — אהיה חס ושומר עליך. ואם „אנתר“ לך — הרי לא תהיה מוכן, ואני אהיה אשם בכך“.

בדרכו בחזרה נצרך הבטליון לעבור על פני מטע-טבק. רוב החיילים לוקים בהרעלה מאדי-הטבק — יש מהם המתעלפים כשיכורים. החיילים היו ל„סתם-אנשים“ החשים בראשם, ומן הבטליון ניטל כל צביון צבאי. המפקד מוציא את היחידה לכביש, ומצווה עליה לעבור מרחק של 200 מ' בהילוך-שלהצדעה. את הפלוגה הראשונה הוא מחזיר לאחוריה שלוש פעמים, לפי שאינו מרוצה ממצעדה. בפעם הרביעית, כששני „הצדדים“ נתמלאו „רציחה“ עד ליסוד, מצליחה היחידה להניח דעתו של המפקד, והוא מציין: „רגע אחד לפני כן עוד שנאתי אותם, ופתאום גל של אהבה שוטף את לבבי“. והוא פורץ בקריאה: „בני-חיל!“ והפלוגה עונה פה אחד: „משרתים את ברית המועצות!“ ומתוך תשובה מלונדת זו הרגיש המפקד כי אכן, גם אצל החיילים חלה תמורה מעין זו, והם מאושרים שהצליחו להתגבר על רפיונם.

הבטליון מגיע למקומו במועדו ובסדרו, האנשים עייפים, אך מרוצים. המפקד סוקר את היחידה, שעוד לפני שבוע ימים יותר משדמתה לחטיבה צבאית דמתה לעדר סתם, ומציין בסיפוק שכבר אחרים הם. מעתה הרי זה כבר צבא, שעמד בכבוד במבחן הראשון. בכוונה עמדתו בפרוטרוט על מסע זה, — לפי שזהו סגנון האימונים: משמעת אכזרית, תביעות מכסימליות לגבי כל פרט; „לא לחוס“, כי — „את הנצחון מחשלים בטרם קרב“, מעגיין הדבר, שבשום מקום בספר לא היוזכר טיפול אינדיבידואלי באימוני החיילים. הכוונה היא — להכין את היחידה, אין לדעת, אם זוהי תוצאה מהעדר פנאי או שיטה מכוונת.

כבר חודש וחצי לאחר התארגנותה נשלחת, כאמור, הדיביזיה לאיזור-העורך של חזית-לנינגרד, ונכללת ברזרבה-של-הפיקוד-העליון. וכאמור, — לשלושה חדשים מיום הינסדה נשלחת היא לחזית-מוסקבה, כ־30 ק"מ מערבה לולוקולמסק, ומקבלת קטע, 7 ק"מ אורכו. המפקד, שאינו יודע כי האויב הבקיע בינתיים את החזית ליד ויאומה, בטוח כי נמצא הוא

(4) כידוע, מאו ומתמיד מקובלות בצבא הרוסי תשובות-„מקהלה“ המוניות לברכות השלום או דברי-השבח של מפקד בדברו ליחידה שלמה; אלא שנוסח התשובות (השוות לגבי יחיד או יחידה) נשתנה בחלקו מיום שאורגן הצבא האדום, וכך, במקום המענה (לדברי-השבח): „נשמח לשקוד על המלאכה“, באה הנוסחה: „משרתים את ברית המועצות“. — המ ע ר כ ת.

עמוק בעורף, ומתוך כך אינו חושש הרבה מפני אורך החזית. בטוח הוא, כי אין הוא צריך אלא להכין את הקטע ולבצרו, ואם באמת יהא צורך לאסור מלחמה, הרי ימצאו בקו הנה לא בטליון אחד, אלא המשה או עשרה בטליונים.

כבר למחרת היום הופיעו מבשרי-הנסיגה הראשונים. היו אלה תושבים, שנשטו את הכל, והייליים, — בעלי רובים ומחוסריהם — בלתי מגולחים, בלי סימני היכר על מדיהם. את כל אלה פוגש המפקד קודם כל ליד המטבח. איש מהם לא ראה את האויב, אך כולם כאחד טוענים ש"עקפו" אותם, שהאויב מתקדם באין מעצור ובאין עמוד כנגדו. המפקד מצווה לאסור את כולם כברחנים. מרגיש הוא כי ליחידתו התגנב ובה הפחד. בקשב רב, בדריכות-נפש מקשיבים לדברי הבורחים. את אלה "שנסתננו" לעמדות-האש השונות שואלים לפרטי "נסיגתם", מבקשים עצה: "מה עושים אותה עשה". נשמעת העצה: "היער יסתירך". לאחר ששמע המפקד קטעי-שיחות כאלה, החליט, בעברו ליד מכונית-יריה, לנסות את היחידה ולהזעיקה ע"אש מכ"ת תאומית. והנה, הרוב המכריע, במקום לתפוס את העמדות, נושא רגליו ובורח לעבר היער. ומעניין מאוד הוא התיאור איך — ובשל מה — התחילו הבורחים להצטרף ולחזור. אך לא נתעכב על כך.

אחד החיילים (קואף גם הוא), מפקד כיתת מכ"ת, פוצע את ידו ביריה, כדי להשתחרר מן החזית. המפקד מחליט להמיתו ביריה מיתת-בוגד לעיני כל היחידה, והביצוע נמסר לכיתה אשר הנידון היה מפקדה⁵). הכל נעשה כאילו כשורה, אך מרגיש המפקד כי היחידה עודנה חולה, והפחד המוסתר שולט בה.

גם המפקד עצמו אינו שקט. כל זמן שהוא מעמיד עצמו, במחשבתו, במקום האויב — ברור לו איך צריך לנהוג; אך במידה שהוא מחשב את דרך התנהגותו שלו, ברור לו, שלאחר שיתגבר האויב על התנגדות פטרוליה-המטבח ויתקרב לקו-המגן העיקרי, יוכלו אנשיו רק, "למות בכבוד", אך לעכבו לא יצליחו. השרשרת הדקה, שהבטליון מהווה על פני קטע בן שבעה קילומטר (כפלים כשיעור המגיע, לפי תקנות-השדה, לרגימנט) לא תצליח לעצור את המכה המרוכזת של האויב הממוכן. הספקות הללו אינם נותנים לו מנוח, ואף-על-פי שכל ההכנות נעשו, לכאורה, בסדר, הריהו חסר "משהו", דבר-מה שמהותו לא הובררה לו כל צרכה.

כאן בא תיאור חילופי-הדברים, קטעי-השיחה והמקרים שקרו בשעה שהגנרל פנפילוב מבקר את הבטליון, ואגב: מעניין הדבר — אם גם במישרין אינו מגופו של הנידון — שבכל הספר כמעט לא הזכירו ולא הובלטו הפקידו והשפעתו של מפקד הרגימנט. הדברים העיקריים נחתכים ונעשים בקשר ישיר בין הבטליון והדיביויה. רק הודעה אחת על הבקעת חזית, ואח"כ — פקודה גורלית על נסיגת הבטליון המוקף, לשם ריכוז הרגימנט בוולוקולמסק — באים בספר ממטה הרגימנט. אפשר היה לחשוב דבר זה למקרה, לולא הרומן על סטלינגרד "ימים וליילות"⁶, הדן על נושאים מעין אלה במקום אחר — וגם בו נשקף מצב דברים דומה לזה. קשה להסיק איוו מסקנה מפורשת בנידון זה מן העובדות הניתנות, אך הדבר אומר "דרשני".

הגנרל בא לבטליון בשעה שהמפקד מוטר לחבר מפקדי-הפלוגות את תכנית שדות-המוקשים. אחרי למדו את מפת הביצורים והמוקשים, מפטיר הוא, כדרך-אגב, "המערך הזה המוקף שדות-המוקשים, קצת צפוף מדי", "חסר ריווח" — ומפקד הבטליון אינו מבין, איך יכול להיות "צפוף מדי" בקו כזה לבטליון אחד. אחרי שחבר המפקדים מתפזר, מעיר הגנרל למפקד-הבטליון, שלא חשב, כנראה, כלל על התקפה על האויב, לא הניח מעברים מספיקים

(5) פרט מעניין, שבמהדורה הראשונה של הסיפור, שנדפס בהמשכים בחוברות ירחון, והוא הושמט מן הספר הנסקר כאן: — הנידון מנסה, בבקשו רחמים מהמפקד, לפנות אליו גם בלשון הקזאכית — והוא גוער בו: "האם באואל קואכי הננו כאן? דבר רוסית!". — המערכת.

(6) מאת ק. סימונוב. עברית: א. שלונסקי. הוצאת "ספרית הפועלים".

בשדות המוקשים לשם מעבר להתקפה, „סגר עצמו“ מראש, שלא חשב אלא על הגנה פסיבית בלבד; וכי אין זה נכון, — כי דוקא בהגנה פסיבית אין לבטליון כל סיכוי להצלחה. גם להיחלץ מבחינה טקטית, למלא את חלקו הראוי במשחקו האופרטיבי הכללי של הפיקוד הגבוה יותר — וגם למצוא את חיסונו הנפשי שלו, שהוא תנאי למילוי הולם של תפקידו במערכה — את שני הדברים האלה גם יחד ניתן לו לבטליון להשיג רק בדרך של גילוי יזמה תוקפנית נגד האויב, ולו גם בקניימדה קטנים ובאורח „נייד“ ביותר. האויב התרגל לנצחונות קלים, אינו מבטיח את עצמו במידה מספיקה; יש לנצל דבר זה ולהילחם בו בדרך של התקפה, להכריחו להתחפר, להבטיח עצמו, להתפרס אל עברי האגפים, לצדי הדרכים שבהם הוא רוצה לנוע — ובכך להרוויח זמן ואף לברר לאן מכוונת המכה העיקרית. והיה אם נצליח לרכז את הכוחות למקום המכה העיקרית — הרי בעמוד בפני כל התקפה. בשיחת קצת יותר מאוחרת, הוא מסכם את דעתו בקירוב כך: בין הבטליון ובין האויב משתרעת רצועה של אדמת הפקר, כ־15 קילומטר רוחבה; בשטח זה יש לקדש מלחמה פעילה כל הזמן, ואז יכולים 15 הקילומטר להיות מרחק גדול מאוד. „15 קילומטר הרי הם גם מעט וגם הרבה“, אומר הוא, „הכל תלוי בכך, בפני איזו התנגדות — מכל חורש, מכל חלון — יצטרכו לעבור על פניהם“.

באותה פגישה, מאוחרת יותר, מוסיף פנפילוב עוד כמה הערות. ראשית, אומר הוא, שמרו על החיילים, כי עדיין אין לנו אחרים. שמרו עליהם לא על ידי הימנעות מקרב, אלא ע"י התמרון, יוזמת הפעולה וכוח האש של היחידה, האנשים יהיו נחוצים לשם פגישת האויב בכל מקום שיופיע, ואחרים אינם. שנית — שמרו על הדרכים. האויב הממוצע מתנועע רק בדרכים ולא יוכל לעבור אלא במקום שיש מעבר לאוטו. הטקטיקה צריכה להיות לפגוע באויב, להכריח אותו להתפרס ולהיכנס לקרב, אך לא ליתן לו אפשרות לעקוף את יחידת המשמר. ברגע הנכון יש לסגת, להחליף עמדה ולפגוש שוב את האויב, על הדרך — במקום אחר. באורח ציורי מתאר הוא את הדבר בצורת קו לולייני, שהדרך היא צירו, וגם בנסיגתו — מוסיף הוא להבטיח את הדרך הבטח בלתי־פוסק. דבר שלישי: גיידות, הדיינו: לשמור על היחידה במצב שתוכל להתכנס חישקל, לפתוח בקרב, לעבור למקום חדש ולשוב ולאסור קרב. לא להסס לעזוב את העמדות בשעת הצורך. „לא קור העמדות הוא העיקר — העיקר הוא הדרך, שבא רוצה האויב לעבור“.

כל ההערות הללו שהעיר פנפילוב, בפגישות שונות, משמשות יסודות טקטיים לפעולת מפקד הבטליון. אלה הם העקרונות. ואלו הביצוע, והנהיג בקרב — תרגום העקרונות לשפת המעשה — אלה תלויים כבר תלות גמורה בכשרון המפקד המבצע וכושר המלחמה של היחידה. במקרה הנידון, הוכיח מפקד הבטליון כשרונות־גיהוג בלתי־שכיחים, ואת יכולת־הקרב הגבוהה של יחידתו יש לזקוף במידה רבה על חשבון כשרון־הפיקוד שלו, ועל טיב הצינון, שניתן על ידו ובעזרתו. הפשיטות ופעולות־המארב של החבורות הגשלות מתוך הבטליון „שטח־התפקר“ מסייעות בריעבד סיוע רב לביצורן הנפשי, מראש, בטרם תבוא התקפת האויב הבלתי־אמציע, רבת־המחץ, על עמדת הבטליון.

עניין רב יש בניתוח הקרבות, שנמשכו 13 יום רצופים. הבטליון שומר על שתי דרכים, החשובות והנחוצות לתנועת האויב. מפתח מחליט (בהשפעת הגנרל) לכונן בהם מארבים „שטח־התפקר“, בכל קטע, הושמה המשימה הזאת על מחלקת־מוגברת, מזוינת ברובים, מקלעים ורימוניי־יד — אך בלי מכי „כניזת“. ההוראות הן: להפתיע את האויב ממרחק קטן, לגרום לו אבידות, להכריחו להתפרס ולהיכנס לקרב, ברגע הנכון להחליף את העמדה ולהיות מוכנים לשוב ולהתקיף את האויב. מתלקה אחת מצליחה מאוד בתפקידה וגורמת לאויב אבידות קשות. שניה — מופתעת עצמה ברגע מכריע, ע"י הבטח אגפי של האויב, ובורחת בלי קרב רציני¹⁾. על יסוד גסיון זה משנה המפקד את ההוראות גם לגבי

המחלקה הראשונה, ומחלק אותה לשתי פלגות-מארב, למנוע הפתעה מן העורף. והנה אשר קורה בפגישתה הקרובה באויב. לאחר „ברייחה“ מביימת, שהניעה את האויב לזנוק זניקה דולקת מהירה במכוניות, פותח באש — תחילה חלקי-המארב העורפי יותר, — וכאשר האויב המופתע מתחיל לברוח, מקביל שוב את פניו באש, ממרחק קטן, החלק הראשון. הקדמוני יותר, של המחלקה שהניחם קודם לכן לעבור על פניו. התמרון הצלית. האויב המופתע מתחיל באמת לברוח, ושוב מקבילים, את פניו באש ממרחק קטן. ופה קרה דבר בלתי צפוי. האויב, שנמצא בין שתי יחידות תוקפות, עבר, מאינ-בריירה, להתקפה — ובקלות, בעוצם משקל היתרון המספרי הגדול, (כ־200 איש, רובם בעלי תת-מקלעים — נגד הצייה-המחלקה, 25 איש ושני מקלעים), מתגבר על יחידת-המשנה. מפקד-הבטליון מסיק מכאן מסקנה בכונה, — דבר שהיה חייב לראותו מראש — שאסור ליחידה קטנה כמחלקה, הנלחמת באויב עורף כל כך, לנסות, בהתפצלה לפלגות-משנה, להקיפו ולסגור עליו מאין לו דרכי-נסיגה לעצמו, כי לא ייתכן כדבר הזה אלא בתנאים טופוגרפיים במינם.

אחרי שהתגבר האויב על תמרוני-המארב של מחלקות-הבטח אלה, התקרבו אל קווי הבטליון ופתח בהכנה ארטילרית. הודות לתצפית הטובה מצליתים לגלות את „עמדת-ההתכנסות“ של האויב, המתכוונן להתקפה (ריכוז כדי בטליון). בעזרת ריכוז אש התותחים שסופחו לבטליון (8 תותחי-שדה — שהם 2 סוללות בצבא הסובייטי) מצליח המפקד לשבור את ההתקפה המתכנסת לפני התחלתה. אך כל החזית, משני גופיו, מתפוררת. עם עצם ההודעה על חזירת האויב נפסק הקשר הטלפוני עם הרגימנט, שטרם יספיק לקבל פקודה, כיצד לנהוג להבא; והוא מחליט להישאר במקום ולאסור מלחמה, עד שיצליח להתקשר ולקבל פקודה מפורשת ממטה הרגימנט.

קצר כאן המצע מלעמוד בפרטות על מהלך הקרבות שתוארו בספר, אף-על-פי שהדבר מלא-עניין מבחינה צבאית-מקצועית. ולא נציין אלא זאת: המפקד דחה כל מחשבה על נסיגה ללא-פקודה וגם אין בכונתו להתחבא ביער בכדי שאולי לא ירגיש בו האויב. אדרבא, הוא מתגרה באויב, ומנסה לגזול ממנו כל ריווח אפשרי בזמן, במסעו נגד עיקר הדיביזיה ה„פנפילובית“. בעזרת התותחים שברשותו (ועוד ששה תותחים שהניח אחריו הבטליון השכן בנסיגתו הנחפזת), מצליח הוא להטריד את האויב בכל צומות הדרכים שבסביבה, ולהכריחו להיכנס. עמו לא-פעם בקרב. התקפות-ישרות של האויב על העמדות המבוזרות של הבטליון, הנמצאות בשפת היער, אינן מצליחות, והאויב מתקפח באבידות עצומות. ההפצה הגרמנית מן האויר מכוונת אל הזוחות העיקריים של הדיביזיה במרחק 4—5 ק"מ, — וכן גם הסתערות הטנקים הגדולה. לבטליון, שנתהפר ונתבצר כראוי לא נגרמו ביגתים אבידות רציניות. רק פקודה המגיעה עם קצין-שלוח מיוחד (אותו ברודני, המוסיף במלוי שלוחיות מסוכנות כאלו, לכפר על עוונתו), יש בה מתן היתר לבטליון לסגת. הנסיגה מבוצעת דרך יער עבות, תוך פילוט נתיבה בעזרת גרזנים ומסורים. את היער חוצה דרך „קיצית“, אשר אליה כיוון האויב את עיקר כוחותיו לאחר שהבטליון הסריעו להתקדם בדרכים שבהן בחרו קודם הגרמנים. הבטליון עמד בפני בעיה: איך לחצות את הדרך, שמכוניות וטנקים נוסעים בה בורם בלתי פוסק? המרחק, משפת היער שבו נמצא הבטליון, ועד היער שמעבר השני של הדרך, הוא לפחות קילומטר. איך לחצות את הקילומטר לעיני ריכוזים עצומים של האויב? מפקד הבטליון שוקל בדעתו את הפתרון המתבקש מאלי — פריצת דרך בהסתערות-כידונים-ראש, ואח"כ — קומץ אנשי-המכ"ם, הנשאר מאחור, ביער מעבר ההוא. לחפות על הנסיגה — ישאר לתמיד; כי במציאות הניתנת, יש הכרח להפקיר את הנשארים האלה. אך הוא בא לפתרון נועז, שברגע הראשון נראה הוא כאוטופי. הרעיון היסודי — להישען על עצמת אש הרוכים של הבטליון: אש-מטחים המונית של רובים, הנזרית אנב הליכה, מהמותן, — שאיננה מדויקת, אך מספיקה למנוע מן האויב את האפשרות להשתחרר ממהלומת-האפתעה הראשונה ולהתארגן — ומספיקה כדי להצמידו, בתנאים אלה, אל הקרקע. מסייעת כאן העובדה שאחרי

הגשם יש בוץ בדרך ה"קיצית". המכוניות מחליקות ושוקעות. חיילי האויב, הולכים רובם ברגל, ודוחפים פעם בפעם את המכוניות, כשנשקם — על המכוניות. מפ"הבט. בונה את היחידה כולה בצורת רמבוס, כשהתחתים, עגלות הפצועים וההספקה הם בתוך הרמבוס, ומצווה על אנשיו לא לירות אלא לפי פקודתו בלבד. "תחילה לא הבינו האויב, מהו המבנה המשונה, אפוף האדים, המופיע לפתע פתאום מן היער". ורק בראות המפקד שמתחילה תכונה בקרב האויב, הוא פותח באשירובים של בטליון שלם (600—700 יורים) תוך הליכה, מן המותן, לפי פקודה אחידה: "בטליון — אש ו!". האפקט עלה על כל המשוער. השפעת האש היא לא רק פסיכולוגית, אלא גם קטלנית. הבטליון הוציא את הדרך, על גופות האויב, שלא הצליח כלל להשיב מלחמה. רק משקרב היער שמעבר, התחילו להתקיף כמה טנקים של האויב, אך המרחק ליער כבר מועט, התותחים, שכבר קנו שביטה בו, פוגעים באחד הטנקים, ובזינוק אחד גבלע הבטליון כיער שאין הטנקים יכולים לתדור אליו.

רעיון זה על אש רובים במקובץ, וכמעט בלתי-מכוונת, אינו חדש כל עיקר בספרות הצבאית הרוסית. אך השימוש בה בסיטואציה הנ"ל, היה בלי ספק, פתרון אוריגינלי ונועז, וההצלחה העידה על כשרון ההתמצאות וההנהגה של המפקד. כמעט ללא כל תקלה נוספת מגיע הבטליון לוולוקולמסק, בהרכבו המלא, עם כל הפצועים, עם תוספת התותחים, עם תוספת אנשים, שאסף מבין שירי הבטליון השכן שניגף (פרשה זו — של האמצעים הפסיכולוגיים, שהופעלו לשם חידוש המשמעת והפחת הרוח החיילית כתוכנם — ראיה מאוד לעיון מיוחד, אך גם דבר זה אין מקומו במסגרת הסקירה הזאת). הבטליון חוזר מכיתור האויב כשהוא מוזשל בקרב ומלא הרגשה שיכול היה לאויב.

הדיביוזה כולה ידועה עכשיו בשם "דיביוזת-הגווארדיה ה-8 על שם גנרל פנפילוב" — והדבר מוכיח כי אכן יכלה לאויב. בקרבות נובמבר ודצמבר סיעה הדיביוזה, — אולי יותר מכל חטיבה אחרת, — לעצור את האויב לפני מוסקבה, ואח"כ, יחד עם גופי-הצבא האחרים, הכריחה אותו לסגת את נסיגתו הגדולה הראשונה למראשית המלחמה. ולע"ע. בשוב הבטליון (הראשון ל"רגימנט-הקלעים הסלגרי") לוולוקולמסק נודע למפקדו, כי מעט הירי-וחזונו (שנוסף מידי גנרל פנפילוב, איפשר, בינתיים, לדיביוזה חדשה, מן המזרח-הרחוק, להגיע לעזרת הכוחות הסותמים בפני השונא את הדרך אל הכירה ואל לב הארץ. — ואין לשער כלל את היבול ההיסטורי של מספר ימי-הקרב של בטליון אחד זה.

* * *

הביקורת הספרותית הסובייטית טיפלה, כאמור, בספרו של א. בק. היא מצאה בו מעלות ומגרעות. הנטייה הדידקטית היתירה של הספר הביאה לידי ציונים כגון: "נדמה לך, לעתים, כי הנך קורא בספר-הדרכה לטקטיקה". ובצד הספרות-האמנותי הודגשו מאוד ליקייה של דמות מפקד הבטליון המתוארת ע"י א. בק, הסובלת מנטייה יתירה לפזוזה, מהבלטה עצמית, התנשאות לתפקיד של "שליט" ומהתפרצויות בלתי-מרוסנות של יצרי רזגזה וכעס, — ליקויים, שבחלקם, מקורם הוא, אולי, באופי כשרונו האמנותי של המחבר, ובחלקם — בתפיסת דמות הגיבור. עם זאת, אין חולקים על הערך המאלף, ההיסטורי והצבאי (הפסיכולוגי והטקטי) של רבים מן המצבים שהועלו וניתחו בספר. ביחוד רבי-ענין הוא הצד הנפשי והחינוכי של חיי צבא בחזית שהוצג בו. אכן, הבדלי המקום והתנאים (וגם הזמן) מכבידים, כמוכן, על סיגול הלקה שבספר לבני ארצות אחרות ומייחדים לא-מעט ממנו לבני ארצם ותקופתם של המחבר ושל גיבור הסיפור. מטיבויה של ההיאבקות הסובייטית-הגרמנית האדירה, אורח הצבא האדום-הרוסי ומסורתו, הרכבו של הבטליון, עם תערובת הרוסים — נושאי מסורת צבאית-סובורובית, מי בהכרה ומי שלא בהכרה — והקואכים, בני נודדים מווג'ליים-אסיאטיים שבו, המשטר המדיני והתבלין האידיאלולוגי, קו-האופי של אנשי תקופת-מעבר מיוחדת במינה בחיי המדינה הסובייטית הזעם הרוסי — מהכללה מהסכנית-אוניברסלית למעין קלסיציום של מסורות לאומיות-היסטוריות — כל אלה ודאי שאוסרים

על כל העתקה של דוגמאות ומופתים, של העברת הלקח שבספר, ללא-בדיקה, למקום אחר ולסביבה שונה.

בעצם, שתי אמות-מידה מתבקשות מאליהן בגשתנו. להערכתו של ספר כ"אנשי פנפילוב". באיזו מידה מוסר הספר מציאות מסוימת, שיש לו ענין בה? ומהו הגרעין המאלף שבו, שיש בו לא רק תוספת-ידיעה, אלא גם עור שבהדרכה? והנה לא נחטא הרבה לאמת, אם נאמר, כי ישנם בספרות-המלחמה הסובייטית ספרים המוסרים ביתר שלמות ומציאותיות את איריות-החיים ואת דמות הצלם האנושי של בני-רוסיה הלוחמים. עצם המאמץ להציג לראווה כהדגמה, "מצבים-לדוגמה", כשיעורי-לקח, במסגרת הסיפור הלא מביא בהכרח לירי "השתלטות" התכנית, זו שבמחשבה תחילה — על תיאור חומר החיים המציאותי — ואף על הדמויות החיות שבמציאות — ומסגלת אותם לצורך הבלטת הלקח הנרצה; ויתכן שגם העובדה, כי אין זה סיפור מתוך-גסיונו העצמי של הכותב, ולו גם דרך שיקוף בלטרסטי, השפיעה משהו, וגם זה נוטל מערך הסיפור כתמונת-החיים לעומת כמה ספרים-מלחמה אחרים. ואף על-פי כן יש ענין רב לקורא הארצי-ישראלי גם בצד זה שבסיפורו של א. בק, כי גם אם לא-תמיד מראה הוא את מהלך העניינים והמאורעות כפי שהיו באמת בצבא הסובייטי ב-42—1941, מכל מקום מעיד הוא, כיצד רצו לראותם, באיזו מגמה רצו לגבשם, לפי איזה מושגים של ארגון צבאי, בהגמיקוד וחובות-חיילי — מושגים שאינם, אולי, בעלי מנופולין בצבא האדום, אך ודאי שיש להם מהלכים בקרבם, והם משפיעים על דמותו ועל צורת חייו הפנימיים.

ואשר לצד השני — לא של מקור האינפורמציה, אלא של הלקח האפשרי, — הרי נוסף על מה שכבר נאמר לעיל, על ההגבלות החמורות שחובה היא לנהוג לפיהן, כשמנסים להעתיק מצוות-עשה שימושיות (שהן פרי מסיבות מסוימות), לתנאים ולמצבים השונים שינוי רב, — עוד עלינו לזכור כי גם בהערכות הסובייטיות של הסיפור היו הבחנות רבות, שציינו את ערכן הבלתי-שווה של דוגמאות-מצב שונות, — ושל צורות הגבה מסוימות שאותן נקט המפקד — שהמספר העלן בתיאורו. והמקרים שבהם פוסלים פסילה גמורה את התנהגותו של המפקד, בעל הדמות ה"ביירונית" קצת יותר מדי, אינם כה מעטים באותה בקורת סובייטית; ואם מפני קוצר המצע, נסתפק בציון אחד בלבד, הרי שלטה בבקורת הנ"ל ההערכה השלילית להגבה השירירותית, וחיסרת התכלית וההצדקה, של גיבור הסיפור לאחר נסיונותו, בלא פקודה מיוחדת על-כך, של הלויטננט ברודני (שכבר הוזכר לעיל), כשהוא, מפקד הבטליון, פשוט, מגרשו לעבר האויב, ולא באיזו משימה נחוצה, ולו גם מסוכנת ביותר, אלא "סתם" כך, מעין "עונש" שקשה להבינו. הבקורת הסובייטית כלפי מקרה זה נמתחת לא מפני חומר הגזירה הזאת, אלא מפני חוסר-הטעם שבה, כשהיא באה, בראש-וראשונה, כ"פורקן" למזגו החם והשלטני-מדי של מפקד הבטליון הצעיר. כללו של דבר: אם הבלטת ערכן של ההזמרה והתביעה בתקופת האימון, ואף בשירות-החזית הפעיל, העלה הסיפור לקח חיובי ומועיל, הרי בכמה מדרוסים-המחשבה ומגירווי ההגנות שבו — וביחוד לגבי השטח השני, דהיינו: של שירות פעיל — יש בו בדוגמאות העלולות — בכוח המשיכה לאנשים צעירים של חן-הפסקנות שבהן — גם להטעות, ע"י חיקוי שלא במקומו.

כאמור, אין לפקפק בכך, כי רב הוא המעורר את המחשבה והמאלף, שב"כביש הוולקולומסקאיי". המאלף יירבה, ככל שנדע לגלות בו גרעיני חזיונות-נפש וחזיונות קרב, ועם זאת נדע כי לעולם אינם חוזרים. באותם הצירופים. ואפשר לומר, כי באופן ההולם ביותר מבליטה את העיקר שבספר אימרה אחת שברשימת-ביקורת סובייטית: — "ועל תחום-מגן זה שעל פני דרכי-הגישה אל מוסקבה, הלא "נשמרת-בה-האלמות" של זאדם שלנו, אישיותו, היא-היא המהווה את "הפוטנציאל הצבאי" הראשי".

אכן, בזה — אין הברל עקרוני בין ארצות, עמים ותקופות.

לענין המונחים ב„אנשי פנפילוב“

כאמור, עם הבאת הרשימה „מגיני מוסקבה“ לבית-הדפוס לא היתה שהות לעמוד, תוך קריאה של השוואה, על מידת דיוקו של התרגום העברי (לספרו של א. בק שהופיע בינתיים) בין בהעתקת מונחים ללשון העברית ובין במסירת מושגים שבמשפטים ובתיאורים השונים. במידה שאפשר, מתוך התרשמות מרפרפת, לחרוץ משפט על לשון התרגום, הרי ודאי שנוחה היא לקריאה „וידוץ בה הקורא“ במרוצת הסיפור והרהוריו של הגיבור. עם זאת, יש לסמן כאן, כציון חטוף ראשון, כמה אי-דיוקים שבמונחים או בתרגומם של תיאורים. בסופו של הכרך הקטן והנאה הזה מובא (ויש לשבח על-כך!) — „ביאור מונחים“ בשני דפים, והנה: —

„מערך“ — איננו „מקום הימצא החטיבה“ (דבר, הקשור בראש וראשונה במושג התנוחה, אף על פי שאינו חופפו), כי אם עצם החטיבה, על צורת עריכתה המסוימת, שבאותה שעה.

„פליגה“ — אינה דוקא „יחידה צבאית בגודל בלתי-מסוים, שהורכבה ארעית לשם ביצוע תפקיד מיוחד“ אלא יכולה להיות פלגי-משנה. הקיים לו קיום של קבע, בתוך יחידה או מבנה-צבא מסויימים, שרק כהוראת שעה הופרד „לשם ביצוע תפקיד מיוחד“. — ואגב-כך מן ההכרח לציין עוד, כי המושג „יחידה“ הוא דווקא של חטיבת-קבע צבאית. ובדרך כלל, מיוחד מונח זה לחטיבות עד לגודל הרגימנט ועד בכלל, ואלו גופי-צבא גדולים מזה, המכילים, ממילא, יחידות מסוגי-חיל שונים, מכונים בדרך כלל בשם „מבנים“ Formations — לעומת „יחידות“ — בבריטניה; „Войсковое соединение“ לעומת „части“, ברוסית; ; אם גם בלשון-הצבא הצרפתית יש ומשתמשים במונח של „יחידות קטטיות גדולות“ גם לגבי דיביזיה וקורפוס, — אך שימוש זה יוצא-דופן הוא לגבי המקובל בשאר לשונות.

הביאור למונח „צורר“ („סידרת יריות, שנורתה ברציפות מכלי אחד“) הוא ביאור נכון — ויש לזכור שהמושג נוצר (ברוסית Пачка) מהפקודה לרובאי לירות, בלא פקודת „מתח“ מיוחדת, את מלוא מחסנית-הכדורים שבדובה. אך הביאור ל„נשק אבטומטי“ (כלים העשויים לפלוט צרורי-יריות רצוף: מכונת-יריה, מקלע, תת-מקלע) הוא בלתי-מספיק בהחלט, לפי שאינו מזכיר את העקרון המיכני המיוחד שבכלים אלה, ונותן מקום לשאול שאלה מוזדקת: וכי רובה, בשעה מתח „אש-צירורות“, אינו „נשק אבטומטי“? הביאור ל„תת-מקלע“ („אקדוח אבטומטי“) אינו מדויק כל-צרכו לגופו, ומושפע כנראה מן הביטוי הגרמני „אקדוח-מכונה“ Maschinenpistole אך גם פותח פתח לטעות נוספת, בשל הכינוי הרזוח (אמנם, מטעם אף הוא) „אקדוח אבטומטי“ לאקדוח בלתי-תופי, הנדרך מאליו.

המונח „מכאי“ пулеметный אינו מציין בלשון-הצבא הרוסית דוקא את „מספר 1“ של צוות-מכה“ (הכנון והיורה), כי אם את כלל אנשי צוותי-מכונות-היריה. „קטישה“ אינה כלל „תותח רוסי כבד“, אלא שם-החובה (שהיה גם „שם-הסוואה“, כל עוד היה נשק זה בגדר-סוד) לכלי-יריה רקטי חדש. לא זו בלבד שאינו „כבד“ משקל בכלל, אלא אין להשוות את משקלו אפילו למשקלו של תותח-השדה הקל שבקלים, אף על פי שאשו ודאי שקטלנית היא. כידוע, על „משפחתו“ של כלי זה נמנים גם ה„בזוקה“ האמריקאית וה„פיאט“ הבריטי, ועוד אחרים, שהם גדולים ומרחיקי-קלוע מהם. אי-דיוקים כאלה אתה מוצא גם בתרגומו של גוף-הספר, והם עשויים לעתים לשטשש תיאורי מצבים קטנים ולהכביד על הבנתם הנכונה. כך בעמ' 232 (הדוגמאות הובאו כאן מתוך דפדוף מקרי בהחלט) נתקל אתה בסיפור על „מקלעים“ („מקלעים גרמניים“) בשעה שהיו אלו, בלא ספק, מכונות-יריה „כבדות“ (בצבא הבריטי — „בינוניות“). — ואף מצנידות במגיני-פלדה, כמנהג, שנשתמר בצבא הסובייטי מימי מלחמת העולם הראשונה, אך גם הגרמנים נהגו לפיו, במקרים אחדים, בחזית-המזרח. טעות התרגום הנ"ל גורמת סיבוך נוסף בהבנת המסופר בעמ' 234.

וכמוכן, ש"פגזי-הרסק" שב'עמ' 257 אינם מתרגמים כלל את "הפגז הפוגזי" הרוסי — דהיינו, את הפגז המתפוצץ רק לאחר שפגע בקרקע וחדר לתוכו. ולא זו בלבד, אלא שהמונח "פגז רסק" — הוא ההולם את ההגדרה שברוסית היא מצוינת לסוג פגזים אחר — ה"בריזטי".

או "אחרון צעד מורין ורובהו בידו", שב'עמ' 273 — אינו מוסר כלל את התמונה שבמונח הרוסי "רובה על היד", שמשמעותו כוונות ודריכות להפעלת הכלי (אם כנשק הלם, ואם כנשק ירי). ואין צורך להרבות בדוגמאות ממין זה, שעיון מדוקדק במהדורה העברית היה בוודאי מגלן. אפשר שרובן יהיו רק ענין שבבת-גיון או בסטיה חלקית מן הידויק, אך בשלב זה של התהוות המונחים (ותרגומי-מושגים) וקביעתם בלשונו העברית, — חיובה היא שתרגומו של ספר לועזי, נוסף על הענין שבעצם תוכנו, ישמש גם הזדמנות להקנית צירופי לשון ודיוקידיוקים בבטוי העברי המקצועי והעניני, ואף על פי שמצויים ספרים מתורגמים אחרים, שאולי חטאו עוד יותר בתחום זה של דיוק הלשון המקצועית וההקפדה בתרגום, מכל מקום הכרח הוא שנתחיל פעם לקיים את מצוות הבדיקה והבחנה; ודווקא ספר המעורר התענינות בקרב חוג קוראים רחב למדי מבחינתו העניינית, העובדתית, המקצועית — והמשתמש, דווקא, במונחים ובביטויים רבים שימוש נכון ומדויק — מצריך קיום מצוה זו במיוחד. ואם יזכה התרגום הזה למהדורה נוספת — ותגובות-הקוראים הראשונות מעידות על אפשרות כזאת — בדין הוא שיוכנסו בר התיקונים הנאותים על סמך קריאה בדקנית במהדורה ראשונה זו.

י. אלון

בשולֵי עמידת-המשמר של שוייצריה הנייטרלית

(חוברת על יחידות-המחץ של צבא-המגן השוייצרי)

ארץ-ההרים הדמוקרטית הקטנה, שוייצריה, לא חרפה נפשה במלחמת-העולם. אך עמדה הכן כל שנותיה, וקיימה חיל-מגן בגבולותיה, אשר בשנים מסוימות הצריך היקפו את הגיוס הכללי כמעט של צבא-המיליציה-האזרחית שהוא צבאה של שוייצריה בימי שלום כבימי מלחמה או ימי חירום. ואת צבאה המגויס הזה ניסתה הרפובליקה הקטנה לארגן, לצייד (ויש ערך לתעשיית-התחמושת השוייצרית הקטנה) ולאמן מתוך שימוש בנסינום של צבאות העמים הגדולים, אשר רכשו והלכו, באותן השנים, את נסיון-הדמים שבשדות-הקטל. בין השאר, הבליטה המפקדה השוייצרית את דבר טיפוחן של יחידות-המחץ-ההפשיטה בצבאה. ובדין עשתה, בהתכוונה לעמוד בפני אויב האדיר שבעתים מחיל-המגן של ארץ קטנטונת זו (כי, למעשה, התקפה שהביאה בחשבון — היתה פלישת הגרמנים), כי אכן זהו נשקו של המתגונן החלש בפני תוקף רבי-כוח; ותנאי ארץ-ההרים ודאי שהיו רקע הולם לכך, אלא שמותרת השאלה, האם סיגלה המפקדה השוייצרית במידה הראויה את דוגמת הצבאות הגדולים, בענין זה של יחידות-ה"מחץ", לאפשרויותיה הטופוגרפיות המיוחדות-במינם של ארצה ולתכונות-שבכות של צבאה העממי, המעורה בסביבתו, למלחמת-מגן גמישה ו"פרטיזנית" — או שהפריזה ברכישיגרה השאולים מאת צבאות "סדירים" מובהקים דווקא. ויש ענין בנסיון, המוגש להלן, של הערכה לחוברת שוייצרית, משנות המלחמה המאוחדות, העוסקת בנושא זה, של טיפוח יחידות מן הסוג הנ"ל.

לענין דרכיו, מסורתו ורוחו של חיל-האזרחים השוייצרי עוד נשוב בחוברות הבאות של ירחוננו.

החבורת Stosstrupps (מאת הלוטננט־הקשיש, פריץ וגמיוֹלר) הוצאה ע"י הצבא השוויצרי במסגרת של ספריה זעירה לקצינים, סמלים, וחיללים. עצם העובדה שהספריה פונה לקהל כל כך מגוון מבחינה מקצועית קובעת את מגמתה ורמתה.

מטרתה, כנראה, איננה לברר בירור יסודי את הנושאים השונים או להעמיק את הידיעות הרגילות של קצינים או חיללים. מגמתה העיקרית היא — להסביר, בשפה פשוטה, לחיללים ולקצינים, שמקצועם אינו בשטח המסוים שבו דנה החבורת.

אכן, החבורת שלפנינו איננה יכולה להוסיף ידיעה לקצין־רגלים, ועל אחת כמה וכמה לא לקצין העוסק בפלוגת מחץ. לעומת זאת ערכה רב בהסברת ענין של חטיבות מחץ לכלל החיללים שבחטיבות הלוחמות מכל הסוגים ובעיקר — לקציני החילות הנדרשים לשותף פעולה עם יחידות מחץ (כגון תותחנים — או אף טייסים — שהוטל עליהם לסייע באש, ובתצפית, בשעת ביצוע פשיטה, וכן אנשי שריון, וקשר, ועוד) ואם זו היא נקודת הראות — הרי שזורות בחוברת הרבה הערות ורעיונות של טעם, אשר לתועלת הקורא יובאו בסוף הסקירה.

אך עם כל המועיל שבחבורת, הנה פגומה באופן רציני בגישתה הכללית לבעיה של יחידות־מחץ ופעולות־מחץ. כי המחבר מתעלם לחלוטין מהתפקיד, ומאופני פעולה, של פלוגות מחץ במסיבות הבאות: (א) מלחמה זעירה. (ב) פעולה של יחידות מכות רות, שבעומק "עורף" האויב. (ג) מבצע־מחץ בקנה מידה גדול, במגמה של השגת אפקט איסטרטגי. וכן מתעלם הוא מההשפעה החוזרת, שהשפיעה הטקטיקה המיוחדת של פעולות־מחץ על הטקטיקה הצבאית הכללית.

והנה, נסיון המלחמה האחרון — וביחוד, אולי, של הזית המזרח, הרוסית — מלמד אותנו, כי פעולה בעורף האויב איננה משמשת מגמות טקטיות בלבד — דהיינו, הקשורות בקרב בודד — אלא גם (ואפשר להגיד אפילו, בעיקר, — אם במישרין ואם בעקיפין) מגמות איסטרטגיות. — היינו אלו הקשורות במהלך המלחמה, בכללותו, עד למלחמה האחרונה היו הצבאות השונים מקיימים יחידות־מחץ (כמו, הקבוצות החופשיות שבגדודי־הרגלים הצרפתיים); בראש וראשונה בשביל תפקידים טקטיים (השגת ידיעות, כיבוש עמדות־מפתח וכד'); ; ואלו היום תפקיד חטיבות־המחץ (כפי שהראו גם ה"קומנדו" הבריטיים וגם הסיירים והפרטיזנים הרוסיים) הוא הרבה יותר נרחב וכולל: (א) התפקיד ה"ישן", הטקטי. (ב) את ריתוקם, ע"י פעולות־הטרדה בלתי פוסקות, של כוחות אויב גדולים לתפקידי הבטחה. (ג) גרימת דיזאורגניזציה — ע"י התקפות מחושבות על מטות, מרכזי אספקה, קו־תחבורה וכיו"ב — בשורות האויב, בזמן שהוא תוקף או בזמן שהוא נתקף. (ד) ארגון ההתנגדות של אוכלוסיה אוהדת שבעורף האויב, וסיוע לה.

מהי יחידת־מחץ ואיזה מבצע ראוי לשם זה? המחבר כותב:

"מבצע־מחץ הם מבצעים מוגבלים בזמן ובמקום. האמצעים הדרכים להשגת המגמה, כוח האדם והציוד, וכן מהלך הקרב, נקבעים למפרע."

ההגדרה הזאת היא טיפוסית לקצין של צבא סדיר. היא מתעלמת לחלוטין מהתפקיד העצמאי של פעולות־מחץ, בהגבילה אותן במסגרת של כלי־עזר לפעולות צבאיות רגילות, ומסתפקת בציון הבדל פורמלי בין פעולות צבאיות "רגילות" ובין "מבצע־מחץ".

וכך הוא מציין את העובדה, שבזמן שיחידות־צבא תקינות בנויות כך, שתוכלנה למלא תפקידים רבגוונים במלחמה, הרי יחידת־מחץ נבנית באופן מיוחד, לפעולה מסוימת. בניינה המיוחד הזה, המותאם לפעולה, צריך לאפשר לה מפסיומם יכולת בשטח מסוים, אולם יחד אם זה פוגע ביכולתה בשטחים אחרים. כך, לדוגמה, יחידות־מחץ, לשם הגברת ניידותן, עוזבות מאחריהן את מכונות היריה — דבר הפוגע בכוח האש שלהן והמונע מהן אפשרות של עמידה עצמאית בקרב נגד כוחות עודפים, במקרה של התגלות.

ונקודה שניה מודגשת בהגדרת המחבר, היא: תוכניות של פעולה צבאית רגילה הן תמיד כלליות למדי ומשתנות בקלות יחסית במהלך הקרב. ואלו תוכניות של מבצע־מחץ היא הרבה יותר מדוקדקת ומחושבת וקבועה־מראש. הצלחת הפעולה תלויה, במידה רבה, באפשרות של ביצוע התוכנית כפי שהיא תוכנה. פתרונות „מניה וביה“ בזמן בצוען של פעולות־מחץ, נגמרים, לרוב, באסון.

אך עם כל הנכון שבדברים הנ"ל, אין הם מגלים את המהות האמיתית של פעולת־מחץ. כי הציר המרכזי בטקטיקה צבאית ה„תקינה“ היא עדיפות האש והטקטיקה איננה אלא תורה של יצירת עדיפות אש — ושל מניעות תוצאות מכריעות מכל עדיפות־אש אשר השיג האויב. כל האמצעים הטקטיים האחרים (ניצול פני שטח, רמיה, הטעיה...) הם כגון גורמים המשרתים את „מלכת שדות־הקרב“ — האש. כך הוא הדבר בפעולה צבאית תקינה. אולם אחרת לגמרי במבצע־מחץ.

מבצע־מחץ מיוסד בעיקר על ערמה, עור־הפתעה, רוח העשויה ללא חת, היינו — גורמים נפשיים. כל מבצע־מחץ מיוסד על מינימום כוח, מינימום אש. האמת היא, כי השאיפה היסודית במבצע־מחץ לעתים קרובות היא להמנע משימוש באש. הקיצור: מבצע־מחץ מיוסד על עדיפות נפשית — בניגוד למבצע „צבאי־תקיני“, המיוסד בעיקר על עדיפות חומרית, עדיפות האש. הרי שמבצע־מחץ מזה ופעולה „צבאית־תקינה“ מזה מציגות שתי גישות שונות לפתרון בעיות קרב. בגישה ה„צבאית“ עומדת במרכז הסכניקה, ואלו בגישה של „מבצע־מחץ“ — האדם, — ורוח המלחמה המפעמת אותו. כמובן, שניתוח זה אינו בא להצביע על „עדיפות“ של אחת הגישות הללו על רעותה. הוא בא רק לציין את שתי הגישות, אשר כל אחת מהן מותאמת לתנאי פעולה מסוימים. והנה, הצבא הוא מכשיר להבקעת חומות כוח (של אש) בכוח (באש). והצבא, למעשה הוא מכשיר של מחץ. לעומת זאת „יחידות־מחץ“ אינן מוחצות לחלוטין. להיפך הן מכשיר לביצוע „ניתוחי־קרב עדינים. הן חודרות — או חייבות להדור — לגוף האויב במומחיות ובזריזות של הירודגן. ובאותה זריזות עצמה, בשימוש במינימום כוח (אש), צריכות הן לבצע תפקידן. אם המבצעים של יחידות כאלה ראויים אמנם לשם „מבצע־מחץ“ הרי לא על סמך דרכי הביצוע „העדינות“, אלא על סמך תוצאות פעולתן, והשפעתן המוסרית על האויב.

הבדל־גישה זה קובע גם הבדל בכלים טקטיים מסויימים. אמנה רק אחדים מהם. כך, במקום הכלל הצבאי של „מכסימום הכוח“ בא „מבצע־המחץ“ הכלל של מינימום הכוח. במקום טקטיקה של קרב־אש־ותנועה, באה הטקטיקה של קרב־מגע. במקום ריכוז הכוח בשטח בא ריכוזו בזמן, היינו — ריכוזים, בזמן מסוים, של האפקטים, אשר לפעולות בנקודות שונות. במקום הכלל של פעולה בכוח מרוכז בא הכלל של פעולה בכוח מפוצל.

ובסיכומו של דבר. אין המחבר רואה את פעולות־המחץ כפעולות המצטיינות בגישה אופיינית ומיוחדת לפתרון בעיות קרב. והלא — בניגוד לתפיסתו זאת — מלמד נסיון המלחמה האחרונה כי „מבצע־מחץ“ הם פרי של רוח חדשה בטקטיקה הצבאית; וקיימת טקטיקה מיוחדת של מבצע־מחץ, טקטיקה שבמלחמה זו השפיעה גם השפעה ניכרת על הטקטיקה הצבאית ה„תקינה“.

כמובן, אופן ראיית פעולות־המחץ המציין את המחבר קובע גם את יחסו לבעיות המעשיות השונות הקשורות במושג זה; ובעיקר — לחשובה שבין הבעיות אלו, והיא בעית האימון. לפי דעת המחבר, מצריכות יחידות־מחץ: (א) תוספת אימון גופני, (ב) חינוך ואימון לאומי, (ג) דרגה יותר גבוהה של אימון צבאי רגיל (קליעה, שימוש בנשק קר, ועוד), (ד) טיפוחה של רוח תוקפנית. כל הדברים האלה הם אמנם נכונים; ויתכן כי אף הגם מספיקים, שהמדובר הוא בפעולות־מחץ „טקטיות“ (השגת ידיעות, תפיסת שבויים, לכידת מגמות בודדות, וכיוצא). אולם אין זה מספיק כאשר מדובר בפעולות־

מחץ ללא סיוע של כוחות צבא סדירים, ללא סיוע של אש ארטילרית, ללא כל עזר ממכונה כבירה זו ששמה — „צבא“. אכן, לפעולות-מחץ אמיתיות דרוש לא רק חייל „רגיל“ משוכלל ביותר אלא טיפוס חדש של לוחם.

התכונה היסודית של „חייל“ היא בדרך כלל המשמעת. המשמעת היא בחינת שמן למכונה הצבאית, — ואף הרוח החיה בה, ואלו התכונה היסודית של לוחם ביחידת-מחץ היא — היוזמה. אין פירוש הדבר שלוחם ביחידת-מחץ „חייב“ להיות לא-ממושמע. אדרבא. אלא שפירוש הדבר הוא, שמשמעת אינה מיוסדת בראש-יוראשונה על אלוף „דריל“ („תרגולת“), ורוח השתעבדות לסמכותו של קצין, אלא היא מיוסדת על הכרה, על קשר שברעיון, על רצון-מלחמה, על חברות בשאיפה ועל חברות הנשק. אכן, תיאום „צבאי“ נקנה במחיר של משמעת מכסימלית ויוזמה מינימלית, כדרוש אולי בתנאי קרב המוני — ויתכן כי הוא בגדר הכרח לצבא המוני. ואלו תיאום הפעולה ב„יחידות-מחץ“ נקנה במחיר של הבנת גומלין, המיוסדת על יוזמה ומשמעת פנימית. בין משמעת ליוזמה קיימת, לכאורה, סתירה. אלא ש„סתירה“ זאת מתבטלת כאשר המשמעת מיוסדת על הכרה, ולא על תרגול בלבד. ברור, על כן, כי בשביל לחנך טיפוס של לוחם כזה אי אפשר ללכת בדרכים הסלולות בלבד של אמוץ-צבאי, בין מצד התוכן ובין מצד השיטה ודרכי-החינוך. ויותר משיש לדבר כאן על „תוספות“ לאימון צבאי, יש לדבר על דרך חדשה באימון. והרי זהו הדבר שמחברה של החוברת לא השיגו.

ישנם בחוברת ציונים לצד הפסיכולוגי והחינוכי של סוג הפעולות הנדון ועל הכשרת האדם לו. ואלה השורות שבחוברת שמן הראוי ביותר להביאן כאן: „בשביל לעצב עיצוב תכליתי את התרגילים. (המכוונים לטיפוח אומץ-הלב — המערך) יש להבהיר תחילה את המושג „אומץ-לב“. את ההתגברות על המעצורים הנפשיים, שהם פרי הפחד, רגילים אנו לציין בתורת „אומץ-לב“. פירושו של הדבר היא, בעצם, כי בלעדיו רגשי הפחד אין אדם מגיע לידי גילוי אומץ-לב. והנה, מבחינה זו מוצאים אנו אצל חיילינו „נקודות-מוצא“ שונות ביותר: ואתו „תרגיל-האומץ“ עצמו יעמיד, למעשה, תביעות בלתי-שוות בהחלט לפני אנשים שונים זה מזה. ועוד: רגשי-הפחד מטשטשים הולכים, במידה רבה על ידי חזרה מרובה על אותו תרגיל עצמו, והגילוי של אומץ-לב אגב ביצועו של זה — פוחת הולך. אך בליססף רוצים אנו בהעלאת התביעה הזאת. יש, איפוא, להשיגה רק ע”י „חיילי-תרגילים מתמידים“. ובאותה פרישה מציינת החוברת גם את ערך היוזמה שבמסגרת המשמעת. והנה דבר שגם לו יש שייכות לגורמי הנפש והאופי: „בצבא הרוסי מתחשבים מאד, בשעת הרכבת תחות-המחץ, גם בגיל החיילים. לכל כחה מכניסים גם חיילים קשישים בעלי כושר גופני. בכך צריכה להיות הערובה לכוח-ההתמד של הכחה, עד לאפשרות האחרונה; כי לעמידה ממושכת ואיתנה עדיפים החיילים הקשישים והמוססים, שרוחם בטוחה, והם עולים על עויה-הנפש הצעירים: יש להם הנסיון והסמכות הנותנים להם את האפשרות להחליף מפקדים וכי-יפלו... ועשוב: „אין להרכיב כחה מבעלי מזג דומה. יש לשתף בה אנשי-שכל ואנשי-רגש. הנסיון הכיחית, שהצירוף הנאות של בנייה-טיפוסים השונים היא כוח בעל יעילות רבה ביותר“...

לעתים משולבות בחוברת הערות ענייניות בנושא הנדון וכן עצות-תחבולה. כך: „משמר אויב נוטה לרפות את שימת-לבו בחציו השני של ביצוע המשימה שהוטלה עליו, כל שכן בלילה. יש, איפוא, לברר היטב את מועדי חילוף המשמרות כדי להסיק מכך בענין שעות הרפיון בתשומת הלב של האויב וכן כדי להמנע, בשעת ביצוע המשימה, מהתנגשות במשמר המחליף“; או ציונים מן הסוג הבא: „אנשי-הורו נוהגים להתגנב בלילה קרוב ככל האפשר אל משמר האויב ולרוק אחר-זאת אבן קטנה, מעל לראשו ומעבר לו, של המשמר. אז פונה הזקיף על פי הרוב אל-עבר המקום שממנו הגיע הקול — מקום נפילת האבן — ואותה שעה מונקים עליו“. ועוד זאת: „יש להסביר כל פרט מראש — כך יש לקבוע, האם תהא התחמושת נשאת בכיסים, ולא ילקחו צקלוניה-הכדורים, מפני שהם

מפריעים בשעת זחילה; או, אם בקרב בתוך ישוב, אין להעדיף נעלי־בית קלים על נעלי־
המסע המסומרים (והכבדים עד מאד בצבא השוייצרי, צבא ארץ־ההרים) היות וההן
מכבידות למדי בהליכה על כבישי אספלט ומדרגות בטון.

או בתחום הטקטי, — במקרים של הטלת עשן על עמדה אויבת:

— „יש לדאוג לכך שהתוקפים לא יפסידו מכושר־ההתמצאות שלהם, בהיותם
שרויים בתוך העשן; וברגע שהם מגיחים מתוך הערפלה־מלאכותי — הרי יוסרו
אל־מול חומת־הערפל הבהירה, ויהוו, איפוא, מטרות מושכות ביותר — דבר, האוסר על
כל התמהמהות־שהיא ברגעים ההם.”

מסופר כאן מעשה בתחבולת־רמיה של הגרמנים, אגב קרב בכפר, במסע־צרפת
1940; „המחצצר של הבטליון הציל מפי שבוי צרפתי את אות החוצצרה הצרפתי „להתכנס”.
— וישמעו בכל פרשת־רחובות שאליה הצליח להגיע. בהניחם כי התקפת הגרמנים נהדפה,
וכי על חילותיהם לשוב ולהתכנס בכפר, נטשו הצרפתים חבורות־חבורות את הבתים
והצרות־האיכרים ורצו אל הרחובות ושם נפלו, מופתעים, בידי חיילי־הגרמנים.”

ולבסוף — ציון כלל אחד לדבר־שביטוד: „הכרח היא שמעשה־הפשיטה יהיה מחושב
יפהיפה — אך יש להמנע מ„עודף־ארגון”, שאם לא כן ייכשל בפני הגבות האויב, שאין
להביאן־בחשבון מראש אלא כדבר־שבהשערה.”

קפ. י. גליקליך

עם הקנדים בחזית איטליה

(לפי מכתבים)

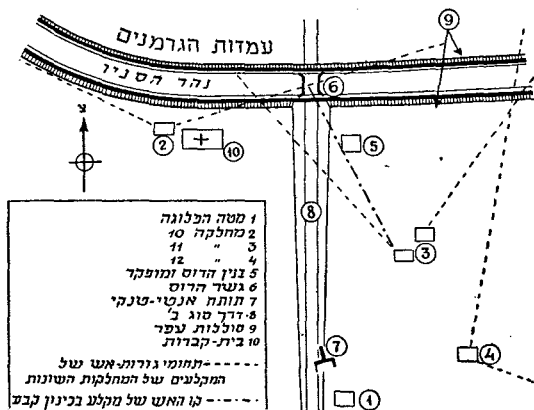
...ושלחנו, כמה קצינים מן הבריגדה היהודית, אל הדיביזיה הקנדית הראשונה,
שתפסה בעת ההיא קטע מן החזית האדריאטית בשפלת לומברדיה־אמיליה. בואנו היה לתקופה
קצרה ובמטרה לקנות קצת נסיון של קרבות לפני הכנס הבריגדה שלנו לקו החזית.

אותו יום הגענו למטה הדיביזיה ב־3 אחה"צ. היה זה בכפר הקטן רוסי, ובערך כ־4
ק"מ מאחורי קו־ההגנה הקדמיים. הקצין־המקשר של הבריגדה השלישית חכה לנו והובילנו
למטה הבריגדה. שם, לראשונה, הראו לנו את עמדות הבריגדה ואת עמדות האויב על פני
מפות מפורטות. הלאה משם הובילנו אחד מקציני הבטליון השלישי. במטה הבטליון הפלנו
גורל, ובחלקי נפלה פלוגה ב'.

לתמהוני הרב, הוגד לי, שיכול אני להמשיך דרכי בג'יפ עד מטה הפלוגה ואנוכי
דמיתי, שהענין מתחיל להיות „טקטי”, קדימה ממטה, הבטליון. היתה לי זו הפעם הראשונה
שנוכחתי מן הנסיון כי חשיבות „המנהלה” (administration) עולה לפעמים על חשיבות
הטקטיקה.

למטה הפלוגה הגעתי עם דמדומים. כפפתי קומתי ונכנסתי בפתח דלת, המבוצרת
בשקי חול, של בית אכרים ישן. אור מעומעם שרר בתוך החדר הקטן שאליו הביאוני. היה
זה חדרו האחורי של הבית, והיחידי שלא נפגע עדיין. אש בערה באח והטילה צללים כבדים
על הקירות המפויחים. קבוצת אנשים הסבה סביבה ומישוהו עסק ליד מכשיר הטלפון והקים
רעש גדול; היתה זו תשדורת מאחת המחלקות הקדמיות. אדם אחר בקע עצים להבערה
ושנים אחרים ישבו רכובים על שקי זרעים. ניקו תחמושת וזימרו תוך כדי עבודה. ברגע
הראשון לא נתמצאתי בתוך המהומה הזאת, עד שהרגישו הללו בזה שנכנס אליהם, ומיד

גשטררה דומיה. שאלתי למפקד הפלוגה. הלה ישב בין האנשים המסובים ליד האח וקרא מכתב שנחבל זה עתה. היה זה איש צעיר (לאחר זמן אמר לי את גילו: עשרים וארבע). ודמה בכל לאנשיו שהיו עמו. גם את סמני דרגתו לא ענד ורק התבונה, המרץ הרב, ונטל האחריות שהביעו פניו, אשר העיפות וחוסר שינה נתנו בהן אותותיהן, העידו על מעמדו במקום. סופרתי לו על מטרת בואי (הוא כבר קבל הודעה על כך) ומיד נתעורר וקם להסביר לי את הכל: מפות, צלומי אויר, אינפורמציה של פטרולים, אינצידנטים אחרונים; ותוך כדי כך קבלת תשדורות, מסירת פקודות, צלום קואורדינטות על גבי המפה, גמר קריאת המכתב וגם שיחה על חדשות משאר החזיתות — הכל שימש אצלו בערבוביה ואנוכי, הזר, לא מצאתי רגלי וידי בתוך כל אלה, רק לאט לאט התחילה להתבהר לפני התמונה. הנני מתחיל לראות סדר בכל הסובב אותי. הנני תופס את השיגרה היומיומית ומבין, שכל מה שהללו עושים הוא חלק מן השיגרה הזאת. כבר ידוע לי כל מערך הפלוגה, ואפילו את מפקדי המחלקות מכיר אני.

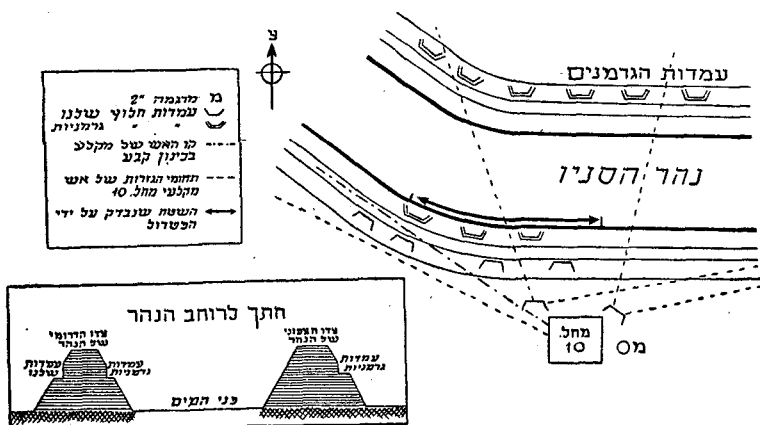

תרשום א'

המפקד יעצני להתחיל את נסיוני במחלקה 10. היא המחלקה הקדמית השמאלית. אכלנו פת ערבית, ומיד לאחריה חגרתי את החגור וגוללתי לי שתי שמיכות. המפקד והרס"פ לקחו את תת-המקלעים שלהם ושלושתנו הגייחוננו לתוך החשכה.

עוד לפני כן הודיעני המפקד, כי מפחד מוקשים יש ללכת רק לאורך השרוך הלבן, המוביל ממטה הפלוגה אל כל אחת מן המחלקות וכי דרך זו, אל מחו' 10, דינה כמעט כדין פטרול בשטח האויב, מפני הקירוב הרב של מחלקה זו אל הגרמנים. צעדנו בדומיה ובוהירות, המפקד בראש, הרס"פ באמצע ואנוכי במאסף. אותה שעה הרגשתי מה דל הוא זיוני. שני האחרים — "טומינגים" בידיהם ואנוכי — אקדח תופי בן ה-0.38 אינץ'. החלטתי לא לסמוך עוד עליו ולהשיג לי מיד "טומינג".

כשקרבנו אל עמדות המחלקה חזר המפקד והזהירנו. האטנו צעדינו ועל ידי כך נמנענו מכל רשרוש, עכ"פ, כך דמינו בנפשנו. אלא שאזני הזקיפים הגרמנים היו קשובות יותר מכפי שצפינו, כי אך נבלענו במבוא הבית, המשמש משכן למחלקה. והנה החלו לפול סביב הבית פגזי מרגמות. הגרמנים שמעונו מתקרבים, — אמר לי המיור. אותה שעה זכורני, תקפתני לראשונה הרגשת המציאות. ובנקיפת לב ידעתי שרק כמה צעדים מפסיקים ביני ובין הגרמנים.

מרשם ב'

מצבה הטקטי של המח' ה-10 היה מיוחד במינו. את תחום "Forward) "F.D.L., " Defensive Localities — עמדות המגן הקדומניות) שלנו בגזירת הבטליון השלישי היווה נהר הסניו, כשמצפוננו — עמדותיו העיקריות של האויב ומדרומו — עמדותינו אנו. רוחב הנהר הוא שהיווה בדרך כלל, את תחום ההפקר ושיעורו הממוצע היה כ-30 מטר. משני צדי הנהר ולכל אורכו נמשכו שתי סוללות-עפר, שתפקידן היה להגביה את גדות הנהר בעת גאות, שלא ישתפכו המים ולא יהוו ביצות במישור-השפלה. גובה הסוללות — כ-5 מ', וצורתן צורת "טרפציה", שרוחב בסיסה 8 מ' ורוחב קדקה כ-1½ מ'. לרוב היו עמדותנו הקדמיות ביותר חפורות במדרונה הדרומי של הסוללה הדרומית ועמדות הגרמנים (כפי ששערנו) — במדרונה הצפונית של הסוללה הצפונית. מפני הקירוב הרב ביניהם, אוחזים אלו ואלו בשיטת ההגנה ב"מדרונים עורפניים" (reverse slopes).

הנה, בגזרת המחלקה העשירית הצליחו הגרמנים פעם אחת (המצב היה סטטי כאן על הסניו, כבר כמה חדשים) ליצור "ראש-גשר" בועיר-אנפין ולהגיע עד למדרון הצפוני של הסוללה שלנו. כלומר, הם השתלטו על רוחב הנהר ונתחפרו במדרון הצפוני של אותה סוללה אשר במדרונה הדרומי שכנו אנו. "תחום ההפקר" (no man's land) נצטמצם לכמה יארדים אדמה. מאליו מובן שלא ידענו בדיוק היכן חפורות עמדות האויב, כשם שלא ידע גם האויב היכן הן בדיוק עמדותינו. וכן אין ספק, שהיו לו עמדות חילופין (alternative positions) ושכל לילה, או כל שני לילות, היה מחליף את מקומו, כשם שעשינו גם אנו. חלוף משמרותיהם וההספקה על מעבר לנהר נעשו רק בלילה, וכנראה על פני גשר ארעי שהקימו ושאת מקומו לא ידענו. זכורני לילה אחד, שהייתי זקיף באחד ממשמרות-החוץ (outposts) שלנו ושמתים מחליפים את המשמרת, או משהו מעין זה. זרקתי רימון אל מעבר לסוללה, אלא שמוכסחני, כי-ללא תוצאות: הגרמנים היו שם חיי חפרות מתחת לפני הקרקע.

ואף על פי כן יובן, שהנשק היחידי הבא בחשבון בצורת-קרב זו הוא רימון-היד. אמנם, כיוון הזריקה נקבע על פי חוש השמיעה ולא חוש הראיה, אך לשני הצדדים נגרמן אבידות בכמה מקרים. עכ"פ, מפחד הרימון הבלתי-צפוי נאנסו שני הצדדים להטמין ראשיהם מתחת לפני האדמה.

„שטח ההריגה“ (killing ground) של כל עמדה כזאת במדרון הסוללה היה כמטר אחד, ההתקפת פתע של פטרול אויב עלולה. היתה להכריע את העמדה על נקלה. על כן מאליו מובן כי לא הסתפקנו בעמדות אלו, וכי למעשה לא היו הללו אלא עמדות-האזנה בלבד. למעשה, כל קרה-רכס של הסוללה (שהיה בשבילנו גם קרה-רקיע) נתכסה באש האבטומטית שלנו מן האגפים, והאויב לא יכול היה להרים אפילו מחט של סדקית בלי שנרגיש בה ונחסלה. אין ספק, שגם האויב עשה כמונו וכסה קו זה באש מקלעיו. ואמנם, פעם אחת נסיתי להציץ בפריסקופ אל מעבר לסוללה ואך הגביה הלה הגבהה כלשהי מעל לסוללה — נותץ בכדור של צלפים. ממילא תובן העובדה, שלא יכולנו לדעת על הנעשה מצדה השני של הסוללה. והיה משהו שמאוד רצינו לדעת: רצינו לדעת, היכן הוא מקום הגשר, שעליו עוברים הגרמנים את הנהר.

באחד הימים, בשעות הבוקר, הגיע מפקד הפלוגה אל מטה המחלקה ומסר לקצין את פקודת מפקדת-הבטליון: עליו לצאת אותו לילה לפטרול-סיוור על מנת לקבוע את מקום הגשר (בכוונה להרסו או להשתמש בו לעתיד לבוא — דבר זה לא הוגד). דרך הביצוע נמסרה לשקול דעתו של הקצין המבצע.

הסיוור-המוקדם, המבוצע כרגיל לפני כל פעולה, היה מיותר במקרה זה. מפי הזקפים, שהיו בלילה על הסוללה, נאספה כל האינפורמציה הדרושה, ופחות או יותר אפשר היה לשער היכן יהיו בלילה הזה משמרות-החוף הגרמניות. על סמך אינפורמציה זו וידיעתו את השטח, החליט הקצין על תוכניתו. מאליו מובן שתהיה תוכנית זו אשר תהיה, מכל מקום עליה להיות נועזת ביותר, לפי שסכנה רבה כרוכה בעצם ההתגלות מעל לקו הסוללה, ואח"כ הגלישה לצדה השני, — כשבמקרה הטוב ביותר עובר אתה בין שתי עמדות אויב, ובמקרה הרע — נופל ישר אל בין זרועותיה. וכל זה מלבד סכנת המוקשים הרבים הנורעים על פני כל השטח כולו.

הקצין בחר את אנשיו, ששה במספר: הוא עצמו, הסרג'נט-המחלקתי ועוד ארבעה ממבחר בחוריו. מסר להם את פקודת הפעולה, והללו יצאו להכנות. ראשית חכמה — שינה. וראה זה פלא; אך השתרעו הללו על משכבם, ומיד חטפתם השינה. איש מהם לא הראה אותות של עצבנות, ושנתם היתה כשל אנשים העומדים לצאת עם ערב לטיול של תענוג. אני, הזור, השתוממתי מאד לשקט נפשי זה, אלא שהפתעות גדולות מאלו נכונות לי בעתיד.

5 דקות „לשעת האפס“. מצלצל הטלפון. שאלה ממטה הפלוגה, אם הכל מוכן. אכן, הכל מוכן. עומדים כאן ששה אנשים מושחרי פנים ויד; חותלות של צמר על ראשם — מגן מפני הקור העז; נעלי-גומי לרגליהם, וכיסיהם גדושים — רימוני-יד בכל אשר יכלו לתחבם. לקצין ולסרג'נט — אקדה, מלבד הרמונים, שאר האנשים מזוינים בתת-מקלעים. הכל מחושב וערוך מראש, וכל אחד בטוח ויודע את תפקידו. הדיבורים כאן מעטים מאוד. ניכר, שאנשים אלה הורגלו להבין איש את רעהו בלי שפת יתר. זכורני שאותה שעה צנץ במוחי ספק גדול, ספק בכשרם של אנשי הבריגדה שלנו: היגיעו גם אנשינו לדרגה זו של תרגולת, תרגולת-נפשית ואימון טכני גם יחד, אותה רגילות של בטחון שאין אדם מסגלה לעצמו אלא על ידי נסיון ממושך, נסיון של דם וזיעה? לא ארכו הימים והמציאות הוכיחתי שאנשינו קנו לעצמם תרגולת זו בזמן קצר הפלאי.

2 דקות „לשעת האפס“. ארטילריית-השדה² פתחה בחלקה במשחק. ארבעת ה-troops³

(2) דהיינו — זו ה"קלה": כלי-ידיה שקוטנם 3, 3.3 או 3.7 אינץ'.

(3) „מחלקה" — ש ל י ש על סוללת תותחיה-השדה (12 כלי-ידיה בה) לפי ארגונו של הצבא הבריטי מאז 1939; ברוב צבאות-העולם מכונה יחידה ארטילרית כזאת בת ארבע כלים גם עכשיו בשם „סוללה" ("battery") — המערכת.

יורים פגז אחר פגז, כל אחד בשעתו. תכלית הדבר היא להקים רעש, העתיד לאטום אנני הזקיפים הגרמניים משמוע את הרחש שאולי יקים מפטרול. הקצין מוסר הוראות אחרונות, לוקח עמו גליל חבלים וגליל שני מוסר לסרג'נט. חבל זה עתיד למלא תפקיד חשוב. יתכן, שחיי שניהם והאינפורמציה הדרושה יהיו תלויים בקצהו של חבל זה.

"H hour". האנשים יצאו. נשארתי יחידי ליד מכשיר הטלפון, ופעם בפעם נסיתי להעביר את רשמי מהתקדמות הפעולה (רשמים שנקלטו על פי הרוב ע"י השמיעה) לקצהו השני של חוט הטלפון, שם ישב מפקד הפלוגה ועקב בהרדה אחרי הנעשה.

ידיעתי היטב את תוכנית הפעולה ואת הסכנה הכרוכה בה. התוכנית היתה פשוטה בתכלית, אך גם נועזה בתכלית. השטח, (כ־50' מ' אורכו), שבו, לפי ההשערה, נמצא הגשר, חולק לשנים ובהתאם לכך חולקו גם אנשי הפטרול לשנים: הקצין ושני אנשים — מזה; הסרג'נט ושני אנשים — מזה. עליהם להתייבב בעמדות-מוצא בשני קצותיו של הקטע שיש לסיירו, כשפניהם אל האמצע, קבוצה מול קבוצה — ולהתחיל להתקדם אלה לקראת אלה בכדי להפגש באמצע הדרך, לערך, בנקודה שנקבעה מראש. אלא שלא כל הששה עוברים את הסוללה; עוברים רק השנים, הקצין והסרג'נט, כשחבל קשור במתניהם. קצהו השני של כל חבל נתון בידי השנים הנותרים מצד זה של הסוללה. הקצין מזה והסרג'נט מזה עושים את דרכם כלפי מי הנהר בחזילה אטית. בסתר החשכה. בהגיעם עד לפני המים, עליהם לאותת לחברייהם ע"י משיכות בחבל; ואז מתחילה ההתקדמות לאורך הנהר, כשראש הקבוצה מתקדם חציו במים ומחפש את הגשר, ושאר השנים מתקדמים באופן מקביל, מצד הסוללה שלנו. במקרה של איתות מיוחד, או במקרה שהשנים יבינו שראש קבוצתם נפגע, עליהם למשכו ולהעבירו את הסוללה. באופן זה תכסינה שתי הקבוצות את כל השטח הסוען בדיקה. התנועה צריכה להיות אטית מאוד, כל הזמן בחזילה. על אחד מן השנים, הנעים מצד-הסוללה שלנו, לעשות דרכו בסמוך לראשה ולדאוג לכך שבעת ההתקדמות לא ייתקל החבל במשהו. הקצין והסרג'נט מוזינים באקדחים ורימונים, כדי לתת חופש לידיהם. הרימון חשיבותו ראשונה במעלה.

ישבתי ליד מכשיר-הטלפון וחכיתי. חוץ מרעש התותחים היה שקט מוחלט. המקלע, המוצב בחלון החדר השני בכינון-קבע (על קו-האש שסומן לו מראש על Fixed line) והנוהג פעם בפעם ל"מרוח" את רכס הסוללה באש העיוורת — שחק הערב. שתקו גם המקלעים שמימיננו ומשמאלנו. רק הטרטור המהיר של ה"שפנדא" הגרמני נשמע לעתים כאלו חכה לתשובות של מקלעינו שמשום מה החרישו הערב.

עברו שמונים דקה למעת צאתם. הצפיה כבדה מנשוא. עברתי את הזקיפים. הללו נעצו עיניהם בחשיכה וכאילו נקבה. בחור קנדי ממוצא צרפתי, שהיה צייד בארץ מולדתו, עומד מאחורי מקלע-ה"ברן". — "הקצין כבר עבר את חלקו", — לוחש הוא לי. אני איני מבחין דבר. אך הוא עקב בעיניו אחר השנים המלוים את הקצין, וראה אותם בכל דרכם. — "הסרג'נט מתמהמה משום מה"... ופתאום — אור להבה מצדה השני של הסוללה ורעם רימון בהתפוצצו. מיד לאחרי — צרור יריות, "של תת-מקלע — "שמיסר", הגרמני", קובע הצייד.

כעבור כמה שניות-מופיעים צללים מתוך החשכה, שנים הנושאים את האחד. — "הסרג'נט פצוע" — לוחש הראשון.

הכנסנוהו פנימה ונושא האלונקות שלנו ניגש מיד לעבודה.

— רסיסים חדרו עמוק לכתף ולצד, — אומר הוא.

אני ניגש לטלפון ומודיע.

כעבור כמה רגעים נכנסים הקצין והשנים שלו, עייפים עד מות, אך בריאים ושלמים. הקצין מוסר את הרויח למפקד הפלוגה. אין לו תשובה על השאלה העיקרית: היכן הוא הגשר? יש לשער, — מוסיף הוא — כי הגשר נמצא באותו קטע שהסרג'נט לא הספיק לבדוק.

— מה אירע לסרג'נט? — קורא הוא לאחד מן השנים שליוו את הסרג'נט אל הטלפון.

— הגרמנים שמעוהו כנראה והטילו רימון, אדוני.
— הלה מדבר אל תוך השפופרת. „מיד משכנהו לעברנו. בסה"כ נשאר לו כחמישה מטר לבדיקה. אם יש גשר בודאי שם הוא, אדוני.“
— „אני מצטער, אדוני, על שלא סיימתי את חלקי“ — לוחש הסרג'נט כשנושאי האלונקות מוציאים אותו כדי להעבירו למטה הפלוגה.
ישבנו, אני והלויטננט הצעיר, מפקד המחלקה, ליד האח המבוערת, שקועים בהרהורים. את חברי היה חוסף לעתים נמנום קל, וראשו נשמט על חזהו. המקלע שבחדר השני משמיע פעם בפעם את קולו כשהוא מרעיד את כל מוסדות הבנין החרב והללו עונים לו בהדם העמום.

הפעם האריך הבחור, חושב אני בלבי לאחר שספרתי תשעה כדורים בצרור האחרון. הנה צרור שני ושלישי ברציפות. כשקפצנו שנינו על רגלינו, שמענו גם שני קולות נפץ מכיוון הסוללה. כהרף עין היינו ליד המקלע. אותה שעה החליף הבחור מחסנית. — שנים נסו לעבור את הסוללה — מסביר הוא — ותפשתים כשהיו על קו הרקיע. גם מעמדת מס' 2 הושלכו שני רימונים לעברה השני של הסוללה, ובכיוון הנכון. אם היה עוד מישהו מלבד השנים, הרי איננו שם יותר או, לפחות נשמתו אינה עוד.

מיד הוכרז „מצב-הכן“ (stand to) — ולא עברו שניות מעטות וכולם היו בעמדותיהם. האתת מסר הודעה למטה הפלוגה. כשעה נמשכה המתחות ולאחר שמאומה לא התרחש עוד, בוטל „מצב-ההכן“ והחיים חזרו למסלולם.

למחרת עם שחר העירני הקצין והודיעני, שיש לנו אורחים. הייתי מנומנם וחשבתי שעניי מטעות אותי ושעדיין הנני ממשיך לראות חלום שלא מעולם זה: שני חיילים גרמנים יושבים אל שולחננו וגומעים תה בנחת. אך החלום התעקש ועמד בעינו גם לאחר שישבתי לי על משכבי ושפשפתי היטב את עיני. ממצב עלוב זה חלצני הקצין, בחייו ובהצביעו על סטי הצלב האדום הענודים לזרועותיהם של הגרמנים.

— „נושאי אלונקות הם“ — הסביר לי — „ובאו לשאול אצלנו אלונקה.“
העודני חולם? אולי דווקא עכשיו התעוררתי מחלום אחד גדול על מלחמה ועל גרמנים שמעבר לסוללה? אולי עודני נמצא בתוך גרודי, והללו הם אנשי פלוגה א' המשחקים תמיד את ה„אויב“?

לתוך המציאות הטילני קולו של אחד האורחים, שפתח בגרמנית: — אמנם עבודה טובה עשייתם, חמשה משלנו נהרגו, ושלושה נפצעו. באנו לקחת את ההרוגים ונמצאנו חסרים אלונקה. ניקח רק אחת ונחזירה בעוד שעתים.

הם גמרו את גמיעת התה בנחת, לקחו את האלונקה והלכו. כעבור שעתיים חזר אחד מהם והחזירה. קיבל קופסת סיגריות, הודה על המתנה ונסתלק. במשך כל המשא ומתן הנה התבוננתי בחברי הקנדיים והיפשתי גם אצלם סימן לכל מה שהתרחש אותה שעה בלבי. אך לא גיליתי כלום. הללו התנהגו בטבעיות גמורה כאלו ענין של יום-יום הוא ואין כאן מקום לרגשות יתרים. שנים אלה — נושאי אלונקות הם, ובאו בצל הדגל הלבן והצלב האדום, ויש לקבלם לפי חוקתם זו, ואולי גם לכבדם מעט. מי לידינו יתקע שמחר לא יתחלפו „היוצרות“. אנו נהיה זקוקים להם. ואולי גם יותר מזה: הרי כל אחד מאתנו יכול ליפול בידיהם פצוע, כשהיו תלויים בהם. „שמור לי ואשמור לך“. רגש בריא וטבעי בין שני צדדים לוחמים.

אלא שאת הרגש הנוסף שהרגשתי אנוכי, היהודי, ודאי לא שיער איש מירידי בני קנדה.

„סיפור-כיסוי“

(מזכרונות-שליח-מחזרת בריטי)

מכנים אנו את הדבר בשם „סיפור-שליכסוי“, והוא סיפור-תולדות חיים בדוי, אשר אין שעור למידת השיבותו לאיש במחזרת. מפרקתך תלויה בסיפור-הכיסוי שלך ולפיכך הכרת הוא שיהא זה סיפור משופרא דשופרא.

יכול אתה, למשל, להשתמש בזהותו של אדם פלוני שידוע אתה, כי כבר שבך חיים לכל חי ותולדותיו נהירות לך היטב. יש כאן סכנה שמא תקל במישהו שהכיר את האדם הזה. אבל סיכון יש בכל סיפור-כיסוי. הכיסוי יהיה חסר ערך, אם לא תערכהו ערוך היטב למן יום הולדתך ועד כה, בלי לחסר דבר. ואם תשים עצמך סוחר עציים, עליך לדעת את ענייני סחר-העץ. אם תתחפש כפועל דאג לכך שלא יהיו ידיך ענוגות וצחות וכך.

בשעת חקירה עליך לדעת את מידת ההיסוס הנכונה שיש לגלות בתשובה, כי בתשובה רהוטה יותר מדי על שאלה בדבר מקום המצאך לפני שלושים שנה, יש סכנה לא פחות מבתשובה מהוססת יותר מדי. הגסטאפו תעמוד חיש-מהר על כך שאינך אלא מגלגל, כתקליט, משהו שלמדת על פה. רצף את סיפורך בעובדות אמת רבות ככל האפשר. עד כמה שאין בו כדי לסבך ידידים, כמוכן, עליך להיות בתפקידך כאדם בתוך שלו. אכן, למדנו לעשות כל אלה לפני צאתנו לתפקיד. והיו מטילים עלינו לצאת לכמה ימים, לחלקים שונים של אנגליה, בזהות מזויפת: „תרגילים“ — ללמוד להיות בחזקת פלוני אלמוני; לעתים לא רחוקות נסתיים הדבר בכלא, ואז היינו עומדים לחקירת שתיוערב חמורה ביותר של המשטרה. לא היה לנו מה לחשוש כאן. אך כל זה היה נסיון מצוין.

נקודת אחרת, שיש לזכרה, היא, כי במידת האפשר עליך להתאים לעצמך „משלוח-יד“ הקרוב לתפקיד המיוחד שעליך לבצע. היה מעשה שהושם עלי לבצע בצרפת משימה שהצריכה נסיעות רבות ונשיאת סכומי כסף גדולים. היה לי יסוד מספיק להאמין, כי שתיים מזהויותי הקודמות היו ידועות לגסטאפו, ועל כן הוצרכתי להמציא לי אחרת. מקורות האמצאה שלי דללו ונטלתי עצה במחלקת סיפורי-הכיסוי שלנו. מכמה הצעות בחרתי את ההצעה להיות סוחר יהלומים; אך החלטנו כי מעמד כזה בחיים יתבלט קצת יותר מדי, והתפשרתי „בא-כוחו של צורף“.

אך לא ידעתי כמעט דבר וחצי דבר בענין אבנים טובות, ועל כן נלקחתי „לסיטי“ של לונדון בחסותה של גברת צעירה, והוצגתי בפני אחד הצורפים. הוא הרצה לפני כמה הרצאות כלליות על תכשיטים ואבנים טובות; מחירם, צבעם, חתכם, משקלם וכך. לימדוני את מלאכת המלקחיים, את השימוש בזוכיכת מגדלת, במאזניים, את מלאכת אריזתן של האבנים הטובות והתרתן. היה הכרח שהדבר יעשה במדוקדק. למשל, המנהג הוא, כי בשעת שקילת היהלומים מניחים אותם על הכף השמאלית של המאזניים ואלו את אבני-המשקל על הכף הימנית. והוצרכתי גם ללמוד משהו מ„שפת המקצוע“, למשל „גלימת כסף“, שהוא מגוון היהלום; או את פירוש המלות „פיך ראשון“, „פיך שני“, בשעת שיחה בענין טהרת היהלום וכיוצא ב.

למדתי, וחזרתי ולמדתי, את כל אלה, עד שמורי, שהיה סבלן גדול, שבע רצון בראותו שסיגלתי לי את כל התורה הזאת כאחד מאנשי המקצוע. עזבתיו, כשראשי מלא את השער האחרון של מחירי היהלומים והפנינים בארצות אירופה. ותלמודו לא היה לשוא. המבחן בא בראשית מסעותי. גברת פלונית הקיפתני בשאלות בלתי נוחות. ניכר היה בה, כי היא בקיאה בענייני אבנים טובות, עד כדי להפחידני. לבסוף בקשתני לקבוע את מחירה של סיכה, שנציעה למכירה לצורך. נהמתי נהימות שונות של שיקול כביכול, אך לבסוף הוכרחתני להעני ולחסכתן. גיחשתי: „שמונת אלפים פרנק“, — וצפיתי;

„אה! כך באמת חשבתי, הסוחר מנסה לרמותני. הוא הציע לי רק 7500“.

ובכן, הייתי לבעל מקצוע חדש. עתה היה עלי להשיג את תעודות-הוהוה המזויפות, דלארוג מסביבן את סיפור-הכיסוי שלי. בסיפורי מת עלי אבי לפני זמן: אמי נישאה מחדש ושרויה בפורטוגל, הרביתי לנסוע בחיי, ועל כן למקרים ולשליבים השונים שב„חיי“ המזויפים, בחרתי לי ערים שהכרתי. ואם לשם רציפות, „הסיפור“ הוצרכתי להשתמש בעיר שלא ידעתיה, הייתי מרבה לקרוא בענין אותה עיר, ובהקפדה למדתי את מפת רחובותיה.

הצורף, שבשבילו, כביכול, עבדתי, היה חלק מסיפור-הכיסוי שלי; הוא היה בנמצא, אך לא ידע כי הנני באי-כוחו. ידעתי את סוגייה-אבנים שבהן טיפל, וגדולה מזו: צוידתי ב„תעודת-עובד“ מזויפת, שהיא רשיון עבודה, תעודה הטבועה בחותמת העסק. זו היתה כמובן, מזויפת, אף כי לא תמיד היו תעודות אלו מזויפות. כי פעם כשנצרכתי לתעודת-זהות חדשה השגתי תעודה אחת ועליה החותמת הרשמית וחתמת מפקח-המשטרה. במשרדו היה לי מסייע לדבר-עבירה זה ותעודתי הוגנבה לערימת תעודות אחרות, שהיו על שולחנו לצורך חתימה.

אך זה לא היה הכל. נוספו גם תעודות-לידה, פנקס חיל-משוחרר, כרטיסי מזון וקצבת בגדים — כולם מזויפים ומוכנים במיוחד באופן שיהלמו את סיפור-חיי המזויף. הסכנה שבסיפור-כיסוי היא שאתה עלול לשכוח פרטים. על כן נהגתי לשננם בהקפדה דבה, לפחות אחת לשבועיים, שלא איתפס בשעת הסח הדעת. אין לדעת לעולם, מתי תבוא עליך שעת פורענות.

לא אשכח לעולם את הקשה ב„בחינות-הכליות“, שנבחנתי בזמן מן הזמנים. אפשו שהיה זה המבחן החמור ביותר שהוכרתי לעמוד בו בסיפורי-הכיסוי שלי. עובד הייתי בבית-ד למתכת בעיר גדולה אחת, וראשית סיפור-הכיסוי שלי היתה נעוצה באבי, העוסק, כביכול, בעסק עצים בדאקאר שבאפריקה. בריאותי היתה לקויה (לפי סיפור-הכיסוי שבו השתמשתי), כך, שלצורך התפקידים האמיתיים שהייתי ממלא, יכולתי להחסיר הרבה בעבודתי בבית החרושת. אך כבר ניכר היה שהעניינים מסתבכים קצת. שבוע קודם לכן היה עלי לעזוב את הפנסיון שבו התאכסנתי, הגסטאפו באה, חפשה שם וראתני: אך אותי באה לחפש. עתה הייתי במקום חדש: דירה בת ארבעה חדרים בפנינת קבוצת-בתים ליד הנהר, מקום שאיננו בטוח ביותר. היה שם רק הדר-מדרגות אחד וחדרי היה בקומה השלישית. הנוג, שעמו הייתי שרוי, ידע מי אני. הגבר, טכנאי-שיניים, והאשה קטנה, כהת-שער ועירנית מאד, ופטריוטית עד צפור נפשה. מאליו מובן, שערכנו יחד את סיפור-הכיסוי שלי, לפרטיו ולדקדוקיו. פעמים רבות הזרנו עליו יחד.

זוכר אני את שובי לדירה יום אחד אחר-צהרים, בערך בשעה שלוש. היה לי מפתח לדלת החיצונית ולדלת הדירה וכך נכנסתי. התרחצתי, תליתי מעילי שיתייבש, כיון שנסעתי גסיעה קשה בגשם שוטף. ישבתי לי בחדרי והחילותי לקרוא. בשעה חמש שמעתי קולות במטבח וחשבתי שבעלת-הבית חזרה. הלכתי והסתכלתי בעד הטרקלין אל דלת המטבח הסגורה. נתכונתי להקשיב ולשמע, ואם אכיר את הקולות מעבר לדלת שהם קולות של ידידים — להופיע לפנייהם.

אותה שעה נפתחה הדלת. היה זה גרמני לבוש מדים. הוא ראני ולא יכולתי להסתלק. הוא הישיר ללכת אל מכשיר הרדיו ופתחו — לבחון, אולי עודו מכוון אל גלי ה-B.B.C. אך לא תפסנו בכך. אחריו בא אדם לבוש בגדי אורח, ואחריו בעלת הבית. כשראתני החזירה. אך עד מהרה התאוששה. ראיתי שאנשי הגסטאפו הם השנים שחקרוני באכסניית שבו אחד לפני כן. זה שבמדים, נמוך קומה, סגלגל, בעל שערות זיפיות קצרות, קול רם — קול נגיז ומצווח. השני היה שקט יותר, וכנראה גם מסוכן יותר. הראשון שאל את השאלות והקטן היה משמיען בצעקה, בצרפתית צורמת וקולנית. הם הכירוני מיד. אך ניכר בהם שהופתעו לראותני כאן. וזכרני, כי חשבתי: „הם מופתעים. דבר זה מבטיחני; מפני שפירושו, שלא באו לכאן בכוחנו בחפוש אחרי“.

אך מיד החלו „לשקוד“ עלי. תחילה פשפשו היטב בבגדי עד שכיסי נתרקנו כליל. הם לקחו כל נייר שהיה עמי ושאלוני לפרטיו. הם רשמו כל דבר שאמרתי — את סיפור חיי כולו, ועד לעסק העצים של אבי שבדאקאר. אך משהגיעו לדברים שיכלו לבחנם — זהותי הצבאית, שחרורי מן הצבא המזוייפים, והחולי שבגללו נעדרתי מביה"ח — החלו להקפיד בשאלותיהם. זכורני שמאמץ הזכירה התיש את כוחי. לעתים העבירו את בעלת הבית לחדר אחר וידעתי שגם אותה שאלו את השאלות הללו. אך לא ידעתי אם שמעו מפיה תשובות נכונות, כיון שפניהם לא ענו בהם דבר.

כל הזמן השתדלתי להקדימם כדי מהלך מחשבה אחת, באופן שתהא התשובה מוכנת בפי לפני בוא השאלה. רוב הזמן ישבתי. זכורני, שחשבתי על בוחן ידי (בחקירות שתיוערב שלפני כן שמתי לב שמתחוות עצבים הרעידה את בוחן ידי השמאלית). הסתכלתי בעיני חוקרי ותהיתי: „הנרעד אגודלי?“ הבטתי למטה: אכן, רעד רעד! ומהרתי לכונן עליו את אגרופי. מוחי דהר, חשבתי שראשי יתפקע עלי.

עקרת הבית עמדה מאחורי חוקרי, והם הסתכלו בי בשימת עין מרובה. הם שאלוני על שרותי הצבאי. ולפתע: „מה היה שמו של הקצין מפקדך?“ לא יכולתי לזכור. הבינורנא: בסיפור-הכיסוי שלי ניתן לי שם בדוי לאותו קצין, ושם זה למדתי לזכרו, ולאחר זאת נודע לנו גם שמו האמיתי של הקצין המפקד שברגיימנט המזוייף שלי, והייתי צריך לקבעו בזכורני במקום השם הקודם. עכשיו נתבלבלתי: יכולתי לזכור את השם המזוייף, אך לא את השם האמיתי. היססתי ונסיתי לדחות את ההכרעה: — „המתכוונים אתם למפקד הפלוגה או למפקד המחלקה שלי?“

ואז חשה לעזרתי עקרת-הבית (היא הרגישה ברגע המסוכן): „ובכן רבותי, המחויבת אני לעמוד בביתי שלי? גם זהו נימוס! לקחתם את כל הכסאות ואין בכם מידת נדיבות כדי להציע לי מושב?“ דברים אלה שברו את „הכישוף-המשתק“, הפיגו את מתיחותי ובזכורני עלן השם הנכון. שוב הוקל לי. „אני משער שאתם מאיננים לשידורי לונדון ככל האחרים?“ אלה היתה זו הערמה פשטנית יותר מדי. גם היא נתנה לי שהות לפוש. איני יודע כמה זמן ארכה החקירה עד שקמו וחיפשו בחזרי ובחפצי. הם הפכו את הדירה על פיה, עליונים למטה, ותחתונים למעלה. ולא היה סימן שמצאו משהו. אולי כבר נחה דעתם? ואז נטל פתאום הצעקן הקטן שבהם את כל ניירותי וטמגם בכיסו. חשבתי: „אכן, נפלתי בפח! הם יוליכוני ישר למפקדה. האכה בהם כאן ואשא רגלי?“ ועוד: „מוטב שאמתיך. קל יותר יהיה לעשות דבר זה במדרגות.“ תהיתי: אולי מישוהו בחוץ? אך לא יכולתי לגשת אל החלון להציץ בו. ואז לפתע פתאם החזירו לי את ניירותי. הכל היה כשורה, אבל מכל מקום, דעתם היתה, כי משהו כאן אינו כשורה. כשיצאו והדלת נסגרה בעדם ישבנו, האשה ואני, ורק הסתכלנו זה בזה. לא היה לנו מה לומר. המבחן נמשך יותר משעתיים.

חשתי צמא והלכתי למטבח לשתות מים. עודני שותה והדלת נפתחה ביעף, והם חזרו. כמעט שנחנקתי כשהמים בברוני וחשתי רצון להטיל בהם את הכוס. תחילה שאלו את השאלה הישנה בענין ההאזנה לראדיו לונדון. אחר כך, בחפזון: „מדוע עזבת את מקום מגוריך הקודם?“ על שאלה זו לא היתה לי תשובה מוכנת מראש. החלטתי, שהאמת היא הטובה שבתשובות: „כיון שאתם, רבותי, באתם לשם“, „מדוע הנך מפקד מפנינו?“ „אינני חושש מפניכם, אך חולה הייתי, הרופא גזר עלי לנוח מנוחה שלימה. לאחר שיצאתם מן האכסניה, היה המקום כמרוקחה. הנני אודה שקט, הנוהג לפי החוק, ולא רציתי להסתבך בפגעים.“

הם „בלעו“ זאת: אולי הלם מראה פני את דברי, שהרי לא מזמן נמלטתי ממאסרי-יחיד ועדיין הייתי חיוור וחזותי היתה חולנית. הם לא שהו יותר מעשר דקות, ולא חזרו עוד. אכן, חשוב הדבר שיהא לך סיפור-כיסוי מתוכן ומחושב היטב.

עם ה"מאקי"

ב. החבלה השניה

רבוצים היינו מתחת לקילוחם של נטפי מטר גסים. המחסה, מעשה מקלעת מענפי אורן קטנים, שערכנו לנו מעל למשכבנו, לא שימש תריס בפני המטר הסוחף אלא כעשרה רגעים בלבד. ואחר כך הייתה הרטיבות מתחת למחסה מרובה יותר מאשר מחוצה לו. שוכב בשק־השינה שלי, הרפוד נוצות, הצלחתי לקיים עצמי במצב של הוֹס־מהביל. אך בזלאייה המסכן רעד מצינה ורטיבות. הוא שכב לצדי, והיה מפיה בסיגריה תוצרת־בית, עקומת־צורה וצהובת־מראה והנה נטף. גדול ביותר ירד על קצה הסיגריה. הסיגריה השמיעה קול רחיש דקה וכבתה. הוא הטמינה בקופסת־פח (אח"כ, כשתצא החמה יוכל לייבשה).

"טינופת!"

ידעתי שאותה שעה מהרהר הוא, כי אולי צפויים אנו לקיום כזה במשך חדשים רבים. יפים הם החיים מתחת לכיפת הרקיע — כשיש ביכולתך לקיים נקיון ונוחות במידה המניחה את הדעת.

— "אני סבור שבחזירתי אביא עמי את ברג'ה הגדול מן ה"מאקי" האחר, — אמר בזלאייה, — "ועל ג'ורג' אטיל את העול למצוא משכן ל"נקודת־הפיקוד" החדשה שלנו. משהו מרוחק מ"מאקי" זה, ואנו, אם לא נשיג אהלים, נצטרך לנסות ולהקים צריף, שהגשם לא יחדרהו. מאליו יובן שכיום דוחה אתה את נסיעתך לבזנסון".

— "מדוע? מה ההבדל אם תחת לשבת מודלף כאן בחורש אשב בגשם שם?" — "הייתי רוצה מאוד שלא תלך עתה לשם. אין כל טעם לעשות מעשי שטות דוקא ברגע זה. אך אם זממת פעולה נגד הדיפוז או התחנה, אתלווה לך בחזקת שני־לפיקוד". וכך גוללתי לפניו את התכנית. היה זה רעיונו של "המתולתל", שממנו קבלתי כשזוּחחנו בפעם הראשונה על מקומה של התחנה לחלקיה. בטבורה של בזנסון גופא נתפרשו מן התחנה, כבמניפה, הקווים המוליכים לבלפור ווול, מזרחה וצפונה, וכן הקווים לדיז'ון שבמערב ודול שבדרום. רציתי לתקוף את כל נקודות־המפתח הסמוכות להתפרשותה של המניפה הזאת.

נדמה היה, כי רק "נקודות־הבקורת מס. 3", ו"בתי־הנתיבות" יהיו משובשים בקשיים. כי ממול מקום התפרשותם של הקווים היה חדר־המנוחה של פועלי־הרכבת הגרמניים שאנשי המאקי נהגו לכנותם בשם "בתי־נתיבות" (Bahnhöfe בגרמנית). פועלים אלה "הוטלו" לתוך רשת הרכבות הצרפתית כדי לעשותה "נקיית־כפיים ויעילה" יותר מבחינה גרמנית. כל אחד מהם היה מזויין באקדוח, והוצרכנו להיות נכונים להפרעות מידם. וליד מקום ההתפרשות הנ"ל, אך מן העבר השני של המסילות, ממול ל"בנהופים", היתה "נקודת־בקורת" מס' 3 ושם היה תמיד, לפחות, איש אחד על המשמר. אפשר היה לשער כי המפתח לא יתנגד לנו, שכן יהיה זה פועל־רכבת רגיל, אלא שהסכנה היתה בכך שהלה עמד בקשר טלפוני מתמיד עם הדיפוז, ואם יהיה נרגש או נפחד, הרי לפי קולו יבחינו האנשים אשר בקצה השני של הקו, כי לא הכל כשורה ב"נקודת הבקורת".

המשמרות הגרמניים, מהפלד'ג'נרמי' של בזנסון הוגברו בסביבה ובדיפוז מיום ההתקפה על "גשרי־הסיבוב" ופטרוילים גרמנים נוספים בלווית כלבי־מטרה אלזסיים נראו פעם בפעם בתחנה גופה.

— "יש להניח, שנצטרך לך לשם משאומתן עם האיש שב"נקודת־הבקורת מס' 3" —

אמרתי לבולאייה — „משאומתן באמצעות תת-מקלע סטן, כמוכן, אך עם זאת מצריך הדבר אדם שיוכל לשמור על שלות-רוחו המוחלטת ולדבר בנחת ובמהירות, כך שהמפתחן יוכל להמשיך לתת את התשובות הנכונות בטלפון במינימום של הפסקים. הכל היה רטוב ומרוטב כל-כך, שאי אפשר היה להבעיר אש להכנת פת-שחרית. מכמה בחינות היה חסרון ראיית-הנולד אצל האנשים הללו מדהים ממש. אף-על-פי שבשכבנו לישון אפשר היה לשער שירד גשם, מכל מקום לא נתעורר איש לדאוג ללחם, סוכר, או עזייהסקה שלא ירטבו.

— „אכן, באמת,“ — אמר בולאייה באותו בוקר קר וללא פת-שחרית, „מאקי זה זקוק למעט משמעת וארגון“.

לשם הליכה לבזנסון הלביווני „כחולים“, כמשפט אנשי-עבודה, ואנו — „המתולתל“, מוריס ואני, — יצאנו לדרך מיד לאחר שהופח אויר לתוך גלגלי האופניים שלנו. הלכנו בשביל, המוליך מן השדות שליך החורש שלנו אל הכפר מריי. ה„מאקי“ שכן בערך בין שני הכפרים, ויאה ומריי, אף-על-פי שהיה מרוחק יותר במעלה הגבעה מן השנים. הלאה במורד הגבעה, בעמק, לצד ציבור רב-הוד של עצי-אורן גבוהים, שכנה תחנת-הרכבת הקטנה של מריי-זיאה. ארבעת המקומות היו כעין רבוע, שצלעותיו ארוכות לערך מיל אחד, ושני כפרים משמשים נקודות-סיום לאלכסון אחד שלו וה„מאקי“ והתחנה — של השני. אך בעוד שזיאה, בתורת כפר היה ללא פגם מבחינתה של תנועת התנגדות, ועינו של ג'ורג' מול היתה פקוחה עליו, הנה הכפר השני, אף-על-פי שקטן היה מן הראשון, לקה בשני חסרונות: משפחה מפוקפקת אחת ממוצא איטלקי ומשפחה שניה, שהיו לה שארי-בשר בגרמניה ושלפי הנמסר רצתה בנצחון הגרמנים. מריי נחשבה „מחויף-לתחום המתור“ לאנשי „מאקי“.

„המתולתל“ הולכנו דרך מריי. ואח-כ ירט² והשמאיל לעבר הדרך לבזנסון. הוא רכב על גבלי האופניים הקטנים „שמצא“, אופניים של נשים מכסיפים. כפי הנראה סבר, כי נוח יותר לרכב על מכונה זו בעמידה על הדוושות.

בזנסון העיר עתיקת-הימים ורבת-החן השוכנת על עיקולו של הנהר הרחב דוב, גבעות סביב לה. העיר נגלתה לעיני רק כשעברנו את הגבעה שמעל לכפר הקטן ולנטיין, ירטנו. — „המתולתל“ ואני, — והשמאלנו, ואלו מוריס המשיך הלאה, כי הואיל וניירותיו היו „בסדר“, לא חשש למשמרת-הבקורת הגרמני שהיה מצוי תמיד באחד המקומות בין ולנטיין ובזנסון, בדרך המלך. מוריס הוצרך לסור ולקבל כמה הודעות בשביל בולאייה, וכן עמד להתראות עם כמה ידידים, שהכירו את התחנה הכר היטב.

בפיתולים ופניות על פני הסימטאות הצרות של הפרוורים הביאני „המתולתל“ לתוך הבקעה של בזנסון גופה, ולבסוף ירט אל מתחת לגשר-פסיכירכבת, נעצר בצד פסיי-המסילה. מיד ראיתי את „עמדת-הבקורת מס' 3“, בנין בקומתיים רב-רושם שחלונות-הזוגיות שלו, הפונים לעברי משוחים בצבע הכחול של ימי-המלחמה. ושם, כמעט כנגד פני היתה ה„מניפה“ הגדולה של נתיבי-רכבות, ומן הצד השני — הצריף השחור, ששימש את עובדי-הרכבת הגרמניים.

— „מוטב שלא נשתהה כאן שהייה יתירה“, אמר „המתולתל“. „ורק הטל כאן את מימך ליד השער, ואח-כ נעביר את האופניים לעבר השני של פסיי-המסילה. שם, הלאה מזה, עומדים על המשמר שנים „לובשי-בגדים-אורחיים“. אל תחשוש מהם הרבה. הנני מכירם בטביעת עין. צרפתים הם מן המשטרה-החשאית.“

הבעירי על פני פסיי-הרכבת את אופני-הקורסיר שלי, ספרתי את „המחוגים“³

(2) ירוט — פנה פניה חדה. יריטה — פניה חדה.

(3) המגע בין פסי הנתיבות השונות, להפניית הרכבת לנתיבה זו או אחרת.

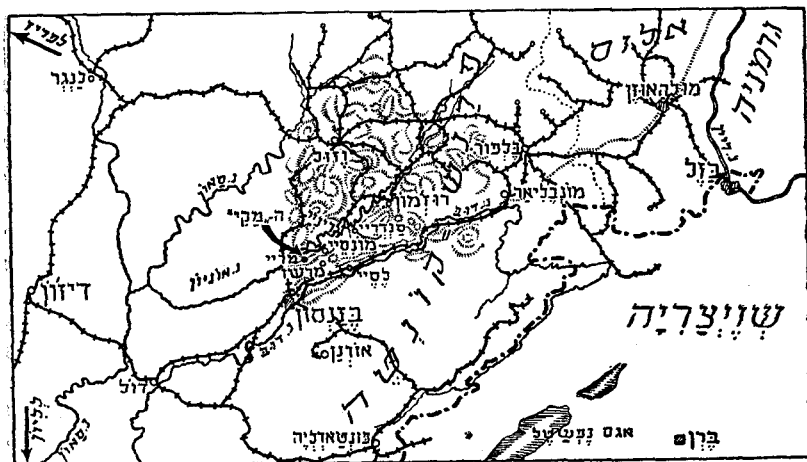
שיצריכו הנחת „מטענים“. מניתי ומצאתי שנים־עשר. וכל אלה בלי הקו הראשי לתנועת מרחקים, אל בלפור. אותו יכולתי לראות כשהוא מפציע הצדה במרחק כ־200 יארד, קרוב יותר לתחנה עצמה. והוא גופו היה מצריך עוד 4 מטענים — 16 מטענים בסיח.

— „בנוך מאוד“, הסכים „המתולתל“ כשאמרתי דבר זה, — הייתי שוכח אותם. אך אל דאגה! אטפל ב„בהוריי־חמד“ אלה, שעה שאתם תטפלו באחרים. הנני מיטיב כל כך להכיר את התחנה, שבחושך לא יהיה שום קושי בדבר.“

במספרה, ליד התחנה, קניתי מקטורת גדולה וכיסית לטבק. היה זה שי לבולאייה. גמרתי בלבי להניאו מלאהוב את מקטורתו זרועת־הכוכבים. איש „מיליציה“ וגרמני הסתפרו, שניהם דיברו ובאו בצרפתית לכלל הסכמה שלא תהא לאמריקאים ברייה אלא למשוך ידם מן הנסיון לכבוש את חצי־האי שרבורג, ושכל „ראש־הגשר“ של הברית יהיה בקרוב כלא־היה. לגודל אימתי הצטרף „המתולתל“ לשיחה.

— „השמעתם את „השמועות“ האחרונות ברדיו־הברית?״ שאל. „מה זאת?״ — שאל ה„מיליציא“ בסבבו את ראשו כמין בורג להסתכל בור המתערב בשיחה.

— „האנגלו־סכסים מבקשים להעלות 8 מיליון איש בחוף בין מרסיליה וניצה“, — שיקר „המתולתל“.

איזור פעולות ה„מאקי“ של קפיטן מילאר

— „שקרנים בני שקרנים! הכל שקר וכזב. שקר וכזב.“ — אמר הגרמני. — תעמולה מזוהמת ולא עוד. אתם, בני העם הצרפתי, נקל מאוד להשפיע עליכם במלים.“ יצאנו את החנות.

— „טפש מטושף!“ — אמרתי לו — „עליך להיות יותר זהיר בלשונך, לפחות כשאתה עמדי. וזכור, אסור להקשיב לשידורים הבריטיים.“

— „רק הלצה היא, אמיל“, — ענה בפנים חמוצות, — „הכל מקשיבים לשידור הבריטי „הסולים“ (4) עושים כמונו.“

פקדתי עליו להראות לי את שאר חלקי התחנה והדיפּו, ובלשון פסקנית ביקשתיו. שבשעת־מעשה לא ייכנס בשיחה עם אנשי האויב ולא יגלה את זהותי לאיש מידידיו. כדי להשיב לי כגמולי, הגדיל כהוגן את מהירות הנסיעה והעבירני כמעט על פני כל:

רחובותיה הראשיים של העיר. הוכרתי להיכרך אחריו, כי בעצמי לא הייתי מוצא יד ורגלי. פעם בפעם היה נעצר, מצביע כאחד הקושרים המסתוריים על בנין גדול ואומר: „הגיסטאפו!“ או „קומנדטורת-השדה“. נוסף לשאר סגולותיו ידע כמה מלים גרמניות ונהנה בקראו „גוטן טאג“ לכל גרמני שראה על המדרכה. ומספרם של הללו מרובה היה. היו שלבשו מדיצי ונוכחתי לדעת שרב מספרם של אנשי „חיל-ירגלים-שלהצי“, צעירים הדורים. סוף כל סוף סיים „המתולתל“ את תהלוכת-המצעד בבית-הקפה הקטן, שבו המתינו בשעתו הוא וחבריו להתקפה על גשרי-הסיבוב. מחלון שבקומה עליונה יכולתי לראות כי אכן גשרי-סיבוב אחד מופעל ע"י מגוף-שלידי, וכי מתקינים לו מנוע חשמלי חדש. השני נראה שעזובהו. גשרי-הסיבוב היו נשמרים עתה — שמור היטב. הבחנתי ב-6—5 גרמנים לובשי מדים בדיפו. שנים מהם נשאו „אקדוחי-מכונה“ (תת-מקלעים) מטיפוס „שמיסר“, והוא מין חפץ שמעולם לא נשתוקקתי לראותו (כל שכן לשמעו) בידי של זקיף.

מורים הגיע ועמו ציור ידיעותיו, והוה תוכנן: — ישנם שני פטרולים גרמניים המבקרים את התחנה ומסיירים על פני המטרה שלנו, ה„מחוגים“, בהפסקות שונות במשך הלילה. אחד משני הפטרולים מורכב קווקים, והשני — גרמנים. מוסרים, כי הקווקים יורים בכל המזדמן להם. הם משוכנים בצריפים, לא הרחק מדרכנו לעיר ומן העיר. בענין הגישה והנסיגה נצטרך, פשוט, לנסות את מזלנו. כרגיל עורך פטרול גרמני סיבובים עם תחילת העוצר, בשעה ה-11.00, ולפני גמר העוצר, בשעה 5 לפנות בוקר. לעתים הם גם מפקידים פה ושם בעיר פטרולים בלתי-נעים. בראותם אדם מהלך ברחובות לאחר תחילת העוצר, פותחים הללו באש.

לא היתה בכל הידיעות הללו גם אחת שהיסבה לי קורת-רוח יתירה. לא חשבתי קודם לכן שהאויב שומר על המקום שמירה מעולה כל-כך. אך איולת היתה זו מצדי; כי ב-3000 ויותר חיילים השוהים בעיר שהות של קבע הריה היה זה ברור למדי, כי לאנשי צבא מובהקים כגרמנים תהיה מערכת-משמרות ופטרולים טובה ולו רק לשם החוקה; אנשיהם הם בסדר. נהרתי מאוד שלא להראות לשני אנשי המאקי כל סימן של אכזבה. הפגנתי יחס של ביטול לכל סיפורי-המעשה, בהפטירי „טוב“ או „יפה“, כל פעם שמוריס היה מזכיר עוד פטרול אחד.

אח"כ שאלתי מהם רשימה של בתי-אוכל שבהם נוכל לסעוד את לבנו, בחרתי את הסמך ביותר לגיסטאפו, אגב הערה ללאחר-פה:

— „למה לא נתבדח מעט בשעת האכילה?“

עיניהם הפיקו משהו מעין התפעלות כשעזבנו את ה„ביסטרו“ (בית המרוח). לא היתה לי כל כוונה לצאת עם ה„מאקיסארים“ לכל הפעולות הצפויות, אך משיצאתי עמהם יחד לא יכלה לצמות מזה אלא תועלת מכך שאעשה עליהם רושם טוב.

* * *

הארוחה השמנה שלנו בלמה את מרצו של „המתולתל“ כל-כך, שעתה בדרך חזרה. אל ויאה, רכב כיצור אנשי. אך יצאנו את תחומה של בזנסון סרנו מן הדרך וטיפסנו על עץ דובדבנים גבוה, ומילאנו את פינו וכיסינו. היתה זו שעת אחר-הצהרים חמה ומפיקה. זיו, דובדבני שלי הספיקו לי כמעט לכל הדרך בחזרה.

עתה היה צורך להתקין את המטענים. הכנת 16 מטעני-„תקן“ של $\frac{1}{4}$ ליטרא כ"א כרוכה היתה בעבודה רבה, תוך ישיבה זו על מחטי-ארזים רטובים וכשלעזרתך רק טירונים. ועוד: הטיפוס היחיד של ח"ן שנשאר במלאי שבוייאה היה המין הקרוי בפינו „808“. חומר מצויין, אך היו לו שני חסרונות: בעל ריח חריף היה ולחלוחי. וכשאתה מטפל בכמות פחות או יותר רבה ממנו, הנך חש בראשך מיהוש הגון. והיו אנשים שהגיעו לידי בחילה ממש. לא אמרתי דבר על מיהושי הראש, אלא הטלתי עליהם לחמם כמות מספקת של החומר במים רותחים, עד שנתרכך כדי טיפול בו. לקול ריטון רב על הריח, ישבו להכין את המטענים. כדי לחסוך בצידו, שמתי רק פצץ אחד בכל מטען, ור"ט מנגנוני

הדלקה לט"ז המטענים.

כשהוכנו כל המטענים ונתפרו לתוך שקי-בד קטנים, חזר מוריס. היו לו כמה הודעות בשביל בולאייה, אך הן נדחו לפי שעה עד שהוצאתי את הפקודות.

— „תנו דעתכם היטב ככל האפשר על אופן ההסברה שאני מסביר את הפעולה“, — אמרתי להם לפני שהתחלתי למכור את עצם הפקודות. — „אם הכל ילך כשורה ב„מאקי“ זה, נשתמש בכס, בחורים, להדרכת „מאקי“ אחרים. ועתה ראשית דבר, כשאתם נותנים הוראותיכם (במנעתי מלהשתמש במלה הצבאית „פקודות“, שממנה נשתמע מושג מסוים מאוד של דרגה ומשמעת). אל נא תניחו בשום אופן לאיש להפסיקכם, עד תשאלו לבסוף: „היש שאלות?“ — הערה זו זיכתני בשקט למשך 10 רגעים, ואני הסברתי להם את כל הענין לפרטיו.

„המתולתל“ אי-אפשר לו בלי שאלה.

— „אם איני טועה, הרי כוונתך שנלך לשם ברגל?“ אמר.

— „אכן, אינך טועה.“

— „מדוע לא נוכל לרכב על אופנים?“

„כי ישנם רק ארבעה זוגות אופנים. או אז יצטרכו השאר ללכת. אך בדרך כלל אינני ממחיבי הרכיבה על אופנים כלילה. דיה לנו צרת ההליכה לשם לפני העוצר. אך השיבה לאחר שהעוצר כבר החל, ששכל „הבושים“ שבעולם מחפשים אחרינו, בשל התחנה שפוצצה. לא!“

— וכי אי אפשר שאתה, ואני ובולאייה ומוריס נצא ברכיבה, והשאר ילכו ברגל?“

— „לא!“

— „אך אני“ — אמר „המתולתל“ ביאוש, — „מוכרח לרכב על אופנים. אינני יכול לשוב וללכת הליכה זו ברגלי החולה.“

שקלתי בדבר והסכמתי. ידעתי, שהוא להוט אחרי עבודה וכי דבריו על רגלו כנים הם. קבענו פגישה ליד עמוד חשמל, במקום ששבילנו מן החורש מגיע לפרוורי בונסון. עליו היה להיות שם בשעה 10 בערב. „אף לא שניה אחת ביתר איחור מזה, „המתולתל“, — הזהרתיו. — „מנוי וגמור, אמיל.“

ו„המתולתל“ נפנה, „לחטוף מעט שינה“, בעוד שאנו מתכוונים לצאת לטיולנו, „טיול“ של 12 מיל, אל מעבר לגבעה. אנו עומדים לצאת לדרך, והנה בא בולאייה ופניו „חמוצות“, ועמו הודעה מאת „הפטרון“. ההודעה אמרה, שבולאייה נתמנה לשני-לפיקוד על החבל כולו, ובאם ייאסר הפטרון, או ימות, יבוא בולאייה במקומו. ההודעה נגמרה כך: — „אני אוסר עליך לסכן את חיך בפעולות-חבלה ברגע זה. זו היא פקודה.“

— „לא תוכל לבוא, איפוא“, — אמרתי. — הוא הסכים בצער. ג'ורג' ניצב לצדה, והוא עמד והביט אחרינו בחצותנו את השדות.

מוריס הלך בראש. היינו חבורה בת חמשה אנשים. כשהלכנו לעבר החורשה, הסתכלתי באנשים שעמי וחזרתי והעליתי על לבי את התפקידים שיהיה עליהם לבצעם.

בדעתי היה לקרב אל התחנה בדרך רחובות קטנים וצדדיים; תוך הליכה בשלושה זוגות המרוחקים זה מזה מרחק ניכר למדי, ולהגיע בסמוך ל„עמדת-הבקורת“ מס' 3 כמה רגעים לפני 11.000 — היא שעת התחלת העוצר. שם נסתתר בגן פרטי הנוח לכך. בחצות הלילה נצא יחדיו ממחבואנו ונעשה את המלאכה, כשאנו נכנסים דרך השער, ש„המתולתל“ ואני השתמשנו בו כדי לחצות את ה„מחוגים“ באותו בוקר. האנשים הנושאים את המטענים יהיו: אני ומוריס, — כל אחד ששה מטענים, ו„המתולתל“ ולו ארבעה. כשנגיע ל„מחוגים“ — אתחיל אני לטפל בהם, בזה אחר זה, מצד „עמדת-הבקורת“, בעוד שמוריס יעבור תחילה על פני כל הקווים אל העבר ההוא. ואח"כ יתחיל לעבוד בחזרה, לקראתי. „המתולתל“, שהיטיב להכיר את התחנה מכולנו, הוצרך ללכת לאורך המסילה לעבר התחנה, ולהניח את ארבעת מטעניו על ה„מחוגים“ של הקו לבלפור. יתר השלושה נשאו „סטנים“, עם

שלוש מחסניות לכל תת־מקלע⁶). עליהם היה להסתדר במקום באופן שבוהל יהא צופה אל „עמדת־הבקורת“ ואם יהיא צורך — יתערב במתרחש שם, „בעל־החוד“ ישים עין על סוכת ה„באנהופים“ וישמור עלי ועל מוריס מפני אפתעה מקצה הנתיבים הפונה אל־מחוץ לעיר, ופיליפ הוצרך להילות אל „המתולתל“ ולחפות עליו, — ובו בזמן לחפות גם על עורפנו אנו. חישבתי ושיערתי, כי ההתקפה לא תארך כולה יותר מ־10 דקות, ודבר זה יניח לנו קרוב ל־20 דקה בשביל להסתלק מן התחנה לפני התפוצץ המטענים הראשונים. זכארבעים דקה נדרשו לנו בשביל להיחלץ מן הפרוורים ולהגיע אל פאת היערים ידידינו. לסגת צריכים היינו באותה אורחה שבה קרבנו לתחנה. פרשה זו של נסיגה לא היתה חביבה עלי ויכולתי לראות פרצות למכביר בתכנית כולה. בכל לבי נתאויתי שכבר יהיה הכל מאחורינו, ופשוט לא יכולתי לתאר לעצמי מה זנבו עקץ אותי שנתמלאתי כל כך החלטה להכניס ראשי לעסק זה.

בדרכנו היו לנו שלוש חניות, כל חנייה בת 10 רגעים. האחת — בעת ההעפלה לגבעה השניה — בשעת הירידה, ללגום ממי המעין שליד קבוצת צריפים ריקים, ושלישית — בפאת החורש. מקום החנייה השני, ששה או שבעה צריפי־צבא ריקים בתוך מחשוף־יער, נקרא בשם „הקסרוקים הגדולים“. עמדתי לראותו שנית, לאחר זמן, במסיבות יותר דרמטיות. בחנייה האחרונה היינו רחוקים רק מהלך חמשה רגעים ממקום הפגישה שלנו עם „המתולתל“. והוכרחנו להמתין שעה תמימה. פקדתי על כולם לשכב, ומוריס ואני הכנסנו את מנגנוני ההדלקה לתוך המטענים, באופן שהכל היה מוכן ומזומן לעצם הנחתם. לאחר זאת עוד היתה לפנינו שעה של מסע־התקרבות. באנגליה, בבתי־הספר לאימון, היו המורים זועפים על מידת־הקדמה כזאת בעריכת המטענים, מכנים אותה בשם „מסוכנת“. אך מפתיע הדבר באיזו מידה עשויה סכנה ממשית. בצורת פטרול־אויב אפשרי, להביאך לידי כך שיהא לך גס ברעיון של נשיאת משהו העלול, ע"י מקרה רע, לשימך לאבק פורת.

„ולאחר ששקלת את הכל, הרי אפשר שאין לך מיתה טובה בעולם יותר מלהתפוצץ על ידי מטען בן־הליטרא־החצי“, — היה אומר בולאיה — „לקרוביך חוסך הדבר דמי־משרפה, וכן פחס: בהעלם אחד נפוץ אתה לכל רוח, וחסל“.

חשבנו לפנות לאחר המלחמה אל הכנסייה, שתקדש שיטה זו של מיתה. היינו יכולים אז לפתוח בעסק שהיה בו כדי התחרות בקבורות ומשרפות רגילות. את העסק הזה היינו מקימים על גבעה רמה ושוממה. תהלוכת האבל תעפיל לראש הגבעה. האבלים יתפסו את מקומותיהם מאחורי מבני־מחסה העשויים לעמוד בפני הדף האויר עקב ההתפוצצות, והמצוידים בחלונות מזוגגית עבה שכדורים אינם חודרים בעדה. עיניהם יהיו נשואות אל על, אל אלונקת־המת. התפוצצות עזה — והם מסתכלים — וכלא היה דבר. אלונקה, ארון, — הכל נזו והיה ללא־כלום.

בשעה 10 היינו במקום המפגש, — והנה „המתולתל“ — איננו. טיפסנו ועברנו את הגדר, וישכנו בצל אותו עמוד עצמו שנקבע למקום הפגישה. כבר היה חושך, אך לא צלמות. חכינו שעה וחצי. מצב־הרוח, שהיה טוב למדי עד לשעה העשירית ירד לשפל המדרגה. כולנו חשנו עתה מחושי־ראש חוקים מן הטיפול בת. ג. זהו הזמן שאתה יכול לראות אדם מהו, כשקר לך ובקיבתך מכרסמת הרגשה של מתיחות, וכל החלק המכביד ביותר של המלאכה שיש לעשותו עוד לפניך. מוריס, פיליפ ו„בעל־החוד“ היו קודרים ונגזים, אך החזיקו מעמד איתן. בוהל, זה המנהיג בחסד־עצמו, הקשיש שבכל הארבעה, הוא האחד שנחמץ.

— „כך“, — אמר בשעה 10.30, — „כל אותה הליכה ארוכה ולשוא“.

— „מה פירוש — לשוא?“ — ענית בכעס.

— „הרי ברור שלא נוכל להמשיך עתה“.

— „ומדוע לא?“

(5) מחסנית „סטן“ מכילה 32 כדורים, שקוטרם 9 מ"מ. — המערכת.

— „המתולתל“ איננו כאן.

— „מוריס ואני נוכל בכ"ו להניח את י"ב המטענים שלנו“.

— „כן, אך העדרו של „המתולתל“ פירושו שנחפש ע"י ה„בושים“ בדרכו הגה על כל אותו הציוד שהוא נושא עמו. מיד ידעו הללו שהוא אחד מאנשי הכנופיה. ישמר על כל העיר בשבע עינים, גם אם לא יפתח את פיו לדבר“.

— „המתולתל“ לא ידבר — אמר „בעל-החוד“ — „לא כולנו דומים לך“.

כרגיל היה „בעל-החוד“ ממבקריו החריפים ביותר של „המתולתל“.

— אין כל סיבה לשער ש„המתולתל“ נתפש — אמרתי. אף על פי שבסתר לבי חשבתי כי יתכן שקרה הדבר. „המתולתל“ או שהוא ישן בלי-להקיץ במתנה, או שרכב ישר לדיפו לפני העוצר. אכן, אין עצה אחרת אלא להמשיך בענין זה בלעדי.

— „אך שעת התחלת העוצר כבר חלפה מזמן, ועלינו לעבור כשבעה קילומטר דרך הרחובות“, — אמר בוהל.

— „ומה בכך?! עלינו ללכת כפטרוול, וזה הכל. מוריס ופיליפ ילכו בראש, כסיירים.“

אני — כמאה מטרים, או קצת פחות מזה, מאחוריהם. אתה תלך בעקבותי ו„בעל-החוד“ — מאחוריך. הם מלדבר! הסיירים ייעצרו מדי כמה מאות מטר, כדי להאזין; אנו נשמע את ה„בוש“ בנקל. כשיעמדו הסיירים, נעמוד גם אנחנו. אם תופתע ע"י ה„בוש“, ירה והיסוג. הגה לסיירים שיסוגו על פנינו, והב להם אש של חיפוי. אל תהלך אלא בשולי הכביש“.

יצאנו לדרך, תחילה בזהירות מרובה, ואח"כ (מאזרו הסיירים בטחון) בקצב דפקני. בוהל, מאחורי, לא פסק מלהמטיר בקול-לחשים שפע של הערות. כבכוונה לא שמתי לב אליהן.

— „שגעון!“ — אמר. „צריך להיות בעל מצח-נחושה כדי לעשות עסקים מעין אלה. מדוע לא נעסוק בחבלנות נבונה בסביבה הכפרית? ולבונסון ידאגו אנשי בונסון. אין כל הגיון בדבר, ועל זה כל תלונתי, שנפקיר את עצמנו בדרך הזה. הקשיבו לרעש שאנו מקימים. הוי, אל-אלוהים! רגימנט של דרגונים יקים רעש פחות מזה“...“

להערתו האחרונה הסכמתי בעומק לבי. כבר גמרתי בדעתי על שני ענינים: שלעולם לא אסתכן עוד ולא אצא לבצע מלאכה בצוותא עם מר בוהל; ושלפעולות-לילה להבא אעמוד בכל תוקף על כך שכולם יהיו נעולים „אספרדיליות“, או נעלים שסוליותיהן עשויות גומי. לכתחילה רציתי לצאת בנעלים רגילות עד למקום ששם הוצרך „המתולתל“ לפגוש אותנו, ושם להחליפו במשהו חרישי יותר, אך נאלצתי לבטל את דעתי מפני דעתם של השאר, שדבקו בנעליהם הכבדות. לעולם לא יישנה עוד הדבר!

לאחר שלושים דקה של התקדמות מזורזת היינו בתוך העיר גופה. ושני שוטרים במדים כהים, רכובים על אופניים, צצו מעבר לפינה, והתנגשו פנים אל פנים במוריס ופיליפ. נתגלגלו הדברים שבאותו רגע היינו סמוך מאוד מאחורי הסיירים. שמעתי את פיליפ הצעיר אומר משהו לאותו צמד בקולו הנמוך והצרוד. אותה שעה עשה תנועת רחבת-הינף בלועו הזועף של ה„סטן“, שנשא בשתי ידיו, ושני ה„סוכנים“⁶ זנקו במפנה סימטא ונעלמו משדה הראיה. שמעתי את פיליפ צוחק, והסיירים המשיכו חיש בדרכם, ולכן לא התערבתי בכל הענין.

ועתה, בהיותנו יורדים ברוב-זהירות במורד-גבעה החלקלק האחרון, הנתון בין קירות גבוהים. לפני התחנה (כבר יכולתי להבחין באורות הכהולים של „עמדת-הבקורת“ מס' 3), קרן של פגז הופיעה מאחורי הפינה, ואופנוע קטן כשהוא מתקשה ונושף בא מטפס ועולה במעלה הגבעה. אדם גדל-מידות ישב זקוף וזקיפות קפואה באוכף. קפצנו לתעלה ונשתטחנו בה, פנינו לקרקע. האופנוע הוסיף לנושף וכי-200 יארד כמעלה הגבעה נעצר. הרוכב נראה כמתקין את מעילו, ואח"כ המשיך בדרכו. דבר זה הרגיענו. אילו ראנו האיש, לא היה מעו להתעכב; מאידך גיסא, כמעט ברור הדבר שהיה זה גרמני. שום צרפתי לא היה

(6) מונה צרפתי בשביל „שוטר“ — המערכת.

מעלה בדעתו להשתמש באופנוע במקום זה בשעה זו. שניה או שניותיים חשבתי על חזרה, — הנני בוש לומר זאת. אך חישימהר ורותי באנשים להמשיך, ואנו הגענו למקום שממנו „המתולתל“ ואני הסתכלנו לראשונה במטרת הלילה הזה.

את כל העצמים שסומנו אפשר היה להבחין יפה שעה שהצבעתי עליהם לארבעת האנשים. אך התחנה נראתה עתה הומה וטואנת מיליון־מונים יותר מבאותו בוקר. היה זה בעיקר בגלל קטר אחד, שהיה מטלטל מנתיב לנתיב קרונות ו„משטחות“ בדיוק מمولנו. שלושה או ארבעה פועלי־רכבת היו עסוקים בעבודת הטילטול הזאת וכן הנהג והמטיק של הקטר. ראינו את הדלת של ה„באנהופים“ נפתחת ונסגרת כמעט בלא הרף, ובוהל, שעינו צמודה היתה אל „עמדת־הבקורת“, הודיע שראה אדם מסתכל משם על פני ה„מניפה“ הגדולה של ה„מחוגים“.

לא היה לי כל חשק להאריך או להניח לאנשים שיאריכו בהמתנה. שעוני הורה 12.30. כשכרכנו את הממחטות על זרועותינו, כחיקוי לסרטי־שוויל אשר ל„שומרי המסילה“, אמרתי למוריס: „ובכן מוריס, הרואה אתה את „מחוגיך“?“. — „סבורני, כי רואה אני את מקומם“.

„אנו נלך הראשונים. לך, חצה את הנתיב במישרים והתחל בעבודה ממולי. אל תשכה לתקוע היטב את מטעניך לתוך מעשה־היציקה, שצורתו צורת „V“, בתוך ה„V“, או אם סתמו את ה„V“ ע״י בול־עץ, אל אחת הכנפים. נלך־נא, וניפטר מן המלאכה“.

נכנסנו בהילוך מרושל לתוך השטח המואר, לאורכו של קיר־המסילה, ואגב סקירה חטופה על סביבותינו נגשתי אל המלאכה. כשעסקתי בשנים או שלושת המטענים הראשונים, הרגשתי שאני עובד, כביכול, על במת התיאטרון „פלדיום“, אח״כ התרגלתי לאורות, לשאון ולהמולה. בפחות מ־3 רגעים הנחתי, תקעתי והפעלתי ראשית־ההפעלה את כל ששת המטענים. קמתי. מוריס היה גוחן מעל ה„מחוגים“ ומתקדם לאיטו לקראתי, כשצקלוננו, המכיל את המטענים שלא הונחו עדיין, תלוי לו מלפניו. פיליפ רחוק היה, ליד המסילה ובכיוון לתחנה, נשען כלאחרי־יד אל צריף. בוהל עמד, כשה„סטן“ שלו צמוד לו לאורך רגלו באופן שלא ייראה, ופניו אל „עמדת־הבקורת“ הגדולה, ו„בעל־החוד“ מוצנע היה בצילו של צריף ה„באנהופים“. אך הם לא היו דמויות בודדות בתוך במה ריקה. המקום היה הומה למדי. אנשים היו נעים על פני כל המקום כולו. והמולת המקום לא זו בלבד שלא הטילה כל פחד, אלא להיפך, נסכה בי בטחון.

מוריס סיים. פועל טוב ושקדן, היה מלא חרדה למלאכתו. „מקוה אני שטפלתי באלה שצריך היה לטפל“, — אמר. שרקתי את השריקה שנקבעה כאות לנסיגה. „בעל־החוד“, שהיה הקרוב ביותר, נצטרף אלי ראשון. אמרתי לו שילך ויאמר לפועלי המסילה, העובדים בטילטול הקרונות ממסילה למסילה, שעליהם להסתלק, לפני שהתחנה תופרש השמימה בעוד 20 רגע. הצעיר ארוך־הקומה וכחוש־האברים עשה זאת בזריזות־רצון חננית, בהראותו עשה והבלט את תת־מקלעו מעט יותר מן המידה ההכרחית.

שעה שמהרגו לעבר השער, נשמע קול מכריזו מעל מגדל־הבקורת: — „כל עובדי הרכבת, צאו מיד מן התחום הזה וחזרו לדיפן. הדבר דחוף!“ ואח״כ, בצליל רפה מאוד, הוסיף הקול המתכתי: „תחי צרפת!“ האנשים, שעסקו בטילטול הקרונות, בחרו להודיע בדרך זו על אזהרתו של „בעל־החוד“.

ליד השער פגשנו „המתולתל“: „היכן היית?“ שאלתי וצירפתי לשאלתי זו מקצת מן הניבול־יפה שבלשון הצרפתית.

— „היית במקום המפגש“, — שיקר. — „אך לא זוהי השעה לשיחה. פטרול קוזקים עבר זה עתה לא גשר־הרכבת שליד הפינה. מתי עומדים אנו לבצע את המלאכה?“ — „המלאכה בוצעה כבר. על כל פנים, חלקנו אנו במלאכה הזאת. בעוד חמש־עשרה דקות יחלו המטענים להשמיע את קולם“.

— „אלוהים אדירים, ואני כאן, כשאפילו את המטענים שלי לא חיברתי עדיין. עלי

ללכת". הוא השעין את אופניו אל הקיר ולאטו יצא דרך השער בטרחה אגב הילוך בצרור סבוך של מטענים ואספלוניות.

— "לאן אתה הולך?"

— "מובן מאליו. לשים את מטעני. התרצה להיללות, פיליפ, במקרה שאצטרך לחיפוי?"

— "אנו נחכה במפגש", — אמרתי ל"המתולתל" — "פיליפ יודע כיצד למצוא את

המקום". ידעתי, כי אך לשוא יהיו הנסיינות לעצרו, ושני אנשים ייטיבו לעשות את כל המלאכה, יותר מאנשים רבים מהם. ארבעתנו הנתורים יצאנו, איפוא, לדרכנו הארוכה בחזרה דרך העיר. לאחר הליכה מאומצת כרבע שעה, בהיותנו לא הרחק מן הקסרקט של הקוזקים, נתפזץ המטען הראשון. העיר כולה שכנה בתוך שקע, ולכן היה קול הנפץ אדיר יותר ושללבת-ההתפוצצות נראתה עזה למדי. ומכאן ואילך, בהפסקות משתנות, באו ההתפוצצויות בזו אחר זו במשך כארבעים דקה. כששמיתי "13, 14, 15, 16", — ידעתי, שגם "המתולתל" הצליח, וגם אחד מן המטענים לא איכזב.

נשמע קולן של מכוונות-יריה ממקום משכנם של הקוזקים. אחר כך נודע לנו, כי חשוב חשבו, שהתקפת-אוויר היא, וע"י פליטת כמה צרורות לתוך חלל האוויר, ביקשו להוכיח לאדונייהם הגרמנים, כי ערים הם. מרוצה הייתי כי אמנם פתחו באש. הצלילים הללו החזירו לאנשי מעט פיוחון. לפי שגדולה מדי הייתה נטייתם להצהיל ולהרעיש, בניגוד להוראותי המפורשות שהוריתים לפני צאתנו, כי הנסיגה תהיה החלק המסוכן ביותר בכל הפעולה, וכי יש לבצעה בדממה. שוכני-הפרוורים הטובים של בזנסון היו מצטופפים ליד שערי גניהם להתבונן במורד הגבעה, אל השקע האפל, ומצפים לשלהבות-נפץ נוספות. רובם חשובו, כי אלה הם מטוסי בעלי-הברית. הדבר הרגיו את צעירי-החבורה שלי. וכל כך גבר רוגזם, שבעברו על פני אחד הבתים, נפנף "בעל-החוד" ב"סטן" שלו לעבר התושבים וצווח: "רב לכם ללטוש עינים! הכנסו פנימה! ואל תאמרו שראיתם אותנו".

האנשים הביטו בו במקצת היתול. והיו אלה: בריג'ש גוץ ושמן, אשתו וארבעה ילדים.

"התסרבו, רבותי, לגמוע כוס יין?", — שאל הברג'ש הגוץ ועיניו הממזמצות

אמרו: "ובכן, מעשה ידיכם הוא. מה?" הוי, "בעל-החוד" השוטה! כשזכרתי ש"המתולתל" הרברבן הולך בעקבותינו, וללא עיני המשגחה, עברה ממש צמרמורת בגופי.

הוא ופיליפ לא אחרו לבוא למפגש. חילקנו עוגה קטנה, שנשא עמו בוהל, לששה חלקים ואכלנוה, אכול ושתה מים ממימיה. עוד לפני כן שאלתי את "המתולתל", היכן היה בראשית הפרשה.

— "הייתי כאן במועד הנכון", — אמר.

— "היית או בויאה, וישנת אותה שעה, או בחברת ידיך בבית הקפה בבזנסון. העמדת בסכנה את הצלחת כל המשגר הזה ואת חיי חבריך. מדוע אינך מיטיב לשקוד על טובת זולתך, כשקידתך על טובתך אתה?"

— "אמיל, צר לי. הרגשתי עצמי כל-יך רע הלילה. היה לי כאב-ראש איום. לעולם לא אעשה כן שנית". כמעט נתקשרו דמעות בעיניו אך לא אמר היכן היה. ולפתע פרץ בנהימה חנוקה — "ואל תניח לאיש לומר שלא עשיתי את חלקי".

— "לא היה כל צורך שתכריז על שמך ברחבי התחנה", — אמר פיליפ.

נתברר, שאך הספיק להניח את מטעניו, צעק "המתולתל" לעבר התחנה עצמה (מן המקום שעמד לא יכול לראות אלא את פיה האפל):

"הישארו, בחורים מוזפתים שכמותכם! 16 מוקשים ערוכים לפעולה, והראשון שינסה להפריע מלטפל בהם, יתמלא עופרת. אני, "המתולתל" ערב לכך!"

— ועוד דבר, פיליפ, אמרתי, בכבשי את צחוקי לשמע אויליותו של "המתולתל", —

"מה אמרת לשני השוטרים, שפגשנו בדרכנו לשם?"

— "אמרתי להם, שהם לא ראו כלום, ושמוזלם הוא, כי אין שעחנו פנויה לקחת

— "והרי "הסוכנים" רוחשים לנו ידידות. עליך להשתדל ולנהוג ביתר נימוס".

— "נימוס ל"כפתורים"?"

— "נימוס כאן, — הרי זו גוזמא מחוסרת טעם" — אמר "המתולתל".

יצאנו לדרך-החזרה, הארוכה עד אין סוף. השביל על פני היער היה מייגע, אף על פי שדעתנו היתה זחוהה עלינו. נגעו עד לבי השתדליותי הגלויות-לעין של "המתולתל" להשכיחני את חסאיו. במקום לחזור בדרך הכביש רכב. בשביל שלנו, ולעתים קרובות היה מסלק בידו ענפי-עצים כדי שלא יפריעו לי את המעבר. אך אי-הנחות שגרמה נוכחותו עלתה הרבה על כל החוקת-הטובה שיכולתי להחזיק לו על סעד ממין זה. לפי שלעתים קרובות היו השבילים תלולים ביותר, ואפלה שררה מתחת לעצים. לא פחות משלוש פעמים, תוך כדי ירידה במקומות תלולים נפל עלי "המתולתל", הוא ואופניו יחדיו.

מדדים וכושלים באנו אל המחנה בין עצי-האורן בשעה 5 לפנות בוקר. בולאייה וג'ורג' כבר היו ערים וחיכו לנו, להקביל פנינו בקפה ובחביתה כבירה. צוהלים היו, לפי שמנו ט"ז התפוצצויות. ברוב ענין נתתי דעתי על כך, שבוהל הוא שהירבה עתה להתפאר יותר מכולם, ועלה אפילו על "המתולתל" בסיפוריו על התנהגותו ללא שום יראה ופחד, ועל בטחונו עד אין שיעור בהצלחה, אשר הוא, בזהל, רחש בלבו במשך כל הפעולה כולה. שמחתי למראה מטתי מתחת לעצי האורן, נתכנסתי בתוך שקה-שינה שלי מרופד-הנצות והנחתי ראשי על מעיל העור שלי. היתה זו ההתחלה של מסע-התנופה שלנו על "המחוגים", ואותו מסע-תנופה עתיד היה להצליח הצלחה רבה כל כך, עד שבהתבקש "הפטרון" שלנו לבחור בדיברת-סיסמא לגזרתנו, בירר לו את הקריאה הזאת:

אל-על ה"לבבות"! — של "המחוגים"!

בולאייה היה תועמלן מוכשר. יכול היה להפיק מכסימום של רושם מפעולותינו הקטנות. שכן היה אמן הדיבור והמלה, ובעוד שהוא גופו חי היה בקרב ה"מאקי", מסוגל היה לראות את ה"מאקי" ופעולתם בעיני מי שעומד מבחוץ.

אחרי ההתקפה בת ט"ז המטענים שנערכה על תחנת בזנסון החל מיד לשלוח אידוות של-תעמולה שלו. האידוות שטו להן תחילה לאט לאט ובעקלתון. אחר-כך משנתעצמו, הוסיפו לזרום עד שליחכו את המסד הסלעי של השלטון-העליון הגרמני בבזנסון. בולאייה חולל את גלייה-תעמולה שלו עד ידי כך שקרא אל ה"מאקי" שבוייאה את ראשי התושבים, מכל חלקי האוכלוסיה, אן על ידי ששלח פתקים כתובים בכוונה בכתבידו היפה והקצוב, לאנשים שבהרם לכך ברוב בריה.

תחילה חושש הייתי לתעמולה שלו. תפיסתי את "ההתנגדות" צרה היתה משל בולאייה. רצייתי להקים משהו מגובש, שאפשר לנהלו, משהו שאפשר היה לנו לקוות לקיים שליטה עליו. רצייתי לכוון פגיעותי אל הגרמנים ראשית כל על ידי מעשי-חבלה, להפסיק את הוצאת הביזה מצרפת דרך השטח שלנו וכן למנוע את העברת הציוד המלחמתי אל החזית נגד חיילותינו שבצפון-צרפת; אחר כך קווייתי, כי נהיה חזקים כל כך שנוכל לתקוף את הגרמנים בפעולות גריליה ולהרוג בהם. אלה היו המטרות ששמתי לנגד עיני. אך השקפתו של בולאייה היתה יותר מקפת. כשהקשבתי לכמה מתכניותיו, גבר פי הפיתוי להשמיע צליל של זלזול. פעמים רבות נדמה לי, כי הוא מנסה לבנות בנין שאין לו יסודות. כשהיה מדבר על תכניות להנהלת בזנסון אחרי הנצחון, הייתי מעדיף לתת את דעתי להורדת הרכבת של שעה 5.20 מן הפסים. ואלו בולאייה חשב בודאי, — אם כי היה בעל-טעם ומנוס מכדי שיאמר זאת, — כי השגתי צרה היא. מעודו לא דיבר על פוליטיקה, ובכל "הבורותיו של בולאייה" היתה הפוליטיקה מן העניינים שהוויכוח עליהם הוא בחזקת איסור. אך היתה לי הרגשה כי מרקיעות-השחקים שבתכניות בולאייה מוכרחות להיות קשורות בענייני-פוליטיקה — ונזוהרתי מאוד שלא להתערב בדבר. בענין זה היתה שורה בינינו הבנה גמורה, אף על פי שמעולם לא דיברנו על-כך. קו התעמולה שלו בא לידי גילוי

בדין־וחשבון ששלח ל„פטרון“ אחרי ההתקפה שערכנו על „לב הקיפוד“ בבונסון.

„המאקי“ של וייאה, בהנהגת קצין בריטי, אמיל, הצילו היום את העיר בזנסון מהפצצה של הבריית — כתב. — „זוהי המטרה הראשונה של ה„מאקי“ שלנו — לעשות את בזנסון נטולת־תועלת כשביל האויב ולהציל את העיר למען דורות יבואו ולמען צרפת.“ אורח־דיבור זה היה יפה ביותר למשיכת האנשים הנכבדים שבאותו פלך. יותר מדי מעשי־שוד בוצעו כבר בשם הפ.פ.א.י. ביחוד בדפרטמנט הסמוך, זה של סאוונה־עלית, מקום בו היה העברין הרע ביותר מטורף אחד בשם סובן, שהעדיף כי יכנהו „השד“.

„השד“ התרוצץ על פני המדינה במכוניות גנובות והלך עם כנופיות „מאקיסארים“ שלו, ממעשה שוד למשנהו. מעשים כאלה הפכו את לב האזרחים הרגילים נגד תנועת ההתנגדות. ובולאייה הבין שכדי לאחוז ברסן השלטון, עליו לעשות את ה„מאקי“ שלו לאנשים הנחשבים למהוגנים. מעטים היו הדברים — פרט ללשון־הכסף שלו — שיכלו ליצור רושם כזה; אם כי לאמתו של דבר היה היינו מהוגנים. ואמנם מעט־מעט החלו אזרחים כבודים לערוך עליות־רגל אל המפקדה הקסומה שלנו שבחורש האורנים. הופעתם ב„מאקי“ גרמה לי דאגה מתמדת. אך בולאייה היה תמיד טוען, כי אלה אזרחים שנאמנותם הולכת לפניהם, וכי באורח זה או אחר כולם חברי תנועת־ההתנגדות. לפעמים היו הללו שוכרים מכוניות־טכסי, ויורדים בפרשת־הדרכים למטה ממרי, או ליד המסעדה בבוניי הכפר הסמוך, — ואחרי כן היו משתרכים לאטם במעלה החורשות, השתרך וצעוד ברגלים שלא הסכינו להליכה גסה כזאת. לעתים יותר קרובות היו באים רכובים על אופנים, — שנשתמרו ומורקו באופן מדוקדק — עוד מלפני המלחמה, כשמלחחות גדולות צמודות אליהם ברצועות, כדי לשוות להם מראה של אנשי השוק־השחור הרגילים, השוחרים מזונות.

עורכי־דין, רופאים, אדריכלים, אנשי־עסקים, כמרים, פרופיסורים, בעלי־איטליונים, — כולם באו מיוזעים, בבגדיהם העירוניים המהודרים, למקום־סתרנו בין האורנים.

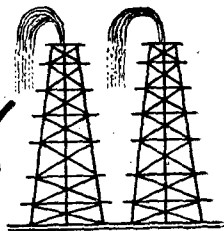
וזה אשר מצאו הבאים לראשונה. מעגל שרגלים הרבה בוססוהו בין עצי אורן, שמשטח „הריצוף“ שלו עולה ל־ב רגל על י״ב רגל. ועם „אכסדרות“ צרות המוליכות אל מקומות השינה שלנו שבין האילנות. בקרחת־יער זו היו משתופפים ומשתרעים בולאייה, אני, ג'ורג' והמשת המאקיסארים. פעמים, בעת הסעודה, היו מוצאים אותנו בשקע שבקצה חורש־האורנים, קורסים מסביב למדורה בוערת ואוכלים משהו מעין ארוחה מתוך אילפסים מוזהמים. אם היו האזרחים צמאים, השקיננו ממי־המעין המסריחים שלנו. אם רעבים היו יכלו לאכול את אשר אכלנו אנהנו. מעטים מהם היו רעבים.

ודאי נראינו בעיניהם כתבורה של פראים. עד מהרה סיגלנו לנו, בולאייה ואני, אותו מראה־גלדי של אנשים שלעולם אינם שרויים בצל קורת־גג. הגשם היה יורד לעתים קרובות כל כך שאך לעתים רחוקות היה הבוץ מספיק להתיבש על בגדינו אשר לא רבו חלפיהם, ולעתים קרובות לא היה לנו זמן או מרץ להתרחץ. כדי לשמור על המנהג והמקובל, היינו מתגלחים אחת ליומיים או לשלושה.

כשאני לעצמי עוין הייתי את האזרחים החלקלקים הללו שבאו מבחוץ וגילגלו שיחה נאה עם בולאייה על תכניות פ.פ.א.י. „לכשיפתח המצב“ (במלים אחרות, כשהעניינים יהיו קלים יותר). לעתים קרובות שאלתי את עצמי, מדוע אין עוד אנשים מהם שיצאו בעקבות בולאייה ויעשו משהו ממשי. התשובה היתה, כמובן, כי איזור זה, שהיה רחוק משדות התעופה הבריטיים, סמוך לגרמניה, וצבא גרמני רב היה מצוי בו, פיגר הרבה לגבי שטחים אחרים שבהם פעלו הפ.פ.א.י. וביחוד מבחינת הזיוון. גם ג'ורג' שנא את „התחזוניהם“ הללו ולא פסק מלהזהיר את בולאייה, שבואם ולכתם של אנשים אלה יגרמו בוודאי שיחות מסוכנות באותו איזור, אפילו הזורים עצמם לא ייברו יותר מדי בבונסון והסביבה על מה שראו בו־יאה. לעתים קרובות לא הכירו, למולנו, כי אינני צרפתי. כשהיה בינינו זר, הייתי בולם פי ולא מוציא הגה, וג'ורג' והמאקיסארים היו משתדלים להקים סביבי כעין מסך־להגנה.

מעמדה של ערב-הסאָל/צײַט בעולם הערבי

ב.

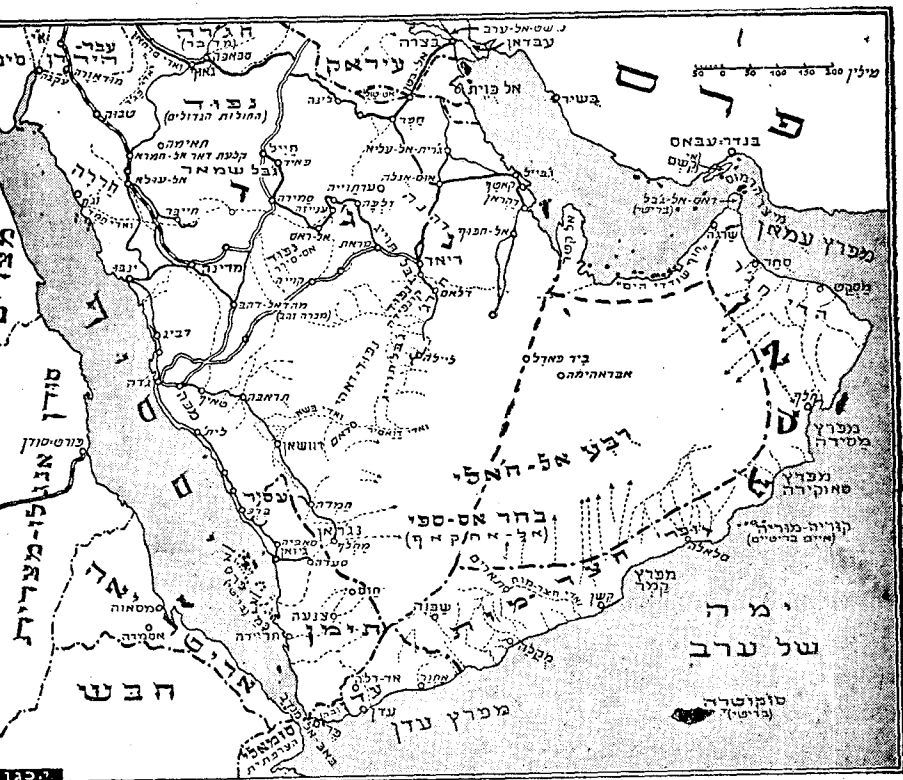
אל מול המפרץ הפרסי

נחלתו של שייך פּוֹרִית יכלה להיות תוספת רצויה לממלכת אבן-סעוד במזרח בוכות נמלה ומסחרו. עושי-דברו ניסו נסיונות של ממש לספחה, באותן השנים 1927/29, אשר צויינו גם בהופעה תוקפנית כלפי עיראק. אך משנקבעו בכוונת יחידה קטנה של חיל-האוויר המלכותי ומכונות-שריון, הושם קץ לנסיונות הללו. לאחר שהתוקפים נפגעו כמה פגיעות קשות. כי בריטניה לא זו בלבד שחיבת היתה, לפי חוזה עם השייך של כוונת, להגן על נסיכות קטנה זו, אלא שהיא גם דאגה ומוסיפה לראות בה את נקודת המוצא האפשרית, בחוף המפרץ הפרסי, לדרך-מדבר חדשה אל הים התיכון, אשר תוכל לעבור (במגמה הכללית אל ואדי-סירחאן, שבגבולות סעודיה ועבה), ודרך ואדי סירחאן) הרחק ממרכזי הזעזועים האפשריים אשר בעריה של עיראק (1941!) ועל פני ערבה ושממה אשר השליטה עליהן בכוחות-אוויר ומכונות-שריון קלה הרבה יותר. מאז הוסדרו היחסים בין סעודיה וכוונת, בין מתוך התחשבות בכריטניה (שהביאה ב-1942 לידי חתימת חוזה בין שני הצדדים), ובין מתוך הרצון הסעודי למנוע התקרבות-יתר בין כוונת לעיראק; אך אי-תלותה של כוונת בסעודיה מותנית גם כיום בהגנתה התקיפה של הדואגת-האפטרופסית הנ"ל.

יתכן, כי מצבה של נסיכות איי בחריין היה בודאי דומה בכל לזה של כוונת אילמלא מעמדה הגיאוגרפי, המבטיח לה במידת מה חסינות-יתר בפני דצון-ההשתלטות של סעודיה. גם מפעלי הנפט שבאיים הללו מוסיפים, בודאי, להרגשה בטחונה של שליטם, שכן מגבירים הם את רצון המעוניינים-בדבר למנוע כל זעזוע וסיכון משטח זה שהוא קטן בכמותו אך רב ערך ביותר.

לא שנוי רב שונה מהנ"ל המצב בחלקיו הדרומיים יותר של חוף ערב המזרחי. מריבות גבול יש גם בין סעודיה לשייך ולשבטים של חצי-האי אל-קטר. גם כאן אפשר להניח, כי מציאותם של מקורות-נפט עשירים בקירבת המקום הופכת את המריבות, הסרות-הטעם כביכול, על קילומטרים מרובים של שממה עקרה לענין שכרוכים בו — על כל פנים בכוח — אינטרסים של ממש. אך אין ספק, כי גם נוכח ריבונותה של בריטניה שלפי החוזים, יש לסעודיה השפעה מרובה באיזור זה.

בדומה לכך הוא המצב לגבי שבעת השייכים של "חוף שודדי הים". עם כל היתום מוגנים (לפי חוזה עם בריטניה, אשר בגללם מכנים באנגליה את כל האיזור הזה בשם "שבטי-אמנה" או "עומאן-של-אמנה"), חשים הם בודאי, בקירבתה של מדינת ערב התקיפה. אך אופיים הכללי של השבטים הללו רחוק מלהיות נוח לקבלת עול של משמעת מכל צד שהוא.

הקו האלכסוני השבור, החוצה במפה זו את צפיהאי ערב, מחציהאי אל-קטר שבצפון-מזרח אל גבולות עדן שבדרום-מערב מסמן את התחום של השפעה בריטית ישירה.

השטחים שמדרום-מזרח לתחום זה מעוטם מושבות בריטיות (העיקרית — עדן המושבה) או שטחי-חסות (החשובים שבהם — עדן — שטח-החסות, וכן חלקי הצרמות), ומהם עומדים עם בריטניה ביחסי אמנה בלבד, והנם עצמאיים להלכה, כגון ארץ עומאן (השולטניות של מסקט).

כן יש לשים לב לאיים הפזורים סביב דרום ערב, ורבים מהם נתונים לשלטון ישיר או אמצעי של בריטניה (החשובים מבחינה איסטרטגית: האי פרים, בתוך מיצר באב-אל-מנדב, וסוקוטרה). בין איים אלה יש אחדים הנמצאים מול חופים שאינם נתונים לשלטון בריטי, כגון איי כמראן, שמול חוף תימן.

חשיבות מיוחדת נודעת לאיי בחריין שבלשון-הים של המפרץ הפרסי, (בין צפיהאי אל-קטר ודהראן) הנתונים לאמנה בריטית, ובהם זכויות נפט לאמריקאים.

האמירות, הגדולה פי כמה, של עומאן מצבה שונה בתכלית, לא רק מפני גודלה, אלא גם מפני תנוחתה הגיאוגרפית. שטח השממון המוחלט "הרובע הריק" ("רובע אל-חאל"), מחליש מאד את הרגשת שכנותה של סעודיה, ומהיותה נסיכות השוכנת אל חופים, פניה (בהרבה ענינים) יותר משהן מופנות אל העורך היבשתי-הערבי שלה מוסבות הן אל הודו.

אכן, בדרך כלל פינות נדחות אלו של העולם הערבי, מכוויות ועד עומאן, קשריהם עם מרכזיו רופפים במקצת; ובאין להן גם מעמד של עצמאות אין הן שותפות ב"ליגה הערבית", ואין רישומן ניכר במשחק היחסים שבין המדינות הערביות שבתוכה.

תימן: — הואהבים מול הזיידים

מיום שנפלה מלכות האשמיים בחיג'אז, היתה תימן המדינה היחידה בחצי-האי שאפשר היה לראותה כמועמדה להתמודדות עם אבן סעוד למעמד-של-בכורה בו. עם כל היותה, לכאורה, מוצקת יותר מבחינת הליכוד הגיאוגרפי והישובי, (לעומת מרחבי השממון ושבטי נודדים המפורזים במלכות הסעודית), ועם היותה ארץ הררית ובעלת אוכלוסיה-שליקבע, היתה תימן המפסידה בהתמודדות הזאת. למן מלחמת 1934 בסעודיה, נאלצה לוותר לטובתה של זו על ארץ עסיר אשר בגבולה הצפוני של תימן והשטחים הסמוכים של טיחמה — שפלת החוף של ים-סוף, וכן על מחוז ניג'ראן שבפנים הארץ. מאז ויותר האימאם של תימן על כל נסיון להתגרות בסעודיה, אך יש יסוד לשער, כי בשנים 9-1935 ביקש לו משען בקשרים מהודקים יותר עם האיטלקים, שמעמדם בדרום ים-סוף התגבר עם כיבושה של חבש. מששקעה שמשה של איטליה, נוהגת תימן במדיניות החוץ שלה מנהג זהיר בין מאד ומשונה במקצת. כאז כן עתה מתאמצת היא למנוע ככל האפשר מגע עם ארצה לבין שאר מדינות ערב. — דבר שאינו מסיף לאפשרויות השפעתה היא בעולם הערבי. אך נוסף על כך מקפידה היא שלא להכנס בכל ענין מדיני, ולא להתקשר בכל נוסחה, בלי שתצא בזה בעקבות איהו מעשה או החלטה שהקדים לעשות או להחליט אבן סעוד. מצב מעורפל זה מעורר סברות הרבה על אפשרות. סיפוחה של תימן לסעודיה. וביחוד מתוך הזדמנות היכולה לבוא עם מותו של האימאם יחיה הישיש. אגב: יצויין, כי לגבי שתי המדינות — גם תימן, אבל גם סעודיה עצמה, — עומדת עם מות השליט הנוכחי, השאלה בדבר מידת יציבותן הפנימית. בשתיהן מרובים בני המלכים, ואף על פי שירשי העצר צוינו מראש, עדיין אין לדעת בבטחה, איך יפול דבר. ואגב כך יכולים להתפתח פתחים רבים להתערבויות מבחוץ. תימן אינה עלולה להתערב בעניני סעודיה; למלאכה זו ימצאו אולי, מועמדים אחרים; ואילו ההיפך מזה הוא בגדר אפשרות. אך גם מבחינת עצם אפשרותה של התערבות סעודית בעניני תימן, גם לגבי עמדתם של חלקי האוכלוסיה והשבטים השונים במקרה זה, תהא נודעת השפעה רבה לעמדתה של הממשלה הבריטית, שפירושה לגבי תימן — שלטונה של עדן המושבה.

בכל מקרה שכוח משפיע יחדור מבחוץ לתוך תימן יורגשו בוודאי הניגודים הגדולים שבקירבה. כי דיכויים וניצולם הקשה של חלקי אוכלוסיה רבים ע"י שכבה דקה של הזיידים, שהם גם השכבה המקודשת קדושה דתית שיעית, וגם מרומי האצילות במבנה הפיאודלי של הארץ, עלול אולי להתנקם במבנה הסוציאלי והמדיני שבה, לכשיפרוץ לתוכה זרם ההשפעה של תפיסה דתית "דימוקרטית" יותר, כזו של הוהאביות העשויה למשוך את לבם של המוני-עם רבים, וביחוד של אלה שאינם נמנים על הכת הזיידית" השליטה, המקיפה בעיקר שבטי-הרים

עזים. אך תתכן גם מלחמה לחיים ולמות, וזאת היא ודאי הסיבה שבגללה נמנע אבן־עזר, השקול בכל, מלנסות לכבוש את תימן גם לאחר נצחונו המוחלט ב־1934.

המגע עם הדרום: — עדן וחצר־מות

המושבה עדן היא השטח היחידי בחצי־האי ערב עצמו, הנתון להנהלה בריטית ישירה. אלא שמפני ריחוקה מתחום מלכותו של אבן־עזר, לא היה כאן ממילא כל שטח־חיכוכים בלתי אמצעי. לא כן המצב באיזור הנרחב של „שטח־החסות של עדן“, וכן ברצועת החוף הארוכה של חצר־מות הנספחת אליו. על אף מאמציה הממושכים של בריטניה לשים קץ למריבות הממושכות בין השבטים והשולטנים הקטנים שבחבלים האלה לא הצליחה בכך הצלחה שלמה, ורבים היו געגועיהם של שבטי שטח־החסות לידו החוקה של אבן־עזר. מעין זו שהוא מוכיחה בתוך מלכותו שלו. כך, על כל פנים, היה המצב לפני 8—9 שנים. כפי שתיאר בספר „בנות־שבא“ של „עבדאלה“ סר־ג'והן פילבי, (הנוסע הנודע, ומיועצין הקרובים של אבן־עזר, עד שהתרחקו זה מזה). אמנם, אין לסמוך מעולם על עדותו של פילבי, אם לכאן ואם לכאן, לפי שיש בו פניות הרבה, במידה שאפשר לשפוט על סמך ספרו רב הענין של הרולד אינגרם (מראשי הפקידות הבריטית בעדן), שהופיע לפני כשלוש שנים („ערב והאיים“). נשתפר מאז מצב הענינים מבחינה בריטית. אכן, בחצר־מות, אשר גם בינה (כבין עומאן) לבין סעודיה מפסיקה השממה של „רובע אל־חאלי“ (שרק שני אנשים — ופילבי אחד מהם הוא, — הצליחו עד כה לחצותה). דומה המצב (מבחינת ריחוקה מעניני מרכז חצי־האי ומבחינת קשריה הכלכליים ההדוקים עם הודו) לזה שבועמאן.

בנקודה זו כדאי לציין את החזיון הכולל, שגם המצב בחוף המפרץ הפרסי וגם המצב בעדן וחצר־מות הגם רק גילויים מקומיים לו. הכוונה — לחזיון הגיאוגרפי־האיסטרטגי של חצי־האי ערב, שכמעט כולו מוקף שרשרת איים, איזורים־חסות או חוזה, ותחנות חוף בריטיות. שרשרת זו, כפי שראינו, צפופה, ביחוד במזרח ובדרום, אך כלולים בה גם איים ממערב, ביים־סוף. והלא גם את נמלה של סודן אפשר לראות כחלק ממנה; וכן את הבסיס שבאיזור תעלת־סואץ. כל זה יוצר בלי ספק בשביל המדיניות הסעודית בחצי־האי (גם מבלי שנביא כאן בחשבון את רצועת שטחי השלטון הבריטי, או הפיקוח הבריטי מצפון) — מעין מצב של „קורדון“ כמעט בלתי נראה, אך ממשי מאד לתפקידו. תפקיד „ההקפה מרחוק“, שיש בה ריבוי טקט ומיעוט הרגזה, ועם זאת הנה גורם ממשי ומשפיע בשיקוליו של שליט חצי־האי.

בפאתי מערב: — לוב

עם כל הקירבה במקורות ההשראה הדתית בין הוהאביות ובין כת הסנוסית המקיפה את רוב תושבי קירינאיקה, אפשר להגיה, כי הריחוק הגיאוגרפי ימנע את המגע הקרוב, אם רק לא תימצא יד מדריכה שתתחיל, מתוך שיקול זה או אחר, לטפח ביניהם קשרים ויחסים.

»הדָּבָר שֶׁמִּפְנֵי הַנְּי מִפְּחַד בְּיֹמֵר הוּא הַפְּחַד«

מוֹנִטִּיין

מגדול ההוגים של צרפת במאה ה־17.

פרקי עֶבְרַת-הִירְדוֹן

א. השליט — עבדאללה-אבן-חוסיינ

האמיר עבדאללה נולד בשנת 1881, במכה, לאביו חוסיינ, שהיה אז שריף של מכה (ולאחר זמן — מלך ערב, עד לגרושו מהארץ בשנת 1924 עליידי אבן סעוד). התואר „שריף“ מעיד על המוצא מן הנביא מוחמד. נצרי משפחת הנביא החזיקו ברסן השלטון במכה זה כתשע מאות שנה, ומניינם היה כאלפים. הסולטנים העות'ומניים התייחסו אל השריפים בחשדנות, והאחרון שבהם, עבדול-חמיד, החליט להביא את השריף חוסיינ, ואחדים מבני משפחתו למעין „שבי-של-כבוד“ לקושטא. במצב זה של שבי היו חוסיינ-אבן-עלי וארבעת בניו — עלי, עבדאללה, פייסל וזייד — נתונים כשמונה עשר שנה. אך לישיבה מאונס זו בבירת הקיסרות העות'ומנית היה גם יתרון. היא נתנה לשליטים העתידים של המדינות הערביות אפשרות לרכוש לעצמם חינוך חדיש ונסיון בהוויות העולם. כשעלו התורכים-הצעירים לשלטון, הוחזר השריף חוסיינ, בתורת אמיר, למכה; ואלו בנו עבדאללה, שהיה אז בן עשרים ושמונה, היה לסגן-יושב-ראש הפרלמנט התורכי, ופייסל אחיו היה לצייר ג'דה בן.

אולם התקוה שהתורכים-הצעירים יצליחו להביא את הערבים שישלימו עם המשטר התורכי החדש, נכזבה. אדרבא, הלאומיות הערבית נעשתה לוחמנית יותר. הערבים ייסדו אגודות חשאיות בקושטא, שמטרתן היתה להשיג אבטור נומיה במסגרת האימפריה העות'ומנית. עם פרוץ מלחמת העולם ניתנה למנהיגים הערביים האפ-שרות לקדם את עניינם. הלא כבר בפברואר 1914, אחרי שיחה שהיתה לו בקהיר עם הלורד קיטצ'ינגר¹, הגיע האמיר עבדאללה לכלל מסקנה, שיותר משהערבים מעוניינים באנגלים, מעוניינים האנגלים בערבים. יותר משלוש שנים

עברו לפני שבא עבדאללה שוב במגע עם הלורד קיטצ'ינגר, וזה בשעה שהציע תכניות של הפעלת שבטי המדבר לשם פעולות איבה נגד התורכים. השתלשלות העניינים שבאה מתוך כך והגיעה לשיאה ב„מרד הערבי“ שבחג'אז, תוארה עליידי לורנס — זה הגיבור הראשי באותו מחזה, — בספרו „שבעת עמודי החכמה“. בסכמו מאורעות אלה, כותב המיור ס. ג'רויס: „מלחמת 1914—1918 ראתה התקוממות של חלק מערביי צפונה של ערב נגד התורכים. אך מספרם האמיתי של המשתתפים היה קטן, ואפשר לחלקם לשני סוגים עיקריים: (א) אלה שבאמת היו חזורים רגשות לאומיים, הלא הם אנשים שבטיים מסוריה ועיראק, ובמידה קטנה הרבה יותר מארץ-ישראל; (ב) אנשי שבטים סוריים, הנכונים תמיד להתמרד על כל ממשלה של קבע, אם ערבית ואם זרה, ואשר קיבלו, במקרה זה, שכר מאת אומה זרה כדי למרוד באדוניהם התורכים“.

(1) המצביא הנודע וכובשה של סודן, שהיה אז הנציב-העליון במצרים, אך זמן מועט לאחר פרוץ מלחמת 1914 — נתמנה מיניסטר-המלחמה של בריטניה. — המערכת

גם תפקידו של האמיר במרד זה תואר בפרוטרוט על ידי לורנס בספרו-מלכתחילה לא ראה לורנס את האמיר עבדאללה כמנהיג הראוי לעמוד בראש המורדים. „אחרי שיחה (עם האמיר)“ — כך כותב לורנס — „באתי לכלל מסקנה, שאין עבדאללה המנהיג הדרוש לנו. ובמקום אחר בספרו כותב לורנס, כשהוא משרטט את דיוקנו של הנסיך: „הערבים חשבו את עבדאללה לאיש־מדינה מרחיק־ראות ופוליטיקאי שנון. ואמנם שנון־ערמה היה, אך לא עד כדי יכולת לשכנע אותנו תמיד שלבו ופיו שווים. שאיפת־הגדלות שבו היתה גלויה... מרוצת הזמן גרעה, לאט לאט, מהתרשמותי הראשונה, החיובית, בענין אפיו של עבדאללה. תחלואיו התמידיים חדלו לעורר, כקודם, רגש של השתתפות־בצער והתחילו לעורר יותר יחס של בוז, כשנתברר שסיבותיהם הן עצלנות והתפנקות, וכשראינוהו מטפח את הסגולות הללו כנושא־לבילוי־זמן בנוחותו היתירה. התפרצויות הפסקנות המקריות שלו, שהיה בהם תחילה משהו מושך־לב, נתגלו עכשיו כעריצות רופסת, המתחפשת כ„מצב־רוח“; חביבותו הנפכה למין קפרינה; רוחו הטובה עליו — כאהבת תענוגות. ה„שמרים“ של אי־כנותו נתנו אותותיהם בכל תווי אישיותו. לאחר נסיון נתברר, כי אפילו פשטות הליכותיו היא כזוּבֵת; הוא הניח לדעה הקדומה הדתית, שבאה לו בירושה, לגבור על חריפותו שכלו. לפי שהיה בדבר פחות טרחה בממחשבה בדרכים בלתי סלולות. תכופות היה מוחז מגלה את מבנהו המורכב — ואגב כך היה נחשף רבד־על־גבי־רבד של רעיונות, שזורים ומשורגים זה בזה כתבלי־עבות של מערך־מחשבות; וכך, מחמת רישולו, לקו גם תכניותיו־מזימותיו, כי קוריי־מזימותיו היו גפרמים תמיד בשל מידת רישולו זו בהישארם בלתי־גמורים. אך מעולם לא גפרדו לקו־רצון ברורים וישירים — ומעולם לא נהפכו לרצונות של ממש. תמיד עקב, מתוך זווית עינו השלחה והפתוחה, אחרי תשובותינו על שאלותיו המיתממות, כשהוא מדמה תמיד בנפשו כי הבחין גוונים דקיקים של כוונה רבת־משמעות בכל היסוס, חוסר־בטחה או שגגה“.) (עמודי החכמה, עמ' 213).

אכן, יותר משהוכיח האמיר עבדאללה נטייה לתלאות המלחמה, גילה נטייה לתענוגות החיים השאננים. וכן פועמת בו אהבה רבה לספרות, והוא תרם לספרות הערבית את תרומתו גם בסיפור וגם בשיר. „הוא חיבב חיבה יתירה — אומר לורנס — את השירה הערבית, והיה מן הקוראים המופלגים. משוררי המקום מצאו בו מאזין ראוי. כן היה לו ענין רב בדברי־הימים ובחקר הספרות. והיה מזמן באוהלו אנשים לויכוחים בשאלות דקדוק, וקוצב פריסי־כסף.

לורנס מעמיד את עבדאללה מול אחיו, המלך פייסל המנוח, ואומר: „יתכן, כי עבדאללה היה מניחיה לעשות כל דבר שרצית, אך בלי שיעשה גם הוא משהו... (ואלו) פייסל היה טיפוס של אדם נלהב ופעלתן, שנתקע לרעיון האחד, כי על גזעו עתיק־הימים לצדק את תהילתו על ידי השגת דרוו במרידיו“.

במרס 1920 הוכרז עבדאללה מטעם „הקונגרס הערבי“ בדמשק כמלכה של עיראק, אך בעצת הבריטים חזר למכה, ושם קיבל על עצמו לשמש ככהונת שר־החיצון של ממשלת חג'או. אך הוא לא קיים בידיו כהונה זו ימים רבים, מחמת המחלוקת שבינו לבין המלך חוסיין בענין ההתנגדות שיש להוכיח להתקדמות המתמדת של אבר־סעוד בערב. בספטמבר אותה שנה הגיע האמיר עבדאללה למען שבעבר־הירדן, מתוך כוונה — כך סופר בימים ההם — להילחם בצרפתים, שגרשו בינתיים את פייסל מסוריה.

* * *

לאחר ההתפתחות המדינית שהביאה לידי גירושו של המלך פייסל מסוריה, השתדלה בריטניה הגדולה — בהתקשרותה בשושלת ההאשמית, — לפצות את שני נציגיה של זו, את פייסל ואת עבדאללה, על פעולתם בשנות המלחמה, בהושיבם

על כסאות המלוכה של עיראק ועבה"י.

החלטת זו נתקבלה, לפי הגירסה הרווחת⁽²⁾, בוועידת-קהיר, שנתכנסה במרס 1921 ושבנה השתתפו וינסטון צ'רצ'יל, סיר פרסי קופס, הנציב העליון לעיראק, סיר הרברט סמואל, הנציב בא"י, ומספר רב של נציגים ופקידים מן הבקאים. בענייני המזרח-התיכון. לורנס, בספרו על הוועידה, כותב: "... על ו. צ'רצ'יל הטילה ממשלתנו הטרודה את יישוב ענייני המזרח-התיכון; ותוך שבועות מועטים יישר, בוועידתו בקהיר, את הסבך כולה, במצאו פתרונות, במלאו (כך סבורני) את הבטחותינו כלשונו וכוונתן (בגבולות היכולת האנושית), ובלי להקריב אינטרס כל-שהוא של קיסרותנו או של העמים הנוגעים בדבר. וכך יצאנו מההרפתקה המזרחית ההיא של עת-המלחמה, אמנם בידים נקיות, אך באיחור של שלוש שנים מכדי לזכות באותה המידה של הכרת-טובה אשר יש ביכולתם של עמים — ולו גם לא של מדינות — לגמלה". "קרה" הדבר, ובמרס 1921 הגיע האמיר עבדאללה, ממען, אל עמאן, — בירתה של עבה"י. ובקבלת-הפנים, שנערכה מטעם העירייה, הזכיר: "יהא אללה עמכם! פייסל מתמיד במאמציו למען תהילתכם וארצכם: הרבה ידידים בעלי-השפעה יש לו בארצות המערב, והם שוקדים על הגשמת שאיפותיכם-שאיפותיו. בטוחני, שמאמציו יוכתרו בהצלחה, אך באם ייכשל, עלי לתבוע מכם הבלגה: כשתידרשו להתקדם — עשו: ואם לסגת — גם אז צייתרנא! לא באתי הנה אלא עם אהלי ועם הסבל שנגרם לאבי והעוול שנעשה לו. עשה אעשה את המוטל עלי... אורחכם הנני, אך אינכם בעיני פטרוטים לוקאליים, אלא בני אותו חצי-אי שהוא מולדתם של הערבים כולם"⁽³⁾.

ימים אחדים לאחר-כך נפגש האמיר עם צ'רצ'יל, מיניסטר המושבות, שהגיע אז לירושלים, ואחרי שיחה של שלוש שעות הגיעו לידי הסכם בדבר הזקמת האמירות עבר-הירדנית⁽⁴⁾. בנאומו שנשא בבית הנבחרים ביוני 1921, הסביר צ'רצ'יל את המניעים לבחירת עבדאללה להיות האמיר של עבה"י, באמרו, כי אין כמדיניות המבוססת על תמיכת בית ההאשמים העשויה לספק את הלאומיות הערבית.

אכן, מפני ההתפתחות שחלה מאז, ומפני עלייתן של שושלות ערביות אחרות, לא ניתן בזה ללאומיות הערבית סיפוק כמידת הערכתו של צ'רצ'יל בעת ההיא. האמיר עבדאללה עצמו החל עד מהרה להפציר בענין הענקת מידה רחבה יותר של עצמאות רשמית. התקדמות מסויימת לקראת תכלית זו באה לידי גילוי בחוזה שנחתם בין עבר-הירדן ובריטניה הגדולה בשנת 1928. פיקפחה⁽⁵⁾, בהזכירו את מאמצי האמיר להשיג לעצמו מידה גדולה יותר של אי-תלות, אומר הוא: "קשה קצת להבין למה נתכוונו בשעה שדיברו על עצמאות מוחלטת של עבר-הירדן, למראה העובדה, שלמעשה, אין בעולם ארץ המסוגלת פחות מזו, מבחינה גיאוגרפית ומכל בחינה אחרת, לעמוד לבדה..."

מיום שנטל האמיר עבדאללה את השלטון על עבה"י, נתנסתה הארץ בשורה של משברים חמורים. פעם בפעם היו התקוממויות, שבאו או מחמת שפל כלכלי,

(2) אם כי יש מערערים על דיוקה. — המ ע ר כ ת .

(3) ראויה לציון גמישותו הרבה (האופיינית) של הביטוי כאן, שאינה מוותרת על השימוש במלוא אוצרה של המליצה הלאומית, ועם זאת מניחה מקום לכל נסיגה שתיראה כדרושה או כנוחה. — המ ע ר כ ת .

(4) לגבי כל הפרשה הזאת, של ייסוד מדינת-התלות בעבה"י לאחר ש"נתגלה" האמיר בתחומה, — ראה בסקירתו של ד"ר אליהר, "ג'רוזיסיבי על פיקפחה", ב"מערכות" אוב"ט"ן — המ ע ר כ ת .

(5) מפקדו של "הלגיון הערבי", מאז ייסוד האמירות ועד 1939. — המ ע ר כ ת .

או מחמת איזו מורת-רוח פוליטית. כן היו פוגעים בארץ הזעזועים הנישנים והולכים בארצות השכנות: מלחמות אבן-סעוד בערב ופשיטות ההאבים, מרד הדרוזים בסוריה בשנת 1925, והמהומות בארץ ישראל. אך בעזרת יועציו הבריטיים הצליח האמיר להקים ולקיים מידת יציבות, שכמותה לא ידע אותו חבל ארץ בימים שלפני תקופת שלטונו. אולי לראית-הנולד הזאת נתכוון לורנס, שכתב: „גבר בי הבטחון, שעבדאללה היה מאוון וקריר ורואה את המגווח שבדברים, מכדי שיוכל להיות נביא; ערכו נועד לתקופת השלום, זו שלאחר ההצלחה“.

ב. חבל-המריבה — גלגוליה של עקבה

המלך אבן-סעוד תובע מבריטניה — כך מוסרת העתונות — לא רק שיותן לו גבול משותף עם סוריה, אשר יוכל להגיע אליו באמצעות „פרוודור“, אלא שיובטח לו גם גבול משותף עם מצרים, על-ידי זה שמחזות מען ועקבה שבדרום עבר-הירדן יוכלו מחדש בערבי-הסעודית.

מניאז עמדו השליטים שבמזרח-התיכון בהתחרות לבעלות על נמל עקבה, שהיא חוליה-מקשרת בין דרכי המלך שביבשה ושבים. אפשר לומר, כי תולדותיה של עקבה מתחילות בתקופת משה רבנו אשר יתכן כי עבר דרך חבל-ארץ זה בראש יוצאי מצרים בשלבים המאוחרים יותר של הנדודים במדבר. בתקופה יותר מאוחרת שימשה עקבה (או נקרא שם „אילת“ ופרוש המלה: „מקום-העצים“, — ועקבות העצים נראים שם עד היום הזה), כמעין מעגן-משנה לעציון-גבר, זו נקודת-הפלטתן של „אנית-תרשיש“ למסעותיהן אל ארץ אופיר¹. בימי הביניים השתמשו בה הצלבנים כבסיס למלחמתם נגד המוסלמים. בהשיגם את חשיבותו האיסטרגית של מפרץ עקבה, הקיפוהו בטבעת מבצרים חזקים ועצומים ביותר, כדי שיוכלו לפקח על הדרכים שבין מצרים לדמשק, זה מעוזם של המוסלמים. כידוע, כבש צלח-אל-דין בשנת 1170 את עקבה והשיא, על גבי גמלים, חלקי אניות דרך מדבר סיני, כדי להרכיבם בחופי המפרץ. גם את נסיון הפלישה שלו לחלק של „ממלכת ירושלים“ שבעבה² ב-1182 ביצע דרך עקבה, — ובזה התחיל אותה סדרת-מסעות שנסתיימה בכיבוש ירושלים, בשנת 1187. אולם, כבר שנים אחדות לפני כן העביר ראנו דה-שאטיון, שליטה הפרנקי של קיר-מואב, אל עקבה חלקי אניות שנבנו ביפה, — כדי להחריב בעזרתן את הנמלים המוסלמים ימב, קוסייר וגידה שבחוף-ערב המערבי. הוא טאטא אז את אניות-ה„סרצינים“ ממימי ים-סוף, ושיתק את סחרה הימי של מצרים.

בניתה של מסילת-הברזל החגיאות ע"י עבדול-חמיד, בתחילת המאה העשרים, היא שהבליטה מחדש את ערכן של מען ועקבה. קו צדדי צריך היה, לפי התכנית, לחברן עם סואץ ופורט-סעיד; אך בריטניה ראתה בתכנית זו איום לעמדתה בתעלת סואץ, והתנגדותה הקיפה הכריחה את היוזמים לוותר על ביצוע התכנית. במלחמת העולם הראשונה נהפכה עקבה לבסיסו של לורנס לפעולותיו במדבר. אחרי מסע מזהיר „מאי-שם בתוך לב המדבר“, — זנק במפתיע על העיר (1917). חיל-המצב התורכי המופתע נכנע כמעט ללא-יריה. אך מען וחיל-מצב שבה עמדו בפני פעולות הערבים, חסרות התכנית וההתמדה.

עקבה ששימשה בסיס לחדירה שחדרה לסוריה השושלת ההאשמית, היא שהפכה לבסוף מקום-מקלט למייסדה של אותה שושלת, המלך חוסיין. באוקטובר 1924 אחרי תקופת מלוכה של שמונה שנים על חג'אז (שכללה אח"כ את עקבה) נחזקה של 16 שנה על „הערים הקדושות“ של האיסלאם, גורש המלך חוסיין ממכה ע"י אבן-סעוד, ונמלט לעקבה עם בני משפחתו, ורכושו, שכלל מספר מפתיע של ארגזים „מלאי מטבעות זהב“. אך נוכחותו הממושכת שם עוררה את החשש, שכתוצאה מן הריב בין שני השליטים הערביים תיהפך עקבה למקור-פורענות

בגבולותיו הדרומיים של שטח-המנדט הארצישראלי. כדי למנוע סכנה זו, שיגרן הרשויות הבריטיות שבארץ-ישראל, ביולי 1925, פלוגה של ג'נדרמריה עבר-ירדנית (מ"הלגיון הערבי"), בלוויית כמה מכוניות-שריון בריטיות, כדי לתפוס את כל איזור מען ועקבה כולו. הפעולה היתה מלווית הומנה למלך חוסיין לעבור למקום פחות מסוכן. אך המלך לא נענה להומנה והוסיף לשרוד על הכנותיו להתקפה על אבן-סעוד. לאחר כמה ימים הגיעה אנטי-סירור בריטית לחוף עקבה, ורב-החובל הגיש למלך חוסיין אולטימטום. באולטימטום נאמר, שהסולטן של נג'ד (המלך אבן-סעוד) עומד להתקיף את עקבה ורק משום שהיא ומען נהפכו על-ידי הוד מעלתו לבסיסים צבאיים. כיון שמעצמת המנדט נושאת באחריות לשמירת הבטחון בשטח הכולל את שתי הערים הללו, נתבקש המלך לצאת מעקבה תוך שלושה שבועות. המלך סירב עדיין לצאת, אך לבסוף סולק, עם כל המטלטלין שעמו, לאי-קפריסין, מקום שבו מת, בשנת 1931. מר אמרי, שר המושבות שבימים ההם, אמר, בתשובה על שאלה-בבית הנבחרים, כי ממשלת ה.מ. לא ראתה מעולם את עקבה כחלק של חג'או וכי ממשלת עבה"י אחזה באמצעים כדי להעמיד את עקבה תחת פיקוחה... המלך אבן-סעוד מחה וחזר ומחה על צירופן של עקבה ומען לעבר-הירדן ותבען לעצמו כחלק בלתי נפרד של חג'או. "החווה של ג'דה", שנחתם אח"כ בין אבן-סעוד ואנגליה, הציב את הגבולות של עבר-הירדן, מלבד ה"פרץ" שנשאר פתוח בדרום, אשר "קביעתו נדחית לזמן יותר מאוחר, כאשר יוכלו שני הצדדים להגיע לידי ישוב סופי בענין המחלוקת עקבה-מען". אך ענין עקבה ומען הוסיף להיות תלוי ועומד עד היום הזה.

שאלה חשובה אחרת, הכולכת בפרשה בלתי פתורה זו של עקבה-מען, היא שאלת מסה"ב החג'אזית. זו חולקה בשנת 1929 לארבעה קטעים, כתוצאה מסידור-העניינים שלאחר-המלחמה. הגזרה הסורית נמסרה לפיקוח צרפתי, אלו שבארץ-ישראל ועבה"י — לפיקוח בריטי, והקטע החג'אזי לממשלת חג'או. נקודת המוצא של מסה"ב היא דמשק, ואורכה בשטח הסורי מגיע ל-136 ק"מ; מתוך 436 ק"מ שבעבר-הירדן משתמשים רק ב-323 ק"מ; והיתרה, 768 ק"מ, המובילה בשטח החג'אזי עד למדינה, נמצאת במצב של עזובה ומפורקת-למחצה.

אנגליה סללה, בימי מלחמת העולם האחרונה, כביש חדש — עשוי באורת חדיש — מדמשק, דרך עבר-הירדן, לנמל עקבה. מועט הוא הפרסום שניתן לדרך איסטרטגית זו. הכביש עובר ליד ארץ-ישראל והוא מאפשר לזרם-התובלה להגיע עד לחוף ימי זה של ים-סוף, בלי להיזקק לתעלת-סואץ. באורח זה זוכה בריטניה — והכוחות הבריטיים העלולים לחנות בעבר-הירדן מזרחה — במוצא ליס-סוף אשר ערכו יהיה שמור לו גם לכשתסתיים תקופת הזכיון לתעלת-סואץ והתעלה תעבור לרשותה של מצרים. גם נמל עקבה עצמו פותח בזמן האחרון ויש בו עכשיו מקום מעגן במים עמוקים, שבביל אניות גדולות יותר. ייקבע גם ענף של קרציניור נפט כדי לחבר את עקבה עם שדה-נפט גדול במזרח התיכון.

צעדים אלה לקידומה של עקבה נעשו בלי שאבן-סעוד יערער על סמכותה של בריטניה לעשותם. אך משהוצע ענין עצמאותה של עבה"י, הניעו הדבר לחדש את תביעותיו על השטח הזה, המוחזק בעיניו חלק בלתי נפרד של ארצו. ואם כי עד כה לא גילה התנגדות לכך שהבריטים השתמשו בעקבה כבסיס איסטרטגי וניסו לפתחה בהתאם לכך, הרי אין סכויים רבים שיתן את הסכמתו לכך, שבסיס מעין זה יעבור לידי אויבו המושבע.

1) אשר לערכו המשקי והמדיני של האיזור בתקופת שלמה — גם בשל המחצבים וחרושת-המתכת שבו — ראה במאמרו של מ. נאור ב"מערכות" חוב' ל', בעמ' 19. — ה מ ע ר.

ערעורים כורדיים על תיאור בריטי מגמתי

המערכת קיבלה השגות בכתב מטעם קבוצת פעילי התנועה הלאומית הכורדית, המתרכזות במדיניות הליבנט, על תוכנה ומגמותיה של הרצאת המיור ה. מ. בולטון ב"חברת אסיה המרכזית המלכותית" מ-16.12.42 אשר נתפרסמה בשם "הכורדיים", בחוברת כ"ט של "מערכות". הננו נותנים מקום לנקודות העיקריות שבתעודה הנ"ל, גם לשם תיקון העובדות, או הצגת ההערות השונות זו מול זו, וגם משום העניין אשר בגילוי זה של אופן הרצאת דברים והצגתם, שטטוש גורמים והבלטת צביון כרצוי — דבר שגם אנו ידענוהו היטב. ואלו כמה מן הפרטים, שהבקורת הכורדית מעלה כאן, אפשר שאופייניים הם לתכונתה של תנועה, המנסה להתגונן מפני השפעת הסברה בלתי ידידותית בעולם ומבקשת לה נקודות אחיזה בחזיונות התרבות של עמה ותולדותיו.

עיקר העניין שבסקירת מיור בולטון, שהוא זורע אור מלא על יחס הגישה הבריטית הרשמית אל הבעיה הכורדית. היא מוכיחה, כי המדיניות שבה נוקטים בפועל, סומנה באופן ברור כבר לפני שלוש שנים.

כן מעידה היא על הדאגה, שמשקיעים המנצחים על מעשי הבריטים להכשרת דעת הקהל לקבלת אותו הקו, שהם מתכוונים לנהוג בו בבעיה מסוימת. ולא מעטים יהיו אלה שיבחנו בעין בקורתית עובדות, שפורסמו בדו"ח של ישיבת "חברת אסיה המרכזית המלכותית" שיצאו לה מוניטין של ידענות.

ואכן, ההשפעה אשר השפיעה סקירת מחקר זו, מורגשת כמעט בכל דבר שמתפרסם מאז, באנגליה ושאר מקומות, בענין השאלה הכורדית.

המיור בולטון התאמץ לשוות להרצאתו צורה של אובייקטיביות. אף על פי שאינו מודה, כי לכורדיים התכונות ההכרחיות לקיום הווייה לאומית-מדינית, מכל מקום מביע הוא הוקרה הוגנת לכמה ממידותיהם הטובות, — ובייחוד לאותן שעשויות לברח את דמינו של הציבור האנגלי, כגון, החיבה הנודעת מאת הכורדים לכלבי-הצייד שלהם...

הוא מציג לפנינו עם, הראוי אמנם, לקצת רגשי דאבה רומנטיים, אך בתוקף חוק הקידמה שאין משוא פנים לפניו, נועד להיבלע ע"י שכניו — בממשל שכל כוונותיו לטובה הן, ממשל בגדד ואנקרה. המנהיגים המהפכניים הכורדים הנם בעצם לדעת המרצה, ראשי דרוישים, השואפים לקיים את שליטתם על קרבנותיהם הפתאים-המאמינים. והשחישות הגלויות-בהמון שביצע מוצטפה כאמל מתוארות כגילוי ראוי לאהדה של מאמץ תורכיה הרפובליקאית לקראת "מודרניזציה". בסיימו מרכינ המיור בולטון את ראשו, בהבעתו קצת דאבון-לב בפני חוק הברזל, המצמיד את הדברים לקראת ניבלציה של תרבותיות ושל רמות-חיים שונות. והוא מרמז, כי יהיה זה דבר בלתי-נאה מצד הכורדים אם לא יקריבו את קיומם הלאומי למען הדבר הזה שהוא מגדירו כתנאי הכרחי לעתיד האנושיות ולקיום השלום.

המיור בולטון אינו חושש להעלים עין מכל דבר הנראה כמערער את הנחתו היסודית, או לפרש כדרכו את העובדות ההיסטוריות. אם מצטט הוא את המיור סון, (חוקר הכורדים הנודע), הרי זה בדרך מקרה ולא כדי להעלות כאן עדות היכולה להיות לו בלתי נוחה למדי. חשבנו איפוא לראוי להעיר על כמה קטעים שבדברי המיור בולטון, העלולות בלעדי זאת להטעות — וברור, כי זו היתה כוונתו — את אלה שלא חקרו מקרוב את בעיית הכורדיים.

לאחר ציינו, כי הכורדיים יושבים בחבלים, הסמוכים זה לזה, בתורכיה, עיראק ופרס, מציין המיור בולטון, כי "קבוצות פזורות של אוכלוסיה כורדית נמצאים גם בחלקים אחרים של תורכיה ופרס וגם בצפון-סוריה ובקוקו". והנה מטות השבטים הכורדיים שבסוריה,

ש.ס.ס.ס.ר. אינם כלל מפוזרים ומפורדים משאר גושי העם הכורדי אלא בתוקף גבולות פוליטיים, שהם לבדם המפסיקים בנייהם לבין אחיהם שבשטחים המאוכלסים כורדים של תורכיה.

אשר למספרי האוכלוסיה הכורדית אומר המרצה, כי "דעות מומחים מחולקות בנידון זה: ממינימום של 2 מליון עד למכסימום של $4\frac{1}{2}$ מליון. המאורעות שהתרחשו ברבע המאה האחרון בחלקים שונים של כורדיסטאן, יכלו להמעיט את האוכלוסיה, וכך ניתן לשער, שהסך הכל המכסימלי של האוכלוסין הכורדיים עולה עתה בזמקצת על 3 מליונים, שמהם כמליון וחצי גרים בתורכיה, שלושת רבעי מליון בעיראק, ושלושת רבעי מליון — בפרס". והנה, האשית המאה הזאת העריך המיור טון, המוסמך המובהק ביותר בענייני הכורדים, את מספר הכורדים בין 4—5 מליון. ומאז העידה הסטאטיסטיקה של הממשלות התורכיות, העיראקיות והאיראניות, כי המספר גדול הרבה יותר מזה, ואלו הסטאטיסטיקה שיש להסיק ממנה מסקנות, הם הסיכומים המחזויים שיד ה"רטוש" עדיין לא חלה בהם. שלא כסטאטיסטיקה הארצית, המתפרסמת מטעם הממשלות המעוניינות בדבר.

ועוד דבר. כדברי המרצה, "ההבדלים שבהערכות המומחים יסודם אולי בכך שנחלקו הדעות אם שבטי ותושבי איזורים מסוימים נמנים על הכורדים או לאו. יש סוברים למשל כי הלורים והבכטיארים (דר' מערב פרס — המער.) הם כורדים, ואחרים סותרים בתוקף את ההנחה הזאת". אך הלורים והבכטיארים גופם, רואים עצמם בחזקת כורדים. בין חברי האגודות הכורדיות של עיראק יש לורים ובכטיארים רבים.

כדברי המרצה, "אף על פי שכיום הכורדים הם להלכה מוסלמים, עוד נשארו בהם עקבות מסוימים ממקור הדת הזורואסטריית. מאמיני דת זו היו מעריצים את האש כסמל הטוהר, ושבטים רבים בכל רחבי כורדיסטאן עודם מגלים הערצה לאש". ויש לציין, כי את העקבות הבולטים ביותר של האמונות הזורואסטטריות העתיקות ביותר של הכורדים יש למצוא בקרב הייזידיים, שהם צאצאי הכורדים שלא אוסלמו. ואלו אצל הכורדים המוסלמים יש להכיר את המקורות הזורואסטריים באמרות מסוימות ובקווים, או בתכונות מסוימות, של תפיסתם בעניני המוסר.

לדברי המיור בולטון: — "השפה הכורדית מתוארת לעתים קרובות כניב פרסי גס — מין "ניב מקומי" הפרסית". כך חשבו, לפני שנתפרסמו עבודות המחקר כמאה שנים קודם לכן. יש כיום כמה מילונים וספרי דקדוק כורדיים.

ובהמשך הדברים: "אך השערה זו (הדמיון לפרסית) מתערערת עם בדיקת הדיאלקטים הרבים, השונים כל כך זה מזה עד ששבטים כורדיים רבים אינם מבינים איש את רעהו". מענין הדבר, כי בהציגו את המיור בולטון לפני אסיפת "החברה המלכותית", הודיע ה"יור", כי הלו יודע את הלשון הכורדית ואת הניבים הכורדים השונים. אם יכול היה אותו קצין ללמוד את הניבים הללו במשך שתי השנים שעשה בכורדיסטאן, הרי ברור שהקשר בין הניבים השונים הללו צריך להיות מהודק הרבה יותר מכפי שהוא מרמו. למעשה ישנם שני ניבים עיקריים: הכורדית הצפונית והכורדית הדרומית. כורדי משכיל, היודע אחד משני ניבים האלה, מסגל לעצמו בקלות רבה את הניב האחר: ואז, יבין את דיברם של כל השבטים כולם.

המרצה פסק: "עד מלה"ע הראשונה לא היתה כלל לכורדים מעודם לשון שבכתב, ומשום כך אין לה צורה אחידה". אך אין כל דיוק בדברי האומר שלכורדים לא היתה לשון כתובה עד 1914. מאז המאה ה"טז" היו מקובלות האותיות הערביות בכתב הכורדי, לפי השיטה הנהוגה בפרסית. ב"1897 הופיע בקהיר העתון הכורדי הראשון: בשם "כורדיסטאן".

האלה: "עתה כותבים כורדית באותיות ערביות, שאינן מתאימות לה כשם שלא התאימו לשפה התורכית. הואיל ושתי השפות מיוסדות על תנועות, בניגוד לשפות השמיות המיוסדות על אותיות." יש כאן חילוף-יוצרות, אולי בשגגה, עם הנהגת האותיות הלטיניות.

שבהשפעת הכורדים של ס.ס.ס.ר. וסוריה, נתגלתה, מאז 1918, הנטיה להשתמש בהן במקום האותיות הערביות.

ובדומה לזה: „בעיראק מדוברת הכורדית בנעימה ערבה לאוזן; קצב הדיבור מזכיר את זה של השפה התורכית“. אך בכורדית מבוסס הקצב על הניגוד שבין ההברות הארוכות והקצרות. הדבר הזה אינו כלל בתורכית, פרט למקרים מסוימים — בשירות ידועות, שבהן רוויה לשון זו במלים ערביות ופרסיות.

להערכת המקוריות של החיבור יש ענין בכך, כי בדברו על תכונות הכורדים (לעולם החיצון ידועים הכורדים בדרך כלל כגזע של שורדים צמאיי דם, שראש הנאתם בחיים היא להתוודן גרגרתם של עוברי דרך אומללים הנאצלים לעבור דרך ארצם. וכן תיאור אותם כבוגדים ובלתי שקולים בהתנהגותם. יכול אני להעיד מנסיוני האישי, שהכללות הטופות כאלה מטעות בהחלט.) העתיק המיור בולטון, כמעט מלה במלה פיסקה מתוך ספרו בן 40 השנה של ג'. ב. סון: „דרך ארץ הנהריים בכורדיסטאן, כמתחפש“.

המרצה מציין: „עם התפשטות הפירקות של שלטון זר בין השבטים, בסמכות של ממשלות, מוגבלות והולכות סמכויותיהם של האגא ושל מוסדות השבט. מענין לציין כי בעיראק מבדילה הממשלה בין רצח שנעשה בהתאם למנהגי השבט ובין רצח רגיל. במקרה הראשון נענש הרוצח לכל היותר בשנתיים מאסר, וברצח רגיל — העונש הוא מות“. אך ההבחנה הזאת, שנוהגת

בה המדינה העיראקית, מתייחסת בדרך הטבע לשבטים הבדויים, הערביים; בו בזמן שהשבטים הכורדים בעיקרם הנם במצב של תושבי־קבע או תושבי־קבע למחצה. ובאותו ענין עצמו: „עם התפשטות ההדרגתית של השכלה ודרכי התחבורה, יותר ויותר מתישבים האנשים התישבות־קבע, פוחתים שטחי אדמת־המרעה לנוודים. ככל שגדל הפיקוח הממשלתי גדלים גם המיסים שהנווד חייב לשלם בעד זכויות מרעה ומים; יתר על כן, תנועותיו של הנווד מוגבלות בהקפדה, בתוקף תקנות הגבול, באופן שאין הוא יכול לרעות את עדריו בשדות המרעה הקרומים שלו. מבחינה כלכלית אין איפוא חייו קרויים חיים, וכך הוא נאלץ לעזוב בהדרגה את הרגלי הנדידה שלו“.

תיאורו של מיור בולטון עשוי לעורר רושם, כי הניגוד שבין הכורדים וממשלת בגדד אינו אלא אחד מגילויי הניגודים שבין נוודים לאוכלוסייה מיושבת. אך זהו דבר שסותר בהחלט את האמת. כל עיקרם של הנוודים העיראקים הם הבדויים הערביים, והם הם המהווים את המשענת העיקרית של ממשלת בגדד; ובשעה שהבדויים הנם נוודים לפי נטייתם ומתנגדים למדיניות של יישוב, הרי הנוודים הכורדיים המעטים אינם נוקטים באורח זה אלא באינן ברירה. הם נצמדים לקרקע כל פעם שמוצאים הזדמנות לכך. במישורי עיראק הצפונית דחק לאט־לאט האיכר הכורדי הנמרץ לעבר הדרום את הפלאח המרושל והרפה.

מענינת העובדה, כי בדברו על מפלת המנהיג הכורדי עבד אררחמן ב־1806 ליד מצר פנצ'וין הנודע, נוהג המיור בולטון, המומחה לענייני הכורדים, לכתוב את השם הזה דוקא בכתב הערבי "בנג'וין" (נטיה לערביזציה של שמות, הידועה יפה בא"י, שבהן הפך נחל-שורק מימי שמשון — גם בשלט הממשלתי שלפני כעשר שנים — לואדי צ'צ'ראר, המערכת).

בספרו על התמרדות המנהיג הכורדי שייך מחמוד אומר המיור בולטון: „לאחר חתימת שביתת-הנשק עם תורכיה ב־1918, נשלח המיור סון, כנציג המחלקה המדינית של צבא-המשלוח הבריטי בעיראק, לסוליימניה שהכירה היטב מנסיעותיו הנודעות בכורדיסטאן הדרומית מלפני המלחמה. הוא מינה את שייך מחמוד כמושל והקים צורת-ממשל שיש בו עצמאות מקומית. שייך מחמוד גילה מיד את הכרת הטובה שלו, על ידי שתפס את כל הפקידים הבריטיים שבסוליימניה ושמט במאסר. אחרי־כן, במאי 1919, הנחיל מפלה לפלגה בריטית קטנה, במעבר בנג'וין. ואף על פי שדוהו לגלות בפעם ההיא, ובכמה הדומנויות אחרות, הרשו לו כל פעם לחזור לאיזור סוליימניה שבו הוא מתחיל תמיד מחדש באינטריגות שלו נגד השלטונות ואף מסיים במעשי אלמות". אכן, ה"הערכה" הזאת לשייך מחמוד מזכירה מאוד מה שאומרות לנו כעת הודעותיה הרשמיות של ממשלת עיראק בדבר מולא מוצספה, ראש המרידות הכורדיות של 1943 ו־1945; אך אין היא עולה בד בבד עם הערכותיהם של אנגלים אחרים, שכולם מהללים את נדיבות־אופיו של השייך מחמוד כדוגמת שאר של המנהיגים המהפכניים של הכורדים. בספרו „על פני כורדיסטאן" (לונדון 1937) כותב א. מ. המילטון (עמ' 206) על שייך מחמוד: „עם כל התנגדותו המיואשת, הוסיף השייך לנהוג בנו מנהג של הגינות אף על פי שהפצצנו את סוליימניה, הרופא, שיצא אל קווי האויב פנימה, נתקבל על ידי השייך באדיבותו הרגילה והביאותו אל השבויים. הוא העיד, כי הקצינים לא סבלו שבבים אלא סבל מועט. הוא סבר איפוא כי לא יוכל לתבוע את שחרורם. על אף הכל גמר השייך בזה שהחזיר להם את חירותם. (בין האנגלים, שתיארו את דמותו של השייך מחמוד הנ"ל, — בנו של המנהיג הכורדי הנודע אברהים פשה, ראש חילות „חמידיה" הבלתי־סדירים של עבדול־חמיד; הורעל אח"כ ע"י התורכים־הצעירים — היה גם החוקר הארכיאולוגי הנודע, ועם זאת אפיטרופסו של לורנס בראשית צעדיו בשירות החקר הבריטי, סר ליאונרד וילי, חוקרה של אורכ־שדים; ואמנם, אין הוא מנקה את ראשי הכורדים ממעשי שוד, אך מבליט את התמכרותם הרבה לקשריהם עם הבריטים, כל זמן שהמדיניות הבריטית לא נזדהתה עם המדינה העיראקית (הערבית — המער).

ולבחינה אחרת של ענין המרידות:

„מן המפורסמות שהמרידות הרבות שפרצו בכורדיסטאן התורכית מאז 1925 ואילך מקורן בהתנגדות השייכים לתיקוני הדת שהונהגו על ידי הממשלה הריפובליקאית, ומובן שתיקונים אלה ערערו את שלטון השייכים. כאמל את־תורק הבין, שאין הוא יכול להוציא לפועל את תכנית המודרניזציה שלו בלי שיבטל תחילה את כל כיתות הדרווישים, הוא אמנם התחיל לעשות כן בתבונה רבה."

מכירים כאן יפה את הטענה, שעם פרוץ „התקוממות אררט" הכורדית ההמונית הנודעת, השתמשה בה התעמולה התורכית כדי להצדיק את דרכי הדיכוי האכזריות. תואנה זו אין בה ממש אלא במידה מועטה ביותר, בשל הנדירות של קנאות דתית בין הכורדים. ועם זאת, כך היה היקף המרידות שעד מהרה הוכרחה הממשלה התורכית להודות כי אכן היה כאן ענין של תנועה לאומית כללית, שנתעוררה לא בשל „תיקונים" דתיים מסוימים, אלא בשל מדיניותה המכוננת ל"טוראניזציה" בחבלים הכורדיים.

אין ספק, שדברי המרצה הבאים נתכוונו לערער על כושר החיים הממלכתיים של הכורדים: „לא זו בלבד ששוררים בין השבטים יחסי־מדין מדורות, אלא אפילו בין חלקים וחלקי משנה שונים של אותו שבט מתרחשות לעתים מרידות מרות, וכמוהן נקמת־הדם בין משפחה ומשפחה. מנהג־יריב אלה מקורם בחיי הכורדים בדורות הקדומים, כשמשכנותיהם

היו מנותקים מן העולם החיצוני על ידי הרים, וכל משפחה או חלק של שבט היוו „עולם בפני עצמו“ והתגדרו בתוך בקעתם. כל זר שרצה לחדור אליהם נחשב בעיניהם למסכן, אם לא בפועל הרי בכוח, את בטחונם, ומוטב איפוא להשמידו לפני שיוכל לגרום להם נזק, על כן אין בכך כדי להפתיע, שהכורדים לא הביטו אף פעם בעין יפה על שלטונן של ממשלות זרות“.

יש להעיר על כך שהסולידריות של הכורדים, שהיתה למשל ולמפת הרבה יותר ממריבותיהם הפנימיות, היא היא המשווה לבעיה הכורדית את מלא-ההיקף. חומרת המרידות הכורדיות, הפורצת גם את הגבולות המדיניים, — היא שהביאה את ההסכם בין המדינות הנוגעות בדבר, את חוזה סעד־אבאד, המכוון להציב מול הסולידריות הכורדית הזאת את שיתוף הפעולה שבין הממשלות המעוניינות.

דבת משמעות היא הערתו של ה. מ. בולטון, לאמור: „לרוע המזל, אין אהבה יתרה שוררת בין הכורדים לבין העמים השליטים על הארצות בהן הם נחתים. ביתוד רבה השנאה בין הערבים והכורדים, אפשר מפני שאלה שמיים ואלה אריים“ ואין הדברים נכונים כל עיקר. יחסו של הכורדי אל הערבים יותר משהוא יחס של שנאה הוא יחס של בוז. לעומת זאת לגבי הפרסי, וביתוד התורכי, מסורתית היא השנאה; והיא באה לידי גילוי בשירים ובאגדות־עם של הכורדים.

עתים, וביתוד כשהדבר נוגע בתקופות רחוקות שעניינן אינו נוגע לפתרון בעיות היום — מפליג מיור בולטון גם אל תחום שהוא מעבר למאוישר ומקיים בעובדות היסטוריות, למשל: „הכורדים הם עם מוכשר, והצלחתם של כורדים מסוימים מוכחה למימי כורש שכבש את בבל במאה העשירית“ אמנם, אין ספק שהכורדים נצטרפו אל בני מדי במלחמותיהם נגד בבל; אך משום מקור לא נודע לנו זה כי כורש עצמו היה כורדי.

יתכן, שנקודת-המפתח בכל מגמת ההרצאה הזאת כלולה בדברים הבאים: „אני מאמין כי מידות אלה יתגלו ביתר שאת, והתגלות רבת-ברכה יותר לכורדים לעצמם, בדרך של שיתוף פעולה עם עמים גדולים מהם, במקום השאיפה לשמור על מצב של עצמאות מפוקפקת בין הררי-מולדתם. נראים הדברים שאין להמנע מהשוואת רמות-החיים והתרבות בעולם כולו, ודבר זה הוא גם הכרחי לעתידה של האנושיות ולשמירה על השלום.“ אכן, קשה לעין בוחנת גלגות, מהן הסגולות המכשירות לעצמאות דווקא את העמים, אשר לטובתם מיעץ המיור בולטון לכורדים לותר על שאיפותיהם הלאומיות שלהם; ואשר ל„דרכים השלולות“, שהמיור רואה בהן נחיצות כדי להגיע להפיכת הכורדים לאזרחים שומרי-שלום ול„שיתוף הפעולה“ עם משטרי-המדינות הזרים, — הרי למעשה צריכים אלה להיות דרכים של התפתחות טכנית ושל צמיחה תרבותית; וקשה לנו למדי לתאר בנפשנו, כיצד התורכים, הפרסים והערבים של עיראק יוכלו להשתמש, במכשירי קדמה אלה בדרך שלום...

* * *

המערכת מודה לבעלי הרשימה על שנתעוררו להציע דברים בפני קהל הקוראים העברי בא„ המעונין בכל לבו בשאיפות החופש של עמי המזרח התיכון וכל שבטיו כולם.

עֲקֹשׂוּ, מְשׁוֹצְרָה אֵיטְרִיָּה — עֲרִינוּ עֲצֹר אֶת

הָאֵיטְרָקִים.

מִסִּימוֹ ד' אֲזָרִיו

מאנשי העט ואנשי-המדינה התקומה האיטלקית

„עצת מומחים“

(כרקע לתמרני בריטניה במזרח)

ב־6 במאי נתפרסמה ב„פולטיין פוסט“ כתבה מקהיר על „מסע תעמולה אנגלו-מצרי נגד ארה״ב“, ובה מדובר על העתונים האנגליים במצרים המשקפים את נקודות המבט של הצירות הבריטית ושל „צ׳תהמהאוס“. כידוע „צ׳תהמהאוס“ שבלונדון הוא מעונו של ה„מכון המלכותי“ לעניינים בין-לאומיים, אשר היה — ביחוד בשנות המלחמה — למוסד הקשור קשר מהודק עד מאוד עם מיניסטרוני החוץ והמושבות הבריטיים. מהי נקודת מבטו זאת, הנזכרת בכתבה הנל? הנקודות הבאות, שבקטעים ממאמרו של י. פ. סטון „הטורים של המזרח-התיכון“, אשר נתפרסם החורף ב„ניישן“ האמריקאי, עשויים לשמש רקע מאלף ביותר להערכת תמרונותיה המפתיעים של בריטניה מלפני מינוי ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית, במהלך עבודתה ולאחר הגשת הדו״ח שלה — „הודעת אטלי“ בכלל זה. בעל המאמר ציין, כי „היה לפניו אוסף של שלושה תזכירים על ידי קבוצת קהיר של „צ׳תהמהאוס“.

„האינטרס של בריטניה מאז ומתמיד באותו „מקום העוובה החברתי הכלכלי“, לפי תיאור מומחי קבוצת קהיר, הוגדר על ידם כ„שילי מעיקרו מתמיד“ (דהיינו: למניעת דברים בלתי רצויים יותר מאשר להשגת מטרות רצויות) — זהו הדבר שיש בו אולי לסייע להבנת הסיבות, שגרמו לכך שהמקום נשאר „מקום עוובה“ כנל.

דאגתה הרבה של בריטניה צריכה, לפי התזכיר, להיות מניעת נפילתו של המזרח התיכון בידיים „שתיינה חזקות למדי ויכולו להשתמש ביתרונות האינטרטרגיים כאמצעי להכשלת מעמדה העולמי של בריטניה“...

הדו״ח של המומחים מציין רצון לתקווה, שאם יבוצע הספר הלבן ויקויים איסור ההגירה היהודית ורכישות הקרקע בארץ-ישראל, יהיו ערביי ארץ-ישראל נכונים לקבל „דחיה, או לפחות הגשמה הדרגתית עד מאד, של ההבטחה הנוספת שבספר הלבן בדבר המדינה הבלתי תלויה ומנהלת את עצמה בא״י“... המומחים רואים כפרספקטיבה את בניינו של גוש ערבי על חשבון הצרפתים והיהודים, אך לאו דוקא על חשבון האינטרסים הבריטיים. מהיבטים הם את האחדות הערבית, אבל בפיקוח בריטי. אומרים הם, כי בריטניה „צריכה להיות במצב שתוכל להשתמש בארצות הערביות „שימוש צבאי בלתי מוגבל“ בימי מלחמה, ולמנוע שימוש כזה מאויביה, או מאלה העלולים להיעשות אויביה!“

לבריטניה צריכה להיות הזכות „להשתמש בנמלים ובשדות-התעופה של הארצות הערביות“ ולפקח על קווי התחבורה העיקריים העוברים דרכן, ובכלל זה על קווי צינורות הנפט.

אי אפשר להבטיח לא את עמדתה הצבאית ולא את עמדתה הכלכלית, אומרים המומחים הקהירים, „אלא אם כן יהיו הארצות הערביות, — או לפחות אותן שבהן מרוכזים האינטרסים העיקריים שלה, — נתונות לשלטון ממשלות יציבות, אשר או שהן עצמן נמצאות תחת פיקוח בריטי, או שהן ידידותיות, או נכונות לתאם את מדיניותן בעניינים בעלי הערך לזו של בריטניה“.

בריטניה אינה צריכה, — גם אילו היה באפשרותה לעשות כן, — לנסות לעשות את העולם הערבי לענין הנוגע לה בלבד, למשל כדוגמת הודו. לא הערבים ולא המעצמות

הגדולות לא היו מתירות דבר זה. ועוד: „דבר זה היה מסיל מעמסה כבדה מדי על יכולתה של בריטניה“. הם מציעים מערכת בסיסים בארצות הערביות, הנתונות לאיו מסגרת של נאמנות בין־לאומית...

„אין פרושו של דבר“, נחפזים המומחים להוסיף, שההחזקה הצבאית עצמה בבסיסים אלה תקיים ע"י קבוצה של מעצמות; קשה לשער שמעשים מסוג זה במשותף יצליחו, אלא שפירושו של הדבר הוא, כי בריטניה הגדולה תפעל בתורת נאמן מטעמה למשל של „ועדה למזרח התיכון“, שהיא עצמה תהיה אחראית בפני הרשות הבין־לאומית הכוללת. באופן כזה היתה הסמכות הבין־לאומית מקטינה את המעמסה על היכולת הבריטית. ואז „ארגון האומות המאוחדות“ החדש מתגלה כמועיל גם מבחינה נוספת. כי לפי אותה תכנית היו המדינות מזכות את המדינות הערביות החדשות ב„שוויון“ יותר מאשר ב„עצמאות“. אם תוותרנה כל האומות על משהו מריבונותן לרשות הבין־לאומית, לא יוסיפו הערבים לדרוש שריבונותם שלהם תהא בלתי מוגבלת“. כך לובש אימפריליזם מחלצות בין־לאומיות.

מומחי „צ'תמהאוס“ אומרים, כי קו המדיניות אשר צויין על ידם, „היה, כפי שיש לשער, מתאשר ע"י רוב נושאי המשרה הבריטיים נכבדי־הדעה (הישנם כאלה שאינם נמנים על סוג זה? — י. פ. טון) שבמזרח־התיכון“. וכן היה עלול קו זה להתקבל ע"י הנבונים ותופסי העניין יותר שבין המנהיגים הערביים. אך, לדאבונו לב „ישנם גם מנהיגים אחרים, ואתם חלק גדול של אנשי השורות, אשר נתמלאו מרירות רבה כל כך בשל המדיניות הבריטית ב־25 השנה האחרונות, שאינם נכונים עוד לשתף פעולה עם בריטניה“. על בריטניה לסייע בידי המתונים להגיע לידי הנהגה. אך דבר זה אין להשיג אלא באם „תיושבנה באופן מניח את הדעת כמה שאלות התובעות פתרון לאלתר“. ומה הן אלו? „השתים החיוניות ביותר הן, כמובן, של ארץ־ישראל ושל סוריה והלבנון“. הפתרון האי, כפי שכבר ראינו, הוא הפסקת העליה היהודית ורכישות הקרקע. הפתרון לסוריה וללבנון הוא: לשכנע את הצרפתים שלא יעמדו על תביעתם למעמד הדומה למעמדה של בריטניה הגדולה בעיראק. אמירת מומחים זו גלוית לב היא. כשם שהיא מגוחכת...

...מה מביא את מומחי קהיר למחשבה, שהגבלות בריטיות על עצמאות ערבית יהיו לפי טעמם של הערבים יותר מן הצרפתיות? האם ההרגשה האנטי־בריטית שבמצרים קלה מן האנטי־צרפתיות שבסוריה?

מבחינה מדינית תוכנית זו היא חסרת טעם....

ה„מתונים“ אשר עליהם סומכים מומחי קהיר אינם מתונים אמיתיים. אלה הנם רבי־שררה פוליטיים ובעלי־קרקעות, אשר יותר משהם חוששים מפני הבריטים חוששים הם מפני תסיסה עצמית בארצותיהם. רוצים הם לראות את ההשגחה הבריטית נמשכת, כדי להבטיח את עצמם ואת זכויות־היתר שלהם מפני התביעה העממית לתיקונים ולתמורה. שותפים הם לחששות־שבמורת־רוח הקיסרותיים של בריטניה כלפי ברית המועצות, והנם מתקדמים פחות מהרבה, אפילו מן האגף הימני, שבשירות הקולוניאלי הבריטי. ודאי שאנשים מסוגו של סיר וולטר סמרט¹ מכירים היטב את הסתירות התברתיות המגיעות לפרקן במזרח התיכון ורואים את הצורך בשיעור מסויים של תיקונים. אך התיקונים, פירושם תיקונים על חשבוננו של בעל הקרקעות הגדול. „באם נתחיל ללחוץ על האפנדים בדבר תיקונים“ אמר נושא־משרה בריטי אחד, „הלא ישאלונו: „מהו, איפוא, ההבדל ביניכם לבין הכולשיביקים?““. הרי שאין אתה יכול לקיים ברית עם היסודות הריאקציוניים ביותר שבעולם הערבי ועם זאת לחכות לתיקונים חברתיים — או ליציבות חברתית.“

1) „היועץ המזרחני“ (ולא במעט כנראה האנטי־ציוני) הותיק שבצירות הבריטית במצרים. — המ ע ר כ ת .

נגבול התורכי-הסוביטי

באורח רשמי הכריזה תורכיה מלחמה על גרמניה ועל יפן ב־23 בפברואר 1945. על ידי כך קיוו התורכים למנוע את ברית-המועצות מלבטל את „חווה" הידידות שבין שתי המדינות. אך למעשה הכריזה מוסקבה ב־1 במרס על חיסולן של החווה הנ"ל. לאחר זמן־מה נמסרו לתורכיה הצעות של תנאים לחווה חדש. התנאים היו: החזרת מחוזות־הספר של קארס וארדהאן וכינון בסיס רוסי במיצרים. תורכיה סירבה לדון אפילו באחד מן התנאים הללו. והיחסים בינה ובין ברית-המועצות, שהיו קרים במשך כל ימי המלחמה, נתקררו עוד יותר. המחוזות הנ"ל שבאגן הים־השחור היו בתחומה של רוסיה עד אחרי מלחמת־העולם הראשונה, ואלו בשלהי 1945 הופיעו בעתונות הקהיליה הסובייטית הגיאורגית (הגרזית), תביעות בלתי רשמיות לשטחים נוספים, והן צוטטו בהבלטת יתר בעתוני מוסקבה. תביעות אלו כללו את מחוז טרפוזין (טורפוזנד), והשם המערבי ביותר, שהוזכר בהן, היה גירזון. התביעות האחרונות הללו בענין המחוזות שלא היו מעודם רויסיים¹). נראו לכמה משקיפים כנסיון ליצור עמדה נוחה לעמידה על המיקח, אך הדבר לא היה בגדר ודאות.

בעית ה„וילאיות"²) שעל חופי הים השחור הנה, — בראש וראשונה, אם כי לא בשלמותה — בעיה שאינה נוגעת במישרין אלא לשתי האומות. ואלו בעית הבסיס הרוסי בדרדנלים היא, כמובן, בעלת היקף יותר רחב. היא נוגעת בכל עמי הים־התיכון ודרום־מזרח־אירופה ובאלה שענין להם באיזורים הנ"ל: זוהי, לאמיתו של דבר, בעיה איסטרטגית ופוליטית בעלת חשיבות כל־עולמית. וישנה עוד בעיה סובייט־תורכית שגם היא רבת־היקף, הנוגעת בפרס, עיראק, סוריה, בעניינים הבריטיים שבמזרח התיכון, בשדות הנפט, בצינורות הנפט ובתחבורתו של כל אותו איזור. זוהי ההתקוממות שנתחוללה במחוז הצפון־פרסי אורבידג'אן, כנגד הממשלה הפרסית מתוך אהדה סובייטית.

ברור הוא, שכל דבר שיש בו משום שליטה סובייטית על אורבידג'אן הפרסית, כל שכן, כמובן, כיבוש סוביטי ממושך, — יביאו את הרוסים לידי מצב איסטרטגי כזה לגבי שדות הנפט של מוסול, שמן הנמנע שלא ייהפך למקור דאגה לממלכה־המאוחדת ולקיסרות כולה. ואשר לתורכיה — הרי גם מבחינתה היא תהיה השפעת דבר מעין זה בלתי רצויה. שע"י כך היתה ניתקת מפרס, — והתרחבות תחום־ההשפעה (או השליטה) הסובייטית היתה מאריכה למעשה את הגבול שבינה לבין שכנה החזק ממנה, — והוא מצב־הדברים שלעולם אינו נוח למדינה אשר אותו שכן תובע ממנה תביעות טריטוריאליות. כי אילו, למשל, החליטה ברית המועצות להשתמש בכוח כדי לממש את דרישותיה בענין מחוז קארס, — (ואולי גם את התביעות הבלתי־רשמיות לזילאיטיים של הים השחור המשתרעים מעבר מזה מערבה) — הרי שהיתה זוכה במעמד תוקפני עדיף הרבה יותר, אילו יכלה אז לבוא גם ב„איום־אקדח" שני, — כלפי איזור האגם ואן, — במקום להשתמש ב„איום־אקדח" אחד בלבד מסוג זה שמכוון לאיזור שבין קארס לחוף הים השחור.

1) ואף לא היו כלולים, בשום תקופה מן התקופות ההיסטוריות, בתחומיה של גרוזיה. — המ ע ר כ ת.

2) וילאיטיים — גלילות תורכיים (מקור המלה — ערבי). — המ ע ר כ ת.

מחוץ קארס היה, כאמור, שיך לפנים לרוסיה. הוא נמסר לתורכיה מתוך הסכם ידידותי בימים הנסערים שלאחר מלחמת-העולם הראשונה, כששתי המדינות המהפכניות, רוסיה של לנין ותורכיה של מוצטפה כמאל, היו מטופלות במלחמה מרה כדי להתאושש, לעמוד על רגליהן ולשחרר את אדמתן מצבאות זרים (ובמקרה של רוסיה מאויבים פנימיים). האחוזה-לצרה הניעתן לפעול מתוך הסכמה בגבולן המשותף — והיא שעשאתן, בסופו של דבר, לבעלות-ברית. אך יש לזכור, כי במלחמת העולם הראשונה — שבה נידרבנה רוסיה על ידי תשוקתה העזה לזכות בשליטה על הדרדנלים — נלחמו שתי הארצות זו בזו בלבב שלם. אין צורך לומר, כי בבחנם את לקח המלחמה ההיא, — ועכשיו גם את לקחה של המלחמה שנגמרה זה לא כבר — נתנו המדינאים וראשי-הצבא הסובייטים את דעתם על המכשולים שאפשר היה להימנע מהם — גם בימי מלחמת-העולם השנייה, אך בעיקר במלחמה הראשונה — אילו היו ה"מיצרים" בידים רוסיות. ועכשיו, בחיפושיהם הבלתי-פוסקים אחרי מידת-בטחון מכסימלית, נושאים הם שוב את עיניהם אל עבר מיצרי-הים ההם.

לעומת זאת קטנה לאין ערוך יותר מחשיבות "המיצרים" היא חשיבותם האינטרטיגית של אותם המחוזות בדרום-מזרח הים השחור, אשר אליהם נתכוונו התייעות האחרונות; מחוזות אלה דלים הם באמצעי-התחבורה שלהם, כי על פי הרוב לא תצלח הארץ לסלילת דרכים ומסילות ברזל, אלא אחרי השקעות מרובות, שכפי הנראה אינם עולים בקנה אחד עם תועלתן הכלכלית. ודבר זה אומר אני אף על פי שחבל זה גנוזים בו אוצרות רבי-ערך של מעדנים, אשר לא נוצלו כל צרכם מחמת מצבה הירוד של התחבורה. עתה, — עכ"פ בזמן האחרון, — עוסקים בכריית המגנז³) בכמויות קטנות בקרבת טרביזונד; כמות מסוימת של ליגניט⁴) מופקת מאיזור ארזארום; מגילומ, דרומית-מערבית מאגס ואן, באות כמויות גדולות ביחס של כרום⁵). ידוע הדבר, כי במעבי האדמה בגיומיזונה, השוכנת דרומית לטרביזונד, גנוזה כמות מסוימת של עופרת ואבץ, ליד דיבריק ישנו שדה גדול של עפרות-ברזל, הרחוק מאד ממלוא ניצולו; בקירבת הופה, שעל החוף וסמוכה לגבול הסובייטי, מצויה נחושת, ומשם נוח לשלחה באניות — אם כי הופה גופה רחוקה מהיות נמל הראוי לשמו. גם מטעי טבק חשובים מצויים באותו חבל, קצתם ממיטב הטבק התורכי, וביחוד מסביב לטרביזונד לארטוין וכן בסאמסון. השוכנת, אמנם, במקצת מערבית לנקודה הקיצונית, המוזכרת בתביעה הסובייטית המופלגת ביותר.

הקו הטופוגרפי הבולט ביותר באותה רצועת-החוף של הים השחור, אשר במזרח אסיה-הקטנה, הוא רכס-ההרים המקביל לה מדרום, ושבלית-בליטות. ממנו מנמיכות והולכות, גולשות ומגיעות עד שפת-הים ממש. בפי הגיאוגרפים שלנו היה כינויים "הרי-פונט"⁶); אך קרויים הם, לעתים קרובות, בשני שמות: — ה"ג'קירגול", וה"טאטוס". הרירות זו לא רק מסייעת להפריד את רצועת החוף

- (3) מתכת, שמשמשים בה כתערובת לברזל, כשביל ייצור פלדת-נתך בעלת חשיבות בתעשיית כלי-נשק, ביחוד — ארטילריים. — המ ע ר כ ת.
- (4) "פחם חום", הנופל מכמה בחינות טכנולוגיות, מן הפחם השחור. — המ ע ר כ ת.
- (5) מתכת, להקשות תערובות-פלדה, לתרושת-מלחמה. ההתחרות בין גרמניה לבריטניה ברכישת כרום תורכי מילאה תפקיד בשנות המלחמה האחרונה. — המ ע ר כ ת.
- (6) על שם כינויו היוני המקובל של היס-השחור — "הפונט-האבסטיני". וממנו גם "ממלכת-פונט" שבאותו האזור, במאות השנים האחרונות שלפני ספה"ג, שנתפרסמה על-ידי מחמות מיטרידטוס ברומי. — המ ע ר כ ת.

בנק הפועלים

בערבון מוגבל

תל-אביב

ת.ד. 27

טלפון 4296-4297

הון המניות הנפרע ורזרבות
" 450.000 ל"א "

מנהל עסקי בנק
לכל ענפיהם

בית חרושת לחומי תפירה

„לויטן“

י. נוסשל

תל-אביב, מ'ס רח' לוינסקי 25

נוסד בשנת 1925

טלפון 5197

דרשו
שוקולדה

ליבר

יותר טעים
יותר מזין

מפנים הארץ, אלא גם מקשה קושי רב (מהמת ה"בליטות הנ"ל) גם על התחבורה שלאורך רצועת החוף, לאמיתו של דבר, לא היתה מעולם דרך טובה לאורך החוף, ואעפ"י שלפני כמה שנים שקדו התורכים על סלילת דרך, ספק הוא אם השלימה. וכן אין כל מסילת-ברזל חופית, והמסילה הקרובה ביותר היא מסיבאס לאורניג'אן, אַרְרוֹם וטיפליס, שבגרוזיה הסובייטית, אשר בשום מקום מן המקומות בצפון מזרח תורכיה אינה מתקרבת לים יותר מ-120 ק"מ בערך, — ואין לה קשר מסה"ב עם החוף אשר ירחיק מזרחה יותר מאשר אותו ענף מן הקו הנ"ל, המקשר את סיבאס עם סאמסון, וכן אי אתה מוצא בחבל כולו אלא דרך ראשית אחת, שאמנם היתה בעלת חשיבות היסטורית ושגם היום רב ערכה מבחינה כלכלית וצבאית גם יחד. הלא היא דרך-המלך מטרביזונד, העולה להרים עד לגובה של 8000 רגל, ומגיעה עד לאַרְרוֹם, אשר מזרחית לה היא מסתעפת והולכת: ענפה הצפוני נמשך לקארס, ומשם, על פני הגבול הסובייטי, לטיפליס; וסעפה הדרומי עובר לתוך פרס, אל טבריון, — הלא היא כיום מרכז התנועה המרדנית, אשר באורבידיג'אן, — השוכנת על פני הדרך הראשית לטהראן. שאר הדרכים — מגירוזן ומהופה לארץ פנימה — אינן אלא משעולי-הרים קלוקלים, העלולים להיסתם כליל בעונת השלגים.

מכאן אתה למד, כי יתרון רב יהיה למעצמה, שתאמר לפלוש לתורכיה מן המזרח, תחלוש על דרך נוספת בארץ פנימה, דרך אשר תשמש עור לדרך טיפליס—קארס—אררום הנ"ל, והרי לרשותה של מעצמה, אשר תתבסס לה בצפון-פרס (או שיהא ביכולתה להיכנס לשם בכל עת שתרצה), תעמוד דרך כזאת, — הלא היא הדרך העוברת לתורכיה דרומה לאגם ואן, ואמנם בשעת מלחמת העולם הראשונה הצליחו הרוסים, — שנאחזו אז כעתה בצפון-פרס, — להסתייע בשתי הדרכים הללו גם יחד: מפרס התקדמו בדרך האגם ואן, כדי לכבוש את ביטליס; ואלו בהתקדמם בדרך הראשית, כבשו את אַרְזֵרוֹם. הם הדבירו אז גם את טרביזונד, אשר אבדנה פגע בתורכים פגיעה חמורה בים השחור, אכן, כל אותו חבל ארץ קשה-מעבר הוא, מזעים פניו לפולשים, אך מעצמה, שיש לה; יתרון-כוח בזיון וריבונות אירי, יכול תוכל לפלוש אליה⁷). לכך יש להוסיף: כי רשת התחבורה אשר בתחום הסובייטי — בין בדרכים ובין במסה"ב, — טובה מזו שבמזרח תורכיה; וגם דבר זה הוא יתרון רב-ערך לרוסים.

הסתפקתי בציון הגורמים האימפריטליים ונסיתי לציין את הקשר, מבחינת האימפריטליה, שבין אורבידיג'אן הפרסית ובין התביעות הרוסיות המכוונות ל"וילאית-טיס" הצפוניים-מזרחיים של תורכיה. לא עמדתי על הצד האתני, כלומר: מידת הקירבה שבין חלק גדול מתושבי ה"וילאיתים" האלה ובין הגרוזים, (אשר המרשל סטלין הוא, אגב, אחד מבני עמם). וכן קצר היה המצע מלהשתרע ולדון גם בבעיות הפוליטיות של דרום-מזרח אירופה. אציין אך את אכזבת התורכים לאחר ש"ועידת מוסקבה" האחרונה (זו של דצמבר 1945) לא פתחה פתח-תקוה לשינויים גדולים יותר בממשלותיהן, או בקו המדיני של בולגריה ורומניה, ואשר לעניינים הנוגעים נגיעה מיוחדת בבריטניה, הרי לא יחדתי עליהם את הדיבור בסקירתתי זו אלא בדרך אגב. מטרתי הראשית היתה: לזרוע מעט אור חדש על הצד הזה, האפל יותר, של "הבעיה התורכית-רוסית" הנוכחית, — דבר שבמשך מאה וחמישים שנה רצופות לא נפטרנו הימנו באיזו צורה שהיא, פרט להפסקות נדירות. איני

(7) חדשי החורף, והשלגים, הם, אולי היוצאים מן הכלל, לגבי "דרך-אגסוואן", המובילה מפרס למחוזותיה הארמניים לשעבר והכורדיים של תורכיה ואל קרבת גבולה של כורדיסטאן העיראקית, — כפי שצוין בכתבה של ג' קמחי מאמצע מרס ש.ז. — המערכת.

צריך להרבות בדברים על הצבא התורכי. אסתפק באמירה, כי מעודו לא היה צבא זה אויב נוח, וכי צידו שופר בעת האחרונה, אלא שחסר הוא את הנסיון החדש של עריכת המלחמה, ונראה הדבר, כי רבים מדי בו הקצינים הראשיים הקשישים שגילם מביאם לידי הלך מחשבה במושגים של הדור הישן. אין הכרח להתיאש מן האפשרות ליישב את העניינים. אמנם, תורכיה אינה מוכנה להסכים לכך, שריבונותה הלאומית תהא לוקה, מבחינתה שלה, ומחמת סידור ענייני הדרדנלים, באם תוכרח להעניק למעצמה זרה זכות לבסיס ב"מיצרים". אבל פרט לתביעה כזאת, מוכנה היא, כפי הנראה, להרחיק לכת בכל הנוגע לבקורת החווה הקובע כיום את הזכויות למעבר האניות מהים התיכון לים השחור — ולהיפך — ביחוד בימים של מלחמה. אכן, בקורת כזאת צריכה להיעשות, לדעתה, לא על ידי משאומתן בינה לבין S.O.S.R. בלבד, אלא בעצה אחת עם שאר העמים הנוגעים בדבר. אך דעתה זו אין פירושה, כנראה, סירוב להכיר בכך, שהאינטרסים הרוסיים בבעיה הזאת הם בעלי אופי ודחיפות מיוחדים במינם. יש לשער, כי אפשר יהיה להגיע לכלל נוסחה, שתתקבל על דעת כולם, נוסחה שתזכה את ברית המועצות במעמד של יתרון-זכויות. אך בינתיים טוב נעשה אם נציין את העובדה, שתורכיה תבחר, אל נכון, לקדש מלחמה ולא למסור „בסיס” במיצרים, או לוותר על מחוז קארס, או על כל שטח אחר משטחי אדמתה.

ר ש י מ ו ת כ ל כ ל י ו ת

אבי-מרים

הרהורים על ה"איסטרטיה הישובית" של פיתוח-המים

עם גמר המלחמה היתה מחשבתנו הישובית נתונה לגדולות — וביסוד הגדולות היו תכניות המים רחבות-ההיקף. עם הנסיונות לקיצוץ כנפי מפעלנו, עם המלצות ועדת החקירה „המרחיקות לכת”, עם התיצבות סימני השאלה הגדולים על מגמות השלטון, אפשר כי יימצא מי שיחשוב שהתכניות הגדולות אינן אקטואליות. אך לא כן הוא. ואם גם בשינוי צורה, ואם גם, לעתים, לשיעורין, ואף גם תוך הליאבקות, תימשך החתירה למימושן. רשימתו של אבי-מרים, שהוא אחד העוסקים בבעיות המים בארץ-ישראל, מציגה בפני הקורא מספר בעיות בעלות ערך קיים להרחבת תחומי התישבותנו.

א.

פיתוחה האינטנסיבי של הארץ, גידול יישובה העברי עד כדי היותו עם-חי הנושא את עצמו וקולט בכוחו הוא את המוני-הגולה, ביצור יסודות רחבים ובריאים לכלכלתו הנבנית, — כל אלה תלויים, ללא-ספק, בתכנית מקפת של ניצול מקורות-המים, שתתגשם על פני הארץ כולה, ואפשר שיש צורך בכמה הערות, המכוונות להבהרת מושגיה-יסוד הכרוכים בכל מעשה רחב-ההיקף של השקאת הארץ ופיתוחה.

יתכן, שהצורה הנוחה להערות אלו תהיה צורת ה"ויכוח-כאילו", עם דעות
ההשגות, מוטעות או בלתי-מובהרות, אשר נניח לצורך זה כי מתהלכות הן
בקרב צבורנו.

ב.

נניח נא לרגע, כי אחת הדעות, המקובלות אצלנו, ביחס לאופן פתרונה של
בעיית ניצול המים בארץ, היא באפיק-המחשבה, שניתן אולי לכנותו (מתוך גל ג' ל-
שימוש בכינוי שהושמע ע"י אחד מ"אנשי-המים" שבישוב) בכינוי של Via Juda'ca
(„דרך-היהודים“); דהיינו, כך, בערך: — אנחנו נלך בדרך שלנו; ודאי אין אנו
מתכוונים לנשל את מישהו ממקומו המיושב, אבל אנחנו נדאג לפתור שאלות
שלנו, בשבילנו בלבד, בכספנו, ביומתנו, בכוחותינו הטכניים, בלי להטות שכמנו
לעול פתרון של בעיות ניצול ושיבוה מכסימלי לקרקעות הארץ בכללותן; אנו
מבקשים רק רשות מוגדרת לזכות השימוש במים, באשר הם שם, ואנו נספיקם
בכל צורה שהיא לקרקעות העומדות לרשותנו; ואלו קרקעות שאינן עומדות
לרשותנו — לא עלינו, כאמור, דאגתן...

והנה, דרך מחשבה כזאת אילו זכתה למהלכים בתוכנו — היו כרוכות בה
סכנות ישוביות-„איסטרטגיות“, בטחוניות ומדיניות לא-מעטות. ודי לנו לתאר
לרגע לעצמנו מציאות, שבה יקומו כבר סידורים ראשיים, מורכבים ויקרים, בנגב,
אשר יאפשרו קיום לעשרות ישובים שלנו; והנה, אפילו בדרך-המחשבה השימושית
וה"מעשית" ביותר, באם ייעשה הדבר בתנאי ה"סטאטוס-קבו" המאובן, המוסיף לו
להתקיים, לגבי המשק הערבי, — משק, אשר ימשיך גם אז להתקיים לידנו
ובמחיצתנו, — לא יהיה זה מצב בריא, שבו העורקים מובילי-המים, (שהם
ממילא מקור בלתי-פוסק לדאגת השמירה ונושא מתמיד לסידורי הבטחה) יעברו
על פני סביבה גם נחשלת וגם אכנה, בהולכים את זרמי-המים, מקור החיים
והמחיה לקיבוץ כה גדול וכל כך מבוסס-יותר מבחינה משקית, אין בכך חיוב, לגבי
הצבור המפותח יותר, המקיים את השמירה ועל כן גם כה שנוא — ואשר אם גם
יצליח לשמור על נכסיו אלה מנוק, ממילא יעלה לו הדבר בהוצאות, אך מוטב
לו שלא תחרוגנה אלה ממסגרת התנאים ה"תקינים". אך לא פחות משיקול זה,
המתעורר אפילו בדרך מחשבה „שימושית“ ביותר, חשובים שיקולים ומניעים מסוג
אחר לחיפוש דרכים להקטין את עצם האפשרות האוביקטיבית של
„ניגוד“ משקי וגירוי נפשי כזה שבהפרשים בולטים בין רמות החיים והנאת
הישובים או האזורים הסמוכים מפעלי-מים אדירים, העתידים לקום, ואם גם,
דאי, שום פתרון בדרכיה בניה לא יפטרנו מחובת סידורי-שמירה ברשת מים
כה ענפה וכה חיונית, הקשורה בתכניותינו, הרחבות בכלל זה, כלום אין זה
מחובתנו לעשות את הכל, כדי להקטין כל מקור לנטיות שליליות, להגביר את
הרגשת התועלת המשותפת ולהעמיד על המינימום את כל חזיונות ה"חיכוך", המלוים
מעשי-פיתוח כאלה, המשנים את פניה המשקיים והדמוגרפיים של הארץ?

ג.

כפתרון המתאים ביותר מתבקש מאליו, כפי שכבר נרמז, הפתרון של „דרך-
השינוי“. והלא גם ממילא נוצר מצב, אשר בו לא קיבלנו עד כה, ויתכן שלא
נקבל גם בעתיד הקרוב, כל עצה מוחשית מצד הממשלה לרכישת קרקעות לצורך
התישבותנו. דבר המתקבל על הדעת הוא, כי בעד הזכות לקבלת שטחי קרקע נצטרך
לשלם לא-בוול, לפי עקרון ה"חליפין", של מקורות מים — שיווצרו על ידינו —
תמורת קרקע. אכן, כל כמה שנראה את המים כגורם יסודי לכוח הקליטה

של הארץ — נודה, כי עקב סידורי-החליפין מסוג זה לא יעמוד לרשות התישבותנו אלא חלק מסויים ממקורות המים, וע"י כך יצומצמו במידה ניכרת, כתוצאת השיתוף, האפשרויות התיאורטיות להתישבותנו על פני הארץ. עם זאת, מבחינה מדינית ובטחונית — ביחסי השכנים, בסידורי-המגן, במידת החופש שלנו לנקוט צורה הולמת את האיטרטרגיה הישובית שלנו, המשקית והאוקלוסיטית, — יהיו אז התנאים נוחים הרבה יותר מאשר במסיבות, אשר דמותן להלכה צוינה בפרק הקודם. הכלל הגדול של אוכלוסית האזורים הנוגעים בדבר (פרט למופקרים-מתמיד ולבעלי נקמות פרטיות, אולי) ידע אז להחשיב את עורקי המים המרכזיים ולהבין את השמירה מכל משמר עליהם, וכל נזק לאלה ייראה כדבר שאינו אלא בבחינת: "תמות נפשי עם פלשתים", ואם, אגב כל זעזוע בינלאומי חמור, עשויים בתקופתנו זו עורקי-המים ומקוי-מים — ככל נכס משקי חיוני במדינה חדישה — להיות נושא להתנכלויות ולסכנות (כנסיון תעלות-גרמניה וסכרי-איטליה במלחמת-העולם האחרונה), — ודאגת-המשמר המקומית, המיוחדת לארצנו, תשאר, כאמור לעיל, בתוקפה תמיד — הרי מבחינת התנאים המשקיים, הישוביים (וממילא גם מדיניים) נעלה על ידי זה על דרך לקראת מצב-דברים אשר לא יחרוג הרבה מתחום של ההכרחי בתוך מדינה תקינה.

ד.

כנקודות מיוחדות בכל דיונינו בתכניות ארציות של פיתוח-מים והשקאה נראים מקורות מימיו של הירדן, הסמוכים לגבולות הארץ. בחזקה זו הם מקורות החצבאני, הדין, הבניאס והירמוק. אלו הן מן הנקודות החיוניות הרגישות שבכל מעשה-פיתוח ארצי נרחב, ואפשר להקדים ולומר: ניצול המקורות האלה והבטחתם מעוררים בעיות, שפתרון מצריך או מידה גבוהה של בטחון בציונותו של שלטון הארץ — או מידה גבוהה של שלטון מדיני בידיה של הסמכות הציונית העליונה — ונמצא, כי אלה הם שנים שהם אחד, מן הראוי לייחד את העיון לכל אחת מן הנקודות הללו.

(1) החצבאני. את הניצול מרחיק-הלכת של האפשרויות לאגירת המים מן החצבאני ולשימוש התכליתי ביותר במי-השטפונות — וכן לייצור כוח הידרו-חשמלי — ניתן, כנראה, להשיג על יסוד הבנת גומלין ענינית, הסכמי גבולות ותיאומי-שטחים, עם הלבנון, — לתועלת שני הצדדים.

רק עם התברר מידתה של הסכמת הגומלין מסוג זה אפשר יהיה גם לקבוע את מקומם המדויק של ה"מבנים הראשיים", שיש להקים, — לעומת האפשרויות שבמצב-הגבולות הנוכחי — ואת הדרך והאופן שבו יועמדו תחת הסמכות המדינית-האדמיניסטרטיבית הנוחזה. יקשה במקצת לצפות מן השלטון הקיים בארץ, על מגמותיו הידועות, — או מכל שלטון אשר המטרה הציונית של משטר-הארץ לא תהיה נר לרגלו — כי יגלה את הרצון, היוזמה, כושר-ההסתגלות וכוח-השכנוע הדרושים להשגת הסכמים מרחיקי-לכת מעין הנ"ל. אכן, אם גם לא יורחב גבולן של האפשרויות אשר בתחום-הצפון של הארץ, הרי יהיה עלינו להחליט ולעשות מה שאפשר בתחומים הקיימים, מתוך ויתור על כל אפשרות של השקעות-יסוד — ותוספת-תנופה — שמעבר לכך. גם במקרה זה יהיו המים, באותו איזור, ניתנים לניצול ניכר למדי, אף בתנאי הארץ, — אלא שאו"י יהיה בודאי צורך להגדיל את ממדי התעלה הראשית; אפשר יהיה להעביר את המים במשך כל ימות-השנה ולאגרים במקוויים שייקבעו לשם כך בתוך תחומי הארץ.

(2) הדין. מקור חשוב זה של מים נמצא, אמנם, בתוך תחומי הארץ, אך מקומו כמעט ממש על הגבול, וכל תנועה, ואפילו במרחק הקטן ממנו, כרוכה

ובסכנה של חריגה מן הגבול. העדרם של הסכמי-גבולות נאותים ושל התאמת-שטחים לעומת המצב הקיים יכביד גם כאן לא-מעט על הגישה „התכליתית-לחלוטין“ למפעלי-הבניה הדרושים, לפי שיש צורך בקצת יותר „מרחב-מרפקים“, וממילא, כל מה שנאמר בענין זה לגבי החצבאני (עיין לעיל) — חל גם על הדן — ובכלל זה גם האפשרויות הטמונות בו לפיתוחו אף באין הסכמים מן הסוג הנ"ל.

3) הבניאס. כדוגמא בולטת ביותר לחוסר כל תיאום בין השגותיהם של אלה שקבעו פעם את תחומי הארץ לבין תביעת כלכלת-הארץ לפיתוח משק-המים, מופיע הגבול שעליד הבניאס. בזמן שנחל הבניאס כולו זורם בתוך תחומי הארץ, הרי ראש המעין שלו נמצא בסוריה, בריחוק של כמה מאות מטרים מחוץ לגבול הארץ. אם ירצו הבונים ללכת כאן בדרך של הנוחות הטכנית התכליתית ביותר — יוכרחו להקים את „המבנה הראשי“ שלהם בסמיכות-מקום לאותו ראש-המעין. אף על פי שבזמנה הבטיחה הממשלה לסגל במקום הזה את התנאים כדרוש, בהתייעצות עם מומחים למים, בכל זאת לא עשתה ממשלת הארץ עד כה שום דבר בענין זה. ושוב: כל מה שנאמן בענין החצבאני והדן חל, בבחינת קל וחומר, על הבניאס.

4) הירמוק. הירמוק הוא אחד ממקורות המים הפראיים והבלתי-מוסדרים ביותר בארץ, לפרקים עוברים — ויורדים, לטמיון — רוב מימיו שבאותה שנה במשך שטפונות סוערים מעטים ביותר. סבורים, כי אין דרך הגיונית לריסונו מהטיותו לתוך הכנרת. והדרך המתקבלת על הדעת היא זו המבטיחה, — נוסף על ניצול מימיו להשקאת עמק-הירדן משתי גדותיו, — גם תפוקת כוח הידרו-שמלי ע"י תפיסתו בגובה מתאים מעל לים-כנרת. אבל בסביבת אל-חמה נפגשים אנו בנקודת-גבול בין 3 ארצות — ארץ-ישראל, סוריה ועבר הירדן — וקשה עד אין שעור לחשוב על כל סידור הגיוני בתנאים אלה. אכן, אין דבר זה מן הנמנעות כלל, ושלוש הארצות זקוקות לסידור מתאים, טכני ומדיני גם יחד — אלא ששלטון ארצי-ישראלי הוא לבדו היכול להיות, היום לכך, וכוח יהודי הוא לבדו היכול לבצע את המפעל — ושוב הוחזרנו אל בעיית המשטר והממשל בארץ הזאת כאל בעיית חיונית של פיתוח טכני וכלכלי שיטתי ומקיף.

ה.

שעה שענינים „משקיים-טכניים“ נהיים יסוד לקיומה של ארץ שלמה — הרי הם הופכים, ממילא, גם לענינים שב„מדיניות“. כך הוא — מעמדו של הנילוס בחייהן של מצרים והסודן, וכך — גם בכל תכנית השקאה כוללת של ארץ-ישראל. כאן מתבלט, שוב, הקשר שבין גורם משקי לגורם מדיני. כך, כל סידור מדיני או הנהלתי, אשר לא ישמור על שלמות הארץ — עשוי „לעמוד כעצם בגרון“ ולהכביד במידה לא מעטה על כל אחת מן התכניות השונות, — עם כל ההבדלים שביניהן, — בענין ניצול המים בארץ בהיקף ארצי! כי אין כאן מקום לגישה כמותית, מעין: „מילא, כבר גזלו מאתנו כל כך הרבה, נשלים גם עם עוד קצת גזילה נוספת, ובלבד שתהיה לנו פנה משלנו. שבה נוכל לעשות את חשבוננו הבונה בחירות ובאין-מפריע, — ואפילו תהא זו פינה קטנה שבקטנות“. לדאבון לבב, מבחינת כל תכנית ארצית לניצול המים בארץ, חמורה השאלה חמורה הרבה יותר גדולה, לעתים קרובות הרי היא שאלה איכותית, שאלת-יסוד. כי תהיה אשר תהיה הגירסא של התכנית הארצית שתתקבל בסופו של דבר — הרי כל אחת מהן מחייבת חופש של תנועה על פני השטחים וחופש של טיפול בכל עורקי המים, בלי לוותר על איזורים שלמים באיזורי-מעבר, ובלי ליצור מכשולים נוספים, על

מכשולי הטבע והטופוגרפיה המצויים ממילא: — כאותה הדוגמה שכבר הורגלנו בה, של מיי־צ'פון לאדמות הדרום הרחוק — וההכרח המחלט בחופש המעבר לקווי-המים על פני אזורי-הגבעות והבקעות שבאמצע. ביצועה המלא של תכנית מים ארצית ייצור, איפוא, חטיבה גיאוגרפית-משקית אורגנית אחת, שלא תהא נתונה לחלוקה ולגריעה שרירותית. תוספת שיבוש מדיני-אדמיניסטרטיבי — נוסף על מידת שיבוש הקיימת והנתונה כבר, (בתוקף גבולות הארץ) גם כיום — עלולה, איפוא, להביא לידי הכשלת חלקים חיוניים של כל תכנית (מפני הוצאתם מתחום הסמכות הדרושה), ולגרום לקשיים עד אין שעור.

ז.

כאחת הדוגמאות החותכות לסבך הקשיים והבעיות-כמעט-ללא-פתרון, העלור-לות לצמוח מכל הפרה מוחשית של שלמות הארץ, יכולה לשמש התכנית החיונית כ"כ לבצועה, למשל, של מערכת-המחשבות אשר בהצעת לאודרמילק — לבנית התעלה הגדולה שתקשר את הים התיכון עם ים המלח. ישנם, כידוע, כמה גירסאות לתכנית זו; מהן גם הבנויות על כוח-הגרביטציה וגם גירסאות שונות בענין השאיבה. אך יש דבר יסודי אחד, השווה לכל הגירסאות — גם המצויות כבר, וגם אלו שיתכן שעוד יבואו בזמן מן הזמנים — הלא הוא דבר בטחונה של התעלה ושמידתה מכל פגע, בימי מלחמה ושלום כאחד. מובן מאליו הדבר, כי בתנאי מלחמה, אם תתפס התעלה ע"י אויב, — או, ייתכן, גם בלעדי כך, כפי שנמצאנו למדים מלקה ההפצצות והחבלות שבמלחמת-העולם — יכול להתהוות מצב חמור, בין מחמת אפשרויות של הצפת שטחים, ובין ע"י מניעת השימוש בכוח החשמל הרב העתיד להיווצר במורד-התעלה (בן 400 מטר, כמעט) — לכל כלכלתה וכל סדרי-חיה של הארץ עתידים או להיות קשורים בו (ותלויים בו). באלפי נימים, ודאי, כי אכזר הוא ששיקולים אלה ימנעונו אפילו רגע קט מלגשת לבצוע מפעל מעין זה, משתפתח האפשרות הממשית לכך.

הדבר שהמסיבות הנ"ל מחייבות אותו הלא היא זהירות בכל חישוב וסידורי-הבטחה הולמים (בדרכי-הבניה ובמערכת-המשמר); אך השיקולים הנ"ל משמשים מניע נוסף ורב-ערך לתביעה, כי תובטח שלמות הארץ ופיקוח אחיד על שטחיה, בתנאי שלטון שיהא נושא בלתי-מפוקפק לריכוז המוגנים יהודיים בארץ ולהשתר-שותם — דהיינו, שלטון בעל היעוד היהודי-מדיני.

ז.

ואין לראות שאלות מסוג זה כבעיותיו של איזה זמן מרוחק, נושא לשלבים משלימים של תכנית-ארצית. אדרבא, התיקף הלא-מקומי — החבלי, ואף הארצי הכולל — של הבעיות הללו מתבלט כבר מראשית הצעדים לקראת פיתוח תכליתי ומוסדר כל שהוא. סבורים, כי שלב הקרוב ביותר בכל תכנית בניה ושיבוש שהיא בשטח המים בארץ יבוא ניצול המים העליונים. והלא משגשים למלאכה זו — תתחיל ממילא מהפכה, שרשית-מעיקרה, בכל יחסי-השיי-מוש, בין במים ובין בקרקע. כי ניצול המים העליונים יגרום לצורך בהעברת המים למרחקים. — ודבר זה יצריך הסדרה לאלתר ביחס לזכויות המים והקרקע — בין בנקודות-המקור ובשטחי-השמוש, ובין באיזורי-המעבר — דבר שלא ידענו עליו בתקופת ניצולם של מיי-הבארות בראש-זראשונה, כאשר היינו שמחים בחלקנו, ואיש-איש ישב תחת גפנו ותחת תאנתו.

דביזית הרגלים, הראשונה

לפני שבועות מספר בישרה העתונות כי הדיביזיה הבריטית הראשונה תועבר בקרוב ממצרים לא"י; חטיבה זו איננה פנים חדשות בארצנו. היא באה בסוף 1944, ורק בראשית השנה הזאת הודיעו על העברתה למצרים. — אולי הנה, כעת, "סנונית-ראשונה" למעבר החילות הבריטיים ממצרים לארץ-ישראל, אם כי ההודעה על בואה הקדימה הרבה את ההכרזה העקרונית על "יציאת-מצרים" הבריטית.

הדיביזיה היא מן הסדירות, שנתקיימו בתמידות מאז שאורגן הצבא הבריטי על יסוד דיביזיוני קבוע, לפני כ-40 שנה. את גודל כוחם של המסורת והזכרונות לגבי חטיבות בריטיות אפשר לראות מסקירתו של הקפ' ס. פולס ב-"London Illustrated News" מן ה-17 בנובמבר 1945 על דיביזיה זו, שבה הוא מציין במיוחד, כי במערכת וטרלו (1815), "היתה זו הבריטית ביותר, מכל הדיביזיות הבריטיות שלחמו בה" — וכוונתו היא לכך, שכמעט שלא היו בה גדודים הנובריים גרמניים, כדרך שהיו באחרות. ולא זו בלבד שסדירה היתה, אלא שגם כללה תמיד בריגדה רגלית של הגורדיה — זו שנמצאה, כזכור, בשרון בחדשי נובמבר-דצמבר של אשתקד. להלן ניתנים כמה קטעים בעלי עניין מסקירת קפ' פולס.

* * *

במסע 1939-40 בצרפת ובבלגיה, פקד על הדיביזיה המיור-גנרל (כיום — פילד-מרשל) אלכסנדר. במהלך המלחמה היו לה עוד 6 מפקדים. היה זה בפיקודו של האחרון שבהם, המיור-גנרל לאוון, שהדיביזיה נעה, לפני כשנה לא"י. והיא שוהה שם עכשיו, כשצפוי לה עתיד לא קל ולא מושך, אם כי גם לא נעדר ענין. הדיביזיה השתתפה בכל המסע בצרפת ובבלגיה ובנסיגה אל נהר השלדה ואל דונקירק, מקום שבו קיבל (ב' 31 במאי) המיור-גנרל אלכסנדר את הפיקוד על הקורפוס הראשון כולו, שהוטל עליו לשמש מאסף בסיומו של מסע היציאה מן היבשת. הדיביזיה החזיקה בתעלה חשובה ועמדה בפני התקפות גרמניות נמרצות בהיסוגה רק כק"מ אחד, ולחמה כל זמן הורדת הצבא הבריטי לספינות. משחזרה לאנגליה, אורגנה מחדש, חיש מהר ככל האפשר, והוכנה לתפקיד ההתנגדות לפלישה, שנראתה כמתרגשת לבוא. הדיביזיה שהתה ארוכות במולדת, עד צאתה, בשלהי 1942, עם חיל המשלוח לצפון-אפריקה הצרפתית.

אותו מסע היה קצר בערך אך מפרך ביותר. לא היה זמן שכמה מיחידותיה לא עמדו בקרב. אופיים המבוחר של השטחים, שנתן לאויב עמדות מגן מצויינות עשה את הקרבות לקשים ביותר, וכמה מן הגייסות הגרמניים היו מן הסוג המעולה. מקרבותיה (ברובם — לא גדולים) יצויין זה שנערך אור ל-20 באפריל 1943. האויב ידע, כי חטיבת-שריון מتركנת מסביב לעיר מג'ז אל-באב וגבעות בוארדה. כהכנה להתקפת-הסיום של הכרית, הוא ערך, איפוא, התקפת פתע חזקה, בחיל-הרגלים של דיביזיות "הרמן-גרינג" וביותר מ-60 טנק. האויב חדר חדירת מה, אך לאחר קרבות של אנדרלמוסיה וחימה שפוכה נתקיימה העמדה קיום איתן בידי הדיביזיה הראשונה. ב-23 התקדמה הדיביזיה מזרחה ממג'ז, ובימים שלאחר כך אסרה כמה מן הקרבות העקשים ביותר שבאותו מסע. ב'5 במאי זכתה הדיביזיה לנצחון מובהק, בלכדה את פיסגת ג'בל-בר-אקואז, אשר אליה התנפצו

הסתערויות הרבה. היתה זו לאיב עמדת-המגן האחרונה שהיא חזקה באמת, בגיורה המרכזית של חזית תוניס. לכידתה פתחה את הדרך אל תוניס.

במסע איטליה שירתה הדיביזיה הראשונה בארמיה החמישית אשר בפיקודו של הגנרל מארק קלארק האמריקאי.⁽¹⁾ בעליה הנועות ורבת העניין בחוף אנציו היתה היא אחת מדיביזיות הסער. כנכור, הנחילה האופרציה אכזבה. בהרבה כשרון והעזה הצליחה האויב לעצור את התקדמות-הברית העיקרית מן הדרום וכן לרכז נגד ראש-הגשר כוח מספיק, לרבות שיפעה של שריון וארטילריה, הגדולים הרבה יותר ממה שהועלה בחוף אנציו. בהפעילו טקטיקה גרמנית טיפוסית, ניסה האויב לבתר את ראש הגשר לשניים. כאתחלתא להשמדתו. וכמעט שהצליח ותקע טריו עמוק בעמדה. בקרבות-מגן של זעף רב, מעין קרב וטרלו הגמיטי, קיימה הדיביזיה הראשונה את מסורתה וסיכלה את מאמצי האויב להטילה הימה — אם כי לא בלי אבידות קשות. לבסוף, עם בוא התקפת האויב הכללית נמצא, כי עמדת אנציו היא רבת ערך. בסוף מאי היתה הדיביזיה הראשונה בפורצים מעמדת אנציו ומתאחדים עם עיקרו של חיל הארמיה החמישית.

היא השתתפה במסע צפונה לשחרור רומא. באבגוסט סייעה לכיבוש פידנצי ולהדיפתה התקפות-נגד חזקות. את ספטמבר ציינה שורה ארוכה של קרבות וכיבושי-ערים. בראשיה אוקטובר נכנסה הדיביזיה לקרב רבי-הדמים ביותר מאז קרב אנציו. התכלית היתה ההרס מונטה-צ'וקו; לא היה זה דבר גמנע להחזיר אליו חיילות, אך כמעט מן הנמנעות היה להחזיק בו, וההר עבר מיד ליד.

לבסוף, בשמונה באוקטובר הגיע רגימנט של „הדוכס מוולינגטון“ אל הפיסגה, ושתיכ מפלגותיו ופלוגה אחת מרגימנט „חיל-הרגלים הסקוטי הקל של המלך“, תקעו בה יתד. מעתה לא הצליחו הגרמנים לשוב ולזכות במונטה-צ'וקו. ימי סוף-השנה, לפני שנשלחה הדיביזיה לאי, היו ימים של מאמצים להבקיע את האויב ולהתחבר עם הארמיה השמינית באיזורי פאנצה ובולוניה.⁽²⁾ לבסוף הצליחו מאמצים אלה וצבא הברית הפציע אל מישור יפו הגדול, — אבל היה זה לאחר שהדיביזיה הראשונה כבר נסתלקה מאותה במה.

היה זה חזיון נפרץ לשלוח דיביזיות שסבלו הרבה במסעות יס-התיכון השונים לאי, סוריה או הלבנון, אשר שם יכלו לחדש את צידן ולקלוט תגבורתיהן באקלים טוב למדי, וכן (אמנם, דבר זה חל בתקופה המוקדמת יותר) לשמש מעצור להתפרצות גרמנית אפשרית דרך תורכיה. חילות הדיביזיה הראשונה ודאי ששיערו כי עתידים הם לשוב אל קו החזית, אך בינתיים, בטרם נקראו לכך, נסתיימה המלחמה. מאורעות מלחמה רביי רדושם (פרט, אולי לכיבוש ג'בל-בו-אקואז בסערה) לא נודמנו לה דיביזיה הראשונה אך תמיד שירתה שירות איתן. הותיקים, שעודם שרויים בה, ודאי היו כבר לבני כיתה צאתה ארץ, שגבעות מסולעות, תלולות, מתנשאות בה מעל לואדיות עמוקים ומתפתלים — זרי זה מראה-דמות הארץ שבה אולי תצטרך דיביזיה זו לפעול אם יחמיר וירע בה מצב העניינים. הבה ונקווה, כי מזלה של הדיביזיה יהיה טוב יותר מן הצפוי לה במקרה כזה.

(1) ציבורנו רגיל במראה אנשי הפלוגות היהודיות מאי ששירתו באותה ארמיה עם סימנם (A) הלטינית והספרה חמש על שרולם) — המ ע ר כ ת.
(2) סמוך למקומות שבהם, כעבור חדשים מעטים, לחמה הבריגדה העברית המוגברת

” ס י ר י ם ת ת - מ י מ י ם ”

מאז חלף ועבר הצורך בשמירת סודות המלחמה ניתן לספר כי אלמלא „אנשי הצפרדע“ הבריטיים יתכן שיום הפלישה היה מסתיים בכשלונות. בשעה שעצמת הצבא הגרמני היתה ערוכה מאחרי ה„חומה האטלנטית“ תוך צפייה להתקפת הברית, פוצצו ופרצו „אנשי הצפרדע“ פרצים פרצים במתקני המגן שמתחת לפני הים של אותה „חומה“ — והדבר נעשה תוך 5 שעות, ובמחיר של אבדה אחת בלבד.

„אנשי הצפרדע“ שחו ללא צליל ומתוך בטחון, כמה רגל מתחת לפני המים, אך גררו אחריהם, על פני המים, דוגיות תפוחות אויר קלות, המכילות חמרי נפץ: והם שטפלו טפול כהלכה במכשולי הענק אשר לפי סברת הגרמנים צריכים היו לקרוע את התחתית מכל ספינת פלישה המתקרבת לחוף. גובהם של חלק ממכשולים אלה היו 10 רגל והם הכילו שני טון של פלדה מוצקת, במבנה של סדרות סדרות משולשים כה מחוכם, שגם פצצת עומק בת 500 ליטראות אף אם היתה מתפוצצת במרכזם לא היתה לה השפעה ביכרת עליהם.

אכן, בצדק ראו הגרמנים עצמם בטוחים מאחרי מכשולים אלה. ואמנם ידעו ששום ראדאר, שום טנקים זורקייאש, שום ספינה אנטי מטוסית, או מטוסי רקטות — אף אחד מכל תחבולות מלחמה חדשות אלה, לא היה בו כדי לאפשר לצבא פולש את המעבר מעל פני אותה חומה תת-ימית. וכך ישבו מאחרי מכה יי שלהם והרגישו את עצמם בטוחים בטחון יחסי. אך במשך חמש השעות שלפני בא ספינות הפלישה הראי-שונות, 3000 ממכשולים אלה נעלמו פשיטא מתחת עיניהם ממש של הגרמנים... והם אף לא ידעו מה בעצם מתרחש כאן, כל מה שראו היה התפוצצות, עמוד מים קטן, כמה בעי-בועים, וראש המחסומים, אלה ילדי טיפוחיהם, התקפלו ונעלו-מו מתחת גללים. גם את שדות המוקשים — אף כי את זאת לא יכלו לראות — היו אותה השעה „אנשי הצפרדע“ הופכים לבלתי עשויים להזיק, וכל זה לבלי השמע קול. לאחר מעשם זה שחו אנשי הצפרדע חזרה כבבואם. הם ידעו כי עוד אסור לספר דבר על עצמם — וזה אפילו לאחר כניעת גרמניה, כיון שהיו עוד אלפי מכשולים סביב חופה של יפן, שהיה עוד צורך לטפל בהם בהגיע זמנם.

הם הוסיפו לשהות באנגליה ועסקו בבניית מודלים מסוג המחסומים שלפי ידיעתם בנו היפנים, ובהמצאת דרכים טובות יותר להחרבתם. הגיעו גם אמריקאים ללמוד את הטכניקה החדשה הזאת.

אך עתה לא יצטרכו להם עוד וכך אפשר לספר באמת על אחד מן הגדולים שבסודות ציי-המלחמה הבריטי. אפשר שהמבחן החמור ביותר למידת התאפקותם של „אנשי הצפרדע“ הגיע כשהגרמנים, שהשתמשו בהעתק תלבו-רות צלילה איטלקיות שהותאמו לתפקידים אלה¹, ניסו לפוצץ

(1) כידוע הרבו האיטלקים לחדש דרכים — ואף להשתמש — בכמה סוגים של פעולות בעלות אופי זה, אשר ראו בהן „נשק-חלשים“ מובהק (בתנאי, כמובן, שלמעטים לפחות מבין בני הצד ה„חלש“ יהיה אומץ הלב המספיק); ונתפרסמה עם סוף המלחמה הידיעה על מעשה החבלה הגדול אשר חבלו שליחי הצי האיטלקי באניות-מלחמה בריטיות אדירות שבגמלה של אלכסנדריה (בין ה„אר נודע הדבר מתוך נאומו של צירציל בבית הנבחרים, הקסודי בעתו שנתפרסם לא מזמן). — ה מ ע ר כ ת.

את גשר הריין בנימגן על הוואל. (בשעת ההסתערות הבריטית לעבר ארנהיים — המ ער) נסיון זה הופיע בכותרות מרעישות כמעט בכל העיתונים, ונוצר הרושם כאילו הגרמנים הם שהקדימו לספח סוג נשק זה ולהשתמש בו. הצי ידע כי „אנשיהצפרדע” שלו טובים לאין ערוך מאלו של הגרמנים, (אכן, הגרמנים הנ"ל נתפסו כולם, כלי בצוע זממם — המ ער), וכי אומנו במשך שנים וכבר הוכיחו את יעילותם, אך היה עליו לשמור על לשונו. תחילתם של „אנשיהצפרדע” הבריטיים הוא בימי המלחמה הראשונים — וזו דוגמא נוספת כיצד הכינה בריטניה תכניות להתקפת ואפילו בשעה שנראה היה כי לא תוכל להגן על חופיה היא.

כל תלבושות הצלילה שהשתמשו בהן עד המלחמה האחרונה היו מכבידות ומעיקות ומלאות קיפולים. כל קיפול וקיפול היה מעין „מיכל אויר” נוסף שבפנים התלבושת, והיה צורך שהצולל ישא משקלות כבדות כדי להתגבר על כוח הציפה שמקנה האויר. משקל נוסף זה פרושו היה הכבדה על התנועה.

ואלו „חילתתימי” שחווהו החוזים ממפקדת הצי הבריטי, שומה היה עליו שיצלה לשהייה ממושכת כדי לבצע פעולות הריסה, ואם יגיה הכרח אף להלחם מתחת למים. היה צורך על כן למצוא לבוש חדש שיפעל „כעור גוף שני”.

אנשים יצאו דחופים ובהולים אל סביבת מגדרות המגן של נמלים ידועים בבריטניה. עבודתם היתה סודית. אסור היה להם לספר מה מעשיהם גם לחבריהם. הם קראו לעצמם „יחידה — להגנת מחסומי הנמלים” של „צבא-הצי המלכותי” והיו אומרים כי הם מבצעים סיורי פטרול שבשיגרה להבטיח שאיש לא יוכל לעבור את מחסומי הנמלים. דוגמא אחר דוגמא של חליפות נבחנו ונפסלו עד שלבסוף הוכנה חליפה מושלמת. בתיכר-רגל מאורכות, שצורה צפרדעית להן, אשר נועלים אנשים אלה לרגליהם אינם המצאה גרמנית ואף אינם דבר חדש. השתמשו בהם זה כשלושים שנה ספורטאים שצדו דגים מתחת למים במקומות טרופיים למחצה.

אחת הבעיות היה מנגנון הנשימה. לבסוף הוכן מתקן נוח וקל, אשר בו אפשר היה לשאת בקבוקי המצן ודורתחמוצת-פחמן ומספגי תחמוצת-הפחמן, בלא להפריע לחופש התנועה של נושאים. אפשר היה לאדם נושא לשחות על חזהו, על גבו, להתיצב עומד להתקפל אחורנית — ראשו מעל עקביו — ובכל מצבים אלה ליהנות מנשימה נוחה. מספר רב של חליפות הוכן לקראת הפלישה לצרפת. אנשים אומנו בשמוש בהן. הבעיה הבאה היתה: כיצד עמדו הגרמנים להגן על חופי צרפת?

אלפי מטוסים ערכו טיסות מנמיכות טוס מעל חוף צרפת בשעת השפל. ראשי המכשולים שמתחת לפני המים היו מתגלים או מעל פני המים. ע"י צלומים מגובה נמוך ביותר ובאלכסון סיפק חיל-האויר המלכותי לצי-המלחמה מערכת תמונות מלאה, של מה שציפה להם. המטילות מגור ביותר היו מגדרות-ה„משולשים”. נבנו תבניות בבריטניה, אך פצצות עומק בנות 500 ליברות שהופעלו נגדן לא החריבו, והיה הכרח לספח שיטה לפיצוצם במטעני נפץ נבדלים לכל גדר כזאת.

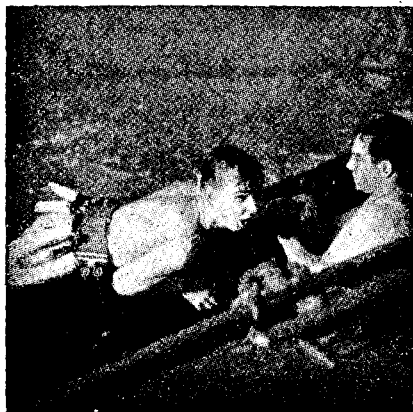
שלושה מטענים היו מנתקים את „חזית” של מגדרת כזו מסמוכותיה; ואלו שאר המטענים היו מערערים ומקפלים תחתם את משענות ה„משולשים” הללו — ואז היה המכשול בעל עשרת הרגל לגובה, שוקע לתוך סכך פלדה, 18 אינטש בלבד, גדלו. „אנשיהצפרדע” יוצאים לסיוריהם בדוגית גומי תפוחת-אויר (פניבמטית) כשכולם, פרט לאחד, תופסים במשוטים מסוג מיוחד.

חליפת השחיה של „אישהצפרדע” היא מעין עור שני עשוי גומי גמיש שהוא אפור ומתנוצץ כעור הפיל. מנגנון הנשימה הקל והנוח שלו מאפשר לו להישאר מתחת למים 90 דקה בלי אי נוחות כלשהי, ובתי-הרגל ה„מסנופרים” שלו מקנים לו את היכולת לשחות מתחת לפני המים, כאשר ישחה אחד מאלושי השחיה על פני המים, כשידי צמודות אל צידי ה„סנפירי” רגליו נעים בניחותה מעלה ומטה.

בדומה ל"אנשי צפדדע" הבריטיים, פעלו בקרב ציהמלחמה של ארה"ב, צוותי הריסה התמימיים. כדברי במה אמריקאית מקצועית: מאיי המרשלים (במרכז מערב של האוקינוס השקט, שנכבשו ע"י האמריקאים בראשית 1944) ועד לאי אוקינווה שבקצה יפן (1945), מסיצילה (1943) ועד נורמנדיה (1944), סללו "צוותי ההריסה התמימיים" פרץ במכשולי האויב, ע"י פיצוץ המכשולים התמימיים שהיו קו המגן הראשון של האויב.

בזירות היסדתיון והאוקינוס השקט היו "הצוותים" כולם מאנשי הצי, ברובם מיחידות חיל-המהנדסים אשר לצי, אולם בפלישת נורמנדיה השתמשו גם באנשי הצבא. שם, מול חוף העליה אומהה (אחד משלושת ראשי-הגשר הראשונים של צבא ארה"ב בחוף נורמנדיה), פרצו ששה עשר פרצים בני 50 מ' כ"א — ומהם נפגעו 3 אנשים מכל 5 שהופעלו (סתירה בולטת לדרך החסכונית בה בוצעה הפעולה הבריטית באותה פלישה. ראה לעיל — המערות). באוקינוס השקט היו "הצוותים" עוברים מספינות פלישה שונות לסירות גומי קטנות ואת אחרית דרכם אל המכשולים היו עושים בשחיה. אחת הגדולות במלאכות שבצעו היתה באוקינווה, מקום בו הסירו למעלה מ-3000 כלי מכשול נפרדים. היה על מלאכת ההריסה מתחת למים להיות זריזו וביד בוטחת. בסלעיים הנראים לאויב, מקום, בו היה אדם מטרה בולטת, היה על צוותי ההריסה לעבוד בפרקי זמן קצרים בהם כיסתה גאות הים את הסלעים בשלמות או חלקית. ושעה שעלו "אנשי צבא הצי" בחוף גואם, מצאו הם מודעה באותיות מאירות עינים: "ברוכים הבאים לגואם, הוי צבא הצי של ארה"ב. (חתום). צות" ההריסה התמימי מס' 4".

הצילומים המצורפים של אנשי צוותים אלה מעידים כי בפעולות במים החמים ההם ויתרו על החליפות השלמות והסתפקו ב"בתי-הרגל" ה"מסנופרים", ובהגורות מיוחדות ובהן פגיונות, מגלי מוקשים ומערכות כלי הריסה וכן משקלות לשם שיווי משקל הגוף. לפעולה ממושכת מתחת למים היו גם להם "מסכות צלילה" מתאימות. כן היתה להם צורה מיוחדת של מגיני עינים מפני מלח הים. לפני כניסתם למים היו מורחים גופם ב"צנכע מלחמה", מעשה-אלומיניום, כדי להכביד על האויב להבחין בהם.

גושי-צבאות אחידים - בעולם

כאן ההנחה המוקדמת להופעת מלחמה מלך כדת של גוש עולמי גדול. יש בדבר הזה משום הקבלה לנוהג האחדת דפוסי האירגון. תקנוני האימוץ, וכלי הזין אשר ארצות הקי-סרות-הבריטית והדומיניונים מקיימים אותה, ושיש בה משום היווי "גוש-צבאי" הדומה לזה שעתידי להתפתח באמריקה ושיסודותיו הונחו, בעצם, כבר בשנות הספקת הצידור האמריקאי במסגרת "החכר והשאל". מן ת"ראוי לציין, שתהליכי ייצור ודפוסי ציוד תעשייתי (לחרושת מלחמה) ידועים שותפו, פחות או יותר, או אף הואחדו, גם בין ברי-טניה לארה"ב ולקנדה, בשנים האחרונות של מלחמת העולם.

"גוש צבאי" שלישי, אידר, הולך ומתהווה מסביב לברית המועצות, מאז הורעמדו הצבאות הפולני והצ'כוסלובקי החדשים (וכנראה — גם כמה מצבאות הבלקן) על יסודות אירגון, הדרכתו ואימונו של הצבא הסובייטי; גם כאן פועל הרבה הגורם של מקור ייצור וציוד משותף, — דהיינו: הרושת המלחמה של ברית המועצות.

ב-6 במאי שלח הנשיא טרומן לקונגרס של ארה"ב הצעת-חוק, המאשרת תכנית של שיתוף-פעולה צבאי עם שאר מדינות אמריקאיות. לאחר ציינו את "היחסים הלבביים של שיתוף-פעולה עם הכוחות המזוינים של שאר הריפובליקות האמריקאיות, אשר קויי-מו מזה כמה שנים במסגרתה הכללית של "מדיניות השכנות הטובה" של ארה"ב ע"י הצבא והצי שלהן", — אמר הנשיא באגרת-הלואי שלו, כי הצעת החוק תאפשר להוסיף ולקיים בעתיד תכנית כללית של שיתוף-פעולה צבאי, אשר תחיה מכוונת במיוחד להאחדתם של האירגון הצבאי, דרכי האימוץ והציוד.

נמצא, כי גם ארה"ב מתכוונת לקיים קשרים עם גוש ארצות גדול (במקרה זה — שכנותיה האמריקניות), אשר תודות להות שבצורת אירגון צבאותיהן, האימוץ והנהגה הסקטי שבהן, זיוגן, תחמרשתן ושאר ציודן, מסוגלים יהיו בכל עת לפעולה צבאית מתוראמת, תוך שאיבה מן המקור האחד, בין בייצור מלחמה ובין במחשבה ובהדרכה צבאית. מבחינה אובייקטיבית, איפוא, נוצרת

קיים למדיניות-הצבא הנריטית

יאבד לנו לעת השלום". הוא הביע תקווה שחווה-השלום עם איטליה, לכשייכרת, ישחרר את בריטניה מהחזקת צבא באיזור ונצ'יה-ג'וליה (איזור-המריבה סביב טריאסט). החילות הבריטיים הוצאו מפרס, ויש עוד אנזורים שהממשלה מקוה כי יוצאו מהם החילות בהקדם האפשרי — ארצות הלוונט (בינתיים כידוע, כמעט ונתגשם הדבר במי-לואו — המערכת).

הוא הביע תקווה שהמסיבות ירשו להוציא את הצבאות הבריטיים לאחר הבחירות, מיון, וכי יימצא פתרון לבעיית ארץ-ישראל (*). עוד

מר אטלי הצהיר בבית הנבחרים, בפתחו בוויכוח בן יומיים על הגנת בריטניה — כסיו-כמו של "רויטר" — כי אין להחזית את הכוחות הבריטיים שבגרמניה למטה מן ה-גבול של ההכרתי. כוונת בריטניה היא להפ-חית לסוף השנה, את עצמת כוחותיה עד ל-1.100.000 גבר ואשה; 650.000 מהם בצבא, 275.000 בחיל האוויר, ו-175.000 בצי-המלחמה.

מר אטלי אמר כי התחייבויותיה של ברי-טניה עודן ככדות ביותר. "עלינו למלא את-ריתה, אם אין רצוננו שמה שהושג במלחמה

(* כידוע אין מציאת פתרון לבעיה זו או אי-מציאותו — משפיעה או עלולה להשפיע,

כן אמר מר אטלי, כי הממשלה מעיינת עיון דחוף בהצעת-תכנית של ההתנדבות-מחדש לשירות צבאי בין האנשים הצעירים המשתחררים משירות החובה. "מקיים אנו להיענות טובה". הסיבה לכך שהממשלה טרם החליטה דבר על אורך זמן שירותם של אלה הנקראים עתה לשירות-חובה מונחת בהיותו תלוי בהיקף ההתנדבות לצבא כמש-לחיד, ובגורמים בלתי-יודעים אחרים. מר אטלי ציין כי דבר זה יש לשקול לאור קשר-הגומלין שבינו לבין היקף אימוני-הקצינים ודרכיו.

טרם שלמה המלאכה ליישור ההידורים וסיי-לוק ומכשלות במזרח הרחוק, בהתאם להת-חיבויות שנפלו על בריטניה כשותף הראשון במעלה בקהלת העמים ובאימפריה הבריטית. בהודו מוטלת על בריטניה האחריות לקיום הסדר כדי שהשינויים הפוליטיים שמקוים להם יוכלו להערך באיורה שקטה. (ובינתיים הוצגה בעית חיל-קבוע בגבול הצפון-המער-בית של הודו למניעת השגת הגבול-המער.) לצורך משימות ממושכות אלה יש להחזיק כוחות מתאימים כל כמה שיתקיימו התנאים הנוכחים.

להרכנם והיקפם של הכוחות הבריטיים בעתיד

"ירחון-השירותים-הלוחמים" (בעבר — "דפנס") מחודש פברואר 1946 כותב:

מלחמה האחרונה נשתייכו, ברובן, לצבא הטריטוריאלי המיליציוני — המערכת. כן הכרח יהיה לקיימו במלוא התקן, מבלי שהחסיבות במעבר-לים תהיינה תלויות למח-סורן בתגבורות על חשבון עצמתן של יחידות מקבילות-וקשורות שבאנגליה, כפי שנהוג היה למעשה בימי "שיטת קרדוול". ואלו היחידות שתשכונה בבריטניה, יש לשער כי יהיה הכרח לקיימן — מבחינת מקום כוח-האדם — על יסודות אחרים; והניי-מוקים לחידושה של ה"מיליציה" (דהיינו כאן — חובת אימון ושירות לצעירים לשנת בערך — ולא חיל מיליציוני) ולאירגון-מח-דש של הצבא הטריטוריאלי (הוא-הוא הצבא המיליציוני-יאורחי שבשיטה הבריטית מלפני המלחמה — המערכת) מתבלטים מ-עתה ביותר.

ה"מיליציה" תקלוט ותאמן את מנת בני השמונה-עשרה שלה, "מנה" שתגיע כדי 160,000 איש שנה שנה, אשר יאומנו ע"י מדריכים מקצועיים ממדרגה ראשונה, יהיו מקור מועיל למדי של כוח-אדם הן לצבא-הסדיר והן לצבא הטריטוריאלי. אותם מצערי-רים שלא (והם הרוב הגדול, כמובן — המע-רכת) אלה יחפצו להתנדב לצבא-הסדיר אפ-שר להפנותם לשירות לתקופת-זמן מסוימת בצבא הטריטוריאלי, מתוך חובת-השתתפות מינימלית, נאמר במתנה בן שבעים בשנה ומספר פעולות-ערב, או יום א', לתירגול ול-

בסיכום קודם בענין עתיד כוחותינו המור-יינים, הבענו את ההשערה שאשר למספרי האנשים — יחזור צי-המלחמה לעצמה של 150,000; הצבא (בכלל זה הודו, ארץ-ישראל וכל שאר מקומות מעבר לים המצריכים שיר-רות כוחותינו) יגיע בערך ל-1,000,000 לעת-עתה, חיל-האוויר-המלכותי — ל-400,000 איש ו-4,000 מטוסים. האפשר לקיים מספרים כ-אלה, בנוסף לכוח-האדם שיידרש עוד לחיל הבין-לאומי של ארגון האומות המאוחדות? (בינתיים כבר נקבעה רש-מית המגמה ל-1,100,000 איש בלבד בכור-חות-המוזיינים לגמר שנת 1946 — המער.)

יש לפקפק בכך, וכבר פועל קרדום-הקיצור צים (קרדום ועדת-גדס, זו הנודעת מאז, שקי-צצה בכוחות-הקרב הבריטיים אחרי מלח-ה-הראשונה — המערכת). כמה שהדברים נוגעים בצבא, הרי נראה שההצעות מצד-דות עתה בחילי-ימ-שלום בן שש דיבניות רגלים בערך של חיילים-סדירים מתנדבים ועד 300,000 איש כמכסימום בסה"כ שישרתו לפי הנהוג הקודם של שירות-ליומן-ארוך. (6-7 שנים — המערכת). מצדדי הצעה זו סבורים, כי אפשר לקיים צבא כזה על בסיס התנדבות, בשים לב לדרגות שכן השירות החדשות. צבא כזה יצטרך כמובן להיות בעל כושר ניידות גבוה, והוא יכלול או את כל סוגי החיל שגרענים דרוש אף בימי שלום, ובהם גם סוללות אנטי-מטוסיות (שלפני ה-

אימון כשיקבע (בצבא הטריטוריאלי לפני המלחמה — פעמיים בשבוע — המערכת). בכל שאר המובנים יתפסו צעירים אלה את מקומם הרגיל בתעשייה ובעבודה ככל האזרחים — וזבאופן זה ימשיכו ויקיימו את מסורתו הנפלאה של הצבא הטריטוריאלי מימים עברו. אשר למספר הדיביויות בצבא

צבא ארה"ב - לקראת תמורות

הטריטוריאלי אשר חושבים לקיימן בעתיד. יש מציינים את המספר של שתי-עשרה (עד למלחמה האחרונה קייים הצבא הסדיר. זה המרוכז בבריטניה, בהיקף של חמש דייביויות-רגלים ואחת ממרכנת: בצבא הטריטוריאלי היו ט"ז דיביויות — המערכת).

מועצת הארגון של הצבא האמריקאי עומדת להציע שורה של תיקונים יסודיים במבנהו ובדרכי פעולתו. סוברים, כי אחד ממרחיקי הלכת שבשינויים המקיפים המוצעים, יהפוך מעכשיו את "חילות-הקרקע" של הצבא* לקבוצות ארמיות, שתהא דומה מבחינות רבות לקבוצות הארמיות, שפעלו בזמן המלחמה בחזית**. לפי פיקוד זה, תחת סמכותה של מפקדת "קבוצת-ארמיות" זו, יקוברו צו הארמיות, הקורפוסים, והדיביויות של צבא-ימיה-השלום, לכשתיקבע מסגרתו. כלל הצבא האמריקאי, מוכן, בכל רגע, אף בימות השלום, להתחלת פעולות במלוא ארגונו לימי מלחמה, דבר המקדם פני אפשרויות של מלחמת-פתאום.

ענין החורג אל מעבר לבעיות הצבאיות של ארה"ב בלבד יש בציון הרשמי (מטעם המועצה המיעצת הכללית של ארה"ב) לחמת תפקידו וענפי אחריותו הראשיים של הצבא שלאחר המלחמה, לאמור:

א. החוקה בארצות אויב כבושות, ב. הבטחה בסיסים החינויים להגנת ארה"ב, ג. קיום לזרוב איסטרגי המוכן תמיד לפעולת-הירום, ד. אימון לאנשי צבא ובהינתן חידושים בציד וב-

* צבא ארצות הברית הכיל "חילות-קרקע" של הצבא ו"חילות-אוויר" של הצבא. ** קבוצת ארמיות בצבא הבריטי והאמריקאי (מפקדת חזית" בצבא הרוסי) היתה הרכיז הגבוה ביותר של כוחות צבא מהעומדים לפיקודה של המפקדה הכללית, או של מפקדה עליונה לזירת מלחמה שלמה.

אירגון, ה. הגשת סיוע למועצת ה"בסחון של ארגון האומות המאוחדות. למילואן של תביעות אלה הציעה המועצה המיעצת, שהלזרוב האיסטרגי צריך לכלול את עיקר צבא הקבע. (ולכך נעמד אירגונו המוצע כנ"ל של צבא קבע זה בצורת קבוצת ארמיות, הנכונה לפעול בכל זמן), ואלו מהמבנים מכל הסוגים מהם מורכב צבא ארה"ב ("צבא-קרקע", "המש" מרהלאומי", "חטיבות-דורביות", באם יוחלט על הקמתן בקשר עם הכנסת חובת שירות בימי שלום) תדרשה התכונות של ניידות מעולה, עצמת-אש וכושרה-הלם למכביר, כושר הסתגלות למילוי תפקידים שונים ומגוונים כפי שיוטלו (לעומת המגמה בשנות המלחמה לגיבוש סוגים שונים מאד של חיל-הרגלים, למשל, והתאבנותם — המערכת), והיכולת לעמידה בתלי תלויה ומומושכת בקרב.

ועוד דבר בהצעות לשידוד מערכות האירגון, המכוון כולו גם להפעלתו המהירה של מבנה צבא-הקבע בפרוץ מלחמה וגם להקמתם המהירה של מבנים נוספים באותו מצב:

לקיים מעכשיו, כבר בימי שלום, זו בצד זו, "מפקדת-מלחמה" ו"מפקדת-אימון" גם לחטיבה גדולה, שהיא גם הבל צבאי בארצות הברית. דבר זה יאפשר, כבוא שעת חירום להפריד ביניהן מיניה וביה ובנקל, כש"מפקדת המלחמה" מופעלת כולה לארגון ופיקודן של חטיבות צבא-הקבע, הנשלחות למסע, או משלימות הכנותיהן, ואלו "מפקדת-האימון" מתמסרת לאימון מגויסים, גיבוש הסגל והקמת החטיבות החדשות. הדבר עשוי למונע שיבושי ארגון —

כוחותיהם אף של ארצות ועמים קטנים הרבה יותר, במידת רצונם להסתגל ל־ תנאי האפֿתֿעה העלולים להיות אופֿייניים למלחמות העמים, גדולות כקטנות.

אי התאמת קצינים לתפקידם והפסד בזמן, דברים שאירעו בראשית המלחמה האחרונה, דוגמה זו, הניתנת ע"י אחת האדירות שבמעצמות, ודאי שיש בה לקח לאירגון

לקניעת טיפוס הדיביויות בצבא ארה"ב

כא שלאחר המלחמה. אבל עיקר עצתה של המועצה היא, כי יש להתמיד במחקר ובישימת לב שקדנית לכל התפתחות חדשה ומציעת פיגור טכני ואירגוני.

כן הוצע לא לשנות את תפקידי הדיביויה המוטסת, אך לשנות את הרכב יחידותיה, להבטחת מילוי תפקידיה. נמצא, כי את הדיביויות שהונחתו לא היו מוציאים מקו החניה כעבור ימים מעטים כפי ששוער, אלא הן הוסיפו ללחום כחיל קרקע יש איפוא להגביר את כושר העמידה של הדיביויה המוטסת. הדרך להשיג זאת, לפי ההצעה, היא, פשוטה: לספח אל דיביויות הרגלים החדשה המוצעת מספר יחידות הדרושות לפעולות מוטסות. את כל היחידות יש לאמן גם בפעולות מצנח וגם בפעולות קרקע (להבדיל מן הדוגמה הבריטית) וכולם יוסיפו להיות מתנדבים.

שינוי כזה יגביר הרבה את תובלתה קרקע לעומת זו שהיתה בדיביויה מוטסת, ואף את חיל הארטילריה והמהנדסים.

המועצה הכללית, לזירת הפעולות האירופיות ממליצה על טיפוס מוגבר של דיביויות רגלים. בשעת דיון היו שהציעו לקבוע טיפוס אחד ויחיד של דיביויה לכל. אבל חשבו ומצאו, כי הגדלת ההוצאות, אירגון המפורט מדי של חטיבה כזו וריבוי יתר של הבעיות, "לוגיסטיות", המתעוררות אגב כך — ובעקבות כל אלה המעטת היערי לות — עושים את הדבר בלתי כדאי. יישמרו, איפוא, גם להבא דיביויות רגלים ודיביויות שריון לחדר.

רבים סברו, כי גם דיביויות מיוחדות "גונגליות", "הרריות", של "פרשים מסוריינים" (להבדיל מ"פרשים ממוכנים") צריך מבני צבא כאלה נדרשים בתוך מסגרתו של צבא־קבע קטן.

הדו"ח של ועדת חקירה מיוחדת לבעיות האירגון הציע לראשונה את ביטולן של דיביויות ה"פרשים המסוריינים", אך הדבר נתקל בהתנגדות במטה הכללי, ויש הצעות לקיום כמה יחידות של פרשים אלה גם בצבא

צבא - כמקצוע לימי שלום

יש ענין בידיעה שנתפרסמה ב"עתון הצבא והצי" האמריקאי:

אורך של הצבא — 16.717, חילות־קרקע של הצבא 7.574, חילות־השירות של הצבא — 8.681. הרי שאין חלקו של רגלי (שהוא רק חלק בתילות־הקרקע) נכבד ביותר. התגברות דומה של פניה אל מקצוע־הצבא לימי השלום של קצינים וחיללים ניכרת, אם כי באופן פחות בולט, גם בבריטניה.

מספר הבקשות למנויי־קצינות בצבא־הקבע של ארה"ב הוכפל במשך שבוע ימים בעלותו מ־16.743 בשבוע שנסתיים בו ששה בפברואר 1946 — ל־32.972 — בזה שנסתיים בשלושה עשר בן, כל יום ויום מביא עמו כ־3000 בקשות נוספות. אופייני פירוט הבקשות לפי גושי־החיל: חילות ה־

הצבא והתקציב במדינות ערב

הכל של התקציב.

כנראה, שיש בכך משום העלאה ניכרת (בקשר עם המעמד העצמאי יותר הנכון למדינה) בסכום שהוקצב לשנה החולפת: כ־

התקציב המצרי לשנת הכספים 1946/7 מגיע ל־46 מיליון לירות מצריות. בכלל זה מוקדשים לסעיף, "ההגנה הלאומית" כ־8 מיליון לירות — דהיינו כ־8—7½ אחוז מן הסך

שאפשר להקימה בסכומים המוקצבים תוך מאמץ כזה, אינה הולמת כל עיקר את צרכיה של ההגנה האמתית על הארצות האלו.

רקע מענין לדיונים, שהובאו לעיל, נמצא בהערכה שבקטע הבא שבועון האמריקאי „ניישן“. מחודש פברואר 1946 (מהמאמר „Arabia-Britannica“ לר. בכסטון):

„הפוטנציאל הכלכלי והצבאי הנמוך של הליגה הערבית הוא בין המקורות הראשיים לחולשתה. המדינות הערביות מכבידות ביד תר על תקציביהן הדלים, כדי לקיים בשירות המונין סך כולל שמגיע, אולי, ל־100,000 חיילים, המצוידים ציוד גרוע, שאינם מאז מנים כראוי וחסרים כל נסיון במלחמה. במידה שידוע לי, אין מדינה ערבית אחת המצוידת ציוד תעשייתי כדי ייצור רובה, כל שכן — טנק או מטוס, ולכולם משמשים מכשול או המבנה של החברה השבטית הפרימיטיבית, או מחלות האנלפבתיות והניצול המדהימים, וכמה מהן לוקות באלו ואלו גם יחד. אם מקווה הליגה הערבית למשקלמה של ממש בסוד מדינות העולם, תצטרך או להיבנות מסכסוכי מעצמה אחת בחברתה, או להיעשות לכוח נספח למעצמה צבאית מסודימת ממדרגה ראשונה. הקו האחרון הוא היחידי האפשרי ברגע זה, והמעצמה הצבאית הבאה בחשבון היא בריטניה הגדולה.“

אכן, הרושם הוא כי מדינות ערב עומדות לנסות ולקיים זו בצד זו את שתי האפשרויות שצוינו לעיל.*

הקורא ציונים לעצם ענין הוצאות החזקה של חטיבות צבא חדישות.

מיליון לירות. המשאומתן הבריטי המצרי המתנהל כעת, בדבר הפיקוח וההגנה על תעלת סואץ והעלול להביא לידי הצגת דרישה בריטית בדבר הגדלה ניכרת בהיקף הצבא המצרי — וכן הרחבת חיל האויר המצרי במאות אוירונים, באם תתקש מצרים ברצונה להגן מכאן ולהבא על בטחון התעלה בכוחותיה היא בלבד.

בקשר לכך הביע כתב של רויטר ספק, „אם אינו מפלגה מן המפלגות הפוליטיות במצרים נתנה לעצמה עד כה דרישה רציני על האפשרות להגדיל הגדלה רבה את הוצאות ההגנה בעקבות הפינוי הבריטי.“ מאידך גיסא מציין הוא את השיקול, כי „הגדלת כוחות הצבא המצריים עשויה לסייע לפתרון בעיית חוסר העבודה, אשר תתעורר עם הוצאת חיילים בריטיים ועם סגירת מוסדות ומתקנים בריטיים.“

בלבנון מהוות הוצאות ההגנה הלאומית מעמסה רבה עוד יותר. תקציבה של לבנון ל־1946 עולה ל־60 מיליון לירות סוריות בערך (כ־6½ מיליון לירות א"י) מאלה 12 מיליון לירות סוריות (כ־20 אחוז מן התקציב), מוקצב לשירותי הגנה. כפי שמעיר „מידל איסט טיימס“ מן ה־28 במרס: „הצורך להקים ולקיים ארגון ההגנה לאומי מעמים העמסה כבדה למדי על תקציבי ארצות ערב. ועם זאת אי אפשר להתעלם מן העובדה, כי גם מערכת ההגנה הלאומית,

* בחוברת הקרובה של „מערכות“ ימצא

ממלחמת-היתושים שנמזרת הים התיכון

דחים שבאיים, ובהפליגם בלילות לפשיטות על ספנות ומתקני-הוף של האויב, — התרו שבע סירות-מנוע קטנות של צי המלחמה, שאורכן 70 רגל בלבד, בימי שלוש הגרמנים באיי הדודקנו, בעלי ערך-של־מפתח שבים התיכון. תלקם פינוי הים-התיכון לא נודע ברבים עד לספטמבר 1945.

אף על פי שידעו הגרמנים על מציאותם אי-שם בקרבת מקום, לא הצליחו לתפוס אפילו אחת מספינות הפשיטה הקטנות הא-

בימים אלה, במלאת 5 שנים ממסעיהם של 23 המתנדבים היהודים הארצישראליים שלא חזרו, יש ענין בציון פעולות מסוג דומה שבוצעו בתקופה מאוחרת יותר של המלחמה, באותו נוסח של „מלחמת-היתושים“ נועת במזרחו של הים התיכון, ועל ערך סיועם הפעיל של בני אומה קטנה בבצועם. להלן — קיצור הידיעות שהובאו ב־War Illustrated: נחבאים — בהיסתרותם ביום בבני-מפרץ גי-

בלתי פוסק על תחומי הגישה של האיים. רק בכוח היאוש היתה פעם בפעם מעיזה ספינת מפרש או מנוע גרמנית, או "קאיק" נוסח יוון, להסתכן בנסיון הפלגה בלילה.

בהגיהם ממקומות המחבוא שבבנימפרץ נידחים אשר שם שהו כמעט סמוך לחוטמו של האויב, כשהם מוסתרים ברשתות-הס"וואה בשעות היום, היו "סירות-המנוע להגנת הנמלים", הן ותותחי הבופור בני 40 המ"מ ותותחי אורליקון בני 20 המ"מ של הן (הטובים לפעולה א.ר.מ. וכן לפגיעה בספינות אויב לא גדולות. — המערכת), נהגות כבטרפן בפורצי הסגר אלה.

באפריל 1945 בלבד העלו אניות זימות אלו לחוף, באיים שונים, 45 חבורות-פשיטה ולא חסרו במסעי הפשיטה הללו גם מעשי קינטור קונדסיים. לעתים קרובות הוחלפו תשדורות פרובוקטיביות בין אתני הצי לעמדות התצפית הגרמניות בחופים, שעה ששטן "סירות-המנוע להגנת החופים" לילה-לילה בין האיים. אתת גרמני באי קוס היה מאותם: "מדוע לא תתקרבו יותר?" ואתני הצי השיבו לו: "מדוע לא תארוז את חפציכם? הלא קבלתם את מנתכם!"

הנצחון הסופי של המסע, שנמשך יותר משנה, אירע בתשעה במאי 1945, כשהגנרל וגנר וקציניו מטהו הונאו לאי סימי באנית המשחית הבריטית, "אקטיב" כדי להחתימם על תנאי הכניעה.

לה, שהיו הקטנות והאיטיות מכל, בוחות החוף של בריטניה.

"סירות-מנוע להגנת נמלים" אלו, שמהיי רותן 14 קשר ובתחילתם לא נועדו אלא למלאכת פטרולים נגד צוללות שלא בים פתוח — והן גם שקיימו את Raiders Ferry Service, "השירות להסעת פושטים" שבביל "הקומנדו" הבריטיים ובשביל אנשי "הרגימנט הקדוש" היוני הנודע, אשר טכסי סיו נוסח, "פגע וחמוק" חבלו בעמדות-מעוז ודרכי-תחבורה גרמניים החזיקו במצב של מתיחות את חילות המצב של האויב.

ראשית, "כאב-הראש" נגרם לגרמנים ב־פברואר 1944, כשהקפיטן ה. ק. לג. D.S.O. מצי המלחמה המלכותי, שעבד בתקופה שבין שתי המלחמות כסרסור-בורסה בלונדון, הקים את מפקדתו באי הזעזועי קסטל-ריצו, כמה מילין מן החוף התורכי, האי היחידי שבקבר צת האיים שלא נמצא תחת שלטונם של הגרמנים.

בטפחם איסטרטגיה מקורית משלהם, הפ־תיעו הפושטים והצי את האויב הפתעה גמור־רה, עד כדי כך שגם האיים הסמוכים — פיסקופי וניסרו — נפלו לידינו לאחר זמן קצר.

מבטיסי פגיעה אלה נמשכו הפשיטות. ובי זמן שאניות-משחית ערכו סיורי-פטרול בין תחומים המרוחקים יותר מן האיים, היו "סיירות-המנוע להגנת נמלים" מקיימות משמר

מקרון-השפע של אמצאות טכניקה אמריקאית

"רובה אבטומטי של סיג" — על שם הממציא, סגן-תותחן-ראשי במשמר-החוף של ארה"ב, עתיד לשמש את "משמר-החוף" הזה, שהוא מעין "צירועיר" הנוסף לצי ארה"ב ופעל הרבה בימי המלחמה.

הרובה האבטומטי החדש, שתוכנן ופותח ע"י ס. ת. ר. ג'מס א. סיג מ"משמר-החוף", נבדק ע"י "חילות-הקרקע" של הצבא ב"מצור דת בנינג", שבניאורגיה, היא מרכז חיל הרגלים האמריקני, והשיג תוצאות מצוינות. קטרו של ה"רובה" החדש הוא 306. משקלו 10½ ליטראות ואורכו 36 אינש. מחסניתו מכילה 20 כדור. הוא אבטומטי או חצי-אבטומטי. קצב אש 650 עד 700 כדור בדקה.

כפי שמספר "עתון הצבא והצי" (ארה"ב) מפברואר ש.ז. טרם נס ליחם של ממציאי כלית-הקרב האמריקאים, ואחד החידושים הראשונים הוא מקלע-ללא-רתיעה. כלי נשק חדש זה המופעל מן הכתף, (שמו

פן הרמטי מוחלט, כדי למנוע בעד חזרת הלכלוך לחלקים המיכניים המשתתפים בפעולתו. בכלי זה — „בלם-מאון" יחיד במינו, השקול למישרין כנגד מחץ הרתיעה והוא מאפשר לירות ב„רובה" זה מכל מיני מצבים שבהם היה זה בלתי-אפשרי בעבר.

מורכב 103 חלקים. כוונותיו המתקפלות מתיירות את השימוש בכת מתקמרת או מתארכת לפי הנוחות. ההדק הכפול מותקן למתן אש חצי-אבטומטית או אבטומטית. הניצירה ומי צד המחסנית המחוברות בו יחד מצויות בצד דו הימני. מנגנון ההטענה והבריח סגור באר

עשר שנים למאורעות תרצ"ו

(המשך מעמוד 14)

מ. בילינסון

ולאחר המצור

— ועוד איננו יודעים מתי ייגמר המצור, מתי תיפסק המלחמה, אך זאת הננו יודעים כבר עתה, — — עם הפסקת מלחמת-מארב זו לא תיפסק עוד התאבקותנו על זכות חיינו, גדולה מזו: אך יוקם החוק והסדר, כהבטחת השלטון — אז תתחיל המלחמה, לא על בטחון הדרכים והמעטים, לא על בטחון החיים של יושבי ציון, אלא על זכותו של העם העברי לבנות את חייו בארצו. והמלחמה הזאת תדרוש מאתנו לא פחות קשיות עורף, עירות חושים, תקיפות אופי, אומץ רוח מאשר דוקשת העמידה על הנפש בימים האלה.

היסטורית העמים אינה אידיליה

— שיבת ישראל לארצו — תהליך היסטורי כביר הוא, תהליך אנושי, חברתי, כלכלי, מדיני. הוא איננו נעשה בחלל ריק. ומשום שזהו תהליך עצום וכביר, גורם מכריע בגורל העם העברי ובגורל הארץ הזאת. אי-אפשר לה לשיבת-ישראל שלא תפגש בכוחות אחרים, שלא תפגע בכמה מהם, שלא תתנגש עם כמה מהם. היסטורית העמים איננה אידיליה. היא התאבקות בלתי פוסקת, ושבעתים אנוס להתאבק עם אשר אבדה לו עצמאותו, ועליו לכבוש מחדש את מקומו, והכוחות הקיימים עומדים לו מנגד. כל עם העולה על הבימה ההיסטורית, השואף לעצמאות, והרוצה להיות נושא היסטורי ואדון לגורלו, אין לו אלא לקבל על עצמו את גזירת ההתאבקות הזאת, וישראל — פי שבעים ושבעה.

בעד מה? — בעד העתיד!

וכלום כה בנקל עלה לעמים אחרים דבר שחרורם? כלום לא שילמו בעדו בעשרות שנות מלחמה? כלום לא שלמו בעדו בקרבנות וביסורים ובדם ובגדרים? ואנחנו, בגולה, כלום איננו משלמים, יום-יום, מחיר כבד, בחיים, בנפש, בכבוד, ברכוש — בעד מה? בעד חיי עבדות והשפלה, בעד חיים בלבד, כל שהם, איך שהוא, בעד הזכות העלובה הזאת בלבד — לבל למות, לבל למות בניוון וכרעב — הננו משלמים יום-יום מחיר גדול פי כמה מאשר שילמנו כאן — בעד מה? בעד חיי חירות וקוממיות, לנו ולעמנו, בעד העתיד!

טעם המערכה

אך אם לא ששים יום ויותר, אלא פי כמה תמשך המערכה, אם בקרבנות נוספים, אם בחלק גדול יותר של יצירתנו תעלה לנו — האם לא נעמוד בה? אחרינו: עבדות וניוון. לפנינו: קוממיות ועצמאות. זאת היא המערכה. עד מתי? — כך שואלים, עד מתי? עד שיישבר כוח האויב. ועד מתי נחיה בסכנת התקפות חדשות? — כך שואלים, עד מתי? עד שכוחו של ישראל בארצו ידון למפרע לתבוסה כל התקפת אויב, באשר הוא שם. עד שהנלהב ביותר והנועז ביותר במחנה

האויב, בכל מחנות האויבים באשר הם שם, ידע: אין אמצעי לשבור את כוח ישראל בארצו, כי הכרת-החיים אתו ואמת-החיים אתו, ואין דרך בלתי אם להשלים אתו. זהו טעם המערכה.

מ. גליקסון.

לא כ"עיר ההריגה" ארץ-ישראל

היו ימים, שמשורר האומה הגדול שפך את תמתו על "עם עברתו וחמלתו", הפושט את צוארו לשחיטה כעגלי הטבחה הללו. הזעם הלוחט על עם שפל רוח וברך, שנושן במכאוביו והשלים עם חיי בשתו ואינו יודע אפילו להתקומם נגד רוצחיו-מעניו, הוא אחד המוטיבים הנמרצים ביותר בשירתו של ביאליק. הימים ההם, ימי עיר ההרגה, עברו לבלי שוב עוד; "עגלי הטבחה" געשו בינתיים בני-אום בעלי קומה זקופה, היודעים להגן על חייהם ועל כבודם. ויותר מכל יודע חלוצה של האומה השבה לתחיה, הישוב העברי בארץ, כבוד לאומי מהו וגבורה לאומית מהי.

"אין האומה יתומה"

עשרים וששה חדשים ויותר החזקנו מעמד במערכת-האימים. נתגלינו לאפתעתם של ידידים ואויבים, לקורת-רוחם של אלה ולחרון אין-ראונים של אלה, כעם גדול, עם חכם ונבון, כביר כח ורוח, היודע למשול בגורלו ולעמוד בפני כל סכנה ומזימת כליה. ידענו לעמוד בפני שנאת פראים יוקדת ותאות-השמד, בפני מעשי דמים והרס לאין קץ, לעמוד במבחן הכבד של קרבנות נפש ורכוש ופרי מאמצי יצירה לאין גבול, התגברנו על יסורים ופגעים ואסונות מרבה להכיל, ורוחנו לא נפל ורצוננו לא נשבר ודגלנו לא נכתם. לא בפחדנות ושפלות-ידיים ולא בתועבות-נקם של פראי המדבר. החזקנו מעמד מעטים כנגד רבים, "חלשים" כנגד "גבורים", אנשי האת והמעדר כנגד אנשי הסייף והרוכה והפצצות, שום נקודת ישוב ותרבות שלנו לא נחרבה ולא נעזבה בימי הדמים, ולא עוד אלא שהוספנו בעצם הימים האלה עשרות נקודות-כבוש חדשות בחזית האש של גבולות המדבר.

פרשת הגבורה של התגוננות הישוב בעשרים וששת החדשים האלה, התגוננות אמיצת-רוח ונקיית-כפים, שלא הוכתמה במעשי נקם ולא נגעה לרעה בחפים מפשע; הגבורה השקטה, השתקנית והמתמדת של הפועל והאכר, של השומר והשוטר, של הנהג והנוטר העברים בעריה ובכפריה של הארץ, בנקודותיה המבודדות והמרוחקות, בכבישיה ובשביליה; פלאי האומץ והמאמצים של "התישבות הגבורה" בקצה הצפון, בעמק בית-שאן ובעמק הירדן — האין בכל זה מאגדת פלאים של חלום וחזון נעלה בימי השפל והדלדול האלה בעולם? הרבים הם בימינו מפעלים של גבורה טהורה כמפעלים האלה? יש בה בפרשה נהדרה זו של עמידת הישוב במערכת שנות תרצ"ו-תרצ"ח כדי לגדל את כבודנו בעיני אחרים, והעיקר: בעיני עצמנו, כדי לעודד את הרוחות ולחזק את האמונה, שנתרופפה אולי בלב רבים מתוך עמל נמלים ויסורי בנין מתמידים-מדכאים במשך עשרות שנים. וסימן טוב הוא לנו, שכל זה היה בעינינו כמעט כדבר טבעי ומובן מאלינו; פועלינו ונהגינו, שוטרינו ונוטרינו ידעו לעשות את חובתם בלי להחזיק טובה לעצמם, ידעו לחיות בשתיקה ולמות בשתיקה, ידעו לעמוד בכל נסיון קשה, ולבם ורוחם היו אתם כתמול שלשום. עמדת כבוד זו של הישוב היתה לנחמה ולמשיבת-נפש להמונים מישראל בימי החורבן והזועה האלה בתפוצות הגולה: אין האומה יתומה, שאלה הם בוני עתידה; אין הדור יתום, שזהו הנזער שלו.

צדור ידיעות

מזן המזרח הרתיבון

עיראק — כורדים

במרס נאמר, ע"י דובר עיראקי רס"מ עמד. לטוכנות האמריקאית, "יונייטד פרס" כי ה" תסיסה בין הכורדים שבעיראק (הוא הערי" כם ב־800.000 איש) גוברת — אם כי "בלי כל קשר למאורעות אורביגי'אן" — ומדאיגה את הממשלה. אכן, סירבה עד כה פרס להס" גיר את מנהיג ההתקוממות של אשתקד, ה" מולה מוסטאפה בראזאני, אשר נמלט לצפון־ אירן. שלטונות עיראק משתדלים עתה לפייס את הכורדים בשפרם את תנאי חייהם, ע"י המצאת בגדים, מזון ושאר אספקה — אך אינם מתכוונים לתת לכורדים שלטון עצמי. לפי "דיילי טלגרף" הגיעו לדרום כורדיס" תאן, באמצע אפריל, 2 גונדות נוספות של פרישים עיראקיים, "בשל התסיסה השוררת שם". וכן, מצוין הכתב, מרוכזו חיל ניכר בארבל ובאיזור מוסול. לדבריו, השתלטו חבורות לוחמים כורדיים על איזור דרום־ מערב אורביגי'אן, שבגבול עיראק (ערי ריזאיה ומחאבאד בכלל זה). אם כי ערי סאקין וסרדאשט עודן בידי חילות־מצב פרי" סיים. הכתב עומד על הסכנה לבטחון שדות־ הנפט שבכירכך והצנורות אל חיפה וטריי פולי שבכל מרידה כורדית, אם תתפשט אל תוך תחומי עיראק.

בימים האחרונים של אפריל הודיעו מקר" רות עיראקיים רשמיים, כי צבא ומשטרה־ ניידת עיראקיים הקימו חילות־מצב בכל נקר" דות־המפתח שלאורך הגבול האירני, לשם הבטחה בפני חבורות־"גרייליה" כורדיות ה" פועלות באורביגי'אן. מעריכים שכשתי די"

כורדים

בהיות חברי ועדת־החקירה האנגלו־אמרי" קאית לא"י בבירות, במרס ש. ז. נמסר להם תזכיר ע"י "הליגה הכורדית", בו הובעו תלונות הכורדים ותביעותיהם. בעיראק ב" לבד, לדברי התזכיר, היו מיליון כורדים (דהיינו, 28 אחוז באוכלוסייה בת 3¼ המיל" יון) וכפרים כורדיים. תפסו למעלה מ־29 אחוז בשטחה הכללי של עיראק. "רוב העמים שבתוכם יושבים הכורדים ניסו, וחזרו וניסו, להכחידם מעל פני הארץ ע"י רצח והפחזה, ועשו את הכל למען שבוך רוחם, בכדי שאפ" שר יהיה לרוששם". אך הכורדו עמדו בפני הכל. "על אף היותם מושלמים סוניים הריהם אומה בפני עצמה, ומאוהדת, במורח־התיכון, ואחד רצונם לחיות באחדות ובעצמאות". והתזכיר מסיים: "היחודשו הפצצת כפרים ורצח נשים? היבואו עלינו שוב המגור וה" הפחזה, הידועים לכורדים מאז — עתה, שנה לאחר נצחונן הגדול של הדמוקרטיזם בער" למ?"

פרס — כורדים

מיניסטרוי־המלחמה הפרסי הכחיש ב"11 במאי את ידיעות העתונות, אשר לפיהן היו חילות פרסיים לוחמים באנשי־שבטים כור" דיים במערב־פרס והפציצו את העיר מחא" באד. סמוך לגבולה של עיראק (ראה את הציון "עיראק — כורדים" בטור השמאלי בעמוד זה). לפי הידיעות נפגעו רבים במחאבאד — שהודיעו עליה לא מכבד כעל מרכז תנועת־האבטונומיה הכורדית, שבהנ" הגת מוחמד גאני — אלא שהפרסים ניגסו תוך אבדות כבדות.

ביזיות — קרוב ל-30,000 איש. — נמצאים ב" אותו איזור, בנימוק הרשמי של "תמרונים שנתיים". במצודות המשטרה שוכנו פלגות גיברות, עם מלאי אספקה לחודש ימים, וקשר אלחוטי קיים בין מצודה למצודה.

עיראק

עד לחודש מרס נסתיים פינויים של חי" לות-המצב הבריטיים שבצפון-עיראק (איזור שדות-הגפס — בתוך זה); ואלו מסוף מרס הוחל בפינויים הסופי של חילות-המצב שבי" דרום-עיראק, — לאחר זאת לא ישארו בארץ אלא בסיסי אוויר בריטיים מעטים בלבד. לרגלי זאת נמסר ע"י המ.ג.נ. למפלף, מפקד החילות הבריטיים בעיראק, לידי הג.נ. ישמע" איל נמיק, מיינסטרה-ההגנה העיראקי, המוע" דון של "צבא מפקדת פרסודעיראק" שבבגדד, על גדות חידקל, הנודע בשם "תיבת-נוח" — ומעכשיו יהיה למועדון-חיילים עיראקיים.

את היום בו טס אחרון אנשי-הצבא הז" רים משדה-התעופה של מוה, ציינו בסוריה ע"י יריות תותחים, קריאות ממושכות ממג" דלי המסגדים, צלצול פעמוני הכנסיות, וה" נפת דגלים. במסקר הצבא הסורי באותו יום צעדו פלגות-משלחות של צב" את ערביים אחרים, ובראשם פלגת הצבא המצרי, אשר לדברי העתונות הערבית הוא "הקדום שבצבאות העולם". עוד לפני כך בישרו העתונים של בואם של אנשי צבא מארצות ערב, ובמיוחד על מטוסים סוד" יים, — שלושה במספר — להשתתף במסקר. באה גינדת פרישים סעודית, והאמיר מנסור, בורה-מלך, וזירה-המלחמה. 9 מטוסים שלחה מצ" רים. במשלחת עבה"י היה גם עבד-אל" קאדר פחה אל-גינידי, סגן מפקד הצבא וכן באו 3 "טנקים" (אולי — מכוניות-שריון?) ו-30 חייל.

בסוף אפריל נודע, כי פאוזי-אל-קואקבי, קצין עיראקי שעמד בראש כנופיות בא"י ב-1936, וב-1941 לחם בבריטים במדבר הסורי והוכה ליד רוטבה — הוזמן ע"י ממי שלת סוריה להיות המצביא-הראשי בצבאה החדש. לפי ידיעות נמצא קאוקבי, שברח ב-1941 לגרמניה, באיזור הכיבוש הרוסי. ול" פי ידיעות אחרות, לאחר שפנתה ממשלת סוריה אל השלטונות הבריטיים בבקשה ל" השתדל בדבר שחרורו, — הובא למוסקבה.

על העגן האמריקאי בחופה של סוריה ("גמל" לטקיה), כבשאר חופי היס-התיכון, אשר הובלט מאז ביקורה רבי-הפרסום של אנית-המערכה "מיסורי" בנמלי אותו ים, וב" קושטא בכלל זה, יש ללמוד מביקורו של האדמירל ג' גיימס, מפקד כוחות-הצי של ארה"ב, בסוף אפריל אצל נשיא סוריה, "אשר לו מסר אגרת אישית מאת הנשיא טרומן".

באמצע מרס יצא ראש המטה הכללי של צבא-סוריה, הנתון בשלבי האירגון-מחדש לאחר "העברתו" מידי צרפת, לבקור רשמי בקהיר לשם התייעצויות במפקדת הצבא המצרי.

באמצע אפריל נודע כי ממשלת עיראק תדרוש מבריטניה את שינוי החוזה משנת 1936. הנקודות העיקריות: בסיסי-האוויר הבריטיים ומשמרותיהם, שיתוף-הפעולה הי" כלכלי, והעסקת יועצים מומחים ומחנדים בריטיים, שנקבעו בחוזה הקיים, אשר-תוק" פו, להלכה, — עד 1955. מלכתחילה לא הניחו כי יהיה בגייסות הבריטיים שב-עיראק ימשום בעיה רצינית. הבאניה — כמאה ק"מ מערבה לבגדד, במדבר — ושייבה, סמוך לראש המפרץ-הפרסי בדרום-עיראק — הם הבסיסים היחידים שבארץ. מאז הביא המצב באורביגי'אן את ראש ממשלת עיראק לידי הצהרות נוספות כי "אין בעיה בגייסות ברי" טיים, כי הסה"כ הוא רק 2,000 אנשי רא"פ".

סוריה

ל-15 באפריל שלם פינויה של סוריה ע"י צבא בריטי וצרפתי. יחידות הודיות אחרות נות, בצאתן בקול שירה את דמשק, ליוז בתרועות של המונים. עם זאת, פיטוריהם של מספר אנשים רב מאלה ששירתו קודם ב"חילות-המזרח המיוחדים" בימי הפיקוד הצרפתי (וממשלת סוריה לא רצתה להשי" אירם בשירות, מנימוקים אלה או אחרים) יוצרת קבוצה נכרת של הסריה-התעסקות, והוא הדין לגבי פועל-יהצב המרוכבים.

לפי ידיעות, ממקורות מהימנים, מאמצע מרס, "תוסיף, כנראה, ממשלת בריטניה למי מן את הלגיון הערבי, ושאר יחידות, לתקופה בלתי-מסויימת, כדי להבטיח סדר ושלום במקום. הערכות שנעשו לא-מומז מחשבות. את ההוצאה הזאת כדי 4.000.000 לא"י לשנה. (מן הראוי לציין כי הסכום הנקוב כאן, הנ

דרש להחזקתן של החטיבות העבר-ירדניות. עולה למחצית תקציב ההגנה הר כולל של ארץ כמצרים, אשר לא עלה על 8 מליון לירות — ובענין זה עיין בעמ' 111, ברשימה, "הצבא והתקציב במדינות ערב", אשר בה לצערנו הסתרס סכום תקציב המדינה המצרי והועמד על 46 מליון ל"מ, תחת 96 מליון שבמצריות. והלא אוכלוסית מצרים — מבלי לדבר כלל על ההבדל שבעשרות שנים שבין שתי הארצות — עולה על זו של עבה"י פי חמישים. אין זאת אלא שמאוד חפצה בריטניה ביקרה הצבאי של עבה"י).

לדברי אברהים פחה האשם, ראש ממשלת עבה"י — בשיחה עם ב"כ השבועון, "אל-מסתקבל" המופיע בא"י — "הלגיון הערבי של עבה"י הנו החיל החדש ביותר שבמזרח התיכון באשר לצידוד ולארגון". הפחה אמר כי ללגיון צידוד מלא, טנקים ומכוניות-שריון בכלל זה, ואינו צריך אלא מטוסים. ממשלת עבה"י עומדת לרכוש בקרוב מספר מטוסים, והחליטה לשלוח בני-עבה"י צעירים לאנגליה, לשם אימון.

"יחסי אנגליה והערבים מיוסדים על ידי-דו-תאמת" — אמר האמיר עבדללה בהודעה: בכתב לעתונות, כתשובה לבקורת על החוזה בריטניה-ירעבה"י. "מתגאה אנכי בידידות זו. מבלי הגייסות הבריטיים שבעיראק, במצרים ובעבה"י, לא היתה דמשק בטוחה מפני אויביה אפילו כ"ד שעות. אין ספק, שהבריטים הם שהצילו את סוריה", האמיר סבור כי ההסכם הצבאי שבצד החוזה הנ"ל יסייע סיוע רב לעבה"י במשך תקופת תוקפו של החוזה.

— פיניו של צבא-צרפת מהלבנון הולך והופך ליציאה כללית למדי, גם של אוכלוסיים אזרחיים ממוצא צרפתי. כך, בצאת הר משלוח השני של אנשי-הצבא, כ-500 קצינים וחיליים, בסוף אפריל הפליגו באותה האניה גם כ-1.500 תושבים אזרחיים.

— לפי קצב הפינוי המשוער יישארו בלב-נון, מיולי, רק כמה מאות מומחים טכניים מהצבא הצרפתי, וגם פיניויים של אלה יושלם בשנת 1946.

בקרוב שבטי הבדווים

בראשית אפריל ש.ז. התכנסה ליד מעיי-נות-ירוטבה, סמוך לגבול עיראק-עבה"י, ועי-דה של שייכים בדווים, כארבעים במספר, מארבעת הארצות (סוריה, עיראק, עבה"י — וכנראה, סעודיה), אשר נמשכה 3 ימים אולם "בנופה" שעה שפרצה התנגשות בין נציגייהם של שני "צדדים": שבטי איזור ואדי-סירחאן, מצדדי-ההאשימיים והמטה של רור-אלה, הנורטה לוחאבים, שבהנהגת האמירים לבית שעלאן, מארחו של הכינוס היה אמיר פואזי-א-שעלאן הנוכחי, צאצא אותו נור-א-שעלאן אשר להם יחד עם לורנס ב"מרי-דת-המדבר" (אכן, לורנס ייחס לו עמדת "המתן וברור" — המער), ושאותו נישאה לאבן-סעוד.

שודדים בדווים שדדו, בשלהי אפריל, אור-טובוס בדרך דמשק-בגדאד, במדבר סוריה כ-30 ק"מ לפני הגבול העיראקי, בגולם כרי 10.000 ל"ס. בין הנגוזלים — הקונסול הכללי של מצרים בעיראק, חילות ממונעים וגדוד-הגמלים שיתפו פעולה עם הג'נדרמריה ב-דליקה אחר השודדים, וחילות עיראק נשלחו אל הגבול, למנוע מהם אפשרות לעבור את הגבול. עתוני סוריה נרגשים ודורשים לנ-קוט באמצעים חמורים, וביחוד מאחר שהמעשה — שלא היה שכיח מזה שנים רבות — אירע מיד לאחר סילוק הצבאות הזרים מ-סוריה. מאז לא נודע דבר על תפיסת הפושטים, שרכבו על גמלים בשעת המעשה.

אשר למר"מ בין עבה"י לעיראק, בדבר האחדת המנגנון הדיפלומטי וכוחות-הצבא של שתי הארצות ומיזוגם, אשר החל בפברואר, בעמאן (ראה, "צורר ידיעות המזרח" ב"מערכות", חוב' ל"א-ל"ב), הרי ידיעות שונות דיברו על חידושו בחודש מאי או בחודש יוני ש.ז.

מצרים

בעיית יחסי בריטניה-מצרים עמדה בראשית מאי ש.ז. בסימן הודעתו, רבת הסנס"ציה, של ראש הממשלה הבריטית בדבר פינוי מוחלט של חילות-בריטניה מכל שטח משטחי המדינה המצרית. מחמת הור"דעה זאת צצה ועלתה בעיה מענינת — וחריפה — של יחסי הדומיניונים ובריטניה בשעת קבלת הכרעות קיסרותיות גורליות מסוג זה. במסגרת "צורר-הידיעות" אין, כמובן, מקום להערכת חזיון זה — ומ"הגבות הדומיניונים יצוינו כאן רק דברי הג' בליימי. ואשר לענין הפינוי עצמו, הרי שתי בחינותיו הנראות כבר לעין הן הזמן והשטח. אשר לזמן ששירש לפינוי — שונות הן ההערכות — משנה ועד 5 שנים — אך יש לשער כי יקבע מועד של שנתים או שלוש שנים. אשר לשטח — מפתיע היותו המוחלט על בסיסיים (פירושו — העתקת הבסיס מאלכסנדריה למקום אחר), וביחוד — על בסיסי-איירי. שני היתורים האלה — יחד עם הנכונות, כאילו, להוציא כעבור שנים מעטות כל חיל בריטי מאזור תעלת-סואץ — מפנים את המחשבה לשטחים בהם ירוכזו בסיסי הצבא, הצי והאוויר.

כרור הנו תפקידה של ארץ-ישראל; אם כי טיבו של הריכוז הצבאי הקם והולך כבר כעת, בארצנו יהיה תלוי, במדת-מה, בגורם שטרם נתברר עדיין — אופי התביאים שיקבעו, בחוזה הבריטי-המצרי" העתיד להתחם להגנת התעלה ב"מנזי-חירום", הרי כב הכוחות המצריים, וזכויות-הכניסה של כוחות בריטיים במצבים כאלה. אך הדבר הנשאר בלתי-ברור במקצת בי כל אותו מערך החדש של מחשבה אסטרטגית-מדינית הנובע מהודעת-אטלי הנ"ל, הוא ההיקף העתיד להיות של רשת-

בסיסי-האוויר הבריטית במזרח-התיכון ובים התיכון, הן כחוליה המקשרת ב"אלכ"סון הקיסרותי" הגדול, והן לשם שליטה על דרכי הים — בימ-התיכון, ביחוד, כי לגבי ים סוף ייתכן כי יספיקו שלושת ה"יתדות" של עקבה-פורט-סואץ-עדן.

בעקבות הודעת אטלי על פינוי מצרים פירסם הגנ. תומס בליימי, מי שהיה מפקד הגייסות האוסטרליים במזרח-התיכון, ואח"כ מצביא ראשי של הצבא האוסטרלי. הודעת הגבה אשר הננו מביאים כאן מתוכה את הקטע הבא: "אין אני יכול להאמין, כי בריטניה מתכוונת באמת לנטוש את הפיקוח על מורח הים-התיכון; ומה הוא מכל מקום ערכם של הכוחות-הלוחמים המצריים? הלא פחות הוא מכוח האיטלקים אשר נגדם סירבו הם, בשעתו, ללחום. אכן, מצרים הנה ארץ-האינטריגה, מי שמציע בה את המחיר הגבוה ביותר, הוא הווכה בפרס... השפעת הסתלקותנו על יון ועל תורכיה — אין לה עריכה כלל... אחדותה האינטרסגית של הקיסרות סובבת, כעל ציר, על אזור-התעלה..."

אכן, באם לא תקבל בריטניה את הסכמת מצרים לתנאי חוזה אשר ייראו כהולמים בעיניה — עלולה היא לחזור, — כדברי אטלי בשעת הוויכוח בבית-ההנבחרים, לנסיון להוסיף ולקיים את החוזה משנת 1936, אשר תוקפו יפה להלכה עד 1956.

לרגלי השמועות הממושכות, שבצאת החילות הבריטיים ממצרים יקיימו בכ"ז, בסיסי "מהעבר האחר של התעלה — דהיינו, במדבר בר סיני" (*), הודיע בחודש אפריל "הלויה" (גנרל) אחמד עטיה פחה, מיניסטר-ההגנה המצרי: "ממשלת מצרים אמרה את דבריה: האחרון לגבי המו"מ עם בריטניה, אשר יתנהל על בסיס פינוי החילות הבריטיים ממצר-

(*) עיין ברשימה "תקציב-המגן של מדינות ערביות", שברשימות הקצרות" בחוב' זו, בנוגע לרקע הכלכלי-הכספי של הדיונים שבין בריטניה למצרים, בדבר מסירתה ההדרגתית של הגנת תעלת-סואץ לידי הצבא המצרי.

רים. דבר חסר-הגיון הוא להרהר או לדיין באפשרות הפיכת חצי-האי של סיני למחנה צבאי ענקי לגייסות זרים, ויכול אני להבטיחכם, (הפניה — לעתון; המערכת) כי אין אף לחלום על כל תכנית מעין זו" (כידוע הכריזה בינתיים הממשלה הבריטית על רצון נה לפתרון הבעיה ברות דברי ה"ליוה" — המערכת).

*

ריח של הני מקורי עולה מידיעת "יו" בייסד פרס" מקהיר, אמצע מאי ש.ז., האר"מרת:

מחירי השוק-השחור לפצצות שבמחתרת-קהיר גאו ועלו בשבוע האחרון. ולא מפני הצטמצמות ההיצע, אלא מחמת הביקוש שגבר מאוד. ממוצע של ג' פצצות נזרקות עתה מדי יום בתוצות קהיר. ודימויך אשר רק לפני ימים אחדים עלה 50 גרוש בלבד מכניס כעת סכום גדול פי חמשה. הוול שבאקדוחים מחירו הגיע ל-75 גרוש, תחת 25 גרוש שבעבר. אלה הם כלים מטיפוס איטלקי, ומחירים הנמוך נגרם בעיקר ע"י המחסור בכדורים המתאימים להם. אין לר"כוש יותר מ-20 כדור עם האקדוח. מחירי ה"טומי" אף הם עלו, אך רק במעט. תת"מקלע אמריקאי עולה 14 לירות."

*

לפי ה"יוניטיד פרס", אירגן בראשית אפריל שירות ה"אינטליגנסי" הבריטי חקירה ודרישה בענין מספר האקדחים הגדול ה"מצוי במצרים. הומצא דו"חות ללונדון על כלייריה אלה, אשר היו מטיפוסים שונים, ששלטונות הצבא במצרים השתמשו בהם. אם כי אקדוחים אלה לא נגנבו מאת הגייסות הבריטיים, היה מספר רב מהם ממוצא בריטי. השלטונות המצריים החרימו בזמן האחרון כמה כלי-זין אולם הללו היו רובים, שנלקחו מאת אכרים, ולא צד זה הוא הנו המסוכן, מעיר מוסר-הידיעה.

לוב

הידיעות בדבר אפשרות השארת עיקר מושבותיה של איטליה שבעבר תחת "נא"מנות" איטלקית מטעם ארגון האומות-המאוחדות, מציבות שאלה רבת-ענין בדבר דרכי השליטה הבריטית על היסד-התיכון ב"עתיד. כפי שידוע לקוראי "מערכות" ראו

בבריטניה — לאחר שמלחמת-העולם השנייה גילתה את כל הסכנות שבאותו "פרוזדור-ימי" צר ששמו היסד-התיכון — את אבן ראש-הפינה להבטחת דרכי-הקיסרות ביים זה בעתיד, בתקיעת-יתד בריטית אם לא בלוב כולה, הרי לפחות בקירנאיקה. חצי-אי זה, המתבלט מהחוף האפריקאי צפונה ומהה"מ"צריים" מול יון וכרתים, מחייב, לדעת מומחים בריטיים, משענת ימית, ובראש-דור"אשונה — אוירית, לשליטה על "המיס" הצרים" — ותהיה צורת השלטון של אותו חצי-אי כאשר תהיה: חסות או נאמנות בריטית — או מצרית, — או עצמאות-למת"צה של הסנוסים. אולם "נאמנות" איטלקית — תכביד על פתרונות מסוג זה. ועל כן אין עוד לדעת אם הידיעות על אפשרות כזאת הן אמנם "המלה האחרונה" בענין זה.

מא"י — לקפריסין

באפריל ש.ז., חוסלה החברה הבריטית לזמן-מלחמה שטיפלה בתיקוני-האניות ההכ"רחיים בנמל-חיפה בשנות המלחמה, מאז ינו"אר 1943 (בסמוך ל"ימי-אל-עלמיין", כזכור). בקשר עם זה, פורק עכשיו שוב והוחזר לקפריסין בית-מלאכה גדול לבדק-ספינות, אשר תולטל בסוף 1942 מקפריסין והוקם מחדש באיזור הנמל בחיפה. לשאלת מילוי מקומו של זה — גודע ערך למעמד חיפה בעתיד כנמל-שלום ונמל-חירום כאחת (ראה: "נמל חיפה — בימי מלחמה" — ב"מערכות", חוב' כ"ו-כ"ז).

בגבול שבין הודו למזרח-התיכון

ענין רב, הן לגבי עתידה של הודו והן מבחינת יחסי בריטניה-הרוסיה, יש בכך כי בחודש אפריל לא הכחישו דוברי מיניסטריון-הודו הבריטי את הענין שיהיה לברי"טניה בהמשך קיומו של צבא-תמיד בגבול הצפון-המערבי של הודו. לרבריהם, הרי "בכל צורת שלטון שהיא" תהא נודעת חשיבות לחיל-צבא באותה שכנות, כדי להדוף את הפלישות המתמידות של שבטים אפגניים, וכן את הסכנה-שבכוח מארץ, שלא פורשה בשמה, "מעבר הגבול, מהצד ההוא". אולם, העירו עם זה, כי השימוש בחילות ברי"טיים באותו איזור אינו מתאים, מבחינות אקלימיות. צבאה הלאומי של הודו, חייליו

לא רוסנה בעתונים ידועים בבומביי וב־
מקומות אחרים. משנשאל: „הסבור הנך כי
תנועת אי־האלמות של גנדי מסייעת לערעור
המשמעת?” — השיב: „אומות שונות נקטו
בהצלחה בדרך זו, ולו הייתי מנהיג המבקש
מעמו כי ימרוד, ודאי הייתי בוחר במערכת
האמצעים הזאת.”

לדברי האדמירל, לא ידוע לו מקרה של
פיטורי מלח על כך שאוטוביאוגרפיה של
פנדיט נהרו נמצאה ברשותו.

לדבריו, היתה איכות המזון כזאת, שאילו
היה נודע — בארץ בעלת דעת־ציבור — כי
מזון כזה נמנה בין טענות־המתקוממים,
היה הדבר מקומם את הציבור נגדם. אלא
ש„בהודו, מקום שאין בו דעת־ציבור, שונים
פני הדברים.”

ציילון

עפרות־תוריום — מתכת בלתי־שכיחה,
המשמשת בייצור חמרי־נפץ אטומיים, —
נמצאו במרס ז. בציילון האי.

זקציניו יהיו הודים בלבד, ופלגות־צבא ברי־
טיות תשארנה בהודו לשם אימון הצבא ה־
לאומי רק במצב שיתבקשו ע״י הממשלה
ההודית החדשה, ולאחר זאת תצאנה בהדרגה
ובשלמות. הצבא ההודי החדש, לפי הדו־
רים, לא יהיה חלק במערכת ההגנה של הקי־
סרות, וגודלו ועצמתו יהיו תלויים בהודו
בלבד. עם זאת אין מפקפקים בכך כי הודו
תקבל על עצמה את קיומם של כל הקיום
הכלליים, אשר ארגון האומות המאוחדות
יפסוק ויקבע, בעניני הגנה לאומית.

למרד בצי ההודי

אדמירל־משנה ג. גודפריי, אשר פקד על
הצי־המלכותי־ההודי בשעת ההתמרדות בחו־
דש פברואר, הודיע בפני ועדות־חקירה (ב־
סוף אפריל) כי „רבים מהמלחים אשר הש־
תתפו במהומות־בומביי השתייכו לאגף ה־
שמאלי של תנועת־הקונגרס או אף לקבוצות
קומוניסטיות. אחת מסיבות אי־הרצון היתה
„התעמולה האנטי־בריטית, שלא־תאומן וש־

מ י ו מ ה ב ח ו ב ר ת

מן הנמנע היה להכליל בחוברת זו את מאמר ההערכה למאורעות תרצ״ו תוך התבוננות
באותה תקופה בעד השפופרת של השנים שעברו עלינו מאז, הדרך בה צעדנו, והחיל אשר
עשה הישוב. המערכת מקוה כי מאמרי זה ינתן בחוברת „מערכות“ הקרובה.

מעוז־הים — (ישעיהו, כ״ג) — יהיה שמו של אולפן ימי בקיסריה אשר
יכלול פנימיה, חדרי עבודה, שיכון ולימוד, ואולם מצויד במכשירים לאימון גופני וימי,
וישא את שמם של עשרים ושלושה הימאים, מבחירי אנשי ההגנה אשר אבדו במסע־סוריה 1941.
ליד „מעוז־הים“, שתוכנו יהיה „אל הים“, תרבותו ותפקידיו — יוקם בקיסריה
„בית חנה סנש“ ובו אולם לתצוגה ימית, צמחית הים ודגתו, מזוללים של ספינות
מעפילים ותחנה מטריאולוגית לדייגים.

סיר צירלס גוין הוא מחבר הספר, רבי־הכמות וההיקף, „השיטור הקיסרותי“
("Imperial Policing") — ומתוך, ספר זה לקוח הקטע המובא כמימרה בעמ' 35
בעקבות מאמרו.

רשה העיר — השוכנת בגדות הויסלה, וידועת־הקרבות מני־או — היא בעלת הסמל הניתן בפתח תקציר־סיפורי של הגנ. בור־קומורובסקי; ומתוך כך תובן ממילא הדמות שבסמל.

ת

וכגו של הקטע מדברי ג' ציני (לקוח מדרך ה' של כתביו) עשוי להסתלף, בשל שגיאת־דפוס מצערת שהתגבשה לחוכו. המלה „הרי“, שבשורה השלישית שמלמטה — יש לה עבירה לשורה הבאה, מיד לאחר המלה „תבוא“, ולפני המלה „תהיינה“. ההוגה הגדול הזה של מלחמת השחרור הלאומית של איטליה, רבות ממחשבותיו — אשר תמיד הצטיינו במעוף החורג ממסגרת חיי אומה אחת בלבד — טרם פג תוקפם ועניינם אף בתקופתנו זאת. ולתשומת־לב מיוחדת ראוי המיוזג הנאה של עצמאות לאומית ושותפות אנושית, העובר, כחוט־השני, בכל דבריו וכתביו.

ה

רהורים שונים מתעוררים בלב אגב קריאת הספר „כביש חולקולמסק“ (שתרגמו העברי הופיע לפני כמה שבועות בשם: „אנשי פנפילוב“).

היה מעשה, ב־1923, שלהי הקיץ, בתחילת הסתיו, ובמרכזו תחמושת גדול, עשרות ק"מ דרומית ממוסקבה בדרך לטולה, נפלה דליקה. נחסנים של אבקי־שריפה ופגזים עלו באש והתעפו אגב קולות נפץ אדירים. חיל־אדום אחד, שעמד אותה שעה על משמרתו בחזקת זקיף, לא נתבלה אלא הוסיף לעשות את תפקידו באמונה. עם שוך הדליקה הגיע לשם המצביא על גייסות הגליל־הצבאי המוסקבאי ושמע על התנהגות־למופת של אותו זקיף. ניגש המצביא עם בני לחימתו אל הזקיף ואמר לו: „בן־חיל, מה שמך?“ והלה השיב מה שהשיב, והמעשה סופר אחר־כך בעתוני מוסקבה.

למחרת היום נתפרסמה רשימה שמתחה בקורת על המצביא. בקורת על שום בן־זמננו? על עסקי לשון וגימוסין. כי שתיים הן ברוסית צורות הפניה שאדם פונה לתוכו: בלשון אתה (לשון יחיד) ובלשון אתם (לשון רבים). בצורה הראשונה נוהגים אנשים שקורבה אינטימית יש ביניהם, או בדבר פלזי מן המעמד החברתי העליון אל אלמוני שפחות ממנו בדרגה שהיה, כמובן, מקפיד לתפוס דווקא לשון רבים. ואלו הצורה השניה נוהגת היתה ביחסים שבין אנשים שלא נשתייכו ל„שכבה סוציאלית נמוכה“ ולא היו קרובי משפחה וידידי נפש. והנה אוהה שיחה שבין המצביא לזקיף, כולה בלשון יחיד היתה בדבר המצביא, ולשון גימוסין בדבר הזקיף. והעתון המוסקבאי, — והיה זה כבר בתקופה של תביעת משמעת מוחלטת בצבא־האדום — היקשה: „מנין שיוך קלוקל זה מן הצבא הצארי הישן? וכי אין לנו לשון־גימוסין משותפת וכללית לאנשי הצבא מכל הדרגות? הגיעה השעה להשתחרר מהרגלי עבר אלה?“. *

הליכותיהן של הנפשות הפועלות בספרו של א. בק — ולעתים קרובות — דרך דיבורם הרוסי — שלא נמטר ואולי לא יכול היה להמסר בתרגום העברי — הן כהליכותיו של המצביא הנ"ל והזקיף שהצטיין.

ענין א־ש־ה־מ־ט־ח שהובלט בחלקו האחרון של סיפור א. בק הוא, דווקא, דבר שרששים עמוקים מאד לו בעברם הן של הצבא הרוסי והן של כל צבאות אירופה: זאת היתה צורת האש התקינה היחידה כמעט במאה השמונה עשרה. רק עם הופעת „שרשרת הקלעים“ הופיעה בצידה גם צורת אש אחרת. בודדת־מכוונת. אש־מטח פירושה היה בדרך

כלל, אש „עורת למחצה“, אל גוש אנשי האויב. התפתחות רובייה המחסנית בסוף המאה התשע-עשרה, היא שדחקה את רגלה והשליטה תחתה אש-צורות של קלעים פרטים גם כשאת הפקודה הכללית היה גותן המפקד. השימוש באש כזו כבתחבולה טקטית (עיינ בעמ' 52 של חוברת זו) היה שימוש באמצעי ארכאי אשר דחקה משום כך היתה לו השפעה של אפ ת ע ה.

*

לעצם התיאור הטקטי הג'ל אשר הוזכר (בעמ' 52) בסקירת ב. אביזריהו, מן הראוי להקשות קושיה אחת: אגב התנועה במערך רומבוס, כיצד יכלו אותם 600—700 אנשי הקרב שבבטליון לירות — כתיאורו של א. א. בק — כולם בבת אחת את יריותיהם כלפי האויב? הרי הגיון פשוט אומר, כי כל זמן נתון יכלו לקיים אש כזאת רק שתיים מארבעת צלעות הרומבוס — בתוספת, אולי, של כלים אבטומטיים ידועים שבפנים הרומבוס, שיכלו ללכת תחילה בראשו ולעבור אח"כ, משחצה הבטליון את הכביש, אל עורפו? הריינו, שאין להעריך את משקל המטח האחד ביותר מ-350—400 כדור לכל היותר...

*

„אנשי-פנפילוב“ עוררו כבר — ויעוררו עוד — הערכות והגבות שונות. הסקירה שניתנה בחוברת זו אינה מתכוונת לדלות את כולן. המערכת תשמח לתת מקום להערות ולהארות נוספות מאת קוראי „מערכות“.

כ

ל המתעניין — לרגלי רשימת-הבקורת של י. אלון (בעמ' 55 בחוב' זו) — ברקע הכללי של הצבא העממי אשר לשווייצריה, ימצאנו במאמר „הילה של דמוקרטיה“ שב„מערכות“ חוב' י', ואשר לענין „משמר-הגבולות“ במיוחד, הרי כמה עובדות עליו נמסרו ברשימה „שויצריה—גרנצבוזונג“, „רשימות קצרות“, „מערכות“ י"א.

ד

ברי „האלמוני“, (בעמ' 65) על „סיפורי-הכיסוי“, לוקחו מאחת החוברות האחרונות של „Listener“

ב

על הספר אשר ממנו נלקח הטעם השני „עם המאקי“ (בעמ' 68): „הקטע הקודם „פעולה ראשונה“ נתפרסם בחוברת ל"א—ל"ב של „מערכות“) — הקפ' גורג' מילאר — פירסם, בינתיים, ספר נוסף, המתאר את בריחתו ממחנה שבויי-מלחמה באיטליה ואת נודויו על פני צרפת הכבושה וספרד של פרנקו — עד „הביתה“, אל אנגליה — ולתוך „בית-ספר להכשרת שליחים-צנחנים“ (משם יצא אל פעולתו בקרב ה„מאקי“).

קריאתו של ה„פטרון“, בקטע „עם המאקי“ (בעמ' 77): „אל-על הלבבות! — של המחוגים! — משמעותה לשון-נופלת-על-לשון בצרפתית, מובנה של קריאת-העידוד „אל-על-הלבבות!“ („Haut les cœurs!“) — ברור מאילו. ואלו בצרפתית המונח „מחוגי“ מסה"ב הוא „Cœurs d'aiguille“ („הלבבות של המחטים“). ובקריאה של הפטרון: „Haut les cœurs d'aiguilles!“ — היה גם הרמז „לבבות“ ש הו ע פ ו אל - על .

מ

חציתו השניה של המאמר „מעמדה של ערבי-הסעודית בעולם הערבי“ עוסקת בחלקי הציהאי הערבי המוכרים פהות לצבורנו. ואולם כמה משטחים אלה — חשיבות רבה נודעת להם בעתיד והם-הם המכילים את מקורותיה נפט העיקריים שבחצי-האי. מאז התפרסם ראשית המאמר, הספיקו להתייב על סדר היום עוד כמה ממגמות-ההתפתחות האפשרית אשר צוינו בו. בפרט, פינויה של מצרים כולה — לרבות סיני — צ"י הבריטים עלול להבליט את ערכה של עקבה, שתוסיף להפריד בין סעודיה למלכותו של פארוק.

לעמוד 81 (שורה 5 מלמטה) התגובה למאמר שגיאת-דפוס העלולה לשבש את הבנת הפרק ("תימן") כולו. בפרק מדובר (ככותרת — ושוב, בשורה 1 מלמטה) על הכת הז'ידיית — ענף של הזרם השיעי באיסלאם — שהיא "דת-המדינה" בתימן. ואלו בשורה 5 הנ"ל במקום הכתוב — "זיידים" — צריך היה לקרוא "סיידים", והיינו אלה שמוצאם מיוחס בשל היותם נחשבים על צאצאי הנביא, וכיו"ב, והם גם נושאי קדושה דתית וגם בעלי אחוזות ותקפים בחברה ובכלכלה.

ע

קבה מופיעה שוב בחוברת זו בפרק המיוחד העוסק בה ברשימותיו של ד"ר ש. הראלי (בעמ' 86). ואלו הגדולה שברשימות (עמ' 83) מוקדשת לאמיר עבדאללה — ואותה יש לקרוא על רקע המצבים, המאורעות והדמויות אשר הועלו בשעתו בסקירתו של ד"ר ש. אליהר "ג'ורוויס-בי על פיק פחה (לתולדותיה המדיניים של עבה"י) במערכות, חוברת ט"ז-י"ז והרשימה "עבה"י — ממלחמה עד מלחמה", "מערכות", חוברת ט"ז-י"ז. אשר להערכתיו של לורנס את האמיר, יש כמובן לזכור כי היחסים ששררו בין שנים אלה לבטוף, לא היו יחסי ידידות דווקא.

פ

גיית בעליהדבר הכורדיים. אל במתנו בערערם על דברי הרצאתו של המיור ה. מ. בולטון אקטיאליותה המדינית נישקפת ממספר הידיעות על עניני הכורדים בעיראק ובפרס אשר ב"צורר ידיעות מן המזרח התיכון", אשר בחוברת זו. הדמות שבעמוד 90 הנה טיפוס של איש הרים כורדי.

ע

צותיהם של אנשי צ'אתה-האוס שבקהיר ושלבוגדון ובני האסכולה שלהם שברחבי הפקידות הדיפלומטית הקולוניאלית הבריטית שבמזרח-התיכון, — אשר קטעים מהם הובאו בעמודים 94—93 שבחוברת — מוסיפות עוד חוליה לחוליה. הציון שב"טריביון" הלונדוני, מחודש מאי זה, לתזכיר סודי מחוגים אלה בענין ארץ-ישראל, מלמדנו מה חשוב כי נכיר מגמה זו ונדע את מניעיה.

ה

ידיעות העתידות להגיע מאורבייג'אן הפרסית (לאחר בהלת השוא של "מלחמה שהוכרזה ע"י טברני על ממשלת טהרן") הן שתקבענה לא במעט את הסיכויים להתפתחות זאת, או אחרת, של היחסים לאורך הגבול התורכי הסוביטי אשר נגעו בהם דברי הקפ"ס. פולס (עמ' 95). ויש לזכור כי המצבים המדיניים והצבאיים שבגבול התורכי הסוביטי משתקפים בצורה זאת או אחרת גם בגבול התורכי הסורי.

מ

ארץ-ישראל משמשים הפעם הנושא שדרכו חוזרת במתנו אל הטיפול בהישיג התישבותנו ובגורמיה (ע"ן במאמרו של י. דובלבני "מעמדנו ההתישבותי-הקרקעי, ערב חוקי הקרקעות", "מערכות" א. וכן במאמרו של י. גבירץ "ההתישבות בדרום", "מערכות" ט"ז-י"ג. הכוונה היא לתת במשך שנה זו מספר סקירות על הגורמים הגיאוגרפיים והמשקיים שבתהליך הרחבת הרשת הישובית שלנו.

א

נשי-הצפרדע, זה הגלגול האחרון ביר
תר של "סוגי-החיל" יוצאי דופן. הסמיקו כבר
להוליד מקצת הווי ולווי של היתול משלהם.
דוגמה לכך, ציור המהתלה שהופיע בעתונות
והמובא כאן, שבו מתחברים יחד זכרונות
"שמונים אלף מיל מתחת למים" של ג'ול ורן
ושאלתו המפורסמת: "ד"ר ליבינגסטון סבר
רניז", של סטנלי.

ד

ידעה שהגיעה כבר בומן הדפסת החוברת, ושהיא שופכת אור נוסף על תמונת
"התקציב והצבא במדינות ערביות" (ראה רשימה בשם זה, ב"רשימות הקצרות" שבחוב' זו)
אומרת, כי המפקדה המצרית עורכת תכנית להרחבת צבא-מצרים עד כדי 180,000
איש, וכי מתכוננים להוצאת מלוח-לאומי, בסך 50 מיליון ל"מ, בשביל טפוח חרושת
הנשק והתחמושת במצרים.

א

נחנו פה. — בגיטו

וילנה הוחלט לקבוע המנון
להגנה היהודית בגיטו. אחד
מחברי ההגנה, ה. גליק, חיבר
את השיר "אל תאמר: זאת
דרכי האחרונה", וקבעוהו כ-
המנון המגינים. גליק השתתף
באופן פעיל בקרבות המרד
בגיטו וילנה, והוטל עליו לר-
אוג להספקת תחמושת לעמ'
דות השונות. הוא נפל בשעת
התנגשות עם הגרמנים, בדרכו
לאחת העמדות עם תחמושת.

Moderato

רו אה ה פי דו נה ה מר הא נא אל
ג ע ה שמי רו פי הק יום ה אור את נה
: ו על : עוד לו ה סס וק יום נה נה
ני נה א עים בר עוד ני ד ע מע א בוא
: ו על : עוד לו ה סס וק יום נה נה
פה ני נה א עים בר עוד ני ד ע מע א בוא

תיקוני טעות

עמ'	שורה	כתוב	צ"ל	עמ'	שורה	כתוב	צ"ל
62	אחרונה	ארבעת	ארבעת תותחי	82	אחרונה	מגדול	מגדולי
92	אחרונה	התקומה	התקומה של התקומה				

„ציון“ חברה לבטוח בע"מ

בשנת העשור שלה

המאזן של „ציון“ לשנת 1945 הוא המאזן העשירי לפעולותיה של חברה זו. 10 השנים שחלפו מאז נוסדה החברה, היו שנים של מאורעות בארץ, של סכסוכים בין-לאומיים ומלחמה עולמית, שהביאו לזעזועים כלכליים חמורים ביותר. על אף אלה התפתחה החברה, גדלה והתרחבה והקיפה שטחי-פעולה נרחבים ביותר. 10 שנים אינן תקופה ארוכה בחייה של חברת ביטוח, אולם כקצב של בנין הארץ ונוכח התפקידים העומדים לפנינו נראית תקופה זו כתקופה מברכה, הקובעת את כח-התגובה של החברה, ואת סכוייה להתפתחות בעתיד.

המספרים האחרים הבאים שנלקחו להשוואה מתוך המאזנים של שתי השנים האחרונות מעידים על מגמת החברה להתפתחות:

שנת 1945		שנת 1944	
לא"י	68468.—	הון ורזרבות	לא"י 58693.—
"	151577.—	קרנות ביטוח	" 97599.—
"	395000.—	פוליסות חדשות בביטוח חיים	" 266000.—
"	62197.—	הכנסות מפרמיות ביטוח חיים	" 38829.—
"	116222.—	אלמנטרי " " "	" 82790.—
"	7730.—	מאשקעות החברה	" 5146.—

דרוט בע"מ

(מקודם זוד רום)

רמת-גן, רחוב שפירא

טלפון 7143

ב"ח"ר לכל מיני שקי ניר וגלילי
 ניר טואלט, וגלילי ניר לארי-
 זה, מודפסים ובלתי מודפסים.
 ניר בסטונות

פרלמן ושות'

מכונות הקלאיות

ומכשירים טכניים

דרך יפו - תל-אביב 25, סל. 2571

בנק ארץ-ישראל לדיסקונט בע"מ

תל-אביב ירושלים

הון נפרע וזרבות — 194.714 לא"י

בנק מסונף:

בנק מרכנתיל אי בע"מ

חברת עזר:

חברת ב.א.ל. לאפוטרופסות
ונאמנות בע"מ

כל עסקי בנק

חברת

"עלית" בע"מ

רמת-גן

שוקולדה

ממתקים

קאוקא

סמל "עלית" — סמל האיכות

איסר גרינפלד

— ו בניו —

תל-אביב

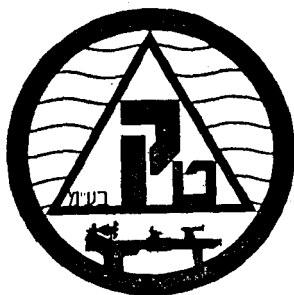
גבעת הרצל סלפון 4960

(1) מצבעה טכסטילית אחראית

(2) ביח"ר לצמר גפן רפואי, רפאלי

(3) משוית צמר

עשרים שנה

1945 — 1925

שיכר את קנופך ב"מ

חדשת בדול, חיפה

טלמון 2708

**ריבות
שמורים
מיצים**

**מהגן לצרכן
תנובה**

המפר

בע"מ

בית חרושת לסוצרי גומי

המשרד הראשי ובית החדושת:
ספרץ חיפה, ת.ד. 1335, מלפון 7218

סניפים:

תלאביב, רחוב הגליל ס' 9,
מול תחנת האוטובוסים המרכזית.
ירושלים, רחוב יפו ס' 386, סל. 3096.
חיפה, רחוב אלנבי ס' 14, סל. 2195

חדוש ותקון צמיגים / חמרים לחדוש ותקון
צמיגים / חלקי מכוניות (חגורות, חלקי בלמים,
צנורות רדיאטור, וכו'). / חדוש גומי ישן /
נעלי התעמלות, נעלי בית וסנדלים / סוליות
ועסקים / צנורות מכל המינים / בקבוקים
למים חמים / צעצועים / גמום בד / מוצרי
אבונים / גלגלי גומי למטרות שונות / חלקי
גומי שונים לצרכי תעשייה וכו' וכו'

הנה

בית מסחר לסחורות אנגליה וא"י

תל-אביב נחלת בנימין 30
סניפים: חיפה ונפתח-תקוה

המבחר הגדול ביותר של סחורות,
לצרכי בית

לבני גברים וגברות וילדים וכו' וכו'.

המשביר המרכזי

חברה קואופרטיבית להספקה של
העובדים העברים בארץ ישראל

הספק הראשי של
המשק הקואופרטיבי בעיר ובכפר

בית מלאכה לתקון טרקטורים

פסח שלפוברסקי

תל-אביב, ת.ד. 1075
דרך פ"ת ע"י בית התעשייה

חברה א"י לתעשיית כותנה בע"מ

המשרד הראשי: תל-אביב, רחוב אלנבי 125
תבת-דאר 1776 • טלפון משרד (זמני) 3109 • טלפון ביהח"ר 7134

בית-החרושת ביהדר יוסף, כביש הרצליה

יצרני חוטי כותנה ובדים ממינים שונים

**החברה
הא"י לקרור והספקה
בע"מ**

**מחסני קרור המודרניים ביותר
במזרח התיכון**

**האחסנים בתל-אביב
דרך פי"ת ע"י תחנת הרכבת
ת.ד. 316 מלפונים 7-4316**

**האחסנים בחיפה
באיזור המיובש רחוב הנמל
ת.ד. 1409 מלפונים 2-4541**

"ג ל ד"

**בי"ח לעיבוד עורות בע"מ
בית החרושת:
כפר-חסידי'ם, ת.ד. 1023 חיפה**

**ם ש ר ד:
תל-אביב, שדרות רומשילד 17 סל. 4730**

"ה צ כ י"

**חברה לעיבוד עורות בפתח-תקוה
בע"מ**

**המשרד:
תל-אביב, שדרות רומשילד 17, סל. 4730**

**עור לסוליות:
וולוד: לנעלים, דברי אפנה, הלבשה, כפפות
עור:
לדברי אפנה ורפוד בדוגמאות וגוונים שונים**

**התאחדות
בתי חרשת לקרח
תל-אביב ויפו**

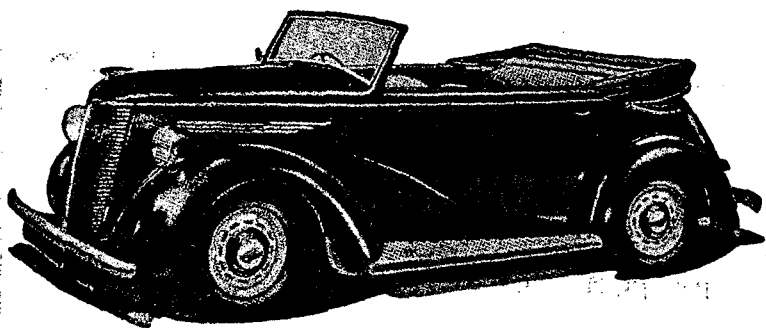

**ת ל א ב י ב
דרך יפו תל-אביב 34, סל. 2401**

**חברה
להנדסה ולתעשייה
בע"מ**

**תל-אביב, שדרות רומשילד 7
ת.ד. 1191, מלפון 2521**

מספקת:
מכונות השקאה
מכונות בנין
מכונות השמל
מכונות לצרכי תעשייה
מנועי דיזל
ציוד משקי עירוני וציוד לכבוי אש
מכונות וציוד לבתי מלאכה ולגרוזים
חלקי חלוף למכונות, וכי'

פורד „פרפקט” המכונית לכל

משלוח מצומצם של מכוניות „פרפקט” הגיע עתה ארצה. מובן כי זכות הבכורה לחלה אשר השתתפו בהרשמת הבכורה של „פורד” בארץ.

מכונית „פרפקט” זכתה אצלנו עוד לפני המלחמה להצלחה מיוחדת במינה בגלל פעולתה החסכונית, תנועתיה הזריזות, בלמיה המהירים וצורתה החיצונית החדשה.

המפיצים היחידים למוצרי „פורד”

חברה ארץ-ישראלית לאוטומובילים

בערבון מוגבל

יפו

חיפה

ירושלים

תל-אביב

בנק אנגלו-פלשתינה

בערבון מונבל

1902 תסד

לונדון, תל-אביב (4 סניפים), יפו, ירושלים, חיפה, הדר-הכרמל,
טבריה, צפת, סתח-תקוה, חדרה, רחובות, ראשון-לציון

סוחר מוסמך במטבעות זרות

חברת קוד

חברת נ.א.פ. לנאמנות

בערבון מונבל

